

ТРУДОВЕ НА СТАТИСТИЧЕСКИЯ ИНСТИТУТЪ
ЗА СТОПАНСКИ ПРОУЧВАНИЯ
ПРИ СОФИЙСКИЯ ДЪРЖАВЕНЪ УНИВЕРСИТЕТЪ

PUBLICATIONS OF THE STATISTICAL
INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH
STATE UNIVERSITY OF SOFIA

1938 — № 4

СОФИЯ — 1939 — SOFIA
ПЕЧАТНИЦА „ПОЛИГРАФИЯ“ — PRINTING PRESS „POLYGRAPHIA“ LTD

ТРУДОВЕ НА СТАТИСТИЧЕСКИЯ ИНСТИТУТЪ ЗА СТОПАНСКИ
ПРОУЧВАНИЯ ПРИ СОФИЙСКИЯ ДЪРЖАВЕНЪ УНИВЕРСИТЕТЪ

PUBLICATIONS OF THE STATISTICAL INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH
STATE UNIVERSITY OF SOFIA

1938 № 4

Д-ръ К. БОБЧЕВЪ — Dr. C. BOBTCHEFF

ВЪНШНАТА
ТЪРГОВСКА ПОЛИТИКА НА БЪЛГАРИЯ
СЛЕДЪ ВОЙНАТА

LA POLITIQUE DU COMMERCE EXTERIEUR
DE LA BULGARIE APRÈS LA GUERRE

СОФИЯ — 1939 — SOFIA

ПЕЧАТНИЦА „ПОЛИГРАФИЯ“ — PRINTING PRESS „POLYGRAPHIA“ LTD.

Die Deutsche Arbeitsfront
Zentralbureau
Arbeitsamt / Arbeitsbeschaffung
Sonderabteilung des DAF.

RB 131 / 1938, 4

W. du

ПРЕДГОВОРЪ

Въ края на 1937 година Постоянната конференция за международни проучвания въ Парижъ (Conférence Permanente des Hautes Etudes Internationales) се обърна къмъ нѣкои български учени съ покана да се учреди у насъ Български комитетъ за сътрудничество съ Конференцията за чисто научнитѣ ѝ изследвания.

Възъ основа на тази покана, презъ м. февруарий 1938 се състоя учредителното събрание на Българския комитетъ, който се състави, както следва: председателъ проф. д-ръ С. Даневъ и членове: проф. проф. Г. Геновъ, Д. Мишайковъ, Я. С. Молловъ, д-ръ Сл. Загоровъ, И. Саржилиевъ, д-ръ К. Бобчевъ и О. Андерсонъ. Комитетътъ е въ тѣсни връзки съ Института за стопански проучвания при Софийския държавенъ университетъ, който изпълнява секретарскитѣ му функции и ръководи стопанско-научнитѣ проучвания.

Постановено е, обаче, че задачата на Българския комитетъ се ограничава само въ участието му въ изследване на въпроса за „Стопанскитѣ политики и свѣтовния миръ“.

Като референтъ по този въпросъ се избира нашиятъ известенъ специалистъ по търговската ни политика проф. д-ръ К. Бобчевъ, главенъ директоръ на търговията.

Настоящата работа е резултатъ на това решение и представлява твърде цененъ приносъ къмъ българската научна икономическа литература, въ която до сега липсваше едно изложение на външната ни търговска политика, обхващащо и най-новото ѝ развитие отъ стопанската криза насамъ.

Този български приносъ, успоредно съ изложенията на всички държави участващи въ това проучване, ще бжде предметъ на разисквания въ Международната конференция, която ще се състои между 27. VIII и 2. IX. т. г. въ гр. Бергенъ — Норвегия.

Съгласно поетитѣ ангажменти българското изложение трѣбваше да е готово къмъ края на изтеклата 1938 година, обаче, нѣкои много уважителни причини забавиха значително предаването на ръкописа отъ автора. Наложиха се поради това голѣма бързина при превода на текста на френски езикъ и въ отпечатването му. Отъ своя страна това предизвика известни граповини въ самия

PREFACE

Vers la fin de 1937, la Conférence Permanente des Hautes Etudes Internationales à Paris, s'adressa à plusieurs savants bulgares pour les inviter à créer en Bulgarie un Comité de collaboration avec la Conférence. Ce Comité devait participer aux études purement scientifiques de la Conférence.

A la suite de cette invitation, la première réunion du Comité Bulgare composé de M. Prof. Dr. S. Danev, président et de M. M. les Professeurs: G. Ghénov, D. Michaykov, Y. Mollov, Dr. Sl. Zagorov, I. Sarailiev, Dr. C. Bobtchev et O. Anderson eut lieu au mois de Février 1938.

Le Comité est en rapports très étroits avec l'Institut Statistique pour Recherches Economiques près l'Université de Sofia, lequel exécute les travaux de chancellerie et dirige les études économiques entreprises par le Comité.

Ajoutons que le but du Comité Bulgare est limité seulement à sa participation dans l'étude des „Politiques Economiques et la Paix“. Comme rapporteur de cette étude fut désigné notre grand spécialiste de la politique commerciale bulgare — M. Prof. Dr. C. Bobtchev, Directeur Général du Commerce.

Le présent exposé est le résultat de cette décision et représente un précieux apport à la littérature scientifique économique bulgare où manquait jusqu'à présent un exposé sur notre politique commerciale extérieure comprenant son développement postérieur à la crise économique.

Cet exposé bulgare sera discuté parallèlement à ceux de tous les Etats participant à cette étude, lors de la conférence internationale qui aura lieu entre le 27 Août et le 2 Septembre à Bergen, Norvège.

Conformément aux engagements pris, l'exposé bulgare devait être prêt vers la fin de l'année 1938. Mais certaines raisons importantes retardèrent l'élaboration du manuscrit par l'auteur, retard que la traduction un peu hâtive du texte en français et son impression accélérée n'ont pas permis de rattraper. Cette rapidité explique le style quelque peu défectueux du texte, mais l'Institut espère que cela n'empêchera pas les lecteurs étrangers de saisir clairement la pensée de l'auteur.

френски текстъ, но Институтътъ се надѣва, че тѣзи грапавини, които той напълно съзнава, не ще попрѣчатъ на чуждитѣ читатели да разбератъ правилно мисълта на автора. Все поради сжщата причина се наложн успоредното печатане на двата текста — български и френски, съ самостоятелна нумерация на страницитѣ.

Отъ френския текстъ 300 отдѣлни отпечатъци сж специално брошуровани подъ следното заглавие:

Mémoire sur la Politique Commerciale Extérieure de la Bulgarie après la Guerre, par Dr. C. Bobtchev, préparé pour la Conférence Permanente des Hautes Etudes Internationales.

Тѣ сж разпратени на всички национални комитети за сътрудничество съ Конференцията.

О. Андерсонъ

Директоръ на Статистическия институтъ
за стопански проучвания при Софийския
държавенъ университетъ

Toujours pour la même raison il fallut imprimer parallèlement les deux textes: bulgare et français, avec une numération des pages indépendante.

Trois cents exemplaires du texte français sont brochés spécialement à part sous le titre suivant: Mémoire sur la Politique Commerciale extérieure de la Bulgarie après la Guerre, par le Dr. C. Bobtchev, préparé pour la Conférence par le Comité Bulgare de collaboration avec la Conférence Permanente des Hautes Etudes Internationales.

Ces trois cents exemplaires sont déjà distribués à tous les Comités Nationaux de collaboration avec la Conférence.

O. Anderson

Directeur de l'Institut Statistique
pour Recherches Economiques près
l'Université d'Etat de Sofia

ПРЕДГОВОРЪ НА АВТОРА

Настоящото изложение върху външната търговска политика на България след войната е приготвено по поръчка на Българския комитет за съгласуване с Конференцията за международни проучвания. Необходимостта да бъде това изложение съгласувано с изработената за целта международна програма обяснява както неговия общ план, тъй и съдържанието му. Така, то не обгръща всички прояви и мърки на българската външна търговска политика, а се ограничава върху двата най-важни комплекса мъроприятия, образуващи това, което се нарича митнишка политика и валутна политика. Във първата част се излагат и характеризират самите мъроприятия; във втората част се анализират съображенията, които сж наложили тия мъроприятия, а във третата част се прави опитъ да се установят нѣкои отъ резултатитѣ на сжщитѣ върху българското стопанство (производство и външна търговия). На мѣста изложението е, може би, по-обстойно, отколкото това би било необходимо отъ гледище на общото международно проучване. Това е допустнато, като се е имало предвидъ, че работата може да бъде използвана и за вътрешни цели.

При приготвянето на параграфитѣ, засѣгащи валутната политика, авторътъ е използвалъ едно изложение (въ ръкописъ) относно девизния контролъ въ България, приготвено за сжщото международно проучване отъ г. д-ръ А. Чакаловъ, началникъ на отдѣлъ въ Българската народна банка. Приложението къмъ настоящето изложение — „Правенъ и административенъ механизъмъ на българската външна търговска политика“ — е изработено отъ г. Иванко Гжбенски, началникъ на отдѣлението за търговия при Министерството на търговията, промишлеността и труда. Авторътъ смѣта за свой дългъ да благодари на споменатитѣ лица за тяхното ценно сътрудничество.

Д-ръ К. Бобчевъ
Януарий 1939.

PRÉFACE DE L'AUTEUR

Le présent exposé sur „La politique Commerciale extérieure de la Bulgarie après la Guerre“ a été préparé sur la demande du Comité Bulgare de Collaboration avec la Conférence Permanente des Hautes Etudes Internationales. La nécessité de conformer cet exposé au programme international élaboré dans ce but explique, non seulement son plan général, mais son contenu. Aussi n'embrasse-t-il point toutes les mesures de la politique commerciale extérieure bulgare, mais se limite-t-il à l'étude de ses manifestations les plus importantes constituant ce qu'on appelle „politique douanière“ et „politique de devises“. Dans la première partie sont exposées les mesures elles-mêmes; dans la seconde sont analysées les considérations ayant imposé ces mesures, et dans la troisième — on a essayé d'établir l'influence de ces mesures sur l'économie bulgare (production et commerce extérieur). A certains endroits, l'exposé est peut-être plus détaillé qu'il n'est nécessaire, du point de vue de l'étude internationale. Son élargissement se justifie par le fait que cet exposé peut être employé pour des buts intérieurs.

Pour l'élaboration des paragraphes concernant la politique de devises, l'auteur a utilisé un exposé sur le contrôle des devises en Bulgarie fait pour la même étude internationale, par M. Dr. A. Tchakalov, chef de département près la Banque Nationale de Bulgarie. L'annexe „Mécanisme juridique et administratif du commerce extérieur bulgare“ est due à la plume de M. Iv. Gabensky, chef du département du commerce près le Ministère du Commerce, de l'Industrie et du Travail. L'auteur exprime ici toute sa reconnaissance aux personnes mentionnées pour leur précieuse collaboration.

Dr. C. Bobtcheff
Janvier, 1939.

Външната търговска политика на България следъ войната

La Politique du Commerce Extérieur de la Bulgarie après la Guerre

Съдържание

I ЧАСТЪ

Мъркитъ на външната търговска политика

A. Автономна политика

а) Вносна политика

- § 1. Митнишкиятъ режимъ на вноса . . . 1
§ 2. Валутенъ режимъ на вноса . . . 14

б) Износна политика

- § 3. Митнишки режимъ на износа . . . 18
§ 4. Девизенъ режимъ на износа . . . 20

Б. Договорна политика

- § 5. Търговски договори и спогодби . . . 22
§ 6. Клирингови спогодби . . . 24

II ЧАСТЪ

Факторитъ на външната търговска политика

- § 7. Фискаленъ факторъ . . . 26
§ 8. Валутенъ факторъ . . . 28
§ 9. Политически факторъ . . . 29
§ 10. Стопански факторъ . . . 30
§ 11. Социаленъ факторъ . . . 32

III ЧАСТЪ

Резултатитъ на външната търговска политика

- § 12. Фискални резултати . . . 32
§ 13. Валутни резултати . . . 34
§ 14. Стопански резултати . . . 34
а) производство . . . 36
б) външна търговия . . . 38

АНЕКСЪ

Правниятъ и административенъ механизъмъ на външната политика на България

- Общи бележки . . . 44
I. Митническа тарифа . . . 45
II. Търговски договори и спогодби . . . 45
III. Учреждения и институти, занимаващи се съ външна и търговска политика 46
IV. Даване законна сила на сключенитъ търговски договори и спогодби . . 48
V. Законни текстове, засѣгащи външната търговска политика . . . 48

Contents

I PARTIE

Les mesures de la politique du commerce extérieur de la Bulgarie

A. Politique autonome

Pages

1*

а) Politique d'importation

- § 1. Régime douanier d'importation . . . 1*
§ 2. Régime de devises pour l'importation 14*

б) Politique d'exportation .

- § 3. Régime douanier de l'exportation . . 18*
§ 4. Régime des devises pour l'exportation 20*

B. Politique contractuelle 22*

- § 5. Conventions et traités de commerce 22*
§ 6. Accords de clearing 24*

II PARTIE

Les facteurs de la politique commerciale bulgare

- § 7. Facteur fiscal 25*
§ 8. Facteur des devises 27*
§ 9. Facteur politique 29*
§ 10. Facteur économique 30*
§ 11. Facteur social 31*

III PARTIE

Les résultats de la politique commerciale extérieure de la Bulgarie

- § 12. Résultats fiscaux 32*
§ 13. Résultats du point de vue des devises 34*
§ 14. Résultats économiques 36*
а) Production 36*
б) Commerce extérieur 37*

ANNEXE

Le mécanisme juridique et administratif du commerce extérieur bulgare

- Généralités 43*
I. Tarif douanier 44*
II. Traités de commerce et conventions commerciales 45*
III. Institutions s'occupant de politique commerciale extérieure 46*
IV. Mise en vigueur légale des traités et conventions de commerce conclus 47*
V. Textes législatifs concernant la politique commerciale extérieure . . 47*

Външната търговска политика на България след войната

ЧАСТЪ I

Мъркитъ на външната търговска политика на България

Въ настоящето изложение мъркитъ на външната търговска политика на България сж разпредѣлени преди всичко на мърки на автономната и мърки на договорната политика. По нататък мъркитъ на автономната политика сж групирани въ мърки на вносната и мърки на износната политика.

А. Автономна политика

а) Вносна политика

Главнитъ мърки на вносната политика на България се групиратъ около вноснитъ мита и около девизния контролъ на вноса. Съобразно съ това тѣ ще бждатъ разгледани въ два отдѣлни параграфа: митнишки режимъ на вноса и девизенъ режимъ на вноса.

Тѣзи мърки се изразяватъ въ по-слабо или по-силно затрудняване на вноса по най-различни съображения.

Ако трѣбва въ най-общи линии да се очертаятъ тенденциитъ въ развоа на вносната политика на България, ние ще различимъ въ него три основни фази: 1) до 1925 фаза на сравнително умѣрено затрудненъ вносъ; 2) отъ 1926 до 1931 фаза на силно затрудненъ вносъ и 3) отъ 1931 фаза на извънредно силно, отчасти абсолютно затрудненъ вносъ. Презъ първата фаза митнишкиятъ режимъ на вноса е умѣренъ (макаръ че успоредно съ него действуватъ забрани за вноса на нѣкои стоки), а девизниятъ режимъ почти не създава затруднение за вноса. Презъ втората фаза митнишкиятъ режимъ силно затруднява вноса, но девизниятъ режимъ си остава все тѣй, ако не и по-либераленъ. Презъ третата фаза къмъ силния митнишки режимъ се прибавя и единъ извънредно затруднителенъ за вноса девизенъ режимъ, отиващъ до забрана.

§ 1. Митнишкиятъ режимъ на вноса

Днешниятъ митнишки режимъ на вноса въ България почива главно върху митнишката тарифа на вноснитъ стоки отъ 1922.

Въ развитието на тоя митнишки режимъ могатъ да се очертаятъ четири фази: 1) фаза отъ 1922 до 1926, презъ която първоначалната тарифа се запазва безъ сжществени промѣни; 2) фаза отъ 1926 до 1931, презъ която вноснитъ мита претърпяватъ

голѣмо увеличение; 3) фаза отъ 1931 до 1936, презъ която митнишкиятъ режимъ се засилва още повече чрезъ увеличението на т. наречената „адвалорна такса“ върху безмитно внасянитъ стоки; 4) фаза отъ 1936 насамъ, която се открива съ ревизията на митнишката тарифа отъ 1936, докарала известно общо понижение на митнишката бариера.

1. Фаза 1922—1926

1. Въпрѣки нуждата да пристъпи веднага следъ Свѣтовната война къмъ основна ревизия на своята политика на вносни мита, съобразно съ сжществено промѣнитъ се вътрешни и външни условия, България бѣше принудена да отлага това, тѣй като договорътъ за миръ, наложенъ ѝ въ Ньои презъ 1919 (чл. 151), ѝ забранява, за срокъ една година отъ неговото влизане въ сила, значи до 9 августъ 1921, да взема върху стокитъ на „сюзенитъ и сдружени сили“ мита повисоки отъ тия въ сила въ надвечерието на войната, т. е. отъ митата по първата българска митнишка тарифа отъ 1904 съ конвенционалнитъ имъ измѣнения въз основа на сключенитъ отъ България между 1905 и 1912 търговски договори.

Въ всѣки случай още веднага следъ свършването на войната, съ законъ отъ 19 ноемврий 1918, бѣше дадено правото на министра на финанситъ да събира митата въ книжни пари, като опредѣля специално за цѣльта коефициента на обезценяването на тия последнитъ спрямо златото (т. нар. „курсова разлика“). Така, по това време коефициентътъ бѣше опредѣленъ въ размѣръ 2, което отговаряше на действителното обезценение на българската монета. Въ началото на 1921 митнишкиятъ коефициентъ достига 9 при едно фактическо обезценение на монетата отъ 14 пжти. На 1 октомврий сжщата година коефициентътъ е 12, докато обезценението на лева по това време е почти два пжти по-голѣмо. Гореспоменатото постановление на Ньойския договоръ за миръ не изключваше възможността за това номинално увеличение на вноснитъ мита, но го обуславяше отъ решението на Репарационната комисия. Противното, при специфичната митнишка тарифа отъ 1904 и при увеличе-

нитъ цени (въ лева) на стокитъ почти въ размѣра на обезценението на монетата, би означавало, за вноса отъ „сюзенитъ и сдружени“ сили, не запазване размѣра на митото отъ 1914, а многократно негово намаление.

Независимо отъ това, съ чл. 10 отъ „Закона за $\frac{6}{12}$ отъ крелититъ по бюджетитъ за 1918 за първото полугодие на финансовата 1919/20“ отъ 29 мартъ 1919 бѣше постановено едно удвояване на основнитъ мита по митнишката тарифа отъ 1904. Само че така увеличенитъ мита можеха да се прилагатъ само за стоки, произходящи отъ други страни освенъ „сюзенитъ и сдруженитъ сили“. Едва следъ 9 августъ 1921 тия удвоени мита почнаха да важатъ за цѣлия вносъ въ страната. Но съ това не се разрешаваше въпросътъ за основната ревизия на митнишката тарифа.

2. Следъ изтичането на годишния срокъ, за който се спомена по-горе, въ България се пристъпи къмъ изработване на нова вносна митнишка тарифа, която влѣзе въ сила на 11 априлъ 1922.

Тази тарифа запази специфичния начинъ на събиране на митата¹⁾, въведенъ въ България съ тарифата отъ 1904. Но, съ своитъ 595 статии (и два пжти повече позиции), тя усъвършенствува сжществуващата до тогава спецификация.

Съ новата тарифа не се измѣниха и заваренитъ две положения: първо, — че определенитъ въ нея мита се плащатъ въ злато (съгласно съ Закона за митницитъ отъ 1906), и второ, — че министрътъ на финанситъ определя курсовата разлика (= митнишкия коефициентъ), по която митото въ злато ще се превръща въ мито въ банкноти (съгласно съ Закона за изплащане на митата, акцизитъ и разнитъ бери и такси въ банкноти отъ 19 ноемврий 1918).

Размѣрътъ на митата (въ злато) въ тая тарифа е, почти безъ изключение, значително по-високъ отъ размѣра по автономната тарифа отъ 1904 и още по-високъ отъ предвоенната договорна тарифа, която представлява многобройни и сжществени намаления въ автономната. Това илюстрира таблица 1 на следната страница.

Ако по тарифата отъ 1904 митнишката протекция може да се смѣта умѣрена, по тарифата отъ 1922 тя става силна. Въ всѣки случай, при сравняване митата отъ 1904 съ тия отъ 1922, трѣбва да се има предвидъ, че презъ 1922 обезценението на лева е

срѣдно 28 пжти, докато митнишкиятъ коефициентъ е срѣдно само на половина — 14. Срещу това, обаче, илва удвояването на основнитъ мита отъ 1904, за което се спомена по-горе и което тъкмо компенсира недостатъчността на митнишкия коефициентъ.

И въ новата тарифа сж прокарани общоприетитъ начала, по силата на които най-високи мита се налагатъ било върху стокитъ, мѣстното производство на които подлежи на протекция, било върху артикулитъ на полуксозната консумация; по-низки мита — върху известни полуфабрикати или върху артикули на сравнително по-необходимата консумация; а най-низки мита върху суровитъ материали и предметитъ отъ първа необходимостъ. Въ всѣки случай, и тая тарифа, както тарифата отъ 1904, не възприема началото на безмитенъ вносъ за суровитъ материали, непроизвеждани въ страната. Все пакъ, по 54 статии (срещу 64 въ тарифата отъ 1904) тарифата отъ 1922 предвижда безмитенъ вносъ, измежду които по-важни сж: суровиятъ каучукъ, суровата вълна, суровиятъ памукъ, суровото желѣзо, цинкътъ, медъта и бронзътъ въ сурово състояние, алуминиятъ и никелътъ въ сурово състояние, както и нѣкои двигатели и машини (особено земеделскитъ).

3. За да се добие по-пълна представа за митнишкия режимъ, създаденъ съ тарифата отъ 1922, трѣбва да се иматъ предвидъ две важни обстоятелства, отъ които първото означава засилване, а второто — отслабване на тоя режимъ. Първото отъ тия обстоятелства е наличността, покрай високитъ мита, и на редица други облагания на вноса, установени чрезъ разни законоположения, независимо отъ тарифата на вноснитъ стоки. Такива облагания сж: 1) т. нар. „общински налогъ“ въ размѣръ 20% върху събираното по тарифата мито, съ известни изключения (Законъ за общинския налогъ отъ 1895, и следъ това отъ 1 юний 1922); 2) т. нар. „адвалорна такса“ въ размѣръ 3% отъ стойността на внасянитъ стоки и събирана само отъ освободенитъ отъ вносно мито такива стоки (Законъ за митницитъ отъ 1906, измѣненъ на 1 юлий 1920, преди това измѣнение размѣрътъ на таксата бѣше 1%); 3) разни специфични митнически такси, като статическо право, товарно право (само въ пристанищата), специални такси за товарене, разтоварване и приемане на стокитъ (по чл. 71 отъ Закона за митницитъ) и други нѣкои (размѣрътъ на всички тия такси е сравнително съ митата малкъ); 4) акцизътъ, който се взема не само при мѣстното производство, но и при вноса на редица стоки, дори и такива непроизвеждани въ страната (по Закона за акцизитъ и

¹⁾ Съ изключение на стокитъ по статии 226, 512, 527, 529, 530, 543, 550 и 595, и на стокитъ, „облагането на които не е установено нито въ тарифата, нито въ коментара“, които всички се облагатъ адвалорно.

Таблица 1.

Митнишка статия (1936)	Наименование на стокитѣ	Вносно мито за 100 кгр. въ зл. лева					
		1904 автономно	1905—12 договорно	1922 автономно	1926 автономно	1936	
						авто- номно	договорно
56a	Маслини (прѣсни или солени)	6	—	12	12	12	—
69a	Кафе сурово	30	—	100	150	150	—
96a ¹	Вина въ бутилки обикновени	75	75 ¹⁾	300	550	200	—
102b	Захаръ рафинирана	27.5	—	60	55	40	—
114	Масло маслиново въ сѣдове надъ 10 кгр.	15	10	30	50	50	—
122a	Масло кокосово и палмово (за индустриални цели)	10	10	10	10	10	—
127a	Свѣщи стеаринови и парафинови	30	20	75	75	60	—
128b	Сапунъ тоалетенъ	100	70	300	400	300	—
152b	Петролъ	5	—	12	12	3.5	—
152a	Бензинъ	5	—	24	24	10	—
170	Коксъ	б. м.	б. м.	2	2	2	—
175a	Парфюми	800	300	6000	10000	4500	—
177b	Цинквейсъ	10	—	20	30	30	20
183a	Лакове спиртни	50	—	120	120	120	—
202a	Дървета обли	50	—	40	1	3	—
234a	Вѣжа и вѣрви	{ 50 75	{ 40 45	30	100	50	—
269a	Трѣби каменинови	10	—	10	10	7	—
279b ¹	Сѣкла за прозорци съ повърхность до 3600 кв. см.	10	—	20	30	30	20
284a	Бутилки неоплетени	6	—	7.5	20	20	—
293a ¹	Хартия амбалажна съ тегло на кв. м. до 30 кгр.	10	10	20	25	25	20
293b ²	Хартия за писане нелинирана	12	—	25	25	25	—
304b	Кожи необработени агнешки	50	—	80	80	80	60
305b ^{1b}	Гьонъ (други)	100	75	150	150	150	—
305b ²	Бланкъ	120	90	250	250	250	—
318b ²	Обуща съ ходило отъ кожа тегло 0.6—1.2 кгр.	400	—	1000	1800	1200	1000
319	Каучукъ суровъ	б. м.	б. м.	б. м.	б. м.	80	—
324a	Галоши	100	—	200	200	200	—
332a ²	Платове отъ чиста коприна тегло кв. м. 60 гр. и нагоре	10	7.5	5200	15000	4500	—
338b	Вълна дрънкана или влачена	35	35	80	80	80	—
343b ¹	Прежда вълнена небоядисана № 44	100	—	270	540	400	—
346b	Платове вълнени тегло 250—500 гр. на кв. м.	450	275	1200	1600	1600	—
354A ^{2b}	Прежда памучна небѣлена пресукана отъ № 24 на горе	40	—	100	100	100	—
356a	Конци за шевъ на макари	100	90	400	500	300	—
262b ²	Платове памучни бѣлени съ тегло на кв. м. 50—100 гр. и 36—44 жици въ кв. 5 мм.	90	—	420	520	520	—
363b ²	Платове памучни боядисани или щампосани съ тегло 50—100 гр. кв. м. и 36—44 жици въ кв. 5 мм.	90	55	720	830	830	{ 620 700
409a ²	Листа желѣзни съ дебелина повече отъ 3 мм. обик. обработени	2.5	2.5	4.5	6	5	—
411a ²	Тель желѣзна 1. 5—6 мм. обикновено обработена	8	7	16	20	16	—
420 ²	Трѣби отъ ковко желѣзо обикновено обработени	8	8	28	28	24	—
429b ³	Гвозден телени деб. 3—6 мм.	6	6	16	20	10	13
437	Коси и сѣрпове	25	—	50	50	40	—
441	Мотики, тѣрнокопи и лопати	15	15	45	45	45	—
454b	Трѣби оловени обикновено обработени	12	—	30	30	30	—
467a ¹	Медъ кована или валцована	25	—	30	30	60	—
508a	Електрически крушки	100	100	400	400	400	—

¹⁾ 0.25 за французкитѣ вина.

патентовия сборъ върху питиета отъ 1905, съ многобройнитъ му измѣнения).

Що се касае за обстоятелството, представляващо едно облекчение на митнишката тежестъ, то се състои въ наличността на редица законоположения, предвиждащи безмитенъ вносъ на известни стоки при опредѣлени условия. По-важни отъ тия законоположения сж: 1) Законътъ за митниците отъ 1906, който предвижда безмитенъ вносъ въ множество случаи, отъ които по-особенъ интересъ представя вносътъ на всичко необходимо за войската и военнитъ арсенали (при условие да се извършва направо отъ Военното министерство) и вносътъ на инструменти за занаятчийството (при условие, че не се произвеждатъ въ страната); 2) Законътъ за насърчение на мѣстната индустрия отъ 1909 (чл. чл. 6 и 16), който допуска, за насърчаванитъ съ закона индустриални предприятия, безмитенъ вносъ на всички необходими машини и инструменти; безмитенъ вносъ на необходимитъ сурови, полуобработени и строителни материали, ако не се произвеждатъ въ страната, и безмитенъ вносъ на всички сурови материали, ако бждатъ преработени въ страната и изнесени въ преработенъ видъ въ чужбина; 3) Законътъ за минитъ отъ 1910 (чл. 78), който предвижда безмитенъ вносъ за „всички машини, вагонетки, релси, сѣчива и пр. материали и принадлежности, предназначени за експлоатация на една мина и които не се произвеждатъ въ страната“; 4) Законътъ за подобрене на земеделското производство и опазване полскитъ имоти отъ 1922 (чл. чл. 94 и 128), който допуска безмитенъ вносъ на бензинъ, нафтъ, петролъ, смазочни масла и изкуствени торове, нуждни за селското стопанство, както и на непроизведени въ страната пчеларски машини, уреди и принадлежности, а сжщо и на анадолски восъкъ, внасяни отъ пчеларскитъ кооперации.

За характеризирание на тоя митнишки режимъ трѣбва да се прибави още, че по това време България не бѣше сключила никакви тарифни търговски договори съ чужди държави и, очевидно, нѣмаше намѣрение да сключва такива, предвидъ на наложеното ѝ съ мирния договоръ едностранно отстъпване клаузата на най-облагоприятствуваната нация на „съюзенитъ и сдружени сили“ съ срокъ до 9 августъ 1925. Следователно, установениятъ въ 1922 автономенъ митнишки режимъ се прилагаше въ пълна сила и не подлежеше въ скоро време на конвенционални намаления.

Независимо отъ това, трѣбва още да се има предвидъ, че по това време сжществуваше

ваша забрана за вноса на редица стоки, „които не съставляватъ необходима потрѣба“ по единъ законъ отъ ноемврий 1918, измѣненъ презъ май 1921 и замѣненъ презъ 1924 съ „Законъ за запрещение вноса на стокитъ, които не сж отъ първа необходимостъ“.

4. Отъ 1922 до началото на 1926 така очертанитъ митнишки режимъ претърпя сравнително незначителни промѣни.

Едни отъ тия промѣни засегнаха самитъ опредѣлени въ тарифата вносни мита. Така, съ закони за измѣнение на митнишката тарифа отъ 26 мартъ 1923/13 февруарий и 30 декемврий 1925 се предприеха известни измѣнения въ митата на нѣколко артикули, като захаръ, соево масло, медикаменти, кислородъ.

Други промѣни наложиха увеличение на митнишкия коефициентъ вследствие продължаващото и презъ 1922 обезценение на лева. Така, презъ априлъ 1922, при влизане въ сила на новата митнишка тарифа, тоя коефициентъ бѣше 12, при обезценение на монетата отъ 27 пжти. На 1 юлий с. г. министрътъ на финанситъ опредѣли коефициента на 14, докато обезценението бѣше вече 29-кратно. Следъ три само месеци, на 1 октомврий, се наложи ново увеличение на коефициента на 15, при 31-кратно обезценение на монетата. Поради силнитъ колебания въ курса на лева нагоре-надолу презъ 1923 и поради фактическо му стабилизиране въ края на сжщата година при курсъ 21 лева за 1 шв фр., по-нататъшни промѣни въ митнишкия коефициентъ презъ разглежданата фаза не се наложиха.

2. Фаза 1926—1931.

1. Презъ мартъ 1926 министрътъ на финанситъ въ кабинета Ляпчевъ, проф. В. Молловъ, предприе едно значително повишение на високитъ мита. Могивитъ за това, както се излага по-подробно на съответното мѣсто, бѣха най-разнообразни: фискални, валутни, протекционистични, та че и търговско-политически. Промѣната се извърши съ специаленъ законъ отъ 13 май 1926, на който бѣше дадено предварително изпълнение още на 24 мартъ с. г. Повишението на митата бѣше масово и значително. То засегна не по-малко отъ 237 тарифни статии. Увеличението възлизаше въ много случаи до 50%, а при нѣкои артикули достигаше и до 300%. Нѣкои отъ по-важнитъ увеличения, характеризиращи тая промѣна, могатъ да се видятъ на дадената погоре таблица 1 (стр. 3).

Следващитъ цифри характеризиратъ измѣненията на митата презъ 1926 отъ друга страна, като даватъ едно сравнение между

адвалорната тежестъ на митата на нѣкои стоки на 21 априлъ 1922 и на 13 май 1926¹⁾.

Трѣбва да се отбележи, че законътъ отъ 13 май 1926 съдържа и една разпоредба, която представлява смекчаване на вносниятъ режимъ и която оправдава увеличението на митата на нѣкои стоки. Тая разпоредба се състои въ отмиъняването на „Закона за запрещение на вноса на стокитѣ, които не сж първа необходимостъ“ отъ 1924. Съ отмиъняването на тоя законъ се туря край на забранитѣ на вноса, практикувани следъ войната съ специални закони.

2. Ако увеличението на вноситѣ мита презъ 1926 се обяснява съ съвмѣстното действие на множество съображения, измежду които не безъ значение сж и протекционнитѣ, презъ 1928 финансовиятъ министъръ прибѣгна до ново засилване на митнишкия режимъ изключително по фискални съображения, и то сега, макаръ и при свършено

стабилна монета и при изключително благоприятно девизно положение на Б. н. банка въ свръзка съ уговорения вече стабилизационенъ заемъ, той трѣгна по пътя на увеличение митнишкия коефициентъ. Навѣрно, защото този пътъ, неминаващъ презъ Народното събрание, бѣше много по-лесенъ. Така, на 26 юлий 1928 курсовата разлика при събиране митата въ банкноти биде измѣнена отъ 15, който размѣръ тя бѣше запазила отъ края на 1922, на 20. Това представляваше общо увеличение на вноситѣ мита съ 33 %.

3. Не се бѣха изминали и две години отъ това увеличение на митнишкия коефициентъ, и финансовиятъ министъръ предприе още веднажъ сжщата мѣрка, като увеличи на 3 юлий 1930 коефициента отъ 20 на 27. Така, митата наново бѣха увеличени — тоя пътъ съ 33 %. Само за малко стоки се запазиха по-низки коефициенти, отчасти по социални съображения²⁾. Ако

Таблица 2. Стойностъ на вноситѣ мита въ процентъ отъ „статистическата“ стойностъ на стокитѣ

Митническа статия	Наименование на стокитѣ	1922 %	1926 %	1936 %
69a	Кафе сурово	40.00	40.37	259.61
114	Масло маслиново въ сждове надъ 10 кгр.	13.30	18.67	49.57
122a	Масло кокосово и палмово за индустриални цели	5.25	5.57	30.68
152	Петролъ	39.77	68.14	81.12
2796 ¹	Стъкла за прозорци	23.72	64.90	122.13
3056 ¹	Гьонъ (други)	23.83	22.37	71.25
319	Каучукъ суровъ	—	—	83.47
3321 ²	Платове отъ чиста коприна	36.94	95.95	102.39
338в	Вълна дрънкана или влачена	8.15	6.62	20.22
3436 ¹	Прежда вълнена небоядисана	15.61	32.58	81.15
354A	Прежда памучна небѣлена	8.09	9.40	45.12
3626 ²	Платове памучни бѣлени	31.83	36.16	95.16
3636 ²	Платове памучни боядисани или шампосани	57.20	49.30	94.26
409a2	Листа желѣзни съ дебелина повече отъ 3 мм. обикновена обработка	4.17	6.96	30.49
411a ²	Тель желѣзна съ дебелина 1.5 — 6 мм. обикновено обработена	29.29	54.05	79.08
437	Коси и сърпове	17.45	31.82	14.65
467a ¹	Медь кована или валцована	7.54	9.25	86.82

¹⁾ Адвалорната тежестъ на митата е изчислена, като размѣрътъ на митото, увеличенъ съ общинския налогъ, е раздѣленъ на срѣдната статистическа стойностъ на дадената стока презъ съответната година (1922, респ. 1926 или 1936. Курсътъ, по който сж изчислени митата, е: за 1922—12, за 1926—15, за 1936—27 (съ нѣкои изключения). Общинскиятъ налогъ е изчисленъ 20% върху митото, като за 1936 е взетъ специфичниятъ налогъ за нѣкои стоки. За гьона (1926) о. н. е изчисленъ при коефициентъ 20.

²⁾ Съ коефициентъ 15 останаха да се събиратъ митата върху виното, пивото, разнитѣ ракии, както и материалитѣ, отъ които се вари ракия, спирта, петрола, солта, джигитъ за бѣчи, материалитѣ за коларски издѣлия, обработенитѣ кожи и вестникарската хартия; съ коефициентъ 20 се остави митото върху захарьта, бензина, желѣзнитѣ листа, коситѣ и сърповетѣ и меднитѣ листа.

сега това увеличение можеше да намъри по-голям оправдание въ това, че съображенията за него не сж били само фискални, но и валутни, друго едно обстоятелство идва да постави подъ голъмъ въпросъ неговата целесъобразностъ. Презъ 1928 движението на ценитъ бѣше още нанагорно, тъй че едно увеличение на специфичнитъ мита можеше да намъри известно оправдание въ стремежа да се запази предишното адвалорно значение на митата. Но презъ 1930 ценитъ на всички стоки, кои повече, кои по-малко бѣха започнали вече бързо да спадатъ, и повишаването на митата бѣше тъкмо противното на това, което трѣбваше да се направи, за да не се допустне едно голъмо увеличение на тѣхната относителна тежестъ.

Така, въ течение на по-малко отъ две години, чрезъ манипулиране съ „курсовата разлика“, финансовиятъ министъръ успѣ да увеличи митата съ 80%. И това независимо отъ увеличението на самитъ основни мита презъ 1926. Ако се има и то предвидъ, не ще бжде преувеличено да се каже, че между 1926 и 1930 митнишката бариера на България е била издигната два пѣти по-високо. Митнишкиятъ протекционизмъ отъ силенъ презъ 1922—1926 става прекаленъ отъ 1926 насамъ.

4. Освенъ разгледанитъ по-крупни промѣни въ митнишкия режимъ на вноса презъ времето 1926—1931, само за отбелязване сж и нѣкои други незначителни промѣни. Така, съ законъ отъ 13 юний 1930 (въ сила отъ 12 априлъ с. г.) се узакони едно увеличение на митото върху зърненитъ храни, тъй като презъ зимата 1929/30 при сѣществуващитъ низки мита бѣха внесени отъ Югославия значителни количества пшеница. На 27 априлъ 1931 се увеличи митото върху дървения материалъ съ цель да се насърди мѣстното производство.

5. Що се отнася до законоположенията вѣнъ отъ митнишката тарифа, които иматъ значение за митнишкия режимъ на вноса, нѣкакви сѣществени промѣни презъ това време не сж станали.

Относно законоположенията, засилващи митнишкия режимъ, за отбелязване е обнародваниятъ на 6 юний 1930 новъ „Законъ за статистическото право“, съ който досегашнитъ ставки въ злато се замѣниха съ книжни лева, като се специфицираха и общо увеличиха.

Измежду законитъ, предвиждащи безмитенъ вносъ, трѣбва да се спомене замѣняването на закона за насърдението на мѣстната индустрия отъ 1909 съ новъ подобенъ законъ отъ 14 юний 1928. Новиятъ законъ съдържа, относно безмитния вносъ, сѣщитъ

разпоредби, съ изключение на безмитния вносъ на всички сурови материали при условие да се преработятъ въ страната и изнесатъ въ чужбина. По нѣкакво недоразумение, този практикуванъ навсѣкжде безмитенъ вносъ не се предвижда въ новия законъ. Това, обаче, като се има предвидъ, че българската индустрия, особено по това време, не може да мисли за почти никакъвъ износъ, е безъ особено значение. Отъ по-голмо значение е това, че новиятъ законъ допуска безмитенъ вносъ само за неупотрѣбавани машини (съ цель да не се насърдава инвестирането на мѣстни капитали въ остарѣли инсталации) и че той не допуска безмитенъ вносъ нито за двигатели, употрѣбяващи чуждо гориво, нито за чуждо гориво, нужно за новодоставени двигатели (съ цель да се намали зависимостта на страната отъ чужбина въ областта на двигателитъ и горивото).

Презъ този периодъ България все още се въздържа да трѣгне по пѣтя на уреждане отношенията си съ чужбина чрезъ редовни търговски договори. Само съ Турция се сключва на два пѣти (презъ 1928 и 1930) търговски договоръ съ тарифна часть, предвиждаща, обаче, много малко и незначителни намаления на автономнитъ мита (вж. § 5).

3. Фаза 1931—1936

1. Влошеното финансово положение на държата въ свръзка съ свѣтовната стопанска криза, разразила се презъ 1931 въ най-острата си форма, принуди новото правителство на т. нар. Народенъ блокъ (председателъ Н. Мушановъ), и специално новия министъръ на финанситъ Стефановъ, да дири нови фискални източници и то пакъ преди всичко въ областта на митнишкото облагане. Тъй като, обаче, нито едно повишение на основнитъ мита, нито едно повишение на митнишкия коефициентъ не можеха да намѣрятъ какво и да е оправдание¹⁾, вниманието бѣше насочено къмъ безмитния вносъ за насърдаваната индустрия. Действително, прекаленитъ мита върху готовитъ индустриални произведения правѣха поносимо за мѣстнитъ индустриалци заплащането на известни по-високи такси върху внасянитъ отъ чужбина произвеждани въ страната сурови и полуобработени материали. Но съ това, както ще видимъ на съответното мѣсто, се правѣше невъзможно това поевтиняване на мѣстнитъ индустриални стоки, което се явяваше стопанска и социална необходимостъ, предвидъ страшното спадане на ценитъ на земледѣлскитъ про-

¹⁾ Съ повишението презъ 1930 отъ 20 на 27 митнишкиятъ коефициентъ бѣше вече напълно догонилъ обезценението на монетата.

изведения и съответното ограничение на покупната сила на масата от българското население.

Както се каза, по силата на една разпоредба на Закона за митниците, безмитният внос (било по самата митнишка тарифа, било по специалните закони) се облагаше по това време с „адвалорна такса“ в размер 3% от стойността. Тази разпоредба не само внасяше усложнение в митнишкото облагане на вноса, което почиваше на специфичните мита по тарифата 1922, но едва ли беше съвместима с идеята за безмитния внос. Във всеки случай, сравнително низкият размер на въпросната такса я правеше да минава някак незабелязано. На 26 ноември 1931, с закон за изменение и допълнение на Закона за митниците и на Закона за митнишката тарифа на вносните стоки, тази адвалорна такса биде многократно увеличена. Това, което характеризира въпросното увеличение на адвалорната такса, е нейното диференциране, съобразно с размера на митнишката протекция на готовите стоки и степента на обработеност на внасяните материали. Така, с най-низкия размер — 8% — се облагат вълната и памукът (и всички неспоменати изрично материали), а с по-високи размери — 10, 12, 15, 20 до 25% — се облагат редица други сурови и полуобработени материали. Може да се каже, че с това митнишко облагане на „безмитния“ внос престана въобще да съществува в България такъв внос.

Със нов закон за изменение и допълнение на Закона за митниците и Закона за митнишката тарифа от 3 юни 1932 се предприе второ увеличение на адвалорната такса. При това увеличение се запазиха същите размери на таксата, но материали, облагани по-рано с по-низък размер, се прехвърлиха в по-високо облагани категории.

Едно трето увеличение на адвалорната такса, предприето с Закона за засилване на държавните приходи от 10 май 1933, създаде едно вече прекалено облагане на „безмитния“ внос. Адвалорната такса доби размерите: 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40 и 60%. Със 20% се облагаха всички неспоменати изрично материали. Със 60% се облагаха такива сурови материали, като маса целулозна за изкуствена коприна, каучук (суров и на блокове, листове и др.), коноп суров и др. Със това увеличение се създаде абсурдното положение, че някои сурови материали се облагаха по-ниско по митнишката тарифа, като обикновен внос, отколкото с адвалорната такса, като „безмитен“ внос. Със същия закон режимът на безмитен внос понесе и друг удар: с

него се изрично отмениха редица законоположения, предвиждащи „безмитен“ внос, като членове 94 и 128 на Закона за подобрене на земеделското производство и опазване полските имоти, чл. 35 от Закона за експлоатацията на държавните мини, Законът за освобождаване от вносно мито стъклата за покриване парници и оранжерии, Законът за освобождаване от вносно мито жловото желъзо и гладка галванизирана тел, нуждни за отглеждане на десертни сортове лози и т. н.

Тая политика завърши с още едно увеличение на адвалорната такса, прокарано с Закона за изменение и допълнение на Закона за засилване на държавните приходи от 30 декември 1935. Тук, както при второто увеличение от 3 юни 1932, не се въведоха нови по-високи размери на таксата, но стана преразпределение на артикулите по облагателни категории с обща тенденция по-ниско обложени материали да преминат в по-тежко облагани категории.

2. Тази фаза в развитието на вносния митнишки режим се намира, както се каза, всецело под знака на политиката на увеличение на „адвалорната такса“. Все пак, не се минава без известни промени в самите вносни мита, измежду които на първо място трябва да се постави намалението на митнишкия коефициент от 3 ноември 1931. То е било предприето, очевидно, по настояване главно на една западно-европейска сила, като условие за някакви улеснения на българския износ за тая държава, — улеснения, които, в същност, никога не са последвали. Намалението засяга около 40 вида стоки, в по-голямата си част такива на една луксозна консумация (обикновени вина и коняци, пълни вина, консервирани риби, хайвери, тоалетен сапун, стъклени гравирани плочи, тел за накити и бродерии, пасмантерийни издълки; но и свещи, болтове и гайки, разни видове памучни платове и др.). За някои стоки коефициентът се намалява чувствително (до 66 2/3%), за други по-малко (минимум 7 1/2%). Това мърорприятие посочва, до каква степен се е била изродила политиката на манипулиране с митнишкия коефициент, — политика, която по начало е трябвало да има предвид само обезценението на монетата.

3. През разглеждания период за отбелязване са и някои други мърорприятия, имащи значение за митнишкия режим на вноса. Така, успоредно с ограничението на безмитния внос за насърчаваната индустрия чрез увеличение на адвалорната такса, Министерството на търговията, промишлеността и труда възприе през 1932, в тая

област една също така ограничителна политика, като ревизира и силно съкрати списъка на допусканият „без мито“ сурови и полуобработени материали, необходими на индустрията (около 1.300 наименования се намалиха на около 700).

Въ противовесъ, обаче, на тая политика, ограничителна за безмитния вносъ на необходимитъ за частната индустрия сурови материали, започва презъ това време да се очертава една политика на допускане безмитенъ вносъ на стокитъ, необходими за нуждитъ на държавнитъ и др. обществени тѣла, независимо отъ това, дали въпроснитъ стоки се произвеждатъ или не въ страната. Така, държавата почва малко по-малко, все по фискални съображения, да прави за себе си изключение отъ съществуващата митнишка протекция на мѣстната промишленостъ.

Презъ това време България започва по-активна търговско-договорна политика, както това се излага на съответното мѣсто. Освенъ отбелязанитъ по-горе търговски договори съ Турция, тя сключва тарифни договори съ Германия — отъ 17.II.1933 (съ намаление на вноснитъ мита на около 60 митнишки позиции), съ Чехословашко — отъ 14 априлъ 1934 (съ митнишки намаления, засѣгащи около 30 позиции), съ Италия — отъ 18 октомврий 1934, (съ намаление на митата за около 40 позиции) и съ Югославия — отъ 1 юли с. г. (съ намаления, засѣгащи 10 позиции). Всичко се набирагъ около 150 договорни намаления на митата, възлизащи въ нѣкои случаи до 50% отъ автономнитъ мита. Независимо отъ това, не малкъ брой мита се договорно консолидиратъ. Така, българската тарифа на вноснитъ стоки престава да бѣде изключително автономна, макаръ че конвенционалната тарифа идва да покрие сравнително незначителна частъ отъ автономната.

4. Фаза отъ 1936 насамъ

1. Следъ толкова и такива промѣни както въ митнишката тарифа, тъй и въ другитъ закони, имащи значение за митнишкото аретирание на вноса, се бѣше създагъ единъ твърде обѣрканъ и технически неиздържанъ вносенъ митнишки режимъ. Въ сѣщото положение се намираше и Законътъ за насърчение на мѣстната индустрия отъ 1928. Отъ него, въ сѣщность, не бѣха останали почти никакви облаги за мѣстната индустрия, тъй като, освенъ практическото премахване на безмитния вносъ на машини и сурови материали чрезъ увеличението на адвалорната такса, и повечето отъ другитъ облаги по тоя законъ бѣха суспендирани по единъ или другъ начинъ. Бѣше ясно, че тоя законъ вече нищо не дава на индустрията и че при

съществуващата митнишка защита има нужда не вече отъ законъ за насърчение на мѣстната индустрия, а отъ единъ общъ законъ за индустрията, който да установи едно съобразно съ изискванията на времето регламентиране и да турне началото на едно рационализиране на индустрията. Едно ликвидиране, обаче, закона за насърчение на индустрията и свързаното съ него формално отмианване на безмитния вносъ, безъ ревизия на съществуващата митнишка тарифа, щѣше още повече да затрудни мѣстната индустрия въ снабдяването ѝ съ чужди сурови материали, защото за повечето такива материали митото по тарифата все пакъ бѣше по-високо отъ адвалорната такса, събирана при „безмитенъ“ вносъ. Това именно обстоятелство, както и желанието на финансовия министъръ да активизира, по фискални съображения, вноса на нѣкои статии, кждето съществуващитъ мита бѣха просто запретиелни, бѣха главнитъ съображения, за да се предприеме въ августъ 1936 една ревизия на митнишката тарифа отъ 1922 — най-обширната отъ всички досегашни. Тази ревизия бѣше узаконена съ законъ отъ 31 августъ, влѣзълъ въ сила отъ 1 септемврий. Четири дена преди това бѣше обнародванъ новъ законъ за индустрията, а два дена преди сѣщата дата — законъ за измѣнение и допълнение на Закона за митницитъ, влѣзли, и двата тия закони, въ сила едновременно съ Закона за измѣнение на митнишката тарифа.

Промѣнитъ, въ които се изрази въпросната ревизия засегнаха преди всичко размѣра на обмитването. Засегнати бѣха около 400 митнишки статии. т. е. $\frac{2}{3}$ отъ всичкитъ 595. Отъ тия 400 статии по 57 статии безмитниятъ вносъ бѣше превърнатъ на митенъ (съ това въобще престана да съществува безмитенъ вносъ по митнишката тарифа), по 71 статия имаше увеличение на митото (въ повечето случаи твърде умѣрено), а по останалитъ имаше намаление (достигащо до 70%). За правилно разбиране значението на намаленията на митнишкитъ статии, обаче, трѣбва да се има предвидъ, че въ много случаи тѣ не представляваха по-ниско митнишко облагане, защото: 1) едни отъ намаленията установиха специфични мита върху сурови и полуобработени материали въ размѣръ, наистина, по-низкъ отъ предишния, но равенъ на важещата до тогава адвалорна такса върху „безмитно“-вносянитъ стоки (така че тия намаления не ползуваха най-важната категория вносители на сурови и полуобработени материали, — ползуващитъ се до 1936 съ „безмитенъ“ вносъ индустриалци); 2) други отъ намаленията бѣха направени въ размѣръ тъкмо отгова-

рящ на увеличението на коефициента, което се направи, заедно с измъненieto на тарифата, при стокитъ, обложени до тогава с коефициентъ по-низък отъ 27; 4) най-сетне, трети отъ намаленията бѣха направени съ автономни мита, които по съществуващитъ търговски договори бѣха още по-низки. Въ всѣки случай, въ по-големата си частъ намаленията на ставкитъ означаваха действителни намаления на митническото облагане. Отъ своя страна и увеличенията на митата, не въ всички случаи даваха по-високо облагане, защото: 1) частъ отъ тѣхъ бѣха направени въ замѣна на по-раншни акцизи, сега премахнати съ измъненieto на митата и 2) частъ отъ тѣхъ бѣха направени съ автономни мита, които сж били договорно намалени и консолидирани. Общо взето, тая ревизия означаваше едно немаловажно отслабване на митнишкия протекционизъмъ въ България. Както се каза, намаленията на митата засегнаха главно суровитъ и полуобработени материали, нуждни за индустрията, както и множество най-разнообразни, въ множество случаи отъ по-люксовъ характеръ стоки, до сега запретително или много силно обложени. Измежду тия последнитъ за отбелязване сж разнитъ риби, южнитъ плодове, нѣкои колониални стоки, спирнитъ напитки, захарта и захарнитъ издѣлия, сапунътъ, свѣцитъ, хранителнитъ консерви, нѣкои лѣчебни срѣдства, мебелитъ, луксознитъ порцеланови и стъклени издѣлия, издѣлията отъ картонъ и харгия, коженитъ полуфабрикати и обработенитъ кожи, коприненитъ и други луксозни платове, готовитъ текстилни произведения и други. Увеличенията засегнаха най-разнообразни стоки и нѣкои отъ тѣхъ се направиха по фискални съображения (понеже по-раншното мито се бѣше оказало съвсемъ низко, дори като фискално), а други по протекционни (такъвъ бѣ случаятъ, напр., съ маслата и тлъститъ за индустриални цели, моливитъ, препаратитъ противъ насѣкоми, целулозата, суровата медъ, нѣкои памучни прѣжди, конопенитъ отпадъци).

За известна цифрова характеристика на въпроснитъ промѣни на митата могатъ да послужатъ таблица 1 (на стр. 3) и таблица 2 (на стр. 5).

Независимо отъ промѣнитъ въ митата, ревизията на закона за митнишката тарифа на вноснитъ стоки засегна и нѣкои отъ текстоветъ на закона. Особено отбелязване заслужва измъненieto на чл. 1, който порано предвиждаше възможността за (административно) измънение на митата отъ Министерския съветъ, само когато се прави „съ цель да се поддържа прокараното въ

тарифата процентно съотношение между стойността на стокитъ и опредѣленитъ за тѣхъ мита.“ Съ новия текстъ на тоя членъ се предвиждатъ, освенъ първия случай, и още два: 1) увеличаване митата на „ония стоки, които се предлагатъ въ България на цени значително по-низки отъ ония, на които се предлагатъ въ страната-производителка (дѣмпингъ) или при износа на които отъ страната-производителка за България се даватъ явни или скрити експортни премии“ и 2) намаление на митата въ размѣръ до 20% отъ стойността на стокитъ, „когато се установи, че стокитъ се продаватъ на вътрешния пазаръ на прѣкомѣрни цени“¹⁾. Така се създава възможността за по-гъвкаво приспособление на митата къмъ нѣкои мѣняващи се условия въ чужбина или въ страната.

Постигнатото съ въпросната ревизия на закона за митнишката тарифа на вноснитъ стоки може да се резюмира въ следнитъ точки: 1) Дотогавашнитъ адвалорни такси върху „безмитно“ внасянитъ отъ насърдавваната индустрия материали се замѣниха съ специфични мита; 2) направи се умѣрено увеличение на митата главно върху нѣкои стоки, на които дотогавашнитъ мита бѣха подъ размѣра дори на едно минимално фискално мито; 3) намалиха се високитъ, отиващи до запрещение мита върху голѣмъ брой стоки; 4) уеднакви се митнишкиятъ коефициентъ за всички позиции (съ изключение на 5-6 договорно опредѣлени или консолидирани) въ размѣръ 27, като тия съ по-низъкъ до тогава коефициентъ се коригираха чрезъ съответно намаление на основното мито; 5) внесоха се известни технически подобрения въ самата тарифа, като се прередактираха нѣкои текстове, като се специфицираха по-подробно нѣкои статии и като се установи по-правилно съотношение въ облагането на необработени и обработени произведения и т. н.; 6) включиха се въ митата предишни акцизи и 7) предвидѣха се нови случаи за административно приспособление на митата къмъ известни промѣнящи се условия. Казано още по-резюме, постигна се значително опростотворяване, усъвършенствуване и смекчаване на митнишката тарифа на вноснитъ стоки.

2. За да бѣде пълна картината на важнитъ промѣни въ митнишкия режимъ на

¹⁾ Независимо отъ тия случаи, дадено е съ Закона за митницитъ (чл. 12 п. „а“) право на Министъра на финанситъ „да увеличава митата на нѣкои вносни стоки произхождащи отъ държави, които третиратъ по-неблагоприятно нашитъ стоки и кораби, отколкото на други държави, или пакъ прилагатъ особени съществени мѣрки спрямо търговията на България.“

България, предприети през август 1936, трѣбва да се кажатъ по нѣколко думи и за споменатитѣ вече измѣнения въ Закона за митницитѣ и за новия Законъ за индустрията.

Съ измѣнението на Закона за митницитѣ преди всичко наново се установи за „безмитно“ внасянитѣ стоки еднаква за всички стоки адвалорна такса, само че въ размѣръ по-високъ отъ тоя преди увеличенията отъ 1931/1935 — 5, вмѣсто 3%. Въ всѣки случай, значението на безмитния вносъ за частно-стопански нужди сега, следъ отмѣняване на Закона за насърчение на мѣстната индустрия и следъ премахване на безмитния вносъ по митнишката тарифа, бѣше извънредно намалѣла. Все пакъ измѣнението отъ 1936 на Закона за митницитѣ съдържа една нова разпоредба за частно-стопански безмитенъ вносъ: допущането безъ мито на „инструментитѣ, апаратитѣ и машинитѣ, които занаятчиитѣ, български поданици, си доставятъ отъ странство за собствени нужди, ако такива не се произвеждатъ въ страната“, докато по-рано се допускаха безъ вносъ само необходимитѣ за занаятчиитѣ инструменти (съ това занаятчийското производство добива по-благоприятно митнишко третиране отъ индустриалното, докато при режима на Закона за насърчение на мѣстната индустрия положението бѣше обратно).

Но въ измѣненията на Закона за митницитѣ се съдържа и едно друго постановление, характерно за започналата вече по това време да се очертава политика на общо допущане на безмитенъ вносъ за нуждитѣ на държавнитѣ учреждения. По текстоветѣ на Закона за митницитѣ преди из-

мѣненията на 1936 се установяваше, като общо правило, че вносътъ за държавнитѣ и общински учреждения плаща мито „на общо основание“, освенъ въ изрично посоченитѣ въ закона случаи. Отъ тия случаи най-важниятъ бѣше вносътъ на всѣкакви предмети за въоръжение, снаряжение и облѣкло на войската, но само когато се извършва на право отъ Военното министерство (а не чрезъ предприемачи). Съ измѣненията се установи общото правило, че „държавнитѣ учреждения се освобождаватъ отъ мито и други данѣци за внасянитѣ отъ тѣхъ стоки за собствени имъ нужди, ако не се произвеждатъ въ страната никакъ или въ достатъчно количество“. Това напълно би отговаряло на една издържана протекционистична политика, ако не бѣха важнитѣ изключения, които допуска самиятъ измѣненъ Законъ за митницитѣ, както и други специални закони. Важното изключение по Закона за митницитѣ е пакъ безмитниятъ вносъ на „предметитѣ, материалитѣ, животнитѣ и превознитѣ сръдства, които Министерството на войната или войсковитѣ части доставятъ за нуждитѣ си“ — сега вече независимо отъ това, дали доставянето отъ чужбина става на право отъ Министерството на войната или чрезъ посрѣдници-предприемачи. Това положение идва още повече да се затвърди съ едно допълнение отъ 1936 къмъ закона за бюлжета, отчетността и предприятията (чл. 120а) ¹⁾.

Това увеличение на безмитния вносъ за държавни нужди за смѣтка на безмитния вносъ за частни нужди се илюстрира отъ следнитѣ цифри.

Таблица 3.

Безмитенъ вносъ

По кой законъ		Милиони лева				
		1933	1934	1935	1936	1937
За частни нужди	1. Законъ за насърчение на мѣстната индустрия	788.9	723.8	636.3	462.0	—
	2. Законъ за минитѣ	5.6	7.6	16.3	10.5	11.1
	3. Законъ за подобрене на земеделieto и опазване полскитѣ имоти	18.6	1.2	0.4	6.8	14.3
	4. Законъ за насърд. на градинарството	7.4	27.1	51.3	31.9	65.4
	5. Законъ за експлоатация на държавнитѣ мини	2.2	—	3.2	9.9	10.1
За държавни нужди	6. Законъ за митницитѣ, чл. 7	56.3	32.3	11.4	73.1	737.5
	7. Законъ за митницитѣ, чл. 10	—	—	—	3.0	165.4
	8. Чл. 120а отъ Закона за Б. О. П.	—	—	—	—	6.0

Що се отнася до новия Законъ за индустрията, той, както се каза, не съдържа никакви разпоредби за безмитенъ вносъ на

¹⁾ Освенъ това съ други специални закони се предвиждаше и днесъ се предвижда възможностъ за безмитенъ вносъ за нужди на държавни и други пуб

машини или сурови материали, необходими за мѣстната индустрия. Съ това се увѣковѣчава, тъй да се каже, суспендирането на тоя безмитен вносъ, извършено презъ 1931—35 съ известнитъ увеличения на адвалорната такса, и се консолидира осждителната отъ стопанско гледище политика на чувствително митнишко облагане на необходимитъ за мѣстното производство сурови материали. Една заслужаваща тукъ отбелязване разпоредба на тоя законъ, която представлява противомѣрка срещу политиката на безусловен безмитен вносъ за нуждитъ на държавнитъ учреждения, се състои въ това, че при търговетъ за държавни доставки, освободени отъ заплащане на вносни мита, държавнитъ учреждения се задължаватъ, отъ една страна да прибавятъ къмъ офериранията отъ чуждитъ състезатели цена едно хипотетично вносно мито отъ 20% върху стойността на стоката, а отъ друга — да приспадатъ -- пакъ хипотетично — отъ офериранията отъ мѣстнитъ състезатели цена стойността на всички даждия, подлежащи за заплащане на държавата съответно съ въпросното количество стоки (чл. 55).

5. Общъ прегледъ

Следващата таблица 4 дава общъ прегледъ на повечето отъ по-горе изложенитъ промѣни въ митнишкия режимъ на вноса въ България отъ 1922 насамъ.

Една сжщо така обща характеристика на промѣнитъ въ митнишкия режимъ на вноса отъ 1922 насамъ може да се получи отъ следнитъ данни за процентното отношение: 1) между стойността на вносното мито + общинския налогъ + адвалорната такса и стойността на цѣлия вносъ; 2) между стойността на вносното мито + общинския налогъ и стойността на митния вносъ и 3) между стойността на адвалорната такса и стойността на безмитния вносъ (вж. табл. 5).

Отдѣлянето на безмитния вносъ позволява да се характеризира по ярко тежестъта на митнишкото облагане именно върху митния вносъ. Разбира се, тази тежестъ на мит-

лично-правни тѣла, независимо отъ това дали въпроснитъ стоки се произвеждатъ или не въ страната. Такъвъ е Законътъ за експлоатация на държавнитъ мини (текстъ 1934), който предвижда безусловно безмитен вносъ на всички необходими, при тая експлоатация, машини и материали. Съ Закона за довършване сѣдебнитъ палати въ страната отъ 1935 се предвижда безмитен вносъ на всѣкакви материали (напр. стѣкла за прозорци, теракотови и каменинови плочки и др.), макаръ тѣ да се произвеждатъ въ страната. Държавната печатница сжщо започва да получава разрешения за безмитен вносъ на необходимата ѝ хартия, въпрѣки наличността на мѣстно производство, и т. н.

нишкото облагане (не само върху митния, но и върху безмитния, па и върху цѣлия вносъ) изразява не само промѣни въ самия абсолютенъ размѣръ на митата, но и промѣни въ ценитъ на вноснитъ стоки¹⁾. Така, за периода 1922—1929, когато, общо взето, ценитъ на стокитъ се повишаватъ, процентитъ, изразяващи адвалорното значение на митата (— тежестъта на митнишкото облагане), не сж въ състояние да предадатъ цѣлото действително увеличение на митата. Съ това се обяснява, напримѣръ, че за 1930 адвалорното значение на митата (при митния само вносъ, специално) не е два пѣти по-голѣмо отъ това за 1925 (колкото приблизително би следвало да бжде, ако отразяваше само увеличенията на митата), а е само съ около 50% по-голѣмо (36.6% срещу 23.5%). Отъ 1930, както е известно, се почна едно силно спадане на ценитъ. На това се дължи, че, макаръ и да нѣма следъ тая година увеличение на митата, адвалорното значение на митата презъ годинитъ 1931—34 е значително надъ това презъ 1930 (48.3, 50.0, 44.8, 45.1% срещу 36.6%). Последвалото следъ 1935 спадане на адвалорното значение на митата отразява известното съвземане на ценитъ на стокитъ, отчасти смекчението на митнишката протекция отъ 1936.

Но, разбира се, че ако искаме да преценимъ тежестъта на митнишкото облагане на вноса въобще, ние трѣбва да отнесемъ стойността на всички вносни мита и други такси (общински налогъ, адвалорна такса) къмъ стойността на цѣлия вносъ (вж. графа 7 въ таблица 5). Само че тукъ, поради нееднаквото съ течение на времето процентно участие на безмитния вносъ въ общия вносъ (вж. следната таблица 6) и поради нееднаквото му облагане (съ адвалорна такса) (вж. таблица 5, графа 9), характеристиката се усложнява и губи прегледностъ.

Все пакъ става ясно, напримѣръ, защо, въпрѣки удвояването размѣра на вноснитъ мита между 1926 и 1930, адвалорното значение на митата (спрямо цѣлия вносъ) остава почти сжщото. Ние видѣхме, че това удвояване на митата се проявява само спрямо митния вносъ на половина — предвидъ покачването презъ това време на ценитъ. Ако спрямо цѣлия вносъ то не се проявява никакъ, то се дължи освенъ на тая причина още и на обстоятелството, че презъ сжщия периодъ процентното участие на безмитния вносъ въ общия вносъ се удвоява (22% въ 1925 и 44% въ 1930). Презъ следнитъ го-

¹⁾ Освенъ това тя изразява и промѣни въ стокския съставъ на вноса, при които, обаче, не могатъ да се очертаятъ никакви тенденции.

Таблица 4.

По-важни промъни въ митническият режимъ на вноса

Дата на промъната	Автономни вносни мита		Общински налогъ	Договорни намаления на вносни мита	Безмитенъ вносъ	Аварерна такса в/у безмитния вносъ
	Основно мито	Коэффициентъ				
1922 11. IV	Нова митническа тарифа съ 595 статии	12	20%	Нъма	По митн. тарифа 54 ст. (по зак. за насърчване на м. индустрия 1909	3%
1922 1. VII	—	14	—	—	—	—
1922 1. X	Увеличение по 2 ст.	15	—	—	—	—
1923 26. III	Намаление по 2 ст.	—	—	—	—	—
1924 13. II	Намаление по 2 ст.	—	—	—	—	—
1925 30. XII	Увеличение по 1 ст.	—	—	—	—	—
1926 13. V*)	Увеличение по 237 ст.	—	—	—	По митн. тарифа 54 ст. (по зак. за насърчване на м. индустрия 1928	—
1928 14. VI	—	—	—	—	—	—
1928 26. VII	—	—	—	—	—	—
1928 1. X	—	20	—	По 21 позиции (договоръ съ Турция)	—	—
1930 3. VI	—	—	—	—	—	—
1930 13. VI**)	Увеличение по 1 ст.	27	—	По 5 позиции (новъ до- говоръ съ Турция от- мънява стария)	—	—
1930 15. VII	—	—	—	—	—	—
1931 27. IV	Увеличение по 1 ст.	—	—	—	—	—
1931 4. XI	—	27 ¹⁾	—	—	—	8—25%
1931 25. XI	Увеличение по 2 ст.	—	—	—	—	8—25% ²⁾
1932 3. VI	Намаление по 1 ст.	—	—	—	—	—
1933 17. II	—	—	—	По 63 позиции (договоръ съ Германия)	—	—
1933 10. V***)	Намаление по 2 ст.	—	—	—	—	10—60%
1934 14. IV	—	—	—	По 32 позиции (договоръ съ Чехословакия)	—	—
1934 1. VII	—	—	—	По 10 позиции (договоръ съ Югославия)	—	—
1934 18. X	—	—	—	По 41 позиции (договоръ съ Италия)	—	—
1935 30. XII	—	—	—	—	—	10—60% ³⁾
1936 1. IX	Увеличение по 71 ст.	—	—	—	По митн. тарифа нъма	—
1936 28. X	Намаление по 229 ст.	27 ⁴⁾	—	—	(Зак. за м. инд. отмененъ	5%
1936 17. XII	Намаление по 1 ст.	—	20% ⁵⁾	—	—	—
1937 4. V	Увеличение по 3 ст.	—	—	—	—	—
1937 13. XI	Намаление по 1 ст.	—	—	—	—	—

*) Въ сила отъ 24. III.; **) Въ сила отъ 12. IV.; ***) Намаление на коефициента за някои стоки, 3, 3) Превъртане на стоки отъ по-ниска въ по-високо облагани групи. 4) Приравняване на всички стоки съ коефициентъ 27. 5) Новъ законъ за общинския налогъ съ незначителни намънения на предишния.

Таблица 5.

Години	Стойностъ на цѣлия вносъ (милиони лева)	Стойностъ на митния вносъ (милиони лева)	Стойностъ на без- митния вносъ (милиони лева)	Събрани мита и др. (за кален- дарна година)			% на вносите мита + общ. налогъ + адвал. такса отъ стойността на цѣлия вносъ	% на вносите мита + общ. налогъ отъ стой- ността на митния вносъ	% на адвал. такса отъ стойността на безмит- ния вносъ
				вносни мита (милиони лева)	общински налогъ (милиони лева)	адвалорна так- са върху без- митния вносъ (милиони лева)			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1921	2,921.1	2,581.6	339.5	382.5	93.5	—	16.3	18.4	—
1922	4,037.7	3,242.0	795.6	1,141.9	179.4	—	32.7	40.8	—
1923	5,123.8	4,129.3	934.6	1,373.7	231.9	—	31.2	38.9	—
1924	5,557.3	4,396.4	1,161.0	1,020.4	236.6	—	22.6	28.6	—
1925	7,283.5	5,688.0	1,595.5	1,076.2	261.4	—	18.4	23.5	—
1926	6,245.9	4,010.2	2,236.7	958.6	220.1	—	18.9	29.4	—
1927	6,129.0	4,083.6	2,045.3	1,054.2	235.1	—	21.0	31.6	—
1928	7,040.9	4,542.8	2,498.2	1,175.3	275.0	—	20.6	31.9	—
1929	8,324.6	5,325.8	2,998.8	1,373.7	342.1	—	20.6	32.2	—
1930	4,589.7	2,609.6	1,980.1	750.0	204.5	—	20.8	36.6	—
1931	4,660.0	2,265.2	2,394.9	872.0	222.5	—	23.5	48.3	—
1932	3,471.2	1,924.6	1,546.6	757.4	204.3	136.4	31.6	50.0	8.8
1933	2,202.3	1,263.8	938.5	447.2	118.4	138.7	31.9	44.8	14.8
1934	2,247.2	1,359.8	887.4	488.7	124.9	155.0	34.2	45.1	17.5
1935	3,009.0	1,712.6	1,296.3	481.8	118.5	148.6	24.9	35.1	11.5
1936	3,181.1	1,996.7	1,184.4	628.3	148.6	134.5	28.6	37.9	11.4
1937	4,929.2	3,255.5	1,673.6	907.1	215.7	6.7	22.9	31.5	0.4
1938	4,934.1	4,039.1	895.0	920.7	214.6	6.0	23.1	28.0	0.7

дини (1932—1934) пъкъ се наблюдава увеличаване въ адвалорното значение на митата спрямо цѣлия вносъ (отъ 31.6 на 34.2%), докато това значение само спрямо митния вносъ се намалява (отъ 50 на 45%). Ако последното явление се дължи, както вече се каза, на силното спадане на ценитѣ, — обстоятелство, важещо, разбира се, не само за митния, но и за цѣлия вносъ — първото явление се обяснява съ силно увеличаване размѣръ на адвалорната такса върху безмитния вносъ при все по-високо процентно участие на безмитния вносъ въ общия (налъ 40%).

Отъ процентитѣ, дадени въ таблица 6, може да се установи и друга една зависимостъ, хвърляща известна свѣтлина върху тоя общъ прегледъ на митнишкия режимъ на вноса. Както се вижда отъ тая таблица, до 1926, т. е. преди да настѣпи първото чувствително увеличаване на вносите мита

по тарифа отъ 1922, процентното участие на безмитния вносъ въ общия е сравнително слабо (отъ 19 до 22%). Паралелно съ увеличението на вносите мита (било основни мита, било коефициенти) отъ 1926, 1928 и 1930 се наблюдава и разширение на безмитния вносъ, достигащо до 44% отъ общия вносъ презъ 1930 и надвишаващо 50% презъ 1931. Периодътъ на най-високи вносни мита и вносни адвалорни такси отъ 1930 до 1935 е същевременно периодъ на най-голямъ безмитенъ вносъ (процентно участие на безмитния вносъ въ общия вносъ надъ 40%). Съ понижението на вносите мита презъ 1936 се намалява и процентното участие на безмитния вносъ въ общия (38% презъ 1936 и 34% презъ 1937). Очевидно е, че съществува зависимостъ между размѣра на вносите мита и процентното участие на безмитния вносъ въ общия, която се обяснява съ това, че колкото, напримѣръ, съ

Таблица 6. Процентно участие въ стойността на общия вносъ

Година	Митенъ вносъ	Безмитенъ вносъ
1921	88	12
1922	81	19
1923	81	19
1924	79	21
1925	78	22
1926	63	37
1927	67	33
1928	65	35
1929	64	36
1930	56	44
1931	48	52
1932	55	45
1933	57	43
1934	61	39
1935	57	43
1936	62	38
1937	66	34
1938	82	18

по-високи вноснитѣ мита, толкозъ повече се налага да се допустнатъ — въ видъ на безмитенъ вносъ — изключения отъ режима на тия мита, и обратно. Разбира се, безмитниятъ вносъ се обуславя не само отъ размѣра на вноснитѣ мита, но и отъ множество други фактори.

§ 2. Валутенъ режимъ на вноса

Днешниятъ валутенъ режимъ на вноса въ България води началото си отъ монопола за търговията съ външни платежни сръдства, установенъ въ полза на Българската народна банка въ края на 1923.

Три сж фазитѣ, които се очертаватъ въ развитието на тоя валутенъ режимъ: 1) фаза отъ 1923 до 1931 на по-свободенъ камбиаленъ контролъ; 2) фаза отъ 1931 до 1933 на извънредно строгъ контролъ и 3) фаза отъ 1933 на смекчаване режима чрезъ системата на т. нар. частни компенсации.

1. Фаза 1923—1931

1. Веднага следъ свършването на войната се наложи въ България учредяването на камбиаленъ контролъ, съ цель да се урегулира търсенето и предлагането на девизи и да се ограничатъ голѣмитѣ колебания въ

курса на лева. Това стана съ Законъ за търговията съ външнитѣ платежни сръдства, вземания и кредити отъ 19 декемврий 1918, който въведе монополъ въ търговията съ девизи въ полза на една специална банкова организация, наречена „Централа на девизитѣ“ и учредена при Б. н. банка. Въ тая организация участвуваха съ свои представители 19 частни банки. Подъ ръководството и контрола на Б. н. банка тя имаше изключителното право да купува и продава девизи, като заедно съ това опредѣляше курсоветѣ. Този монополенъ режимъ бѣше свързанъ, естествено, съ задължението на износителитѣ да продаватъ получената отъ износа валута изключително на Централата (иначе въобще износътъ не се допускаше), както и съ необходимостта на вносителитѣ да получатъ отъ сжщото мѣсто разрешение за вносъ (безъ каквото сжщо вносътъ не бѣше възможенъ). Тая организация остана да сжествува не повече отъ петъ месеца. Съ огледъ къмъ поставената цель резултатитѣ отъ нея не бѣха и не можеха да бждатъ задоволителни, тъй като нито финансовитѣ условия на страната позволяваха спирането на инфлацията, нито стопанскитѣ ѝ условия благоприятствуваха за едно колко-годе уравновесяване на платежния балансъ.

2. Когато къмъ края на 1923 колебанията въ курса на лева взеха най-необузdana форма, правителството на проф. Цанковъ, следвайки едно енергично решение на сжществуващия по това време Висшъ стопански съветъ, въведе за втори пѣтъ камбиаленъ монополъ съ наредба отъ 13 декемврий 1923, която впоследствие се оформи въ Законъ за търговията съ външни платежни сръдства отъ 2 май 1924. Този пѣтъ монополътъ бѣше даденъ само на Б. н. банка, която успѣ да го прокара по много по-задоволителенъ начинъ, толкозъ повече, че и законнитѣ текстове бѣха по-пълни и издържани. Износителитѣ се задължаваха да продаватъ на банката по нейния дневенъ курсъ всички девизи, произходящи отъ износъ на български стоки — въ срокъ най-късно 10 дни отъ съобщението за разполагане съ девизитѣ. Вносителитѣ се задължаваха при поръчката на стока да деклариратъ предъ Банката вида, количеството, стойността и датата на изплащането. Банката продаваше на вносителитѣ нуждната валута следъ провѣряване „реалността на нуждата“. Б. н. банка имаше право да опредѣля и курса на всички девизи. Още отъ първитѣ дни на приложението на наредбата бѣ опредѣленъ за долара курсътъ 137.20 лв. купува и 139 лв. продава, съ намѣрение на това равнище да се стабилизира окончателно левътъ.

Успѣхътъ тоя пътъ на камбиалния монополъ пролича веднага съ действителното стабилизиране на монетата. И по-нататъкъ монополътъ биде прокаранъ напълно задоволително. Това се дължи на редица обстоятелства: на предварително постигнатото заздравяване на финанситѣ и спиране на инфлацията и особено на благоприятния стабилизационенъ курсъ, който улесни снабдяването на банката съ значителенъ щокъ отъ девизи.

3. До октомврий 1931 така установениятъ камбиаленъ монополъ се прилагаше по сравнително неограничителенъ начинъ. Дори въ епохи на пълно изчерпване девизния щокъ на Б. н. банка, като края на 1925 и началото на 1926, Банката почти не отказваше разрешения за вносъ. Това се дължеше преди всичко на обстоятелството, че механизмътъ на външнитѣ кредити функционираше напълно задоволително. Така, независимо отъ външнитѣ краткосрочни кредити на Б. н. банка и на частнитѣ банки, държавата получи на два пъти външни дългосрочни заеми: презъ 1926 — заемъ за настаняване на бѣжанцитѣ, а презъ 1928 — заемъ за стабилизация на монетата. Благодарение особено на последния заемъ, девизното положение на Б. н. банка се смѣташе напълно заздравено, така, че въ края на 1928 се постигна, съ особенъ законъ, и легалното стабилизиране на лева. Следъ това последва новъ Законъ за търговията съ външни платежни срѣдства отъ 1 юлий 1929, който съ нищо съществено не измѣни установения презъ 1923/24 камбиаленъ режимъ. Малкото ново, което тоя законъ донесе, бѣше въ духа на едно още по-неограничително прилагане на камбиалния монополъ (напр. създадоха се по-голѣми права на частнитѣ банки въ покупката и продажбата на девизи отъ и на частни лица).

2. Фаза 1931—1933

1. Новиятъ, силно ограничителенъ курсъ въ прилагането на камбиалния монополъ въ България се наложи въ октомврий 1931 съ едно измѣнение на Закона за търговията съ външни платежни срѣдства. Сложниятъ комплексъ отъ причини, предизвикалъ тая политика, има огнището си въ започналата презъ 1929 свѣтвна стопанска криза и ще бѣде анализиранъ на друго мѣсто. Тукъ предстои само да се уясни сѣщияната на новитѣ ограничения въ девизния режимъ, и то специално съ огледъ къмъ вноса.

Още преди октомврий 1931 се бѣха създали важни ограничения за вноса, въ връзка съ дефлационната политика на Б. н. банка и масовото изтегляне отъ страната на зна-

чителни чужди капитали и кредити, дошли презъ 1928 и 1929 години. Така се бѣше дошло до едно спадане на вноса отъ 8,325 мил. лв. презъ 1929 на 4590 мил. лева презъ 1930 и 4,660 мил. лв. презъ 1931. Но следъ две такива събития, като острата банкова криза въ Срѣдна Европа презъ лѣтото 1931, въ резултатъ на която главнитѣ купувачи на български стоки спрѣха заплащанията въ свободни девизи срещу българския вносъ, и изоставянето на златния еталонъ отъ Англия на 21 септемврий с. г., което доразстрои механизма на международнитѣ кредитирания, крайно време бѣше за България да предприеме нѣщо по-драстично преди всичко за по-нататъшно ограничаване на вноса.

Ограниченията въ камбиалния монополъ отъ 15 октомврий 1931, засѣгащи режима на вноса, се изразиха главно въ следното: 1) даде се напълно дискреционно право на Б. н. банка да отказва, безъ поемане на отговорностъ, отпускането на девизи за каквито и да е, дори за реални нужди (не само за вносъ на стоки, но и за други плащания въ чужбина); 2) забрани се износътъ на български банкноти, на облигации отъ държавни и частни заеми, както и на монети и злато на кюлчета; 3) ограничи се вносътъ за нуждитѣ на държавата, като се обуслови отъ предварително разрешение на Министерството на финанситѣ, следъ вземане мнението на Б. н. банка. При това се даде неограниченото право на Б. н. банка да издава наредби „въ духа на закона“, одобрявани само отъ Министра на финанситѣ.

Българската народна банка не закѣснѣ да използва това си право и още на 20 октомврий с. г. издаде наредба (№ 1), съ която, между другото, се създаватъ следнитѣ още по-главни ограничения за вноса: 1) не се отпускатъ девизи за покупка на кинематографически филми и за изплащане хонорари на чужди артисти; 2) всички търговци-вносители се задължаватъ да предизвѣстятъ три месеца преди плащането за девизитѣ, необходими за поръчаната отъ тѣхъ стока; 3) лицата, разполагащи въ България съ чужда валута, могатъ да я използватъ само „за реални нужди“ съ разрешение на банката.

2. Тѣй като съ течение на времето кризата въ международнитѣ плащания все повече се задълбочаваше и вземаше дълготраенъ характеръ, наложиха се все по-ограничителни мѣрки специално относно девизния режимъ на вноса.

Съ най-важната отъ тия мѣрки, прокарана съ наредба на Б. н. банка № 7 отъ 19 май 1932, се въведоха девизни контингенти за вноса. По силата на тая на-

редба Б. н. банка отпущаше на отдълнитъ вносителите девизи за вносъ на дадени стоки само въ размъръ, отговарящъ на 50% отъ количеството на вноса на сжщата стока, извършенъ отъ сжщитъ вносителите презъ 1931. Касасе се, прочее, за индивидуални, а не за държавни контингенти, защото износителитъ не бѣха задължени да внесатъ отъ сжщитъ сѣрани, отъ които сж внесли презъ 1931. При това контингентитъ бѣха количествени (а не стойностни), тѣй, че при тенденцията на падащи цени, разрешението за вносъ презъ 1932 на 50% отъ внесеното презъ 1931 количество по правило означаваше отпущане презъ 1932 на по-малко отъ 50% отъ отпустнатитъ презъ 1931 девизи. Отъ общото правило — че се отпуща валута въ размъръ 50% отъ количеството на вноса презъ 1931 (т. нар. редовенъ контингентъ) — бѣха допустнати отклонения, едни отъ които предвиждаха по-гѣвкаво и, следователно, по-малко ограничително разрешение на вноса, докато други представляваха още по-голѣмо ограничение. Така, контингентирането на вноса не се отнасяше до нѣкои сурови материали, нуждни за мѣстната индустрия, както и до такива артикули, като медицински препарати, соль, петролъ и др. нѣкои, допустимиятъ вносъ на които се опредѣляше отъ Б. н. банка съобразно съ конкретнитъ нужди. Сжщо така и нуждата отъ вносъ на машини се преценяваше конкретно отъ една специална комисия при Б. н. банка. За значителенъ брой артикули, обаче, намѣрени за не-необходими, — като филми, цвѣтя, бисквити, сапуни, етерични масла, парфюмерия, дървени издѣлия, благородни метали, обработени кожи, копринени и смѣсено-копринени платове, дрехи отъ вълнени платове, дантели, мебели, музикални инструменти, детски играчки, автомобили, съ изключение на товарни и болнични, мотоциклети, фотографически апарати, радиоапарати, грамофони, земедѣлски машини и оръдия, — бѣше решено да не се отпуща никаква валута (дори въ размѣра на редовния контингентъ). Тия стоки можеха да се внасятъ само, ако за заплащането имъ не се искаше валута отъ Б. н. банка, т. е. само ако се внасяха на кредитъ.

По-нататъшно сжщественно ограничение въ девизния режимъ на вноса бѣше прокарано съ измѣнение на Закона за търговията съ външни платежни срѣдства отъ 31 януарий 1933, споредъ което за вносъ на стоки отъ чужбина се изискваше вече предварително разрешение отъ Б. н. банка, независимо отъ това, дали вносителътъ иска валута или не. Тази мѣрка, означаваща поставяне на вносната търговия подъ пълния контролъ на Б. н. банка, се наложи поради

това, че при по-раншия режимъ — да не се контролира вноса, за който вносителитъ не сж искали девизи — се извършваше известенъ вносъ на кредитъ и, следователно, се вземаха ангажименти за изплащане въ чужбина, които въ бѣдеще имаше да угекчагъ платежния балансъ на страната. Така условното недопущане вноса на ненеобходимитъ стоки, за които се спомена преди малко, се превърна въ абсолютна забрана за вносъ.

3. Фаза отъ 1933 насамъ

1. Всички гореописани драстични ограничения на вноса не можаха да не се отразятъ неблагоприятно и върху износа. Толкова повече, че външнитъ цени, особено за селско-стопанскитъ произведения, бѣха неимовѣрно низки, а курсътъ на лева се поддържаше изкуствено на предишното си равнище, въпрѣки наличността на причини за обезценение, което би позволило на износителитъ, респ. на мѣстнитъ производители да получатъ за своитъ стоки по-високи цени въ мѣстна монета. За да се отговори на тия нужди на износа, презъ юний 1933 се въведе, — отначало колебливо и ограничено, а следъ това все по-щѣлно, — системата на т. нар. частни компенсации. Тя се състои въ това, че срещу износа на опредѣлени стоки се допуска вноса, свръхъ редовния контингентъ, на други, сжщо така опредѣлени стоки. Усиленото търсене отъ страна на вносителитъ на девизитъ, получени отъ такъвъ износъ, прави да се получи за тия девизи премия свръхъ официалния курсъ, която изразява известно обезценение на монетата. Тая система улеснява износа, защото позволява на износителя да получи по-висока цена (въ мѣстна монетна), а затруднява вноса, защото го поскъпява. Отъ друга страна, обаче, тя означава голѣмо улеснение за вноса, понеже прави възможно да се внася свръхъ редовния контингентъ. Така, съ въвеждането и постепенното разширение на тая система се почва, отъ гледище на вноса, една политика на сжщественно смекчаване на сжществуващия до тогава строгъ девизенъ контролъ. Практикуването на частнитъ компенсации по системенъ начинъ се отпочва съ наредба на Б. н. банка № 22 отъ 8 юний 1933. Съ тая наредба се допускаше вносъ безъ контингентни ограничения на известни стоки (лѣкарства и медикаменти, петролъ и петролни деривати, каменна соль; сурови и спомагателни материали за индустрията и занаятигъ, желѣзо, клинци, ламарина, бѣло тенеке, калай, олово, цинкъ и бакъръ; суровъ каучукъ, сода-каустикъ, сѣрна и солна кисе-

лини; бои, литопонъ и цинквейс; машинни части; препарати срещу насекоми и болести по растенията) срещу износъ на нѣкои отъ следнитѣ 14 вида артикули, намѣрени за „трудно износими“: плодове (безъ орѣхи), зеленчуци, месо, добитѣкъ, свинска масъ, дървени и каменни вжглища, розово масло, пашкули, тютюни стари (до реколта 1930), вино и ракия, млѣчни произведения, каолинъ и кварцовъ пѣськъ, дърва и дървенъ материалъ.

Усъвършенствуване на тая система се постигна съ учредяването при търговско-индустриалнитѣ камари въ страната на компенсационни бюра, които си поставиха за задача да съсредоточатъ търсенето и предлагането по компенсационнитѣ сдѣлки и по тоя начинъ да улеснятъ тѣхното сключване, както и да нормализиратъ компенсационната премия (декемврий 1933).

2. Следъ това начало системата на частнитѣ компенсации постепенно се разшири и обхвана както повече износни, така и повече вносни артикули. Заедно съ това, обаче, тя се усложни, тѣй като разни групи отъ стоки се поставиха въ различни комбинации и условия на компенсация.

Новъ етапъ въ развитието на частнитѣ компенсации се откри съ „Общата наредба по вноса и износа“ на Б. н. банка, издадена на 20 августъ 1934, която кодифицира всички дотогавашни наредби по Закона за търговията съ външни платежни срдѣства. Тая наредба включи въ системата на частнитѣ компенсации практически всички износни и вносни стоки. Тя разпредѣли и комбиниратия стоки въ четири т. наречени „листи“. По първата листа срещу износъ на лесно износими артикули (царевица, фий, тютюнъ реколта 1933) се допускаше вносътъ на артикули отъ първа необходимостъ и масова консумация (памукъ, солъ, петролъ, медикаменти) въ рамкитѣ на редовнитѣ контингенти. Отъ получената отъ износа на тия артикули валута 50% трѣбваше да се отстъпи на Б. н. банка по официалния курсъ, а другитѣ 50% оставаха за компенсиране на вноса на споменатитѣ артикули и, следователно, носѣха премия за експортѣора. По листа втора срещу износъ на български произведения се допускаше вносъ на редовенъ и допълнителенъ контингентъ (въ размѣръ до 100% отъ редовния) на всѣкакви стоки, безъ луксознитѣ. Отъ нѣкои отъ тия износни стоки не се изискваше отстъпване на валута за банката, а отъ други се изискваше въ размѣръ отъ 20 до 50%. По листа трета срещу износъ на по-мѣчно износими стоки се допускаше, безъ каквито и да е контингентни ограничения, вносъ на всички

артикули, съ изключение на луксознитѣ. И тукъ отъ нѣкои износни стоки не се изискваше валута за банката, а за нѣкои се изискваше такава въ размѣръ 20 до 30%. По листа четвърта срещу износъ на мѣчно износими стоки се допускаше, безъ контингентни ограничения и при 100% компенсиране, вносътъ на луксозни предмети и се разрешаваше покриването на стари задължения, произходящи отъ нередовенъ вносъ и финансови задължения.¹⁾

При така сложно установената система на частни компенсации се създадоха условия и за валутно дискриминиране на стокигѣ и то едновременно на различни основания. Като оставимъ настрана въпроса за износнитѣ стоки, който ще бжде разгледанъ на съответното мѣсто, вноснитѣ стоки получаваха различно валутно третиране на две основания: първо, въ зависимостъ отъ това, съ каква валута трѣбва да се заплати дадена вносна стока, т. е. въ зависимостъ отъ произхода на стоката, вносителътъ трѣбваше да заплати една или друга премия, тѣй като за всѣка валута (за дадена стока) премията се образува различно — съобразно съ условията на плащанията и положението на търговския балансъ съ съответната страна; второ, въ зависимостъ отъ това, съ каква износна стока трѣбва да се компенсира вносътъ, вносителътъ сжщо трѣбваше да заплаща една или друга премия, тѣй като за различнитѣ вносни стоки (при дадена валута) се получаватъ различни условия за образуване на премията — съобразно съ размѣра на износа (предлагане на валутата) и съ нуждата отъ вноса (търсене на валутата).

3. По-нататъшното развитие на системата се изрази, собствено, въ нейното постепенно опростотворяване. Така, съ една втора „Обща наредба по вноса и износа“ отъ 4 юний 1935, замѣнила наредбата отъ 1934, компенсационнитѣ листи се съкратиха на три; съ една трета „Обща наредба“ отъ 25 априлъ 1936 тѣ се намалиха на две; докато съ едно измѣнение на тая наредба отъ 31 октомврий с. г. дветѣ листи се слѣха въ една единствена. Четвъртата и сега действаща „Обща наредба по вноса и износа“ отъ 4 юний 1937 (въ сила отъ 10 с. м.) съдържа сжщо така само една листа, т. е.

¹⁾ Въпросната „Обща наредба“ съдържа и постановления, засѣгащи редовнитѣ контингенти. Съ едно отъ тѣхъ основата за опредѣляне редовния контингентъ (въ размѣръ 50%) се промѣня, като вмѣсто вносътъ само за 1931 се взема срдѣниятъ вносъ за 1930, 1931 и 1932. Тая промѣна има по-скоро ограничително значение, тѣй като въпросниятъ срдѣненъ вносъ, поради по-нататъшното съкращение на вноса презъ 1932 спрямо приблизително еднакъвъ презъ 1930 и 1931 вносъ, е по-малкъ отъ вноса презъ 1931.

единъ списъкъ на стокитѣ, срещу износа на които се разрешава компенсация за вносъ, съ указание, при всѣка стока, на процента отъ девизитѣ, подлежащъ на отстъпване на Б. н. банка по законния курсъ. Съ това се премахна и валутното дискриминиране на вноснитѣ стоки, произходяще отъ необходимостта да се компенсира съ точно опредѣлени износни стоки, като остана само валутното дискриминиране на вноса въ зависимостъ отъ произхода му.

Съ целъ да не се допустне образуването на прѣкомѣрно високи валутни премии, съ Законъ за измѣнение Закона за търговията съ външни платежни сръдства отъ 29 май 1936 се опредѣли единъ допустимъ максимумъ въ размѣръ 35%. Тая мѣрка има, разбира се, характера на известно ограничение за компенсационнитѣ сдѣлки, а, следователно, и за вноса, особено презъ периодитѣ на намаленъ износъ, когато разполагамата за нуждитѣ на компенсационния вносъ валута е недостатъчна и когато една свободно образувана компенсационна премия въ размѣръ евентуално надъ 35% би създавала нови възможности за износъ, следователно и за вносъ. Заедно съ това, обаче, се разреши на Б. н. банка да купува и продава девизи съ компенсационна премия — една мѣрка отъ естество да насърдчи компенсационнитѣ трансакции и да допринесе за стабилизирание на компенсационнитѣ премии.

Разширението на частнитѣ компенсации се вижда отъ следнитѣ цифри.

Таблица 7.

Години	Извършени частни компенсации	
	броя	милиони лева
1934	2,804	1,054
1935	4,315	897
1936	7,483	1,472
1937	10,000 ¹⁾	1,700 ¹⁾

Като се има предвидъ, че презъ 1937 Б. н. банка е отпустила за вносъ и други нужди не по компенсационенъ начинъ девизи за 3,100 мил. лева, ще излѣзе, че цѣлиятъ камбиаленъ разходъ на страната презъ тая година въ размѣръ общо 4,800 мил. лева е билъ посрѣщнатъ 65% съ валута, отпусната отъ банката, и 35% съ валута, добита отъ частни компенсации.

б) Износна политика

Подобно на мѣрките на вносната политика, тия на износната политика сж главно

¹⁾ Приблизителни данни

мѣрки митнически и мѣрки на девизенъ контролъ.

Ако преди да изложимъ поотдѣлно тия два вида мѣрки, ние вземемъ износната политика въ съвокупността на нейнитѣ мѣроприятия, ние можемъ да очертаемъ въ развитието ѝ две фази: 1) отъ 1920 до 1930 една фаза, започнала съ чувствително затрудняване износа чрезъ износни мита и завършила съ пълното му облекчаване и 2) отъ 1931 насамъ една фаза, започнала съ известно затрудняване на износа чрезъ единъ твърде строгъ девизенъ контролъ, съ тенденция къмъ смекчаване на тоя контролъ.

§ 3. Митнишки режимъ на износа

Развитието на митнишкия режимъ на износа следъ войната очертава три фази: 1) отъ 1920 до 1926 сжществува, независимо отъ забранитѣ на износа на редица стоки, единъ режимъ, облагащъ износнитѣ стоки съ твърде високи мита; 2) отъ 1926 до 1930 режимътъ е смекченъ, но продължава да тежи върху износа; и 3) отъ 1930 насамъ митнишкитѣ тежести върху износнитѣ стоки сж минимални.

1. Фаза 1920 — 1926

1. Не само презъ времето на войната, но и следъ това износътъ на множество стоки бѣше забраненъ — по съображения да се гарантиратъ мѣстната консумация и мѣстното производство съ необходимитѣ имъ продукти и материали. Независимо отъ това, отъ 1 януарий 1915 (съ законъ за бюджета 1915) при износа на редица стоки се събираше специфично мито въ различенъ размѣръ, а отъ всички износни стоки се събираше единъ адвалоренъ „полупроцентовъ сборъ“. Отъ 1919 тоя сборъ стана еднопроцентовъ.

2. Отъ 1 юлий 1920, съ Закона за $\frac{6}{12}$ отъ кредититѣ по бюджетитѣ за 1919/20 за първото полугодие на финансовата 1920/21 се предприе, изключително по фискални съображения, едно извънредно важно измѣнение на митнишкия износенъ режимъ: адвалорната такса, събирана отъ всички износни стоки, отъ 1 се повиши на 6%. Съ това се почна едно тежко митнишко облагане на износа, както за това свидетелствува таблица 8 на стр. 19, посочваща стойността на годишно събиранитѣ износни мита (и др. такси).

За отбелязване е фактътъ, че презъ фин. 1920/21 фискътъ е събралъ отъ износни мита повече отколкото отъ вносни (219 мил. лева срещу 171 мил. лева).

Таблица 8.

Финансова година	Събрани отъ износа въ милиони лева		
	Износни мита	Девизна такса	Всич- ко
1919/20	10.4	—	10.4
1920/21	219.0	—	219.0
1921/22	221.0	—	221.0
1922/23	347.3	—	347.3
1923/24	177.9	—	177.9
1924/25	329.2	104.1	433.3
1925/26	262.7	91.2	353.9
19 6/27	137.9	23.0	160.9
1927/28	108.1	18.8	126.9
1928/29	75.2	17.7	92.9
1929/30	63.1	4.0	67.1
1930/31	9.0	0.2	9.2
1931/32	4.6	—	4.6
1932/33	3.3	—	3.3
1933/34	4.2	—	4.2
1934 (9 месеца)	4.1	—	4.1
1935	2.1	—	2.1
1936	1.1	—	1.1
1937	0.9	—	0.9
1938	0.6	—	0.6

3. Съ новата митнишка тарифа на износните стоки отъ 4 януарий 1921¹⁾ се установиха нови — твърде високи — специфични мита върху най-важните артикули на българския износ. Адвалорната такса остана въ установения презъ 1920 размъръ (6%), но вече се събираше само отъ износните стоки, неподлежащи на специфично облагане.

4. Презъ 1924 се предприеха две мърки относно митнишкия режимъ на износа, отъ които едната означаваше смекчаване, а другата — засилване. Така, съ новата митнишка тарифа на износните стоки отъ 8 мартъ се установи една таблица на подлежащите на специфично мито износни стоки съ ставки значително по-низки отъ тия по тарифа 1921, както се вижда отъ следната таблица (6% адвалорна такса, прекръстена адвалорно мито, се запазваше).

Срещу това, обаче, съ Закона за търговията съ външни платежни срѣдства отъ 2 май 1924 се предвидъ събирането отъ всички износни стоки на 3-процентова „девизна такса“ върху стойността на тия стоки. Въ общъ резултатъ, както посочва таблица 8, облагането на износа се още повече засили.

2. Фаза 1926—1930.

1. Сжществено намаление на износните мита се предприе на 12 май 1 26, заедно съ увеличението на вносните мита отъ 13 май с. г. Това намаление се изрази въ установяване на адвалорното мито върху необ-

¹⁾ Първата специфична тарифа на износните стоки е отъ 24 мартъ 1911. Тя е отмѣнена отъ споменатия по-горе законъ за бюджета 1915.

ложенитъ съ специфично износно мито стоки на 1% (вмѣсто 6%). Заедно съ това специфичните износни мита върху слънчогледовото семе и кюспетата се силно намалиха.

2. Друго сжществено митнишко облекчение на износа докара отмѣняването на девизната такса отъ 3% върху стойността на изнасяните стоки съ новия законъ за търговията съ външни платежни срѣдства отъ 1 юлий 1929. Въ сжщностъ, и преди това отмѣняване тая такса все по-малко тежнѣше на износа, тъй като се събираше не върху действителната стойностъ на изнасяните стоки, а върху определената отъ специална комисия стойностъ, а политиката на тая комисия бѣше да опредѣля все по-низки и по-низки стойности (вж. табл. 8).

Таблица 9.

Износни стоки	Износни мита въ лева		
	1921	1924	1930
Волове (1 глава)	170	50	3
Овни и овце (1 глава)	10	3	0.50
Свини (1 глава)	75	20	1
Дом. птици (1 глава)	0.80	0.30	6 м.
Кожи отъ едъръ добитъкъ (мо- кросолени) 100 кгр.	135	30	1%
Кожи агнешки	40	15	1%
Кожи ярешки	150	55	1%
Кашкавалъ	120	30%	6 м.
Яйца	600	25%	6 м.
Пашкули	250	5%	1%
Пшеница	10	10%	6 м.
Фасулъ	20	10%	6 м.
Тютюнъ Кърджали	100	30	6 м.
Тютюнъ Баши-бали	50	10	6 м.

3. Фаза отъ 1930 насамъ

1. Въпрѣки гореизложенитъ митнишки облекчения на износа презъ времето 1926—1930, много износни стоки оставаха още значително обложени. За намаляване на износните мита, напълно облекчаваще износа, може да се говори отъ 27 мартъ 1930, когато влѣзе въ сила новата митнишка тарифа на износните стоки. Тая тарифа намали извънредно много специфичните износни мита, а за нѣкои стоки, като тютюна, зърненитъ храни, варивата, яйцата, домашните птици, съвсемъ премахна износните мита (вж. таблица 9). Остана само въ сила 1-процентовата адвалорна такса върху „безмитно“ изнасяните стоки.

2. На 18 декемврий 1934 влѣзе въ сила нова тарифа на износните стоки, която още повече освобождава износа отъ мита. Така, оставатъ да се облагатъ съ (специфично) износно мито само конетъ, катъритъ и мага-

ретата, джбовитѣ траверси, издѣлията отъ орѣхово дърво, четината, суровитѣ кости, отпадѣцитѣ отъ сурови кожи, както и отпадѣцитѣ и извехтѣлитѣ издѣлия отъ метали (тия износни мита сѣ високи и иматъ за целъ да задържатъ за мѣстното производство въпроснитѣ материали и отпадѣци). Всички други износни стоки се освобождаватъ не само отъ специфично мито, но и отъ 1-процентова адвалорна такса. Значителенъ брой стоки се освобождаватъ дори и отъ товарно право.

3. Последната тарифа на износнитѣ стоки отъ 4 май 1937, и днесъ въ сила, прелвижда главно това измѣнение въ режима отъ 1934, че значително увеличава износнитѣ мита върху отпадѣцитѣ и увехтѣлитѣ издѣлия отъ метали. Тая мѣрка, която въ никой случай не означава нѣкакво общо утекчаване на износния режимъ, се наложи вследствие увеличениѣ нужди на мѣстното металообработващо производство.

§ 4. Девизенъ режимъ на износа

Девизниятъ режимъ на износа, сѣщо както и разглеждания въ § 2 девизенъ режимъ на вноса, почива на Закона за търговията съ външни платежни срѣдства отъ 1924, предварително въ сила още отъ края на 1923.

Въ неговото развитие бихме могли да различимъ две фази: 1) отъ 1923 до 1933, когато върху износителитѣ лежи задължението да отстъпватъ на Б. н. банка полученитѣ отъ износа девизи по опредѣленъ официаленъ курсъ и 2) отъ 1933 насамъ, когато на износителитѣ се предоставя правото — при опредѣлени условия — да продаватъ девизитѣ си на вносителитѣ, при което се получава една премия сврѣхъ официалния курсъ.

1. Фаза 1923—1933

Безъ да се повтаря всичко онова, което се каза въ § 2 за установения въ края на 1923 камбиаленъ монополъ (както и за последвалитѣ го закони за търговията съ външни платежни срѣдства отъ 1924 и 1929) и което характеризира както вносия, тъй и износния валутенъ режимъ на България, туку трѣбва да се припомни, че по силата на тоя монополъ въ полза на Б. н. банка износителитѣ не можеха свободно да разполагатъ съ девизитѣ, получавани отъ износа, а трѣбваше да ги продаватъ на Б. н. банка — въ 10-дневенъ срокъ „отъ получаване съобщението за разполагане съ девизитѣ“ по опредѣления отъ самата банка официаленъ курсъ. Трѣбва да се приеме, че опредѣленитѣ отъ банката въ края на 1923

курсове не бѣха подъ срѣднитѣ курсове, които свободниятъ пазаръ би образувалъ, тъй че не може да се твърди, че износътъ е билъ спѣнатъ. Напротивъ, фактическата стабилизация на лева последвала следъ голѣмитѣ курсови колебания отъ лѣтото на 1922 до декемврий 1923, бѣше благотворенъ за износа факторъ, както и въобще за външната търговия¹⁾.

Може да се каже, че строгостта на подобенъ девизенъ режимъ е пропорционална на силата на свободно очертаващата се тенденция къмъ пасивенъ платеженъ балансъ. Така, все по-голѣмото смекчаване на камбиалния монополъ презъ годинитѣ 1927—30 е указателъ за все по-голѣмо съвпадане между свободни и официални курсове, т. е. за в. е по-действително държане смѣтка за интереса на износителитѣ. Напротивъ, все по-голѣмото затѣгане на тоя монополъ отъ октомврий 1931 до юний 1933 показва, че свободно образуванитѣ камбиални курсове биха били значително надъ официалнитѣ, което значи, че презъ това време вече интересътъ на износителитѣ е ошетенъ и износътъ е злепоставенъ. Това се чувствуваше толкозъ по-болезнено, че съвпаднаше съ най-значителното спадане на международнитѣ цени на земеделскитѣ произведения — изключителенъ обектъ на българския износъ — и съ най-строгия аграренъ протекционизъмъ въ чужбина.

2. Фаза отъ 1933 насамъ

Въвеждането на частнитѣ компенсации, като система, презъ юний 1933, имаше значение преди всичко на мѣрка за улеснение на износа. Износителитѣ, отначало на ограниченъ брой „трудно износими“ стоки (плодове, безъ орѣхи; зеленчуци, месо, добитъкъ, свинска масъ, дървени и каменни вжглища, розово масло, пашкули, тютюни стари, до реколта 1930; вино и ракия, млѣчни произведения, каолинъ и кварцовъ пѣсьтъкъ, дърва и дървенъ материалъ), добиха правото да продаватъ получената отъ износа си валута по „свободенъ“ курсъ на вносители, искащи да внесатъ опредѣлени стоки (вж. § 2) сврѣхъ редовния си вносенъ контингентъ. Бидейки, естествено, тоя „свободенъ“ курсъ надъ официалния, това право означаваше една премия за износъ.

Това, което още отъ самото начало характеризира тая система на частни компенсации, отъ гледище на износа, е различното

¹⁾ Презъ времето на непгекжнатото обезценение на лева до лѣтото на 1922 такъвъ благотворенъ факторъ бѣше обезценението.

третиране на износните стоки. Както се каза, първоначално се разрешаваше компенсация само за нѣкои „трудно износими“ стоки, докато при всичките други износни стоки валутата трѣбваше да се отстъпи на Б. н. банка по официален курсъ. Освенъ това, получаваше се различно валутно третиране на износните стоки въ зависимостъ отъ вида на валутата, получена отъ тѣхния износъ и подлежаща на компенсиране. Защото свободните компенсационни курсове се отклоняваха отъ официалните не съ единъ общъ процентъ, както би билъ случаятъ, ако бѣше предприета девалвация на лева, а съ различни проценти — въ зависимостъ отъ режима на плащанията съ всѣка страна и положението на платежния балансъ спрямо всѣка страна. Само за т. нар. свободни валути¹⁾ се получаваше — поради възможността за арбитражиране — еднаква премия за дадена износна стока презъ определено време.

Както се изложи въ § 2, системата на частни компенсации съ течение на времето се разшири и, заедно съ това, се усложни. Нейното разширение, допускайки частни компенсации за почти всички износни стоки, премахна първия източникъ за различно валутно третиране на тия последните, за които току-що се спомена (разрешаването на компенсация само за известни износни стоки). За това, обаче, усложняването на системата създаде два нови източника за такава дискриминация.

„Общата наредба за вноса и износа“ отъ 21 августъ 1934 съ своите четири „листи“, установи четири компенсационни комбинации между вносни и износни стоки. Съ това се получаваше нова валутна дискриминация и за износните стоки на сѣщото основание, което видѣхме, че важеше за вносните стоки. Сѣщиятъ видъ экспортна валута, търсенъ да се компенсира за вноса на стоки отъ една листа, получава една премия, и търсенъ да се компенсира за вноса на стоки отъ друга листа, получава друга премия.

Но независимо отъ това, въпросната наредба натовари разните износни стоки съ задължението за отстъпване на Б. н. банка по официален курсъ на различенъ процентъ отъ получената валута. Отъ известни стоки, за които се смѣташе, че могатъ да понесатъ по-високъ процентъ за отстъпване на банката по официален курсъ се искаха 50% „свободни“ девизи, отъ други

стоки се искаха по-малки проценти, отъ трети — не се искаха никакви. Това бѣше сѣщо така единъ новъ, вече трети източникъ за дискриминация на экспортните артикули. Дискриминирането на износните стоки по листи и по различенъ процентъ девизи за отстъпване на банката внасяше страшно усложнение въ цѣлата система. Но Б. н. банка искаше по тоя начинъ, освенъ валутна политика, да прави и фискална и стопанска (експортна) политика. Натоварвайки износните стоки съ отстъпване частъ отъ девизитъ на Б. н. банка по официален курсъ, тя снабдяваше държавата съ „свободни“ девизи по официален курсъ, докато, иначе, държавата щѣше да купува тия девизи за нуждитъ си по свободни курсове т. е. тя извършваше облагане на износа. Облагайки различно разните экспортни артикули и туряйки ги въ различни компенсационни комбинации — съ огледъ къмъ по-голяма или по-малка трудностъ на пласментъ въ чужбина — тя вършеше и экспортна политика.

Както е известно отъ изложението въ § 2 броятъ на различните компенсационни листи постепенно се намаляваше, докато отъ ноември 1936 се установи една единствена листа. Съ това се постигна, несъмнено, известно опростяване на системата и се премахна единъ отъ източниците за валутното дискриминиране на износните артикули.

Определянето на допустимъ максимумъ за компенсационните премии презъ май 1936 се яви, както вече се каза, поне формално, едно ограничение за развитието на компенсационни сдѣлки и за свързаното съ тѣхъ насърчение на износа. Фактически, обаче, въ периоди на силно търсене на компенсационна валута за вносъ (обикновено при намаленъ износъ) важатъ премии по-високи отъ определенъ максимумъ (35%).

Валутната дискриминация на разните экспортни артикули може да се илюстрира съ следните цифри:

Таблица 10.

1. Дискриминация въ зависимостъ отъ компенсационната листа

Артикулъ	Валутна премия въ проценти отъ официалния курсъ за свободни валути	
	септември 1935	септември 1936
Тютюнъ	28.9	25.6
Фасулъ	31.9	25.3
Слънчогледово семе	27.8	19.3
Царевича	28.1	25.8
Кюспе	32.1	26.3
Кожи	32.8	30.3
Капкавалъ	39.0	32.3
Грозде	39.0	32.8
Розово масло	38.5	34.7

¹⁾ Валуты на страни безъ камбиални ограничения, като Англия (лири), С. щати (долари), Холандия (флорини).

II. Дискриминация въ зависимост от вида на валутата

Артикулъ		Валутна премия въ % отъ официалния курсъ			
		Герм. марки	Чехосл. крои	Фр. франка	Свободни дивизи
Грозе	IX. 1935	2.0	18.8	—	39.0
	IX. 1936	0.8	17.9	—	32.8
	X. 1937	—	26.9	—	—
Кожи	IX. 1935	—	10.4	—	32.8
	IX. 1936	—	21.6	—	30.3
	X. 1937	—	29.3	—	—
Розово масло	IX. 1935	2.3	—	34.2	41.1
	IX. 1936	—2.0	—	29.9	34.7
	X. 1937	—2.5	—	32.5	—

III. Дискриминация въ зависимост от изисквания % свободни дивизи за Б. н. банка

Артикулъ	Изискванъ про- центъ свободни дивизи за Б. Н. Б.			Възможно пови- шение на цената вследствие на частни компенсации (1937)
	1935	1936	1937	
Фий	60	40	30	24.5%
Царевица	50	30	30	
Варива	30	30	30	
Яйца	30	30	30	
Тютюнъ	30	30	30	28.0%
Свини	20	20	20	
Кожи (агн. и овчи)	20	20	20	29.75%
Млѣчни произвед.	15	15	15	
Беконъ	10	10	10	31.5%
Плодове и зеленчуци	—	—	—	
Свинска масъ . . .	—	—	—	
Розово масло . . .	—	—	—	35%

Б. Договорна политика

§ 5. Търговски договори и спогодби

Търговско-договорната политика на България следъ Свѣтовната война се характеризира съ своята необикновена пасивностъ. Едва ли има друга европейска страна, която толкова малко да е направила за уреждане на своитѣ търговски отношения съ другитѣ държави съ редовни договори, като България. Въ развитието на тая политика все пакъ могатъ да се различатъ нѣколко фази: 1) фаза до м. августъ 1925, презъ която важеше наложеното на България съ мирния договоръ задължение да признава едностранно на съглашенскитѣ държави клаузатана най-облагодприятствуваната държава; 2) фаза 1925—1931, презъ която България, макаръ и възстановила търговско-договорната си свобода, се въздържа да сключва

тарифни търговски договори съ другитѣ страни (съ изключение на Турция); и 3) фаза отъ 1931 насамъ, презъ която България тръгна по-решително по пътя на уреждане на външнитѣ си търговски отношения чрезъ търговски договори.

1. Фаза 1919—1925

Освенъ задължението да не увеличава (до 9 августъ 1921) по отношение на съглашенскитѣ страни вноситѣ си мита надъ равнището имъ отъ 1914, Ньойскиятъ договоръ за миръ налагаше на България (съ чл. чл. 147—150) и задължението до 9 августъ 1925 да третира вноса, износа или транзита на съглашенскитѣ страни не по-обременително отъ вноса, износа или транзита на коя и да е друга страна „безъ да има нужда да се иска това и безъ компенсация“, което не представлява нищо друго, освенъ автоматично и едностранно предоставяне на клаузата на най-облагодприятствуваната нация.

Въ свръзка съ първото отъ гореизложениѣ задължения България бѣше оставила въ сила до 9 августъ 1921 търговскитѣ си договори, сключени преди войната. Следъ изтичане на тоя срокъ въпроснитѣ договори престанаха да бждатъ въ сила, и България, следъ удвояване на автономнитѣ вносни мита по тарифата отъ 1904, създаде новата си вносна митнишка тарифа отъ 1922.

Въ свръзка съ едностранното предоставяне на клаузата на съглашенскитѣ страни България се въздържахъ отъ сключване на тарифни търговски договори съ други несъглашенски страни, тъй като евентуално направенитѣ на тия страни митнишки отстъпки щѣха автоматично и безвъзмездно да ползватъ и съглашенскитѣ страни. Прочее, презъ тоя периодъ България се задоволи да сключи съ несъглашенскитѣ държави, чрезъ размѣна на ноти, временни търговски спогодби, състоящи се въ взаимно признаване клаузата. Така се сключиха и влѣзоха въ сила спогодби съ Унгария (1921), Норвегия (1921), Дания (1922), Холандия (1922), Германия (1922), Испания (1922), Австрия (1922), Швеция (1924), Швейцария (1924), Египетъ (1924).

2. Фаза 1925—1931

Макаръ и освободена следъ 9 августъ 1925 отъ задължението да признава едностранно на съглашенскитѣ страни правото на най-голѣмо облагодприятствувание, България продължи да се въздържа отъ сключване на тарифни и търговски договори. Очевидно, освенъ изтъкнатото по-горе ограничение, тя имаше за това въздържание и

други съображения. България — поради малкото ѝ значение за вноса на повечето други държави — почти че не можеше да очаква да получи специални намаления на чуждитъ вносни мита, т. е. да получи благоприятно митнишко третиране отъ това, което ѝ гарантираха спогодбитъ съ клаузата; отъ друга страна, тя се опасяваше, че, сключвайки такива договори, ще бжде принудена на митнишки отстъпки, които биха разклатили нейната протекционна система.

Така, презъ този периодъ България се задоволи съ следната търговско-политическа активностъ: 1) сключи временни търговски спогодби възъ основа на клаузата на съглашенскитъ страни, които следъ 9 августъ 1925 предстанаха да се ползватъ автоматично и едностранно съ клаузата: съ Франция, Чехословашко, Италия, Англия, Белгия, Палестина (1925), английски колонии (1926), Албания, Япония (1927), Летония, Естония (1928), Ромъния (1930) и италиански колонии (1931); 2) сключи „спогодба за търговия и мореплаване съ Полша“, (въ сила отъ 1927), която, освенъ клаузата, урежда и правата за установяване, упражняване професии и т. н.; 3) сключи, като изключение, тарифенъ търговски договоръ съ Турция, въ сила отъ 1 октомврий 1928, замѣненъ презъ 1930 съ втори такъвъ договоръ (въ сила отъ 1 януарий 1931); и 4) започна преговори за тарифенъ търговски договоръ съ Гърция презъ 1927, но можа да сключи само временна спогодба, предвиждаща клаузата.

Първиятъ търговски договоръ съ Турция, освенъ клаузата, предвижда намаления на български вносни мита по около 20 позиции и намаления и консолидирания на турски вносни мита по сжщия почти брой позиции. Тоя договоръ бѣше сключенъ за една година, и Турция не му продължи срока, защото отъ 1 октомврий 1929 бѣше въвела нова митнишка тарифа, съ по-високи мита. Вториятъ търговски договоръ, влѣзълъ въ сила отъ 1 януарий 1931, но административно приложенъ отъ 3 юлий 1930 — датата на изтичането силата на първия — съдържа по ограниченъ брой намаления на вносни мита (две отъ турска и четири отъ българска страна).

Що се отнася до Гърция, съ която България имаше желание сжщо така да сключи тарифенъ договоръ, търговско-политическитъ отношения се развива така неблагоприятно, че презъ 1930 Гърция обяви на България митнишка война. Съ една първа мѣрка Гърция денонсира спогодбата отъ 1927, даваща клаузата, съ което българскиятъ вносъ, съ изключение на зърненитъ храни и добитѣка,

започна да се облага съ максималнитъ грѣцки мита; съ една втора мѣрка Гърция отмѣни специално спрямо България единъ свой декретъ отъ 1926, който разрешаваше вноса по минимални мита на зърненитъ храни и добитѣка, дори когато идва отъ страни безъ търговски договоръ; най-сетне съ трета една мѣрка — презъ 1931 — Гърция одесетори вноснитъ си мита спрямо страни, като България, които нѣмаха търговски договоръ съ Гърция.

3. Фаза отъ 1931 насамъ

Ако до 1931 още можеше да се поддържа, че България нѣма особенъ интересъ да сключва редовни търговски договори, презъ тая година настѣпиха, въ свръзка съ необикновенната острота на стопанската криза, важни промѣни въ европейската търговска политика, при които това становище трѣбваше вече да се изостави. Това сж главно преференциалното и квазипреференциалното митнишко третиране и вноснитъ контингенти, за получаването на които клаузата на най-облагодиятствуваната държава не е достатѣчна, а е необходимо въ повечето случаи сключването на редовни търговски договори. Така, България започна да сключва такива договори.

Първиятъ отъ тия договори се сключи презъ 1932 съ най-важната за българската външна търговия държава — Германия — и влѣзе въ сила на 17 февруарий 1933. България имаше особенъ интересъ да сключи тоя договоръ, тъй като презъ пролѣтѣта на 1932 Германия бѣше въвела специална вносна тарифа съ твърде високи мита — за страни, съ които се намира въ бездоговорно положение. Съ тоя договоръ, признаващъ, разбира се, взаимно клаузата на най-облагодиятствуваната държава, Германия даде на България намаления и консолидирания на мита по 33 митнически позиции, като, освенъ това, обеща преференциално третиране на пшеницата (25%), ечемика (50%) и царевичата (60%), при условие, че срещу него не ще се повдигнатъ възражения отъ други страни, ползуващи се съ клаузата. Отъ своя страна България даде на Германия намаления на митата по 80 позиции безусловно и по 45 позиции условно — ако се получи германската преференция. Въ сжщностъ, тая преференция не можа да се даде, вследствие опозицията на Съединенитъ щати.

Вториятъ редовенъ търговски договоръ презъ тоя периодъ се сключи съ Чехословашко и влѣзе въ сила на 14 априлъ 1934. По него Чехословашко направи консолидирания на вноснитъ си мита по 17 позиции, като освенъ това се задължи да третира

преференциално вноса на българската пшеница и царевича (във размъръ приблизително 33% отъ вносното мито), ако реши да третира по същия начинъ нѣкоя отъ Дунавскитѣ страни. Отъ своя страна България намали вноситѣ си мита по около 30 позиции безусловно и по 30 други позиции, въ случай че се даде чешката преференция¹⁾. Независимо отъ това Чехословашко даде опредѣлени вносни контингенти за редица български стоки като вино, грозде, свинска масъ, прѣсни и сушени сливи, яйца и др., и се задължи да закупи годишно опредѣлено количество български тютюни. Заедно съ търговския договоръ се уговори и единъ „правилникъ за ветеринарния трафикъ“.

На трето мѣсто трѣбва да се спомене търговскиятъ договоръ съ Югославия, влѣзълъ въ сила на 1 юлий 1934. Съ него Югославия намалява или консолидира вносни мита по 9 позиции, срещу 11 намаления на вносни мита отъ българска страна. Едновременно съ това се сключи „санитарно-ветеринарна конвенция“ между дветѣ страни, представляваща особенъ интересъ за България.

Все същата година се сключи договоръ за търговия и мореплаване между България и Италия, влѣзълъ въ сила на 18 октомврий 1934. Тукъ Италия направи намаления и консолидирания на вносни мита по 15 позиции, а България направи такива по 48 позиции. Италия опредѣли годишенъ контингентъ за внасяния български едъръ добитъкъ и се задължи да купува годишно опредѣлени количества български тютюнъ. Освенъ това тя се задължи да прави „ристури“, т. е. да връща на българскитѣ износители на опредѣлени стоки (яйца, живи и заклани птици и брашно отъ денатурирана царевича), въ кръга на опредѣлени количества, частъ отъ направенитѣ въ връзка съ износа разности. И къмъ тоя договоръ се сключи една санитарно-ветеринарна конвенция.

Всички изброени търговски договори сж въ сила и до сега (край 1938). Съ допълнителни спогодби или протоколи се уреждатъ вноситѣ контингенти, както и другитѣ условия на стокообмѣна съ въпроснитѣ държави. Така, съ Германия ежегодно се уговарятъ контингентитѣ на българскитѣ стоки, изнасяни за тая страна. Годишно уговоренитѣ контингенти често се подлагатъ на промѣни въ течение на годината, обикновено въ смисълъ на увеличение на първоначално опредѣленитѣ количества. Стокообмѣнътъ съ Чехословашко намѣри допълнително уреждане веднажъ презъ априлъ 1937 (съ т. нар.

Софийски протоколъ) и сетне презъ мартъ 1938 (съ тѣй нар. Пражки протоколъ). Въ тия протоколи сж уговорени контингентитѣ за българскитѣ стоки, изнасяни въ Чехословашко и сж предвидени условия за особено третиране отъ чехословашка страна на нѣкои отъ тия стоки. Търговията съ Италия се уреди допълнително съ споразумения отъ септемврий 1936 и декемврий 1937, въ които се опредѣлятъ отъ италианска страна вносни контингенти за българскитѣ стоки, като се уговарятъ и разни условия на плащания и особено третиране.

§ 6. Клирингови спогодби

Спогодбитѣ на други държави за уреждане на плащанията, произходящи отъ стокообмѣнъ или отъ други трансакции, сж новъ факторъ на външната търговска политика, датиращъ отъ 1931. Следъ финансовата криза въ срѣдна Европа презъ лѣтото на 1931, стана ясно, че редица срѣдно-европейски страни, на първо мѣсто Германия и Австрия, не ще бѣдатъ въ състояние да уреждатъ международнитѣ си плащания съ свободни девизи. Налагаше се, прочее, тѣзи плащания да се уреждатъ по другъ начинъ. Така се дойде до спогодбитѣ за плащане и специално за спогодбитѣ за клирингъ¹⁾.

България сжщо започна да сключва такива спогодби, но това тя направи не по свой починъ. Тия спогодби ѝ се наложиха преди всичко по отношение на страни съ девизни ограничения, спрямо които тя имаше активенъ търговски балансъ. Блокирането на авоаритѣ ѝ въ такива страни я принуждаваше да сключва съ тѣхъ клиринги, колкото и тия клиринги да бѣха отъ естество да премахнатъ активитѣ въ съответнитѣ ѝ търговски баланси. Друга причина, принудила България да възприема клиринговия начинъ на плащания, бѣха вноситѣ контингенти, които започнаха да въвеждатъ следъ 1931 не само държавитѣ съ девизни ограничения, но и държави съ свободенъ девизенъ режимъ. Тия контингенти ограничаваха българския износъ и осуетяваха активността на българския търговски балансъ спрямо дадена страна. Така, България не само че нѣмаше вече основания да избѣгва клиринга, но трѣбваше да съ стреми къмъ него, защото въ много случаи отъ сключването на такъвъ се обуславяше възможността да получи участие въ вноситѣ контингенти на другитѣ страни.

¹⁾ Уговорениятъ въ една международна спогодба клирингъ може да се нарече договоренъ клирингъ (clearing contractuel), въ различие отъ „нормалния“ клирингъ (clearing normal). Вж. изданието на О. Н. Enquête sur les accords de clearing. Genève 1935, стр. 35.

¹⁾ И тая преференция не се осъществи.

Първоначално сключенитѣ отъ България клиринги имаха частиченъ характеръ, т. е. се отнасяха само до частъ отъ стокообмѣна ѝ съ дадена страна. Първиятъ частиченъ клирингъ бѣ сключенъ съ Австрия презъ октомврий 1931 за износъ на български тютюнъ срещу вносъ на австрийски стоки. Презъ априлъ 1932 се постигна спогодба съ Швейцария за износъ на български яйца срещу вносъ на известни швейцарски произведения при отношение 100:70, като България (Б. н. банка) получаваше 30% свободни девизи. Презъ юний с. г. се сключи тютюненъ клирингъ съ Германия. Презъ 1933 се сключи частична клирингова спогодба и съ Италия.

Презъ втората половина на 1932 България трѣбваше да почне сключването и на общи клиринги (обхващащи цѣлия стокообмѣнъ, а въ нѣкои случаи и всички плащания съ дадена страна). Тукъ първиятъ клирингъ бѣ сключенъ съ Германия (въ сила отъ 1 септемврий 1932 до днесъ). Следъ това последва клирингова спогодба съ Чехословакия (1932), Австрия (1933), Унгария (1933), Югославия (1933), Полша (1933); Франция (1933), Белгия (1933), Швейцария (1933), Турция (1934), Италия (1934), Испания (1934), Холандия (1935). Останаха вѣнъ отъ тая система на уреждане плащанията спрямо странитѣ съ напълно свободенъ девизенъ режимъ, като Англия, Дания, Норвегия, Швеция, Египетъ, Палестина, Съед. щати.

Една частъ отъ клирингитѣ, — тия съ държави, недопускащи плащания съ свободни девизи, — сж стопроцентови: по тѣхъ, за да се получи плащане на даденъ износъ, трѣбва да се направи вносъ на сжщата стойностъ. Клирингитѣ, сключени съ държави, допускащи плащания съ свободни девизи, и явя-

ващи се сжщевременно кредиторки на България, предвиждатъ обикновено турянето на разположение на България свободни девизи въ единъ опредѣленъ процентъ отъ стойността на износа ѝ въ другата страна, тѣй че за да получи плащането на износа си, България трѣбва да направи вносъ съ съответно на тоя процентъ по-малка стойностъ. Така, по клиринги съ Франция и Швейцария на България (Б. н. банка) се турятъ на разположение 30% свободни девизи. По тоя начинъ България добива известна възможностъ да получи активни салда въ търговскитѣ си баланси — една необходимостъ съ огледъ къмъ положението ѝ на страна-дебиторка.

Нѣкои отъ сключенитѣ въ България клирингови спогодби уреждатъ и плащанията по частни компенсации.

Въ клиринговитѣ спогодби, по правило, се посочва и курсътъ или начинътъ за опредѣляне курса на съответнитѣ чужди валути. За валутитѣ, които иматъ единъ курсъ (реаленъ курсъ, съвпадащъ съ легалния), опредѣлянето на последния не представлява никаква проблема. Но за валутитѣ, имащи различни курсове (реаленъ курсъ по-низъкъ отъ легалния; нѣколко вида реални курсове), въпросътъ се усложнява. Особенъ интересъ представлява, поради необикновено разрастване на стокообмѣнъ между България и Германия, курсътъ на германската марка. Въ германо-българския клирингъ е възприето тя да се пресмѣта по легалния ѝ курсъ, който е значително по-високъ отъ реалния курсъ на разнитѣ видове марки. Това означава едно чувствително надценяване на германската марка, респ. подценяване на лева.

II ЧАСТЪ

Факторитѣ на външната търговска политика на България

Факторитѣ на търговската политика могатъ да бждатъ: фискални, валутни, политически, стопански и социални. Фискалниятъ факторъ изразява положението и нуждитѣ на фиска; валутниятъ факторъ изразява положението и нуждитѣ на страната съ огледъ къмъ осигуряване необходимитѣ ѝ външни платежни срѣдства и стабилността на монетата; политическиятъ факторъ изразява положението и нуждитѣ на страната съ огледъ къмъ осигуряване политическата ѝ и военна независимостъ; стопанскиятъ факторъ — положението и нуждитѣ на стопанството съ огледъ къмъ осигуряване на по-високо общо благосъстояние; социалниятъ — положението и нуждитѣ специално на по-

слабитѣ стопански слоеве. Тѣй като политическиятъ и социалниятъ фактори не се изразяватъ, въ краенъ резултатъ, въ нищо друго, освенъ въ искането да се защити — въ случая, разбира се, съ срѣдствата на търговската политика — дадено мѣстно производство¹⁾, което напълно съвпада и съ изиск-

¹⁾ Защитата на дадени мѣстни производства (отъ чуждата конкуренция) допринася за това стопанско задоволяване (автархия), което се явява въ случая условие за осигуряване политическа и военна независимостъ на страната; тая защита допринася сжщо така за подобрене положението на тия слаби стопански слоеве (работническото), които се заематъ отъ мѣстното производство. Ние се абстрахираме тукъ отъ консуматорския интересъ на тия слоеве, намирайки, че тѣхниятъ производителски интересъ е по-важниятъ.

ването на стопанския факторъ (специално относно вносната политика), ние можемъ да наречемъ тия три фактора подъ общото название протекционенъ факторъ. Въ всѣки случай ние ще разгледаме тукъ всички тия фактори поотдѣлно.

§ 7. Фискаленъ факторъ

Фискътъ винаги има ненаситна нужда отъ парични срѣдства. Това трѣбва да се каже по-особено за българския фискъ — съ огледъ на огромнитѣ задачи, които има да изпълнява българската държава въ една бедна и още въ началото на своето материално изграждане страна²⁾. Но това трѣбва да се каже още по-особено за българския фискъ следъ свѣтовната война — съ огледъ на специалнитѣ, и сжщо така огромни, задачи, произтичащи отъ войната и нейната ликвидация (окупационни разходи, репарации, настаняване на бѣжанци, военни и инвалидни пенсии, попълване на изчерпанитѣ запаси и т. н.). Финансовото положение на държавата следъ войната се влошаваше, свръхъ това, и вследствие на предизвиканото отъ инфлацията поскъпване: разходитѣ на държавата за веществени нужди, а отчасти и за заплати на чиновницитѣ, трѣбваше да следватъ поскъпването, докато приходитѣ далечъ не можеха да го догонватъ. Така бюджетнитѣ дефицити, кога по-голъми, кога по-малки, ставатъ въ България следъ войната постоянно явление.

Срещу тия голѣми и нарастнали нужди на фиска държавата не бѣше отначало, презъ първитѣ години следъ войната, въ състояние да си помогне въ достатъчна степенъ съ митата. Наистина, тя бѣ побързала още въ края на 1918 да предвиди начинъ за валоризиране на митата — чрезъ т. нар. курсова разлика (= митнишки коефициентъ) при събирането имъ въ книжни лева. Както се изложи по-горе, обаче, тоя коефициентъ не можеше да следва напълно обезценението на монетата. Държавата бѣ прибѣгнала сжщо така до удвояване на основнитѣ мита отъ 1904, но то пѣкъ, вследствие наложенитѣ отъ Ньойския договоръ ограничения, не засѣгаше внасянитѣ отъ съюзенитѣ и сдружени сили стоки. Така, до-

като преди войната постѣпленията отъ вносни мита възлизаха на около 40 % отъ постѣпленията по косвенитѣ данѣци, презъ 1919/20 тѣ бѣха само 14 %, а презъ 1920/21 — само 23.6 %. Бидейки ограничена, обаче, въ свободата да повишава вноснитѣ мита, държавата, за да компенсира фиска, трѣгна по пътя на увеличаване износнитѣ мита, гдето нѣмаше ограничения. Толкозъ повече, че нѣмаше и опасностъ да се сжществено затрудни вносътъ, който намираще въ обезценението на монетата мощенъ стимулъ за развой. Така, презъ 1920/21 и 1921/22 фискътъ събира вече по кръгло 220 мил. лева отъ износни мита, срещу 10 мил. лева презъ 1919/20 и 1 мил. лева презъ 1911.

Постѣпленията отъ вноснитѣ мита станаха задоволителни вече презъ втората половина на 1921, когато изтече ограничението да не се събиратъ отъ вноса на съгласенскитѣ страни по-високи (основни) мита. Така, презъ 1921/22 тия постѣпления представляватъ вече 36 % отъ постѣпленията по косвенитѣ данѣци — приблизително положението отъ преди войнитѣ.

При това положение фискътъ можеше, въпрѣки милиардния дефицитъ въ бюджетното упражнение 1921/22, да бжде умѣренъ въ исканията си при изработването на новата митнишка тарифа на вноснитѣ стоки отъ 1922. И действително, въ тая тарифа виждаме да се проявява единъ по-скоро умѣренъ фискализъмъ, защото не се забелязва, общо взето, нито свръхпротекция при протекционнитѣ статии на тарифата, нито пѣкъ превишаване на фискалния оптимумъ при фискалнитѣ статии.

Въ сжщественитѣ повишения на вноснитѣ мита презъ 1926 основнитѣ мотиви бѣха валутниятъ и фискалниятъ. Наистина, постѣпленията отъ вноснитѣ мита презъ 1925/26 фискална година не отбелязватъ нищо тревожно, напротивъ, сж съ 25 мил. лева повече отъ постѣпленията презъ предшестващата година. Но, първо, това увеличение съвсемъ не е съразмѣрно съ силно увеличения вносъ презъ 1925 (7,834 мил. лв. срещу 5,678 мил. лв. презъ 1924) и, второ, общитѣ приходи на държавата презъ 1925/26 отбелязватъ чувствително намаление съ около 1/2 милиардъ лева, а последнитѣ бюджетни години се приключватъ съ твърде голѣми дефицити. Кѣмъ това трѣбва да се прибави и загубата откъмъ износнитѣ мита, намалението на които се оказа наложително тѣкмо по това време и то както по валутни, тѣй и по стопански съображения.

Увеличението на митнишкия коефициентъ презъ 1928, при добри постѣпления отъ вносни мита, задоволително приключване на

²⁾ Отъ фискално гледище сжществуватъ за беднитѣ и изостаналитѣ страни едно трагично противоречие: колкото страната е по-бедна и изостанала, толкова по-голъма частъ отъ колективнитѣ потребности очаква удовлетворение отъ страна на държавата и толкова, отъ друга страна, държавата, поради бедността на населението, е по-малко въ състояние да разполага съ срѣдства, съ които да може поне отчасти да отговори на голѣмитѣ изисквания, отправени къмъ нея.

бюджетното упражнение 1927/28 и напълно стабилна монета, можеше да намъри фискално оправдание отчасти въ продължаващото се намаление въ постъпленията отъ износни мита и отчасти въ намалението на адвалорното значение на митата вследствие качащитъ се цени. Въ всъки случай това увеличение създаде вече една обща свръхпротекция при протекционнитъ статии на митнишката тарифа и щъше несъмнено да докара и до превишаване на фискалния оптимумъ при фискалнитъ статии, ако не бѣше съвпаднало съ едно увеличено търсене на чужди стоки, въ връзка съ стабилизационния заемъ и съ експанзията по това време на чуждитъ и мѣстни кредитирания.

Второто увеличение на митнишкия коефициентъ, презъ 1930, намира достатъчно фискално обяснение, но въ никой случай не и фискално оправдание. Постъпленията отъ мита презъ 1929/30 бѣха добри, както не бѣха лоши и общитъ постъпления. Но поради извънредно нарастналитъ разходи бюджетното упражнение бѣше приключило съ небивалия до сега дефицитъ отъ 2¹/₂ милиарда лева, а постъпленията въ началото на 1930/31 никакъ не се очертаваха задоволително. Въпрѣки това увеличението на митата съ 35%, при спадащи цени на стокитъ и при рѣзко очертаващо се намаление на покупната сила и на вноса, бѣше отъ фискално гледище — да не говоримъ отъ стопанско — едно недомислие. То докара свръхпротекцията на мѣстното индустриално производство до върха ѝ, като заедно съ това създаде едно крайно нежелателно отъ гледище на фиска превишаване на фискалния оптимумъ на вноснитъ мита.

Бързо развиващата се стопанска криза, съ катастрофално падащи цени на земеделскитъ произведения, съ общо намаление на националния доходъ и чувствително свиване на постъпленията въ държавното съкровище, създаде едно твърде затруднено положение за фиска. Бюджетнитъ упражнения се приключваха съ извънредно голѣми дефицити, като при това липсваха обичайнитъ начини за тѣхното покриване. Затрудненията отидоха до тамъ, че държавата не бѣше въ състояние да изплаща редовно заплатитъ на чиновникитъ си и да отговаря на задълженията си къмъ частни доставчици. Така, финансовиятъ министъръ прибѣгна презъ 1931—1935 до последното срѣдство, което му оставяше на разположение митнишката политика, — увеличението на адвалорната такса върху „безмитния“ вносъ, т. е. суспендирането на безмитния вносъ, дори когато се касаеше за непроизвеждани въ страната сурови и полуобработени материали, необхо-

дими за мѣстната индустрия. Съ това той даде чисто фискална корекция на причинената две години преди това пакъ отъ фиска свръхпротекция, докато стопанскитъ изисквания налагаха една „социална“ корекция, въ смисълъ на даване възможностъ за едно чувствително понижение ценитъ на индустриалнитъ стоки.

Колкото и засиленитъ мѣрки на камбиалния контролъ следъ 1931 да се намираха всецѣло подъ знака на валутнитъ съображения, фискализмътъ и тукъ можа да се прояви. Разбира се, ограничителнитъ за вноса мѣрки на тоя контролъ означаваха загуба за фиска. Но съ развитието на компенсационнитъ сдѣлки се откри за него новъ приходенъ източникъ: задължението на износителитъ на голѣмъ брой стоки да отстъпватъ на Б. н. банка, т. е. на държавата, частъ отъ валутата безъ премия. Нѣкои говорятъ за насърчение на износа отъ страна на държавата въ случаитъ, когато не се изисква никакъ или се изисква по-малтъкъ процентъ износна валута за отстъпване на банката безъ премия. Това би било единъ правиленъ начинъ на изразяване, ако се приемѣше, че всичката валута отъ износа, по начало, подлежи на предаване на държавата безъ премия. Но при съществуващото положение, когато по начало се признава правото на износителя да отстъпва валутата си за нуждитъ на вноса и, следователно, да получава върху нея премия надъ установения курсъ, всѣко вземане на частъ отъ тая валута безъ премия — за нуждитъ на държавата — не е нищо друго освенъ облагане и фискална мѣрка.

И единъ другъ източникъ намѣри фискътъ въ засиления камбиаленъ контролъ: Б. н. банка не пропуска случая да обложатъ по единъ или другъ начинъ свързанитъ съ тоя контролъ девизни трансакции, благодарение на което приключва годишно съ значителни печалби (100 до 200 мил. лв.), които отиватъ почти всецѣло въ полза на държавното съкровище.

Съ последната ревизия на вносната митнишка тарифа отъ 1936, която има за резултатъ, между друго, намаляването на много запретителни или крайно ограничителни мита, се до нѣкъде коригира нарушението на фискалния оптимумъ на вноснитъ мита, допустнатъ особено съ увеличението на митнишкия коефициентъ отъ 1930. Съ това българскиятъ фискъ за пръвъ пътъ, негли, показва, че разбира, какво въ известни случаи намаляването тежестъта на единичното облагане може да докара увеличение на постъпленията поради увеличение на облагаемото количество. Съ сжщата ревизия, обаче, която

превърна ужъ временнитъ прѣкомѣрни ад-валорни такси върху чуждитъ сурови материали въ постоянни специфични мита отъ сѣщия размѣръ, се, тъй да се каже, увѣковѣчи това, което нарекохме „чисто фискална корекция на свръхпротекцията“.

Така, може да се каже, че фискалниятъ факторъ е билъ доминиращъ въ развоѣ на външната търговска политика на страната до 1931, като до 1926 това не му е прѣчило да държи достатѣчна смѣтка и за другитъ фактори, особено за стопанския, но следъ това той е почналъ да се проявява по единъ безогледенъ начинъ, неоправданъ въ много случаи не само отъ гледище на нефискални, но и отъ гледище на фискални интереси. Отъ 1931 фискалниятъ факторъ отстъпва първенство на валутния, но, въпрѣки това, е отъ извънредно голѣмо значение и успѣва да си открие приходни източници и въ валутнитъ мѣроприятия на държавата.

§ 8. Валутенъ факторъ

Колкото и да е ясно, че обезценението на българската монета следъ Свѣтовната война е резултатъ преди всичко на инфлацията, безспорно е, че за него има своя дѣлъ на отговорностъ неблагоприятното състояние на платежния балансъ на страната. Въ годинитъ следъ войната страната се оказа преди всичко съ пасивенъ търговски балансъ (вследствие на глада за чужди стоки и на разстроено то още състояние на мѣстното производство). Следъ това държавата, която бѣше спрѣла, презъ време на войната, плащанията си по външнитъ заеми, трѣбваше да ги възобнови. Къмъ тия плащания се прибавиха и плащанията за окупационни разноски, репарации и разни други задължения, произходящи отъ войната. Срещу това Б. н. банка разполагаше само съ единъ минималенъ щокъ (40 мил. зл. лв. и 19 мил. сребърни). Девизниятъ ѣ запасъ, състоящъ се отъ германска и австрийска валута, се бѣше напълно обезценилъ. При това положение валутнитъ съображения бѣха решителенъ факторъ за повечето отъ мѣроприятията на държавата, засѣгащи външната търговия.

Това важи преди всичко за редицата вече споменати закони за забрана на вноса, като се почне отъ закона отъ ноемврий 1918. До 1926 режимътъ на тая забрана се ту смекчаваше, ту затѣгаше, но той се диктуваше изключително отъ валутни съображения. Изключително такива съображения наложиха, разбира се, и режима на камбиаленъ монополъ чрезъ „Централата на девизитъ“.

Въ редицата мѣроприятия, засѣгащи вноснитъ мита презъ първитъ години следъ войната, — като установяването на митнишкия коефициентъ (1918), удвояването на основнитъ мита по тарифата 1904/1919, респ. 1921, както и самата нова вносна митнишка тарифа отъ 1922, — валутнитъ съображения не сж решителни, но не сж и безъ значение.

Повторното установяване на камбиаленъ монополъ чрезъ Б. н. банка въ края на 1923 — сѣщо така изключителна проява на валутния факторъ — се наложи, както вече се каза, вследствие голѣмитъ колебания въ курса на лева. Наистина, положението на търговския балансъ се бѣше подобрило вече презъ 1922, вследствие съвземането на износа и особено на тютюна, който бѣше станалъ главния експортенъ артикулъ на следвоенна България, но презъ 1923, особено къмъ края, износътъ на тютюна срѣщаше, вследствие появяването на Гърция и Турция следъ войната отъ 1922, наново на европейския тютюневъ пазаръ, голѣми затруднения. Заедно съ това, голѣмата неизвестностъ около бждещитъ задължения на държавата въ свръзка съ репарациитъ даваше просторъ на валутната спекулация.

Презъ следващитъ години развитието на платежния балансъ не отиваше благополучно, макаръ че постигнатото отъ края на 1923 фактическо стабилизиране на монетата се запазваше. Това неблагоприятно развитие резултирало въ непрекъснато намаление на девизнитъ запаси на Б. н. банка, докато въ началото на 1926 тѣ се напълно изчерпиха, та стана нужда банката да прибѣгва до краткосрочни външни кредити. Една отъ главнитъ причини за това положение бѣше силно пасивниятъ търговски балансъ презъ 1925 (вследствие на лошата реколта 1924) и затова още въ началото на 1926 се предприеха две важни мѣроприятия, които имаха за задача, едното да ограничи вноса, а другото да улесни износа. Първото отъ тия мѣроприятия е увеличението на вноснитъ мита отъ мартъ (което, както се видѣ, се диктуваше и отъ фискални и отчасти отъ протекционни съображения); второто е — намаляването на износнитъ мита отъ сѣщата година месецъ май.

Положението на платежния балансъ несъмнено получи известно подобрене отъ споменатитъ мѣроприятия, тъй като презъ 1927 търговскиятъ балансъ е вече активенъ. Но главното подобрене дойде отъ двата външни държавни заеми отъ 1926 и 1928. Благодарение на тѣхъ, особено на втория отъ тѣхъ — стабилизационния заемъ — се постигна и легалното стабилизиране на лева,

като Б. н. банка доби въ свое разположение значителен девизен щокъ. Така, ние едва ли бихме могли да открием валутни съображения въ дветъ увеличения на митнишкия коефициентъ отъ 1928 и 1930.

Но девизнитъ запаси на Б. н. банка започнаха наново бързо да се топятъ. Ако се сжди само по търговския балансъ, положението не бѣше неблагоприятно. Въпрѣки грамадния дефицитъ въ търговския балансъ на 1929 (намаленъ износъ поради лошата реколта, незапомнено голѣмъ вносъ поради изобилието на външни и вътрешни кредити), следнитъ две години дадоха значителни излишъци, свръхкомпенсиращи дефицита. Влошаването идваше отъ масовото изтегляне на чуждитъ краткосрочни кредити и други капитали, започнало въ свръзка съ стопанската криза презъ 1930 и продължило презъ 1931. Когато презъ есента на 1931 настѣпи, отъ една страна прекратяване на плащането съ девизи на износа къмъ Срѣдна Европа, главниятъ купувачъ на български стоки, а отъ друга страна, изоставянето на златния еталонъ отъ Англия и пълната разруха на международния кредитъ, Б. н. банка бѣше вече съ почти изчерпани девизни запаси. Така, девизниятъ факторъ наново се издигна до господстващото положение, което заемаше презъ първитъ години следъ войната. Установениятъ презъ октомврий 1931 и още по-засиленъ презъ следнитъ години девизенъ контролъ бѣше, разбира се, резултатъ на тоя факторъ. Дори въвеждането на частнитъ компенсации отъ 1933 насамъ, макаръ и да означава смекчаване на вносниятъ режимъ, съвсемъ не говори за намаление на силата на девизния факторъ, тъй като това мѣроприятие дава заедно съ това и стимулъ за износа. Така, отъ гледище на търговския, респ. платеженъ балансъ положението не само че не се влоши, но дори се подобри, тъй като държавата започна да изземва за свои нужди частъ отъ получената отъ компенсационния износъ валута, поради което по пжтя на частнитъ компенсации се изнася на по-голѣма стойностъ, отколкото се внася.

Благодарение на тая политика на ефикасенъ камбиаленъ контролъ девизното положение се донѣкжде подобри, толкозъ повече, че държавата получи известни облекчения въ плащанията си по външнитъ заеми. Така, предприетото презъ 1937 сжщественно ревизиране на вноската митнишка тарифа можа да създаде известни улеснения за вноса, безъ да се натъкне на ветото на девизния факторъ.

По тоя начинъ девизниятъ факторъ се очертава въ България, каквото, собствено, е положението и въ другитъ страни, като

най-решителниятъ за оформяването на външната търговска политика — разбира се, въ случаитъ, когато девизниятъ интересъ се смѣта застрашенъ. Въ такива случаи дори и фискалниятъ факторъ минава на второ мѣсто. Така, презъ първитъ години следъ войната, както и презъ годинитъ на острата стопанска криза и разстройството на механизма на международното кредитиране отъ 1931 насамъ, валутнитъ съображения господствуватъ надъ всички останали и сж мѣродавни за основнитъ мѣроприятия на външната търговска политика. Но и презъ останалото време тѣ не сж безъ значение, както се вижда отъ случая съ увеличението на вносниятъ мита презъ 1926.

§ 9. Политически факторъ

Взето количествено, България трѣбва да се смѣта измежду европейскитъ държави за страната, която най-малко зависи, въ снабдяването си съ стоки, отъ чужбина, защото тя внася само 13% отъ стойността на консумиранитъ отъ нея стоки и изнася сжщо само около 13% отъ произведенитъ въ нея стоки (данни за 1930) — единъ низъкъ процентъ на международна стокова обвързаностъ, какъвто не отбелязва никоя друга европейска страна (съ изключение на С.С.С.Р.). Натуралниятъ, „автархиченъ“ характеръ на българското земеделско стопанство, което е тъй мѣродавно за цѣлия стопански строй на страната, обуславя и автархичния, въ количествено поне отношение, характеръ на цѣлото българско стопанство. Качествено, обаче, т. е. съ огледъ къмъ естеството специално на внасянитъ стоки, зависимостъта на страната отъ чужбина е голѣма, и то особено съ огледъ къмъ нуждитъ на въоръжението и държавната отбрана. Действително, макаръ и малка страна, България има необикновени природни условия за всестранно развитие на производството. Рѣдко може да се срещне на тъй малка територия такова разнообразие въ орографията, климата, почвата и подпочвенитъ условия, както въ България. Но липсата или недостатъчността още на редица важни производства, необходимостъта да се внасятъ отъ чужбина такива важни стоки, като: метали (жельзо, медь), метални стоки, машини, оржжия, течное гориво, кожи, памукъ, вълна, дървенъ материалъ, редица химически произведения, силно накръняватъ стопанската, респ. военната и политическата независимостъ на страната.

При това положение би могло да се очаква, че това, което наричаме тукъ политически факторъ въ външната търговска политика, ще е отъ особено значение за България. Въ сжщностъ, като изключимъ вноса

за нуждитъ на въоръжението, ние почти че не ще можемъ да откриемъ проявата на тоя факторъ. Единъ рѣдъкъ случай на негова проява е премахването съ Закона за насърчение на индустрията отъ 1928 на безмитния вносъ на двигатели, употребяващи чуждестранни горива, както и на чуждестранни горива, употребявани въ новодоставени двигатели. Другъ единъ случай е забраната презъ януарий 1938 на износа на желѣзна стурия, останала отъ едно отдавна прекратено първобитно добиване на желѣзо въ страната, съ цель да се запази въ страната единъ цененъ суровъ материалъ за бжедщата желѣзодобивна индустрия. Това — що се отнася до външната търговия. Иначе, въ други области на стопанството, въпросниятъ факторъ е ималъ възможность за по-действителна проява¹⁾.

Въ сжщность, макаръ и да не е била окончателно мотивирана отъ политически (въ тукъ разбирания смисълъ) съображения, вносната политика на България е допринесла твърде много за създаването и развитието на множество преди всичко индустриални производства, представляващи немалъкъ интересъ отъ гледище на военна, респ. политическа независимостъ. Но това ще се види въ следната часть.

§ 10. Стопански факторъ

Българското стопанство, особено следъ войнитъ, е въ едно състояние, което позволява, чрезъ въздействие отъ страна на външната политика, да се постигне чувствително увеличение на благосъстоянието. Страната разполага съ значителни запаси неоползотворени природни сили, а споредъ нѣкои пресмѣтания днесъ въ селското стопанство има близо единъ милионъ излишни работни ржце (скрита безработица). Развиването чрезъ целесъобразно ограничение на вноса (т. е.

чрезъ рационална протекция²⁾ на мѣстна индустрия би могло, по тоя начинъ, както да ангажира въ производството неизползувани по-рано производствени срѣдства, тъй и да способствува за квалифицирането на използванитъ производствени срѣдства, (напр., като превърне неквалифицирания и слабо производителенъ селски стопанинъ въ квалифициранъ и по-производителенъ индустриаленъ работникъ или майсторъ, или като способствува да се премине отъ зърненитъ къмъ по-доходоноснитъ индустриални култури). Сжщо и чрезъ улеснение на износа би могло да се способствува за преминаването къмъ по-доходоносни култури и други селско-стопански производства за увеличението на известни производства и за подобрене на тѣхнитъ цени. А всичко това не означава нищо друго, освенъ увеличение на благосъстоянието.

Не може да се каже, обаче, въпрѣки това голѣмо значение на стопанския факторъ, че той е билъ достатъчно мѣродавенъ за развитието на външната търговска политика на България. Почти винаги мѣродавни за тая политика сж били преди всичко валутниятъ и фискалниятъ фактори, тъй че, ако случайно стопанскиятъ интересъ е съвпадалъ съ валутния или фискалния интересъ, той е бивалъ защитенъ, като последица отъ защитата на последнитъ; въ противенъ случай той е бивалъ жертвуванъ.

Въвеждането на коефициента за събиране митата въ книжни пари (специално за вноснитъ мита), както и увеличението на основнитъ вносни мита презъ 1919/1921, трѣбва да се приеме, че е отговаряло на стопанския интересъ, тъй като при изострената следъ войната международна конкуренция и при валутния дѣмпингъ на странитъ съ обезценяваща се монета, мѣстното индустриално производство е рискувало да бже унищожено, ако вноснитъ мита не сж били повишени поне въ размѣра на настѣпилото обезценение на мѣстната монета. Забранитъ

¹⁾ Въ това отношение заслужава да се спомене, преди всичко, създаването въ страната на редица държавни фабрики, заводи и арсенали за нуждитъ на въоръжението, колкото тѣ и да покриватъ само незначителна часть отъ тия нужди. За отбелязване сж, следъ това, известни прояви въ областта на минната и особено въ областта на индустриалната политика. Така, напримѣръ, при преценяването на това, да ли даденъ индустриаленъ клонъ е достатъчно развитъ въ страната, за да се реши въ свръзка съ това въпросътъ за обявяването му за преситенъ (и, следователно, да се забрани по-нататъшното инвестиране на капитали въ него), се взематъ предвидъ „нуждитъ на народната отбрана“. (Чл. 15 отъ Закона за индустрията отъ 1936).

²⁾ Полъ рационална протекция ние разбираме една протекция при която загубата, понасяна отъ консуматоритъ вследствие на по-високитъ цени, е по-малка отъ печалбата на предприемачитъ плюсъ печалбата на притежателитъ на производствени срѣдства, новозаети или квалифицирани се вследствие на протекцията. За да бже протекцията рационална, не е достатъчно само въ една начална фаза на развитието на съответното производство загубата да бже по-малка отъ печалбата. Необходимо е, што при по-нататъшното развитие — до достигане на равновесие — това положение на нетна печалба да се запази. Иначе протекцията, отначало рационална, ще се превърне въ нерационална, т. е. въ носеща чиста загуба отъ народостопанско гледище.

за вносъ, обаче, наложени, както се казва, по валутни съображения, сж създали, безспорно, една прекалена протекция за редица мѣстни производства отъ естество да докара свръхпроизводство, а заедно съ това и влошаване на изгледитѣ за рационална протекция. Не ще и дума, че не сж били съобразни съ стопанския интересъ и наложени по фискални съображения значителни износни мита, макаръ че тѣхното вредно влияние върху съответнитѣ селско-стопански производства се е значително умаложавало вследствие на обезценението на лева, имаще насърчително за износа въздействие.

При изработването на новата митнишка тарифа на вноснитѣ стоки отъ 1922 стопанскиятъ факторъ е билъ, може да се каже, напълно взетъ въ съображение, що се касае до защитата на готовитѣ произведения, които сж получили действително протекция по-висока отъ тая въ тарифата отъ 1904, но оправдателна съ огледъ къмъ засилената международна конкуренция. Що се касае, обаче, до митата върху суровитѣ материали непроизвеждани въ страната, тая тарифа не е била, очевидно, съобразена съ стопанския интересъ, макаръ, че безмитното допускане на тия материали за индустрията, насърчавана по специалния законъ, е коригирало въ значителна степенъ тая несъобразностъ.

Увеличението на вноснитѣ мита отъ 1926 бѣше само отчасти оправдано съ стопански съображения, особено въ случаитѣ, когато се касаеше да се даде защита на известни индустриални производства, развили се подъ абсолютната протекция на вносната забрана и сега, при премахването на тая забрана, рискуващи да бждатъ уязвени отъ чуждата конкуренция. Иначе то създаваше не малко положения на вече прекалени отъ гледище на една рационална протекция вносни мита. Извършеното едновременно съ това чувствително намаление на износнитѣ мита се дължеше на стопански съображения (покрай валутнитѣ) и, въпрѣки жертвата на фиска, се наложи поради обстоятелството, че следъ стабилизирането на монетата и при засилващия се аграренъ протекционизъмъ въ Европа износътъ на българскитѣ произведения се натъкваше на голѣми затруднения.

Дветѣ увеличения на митнишкия коефициентъ презъ 1928 и 1930 не само не служеха на стопанския интересъ, но бѣха направо вредни за него. Безъ никакво искане отъ страна на мѣстната индустрия, вноснитѣ мита, въ течение на две само години на напълно стабилна монета, бѣха увеличени съ 80%. Това бѣше само отъ естество да докара свръхинвестиране и свръхпроизвод-

ство въ редица производствени клонове и заедно съ това да посжпли производството и да влоши изгледитѣ за рационална протекция. Това бѣха типични случаи на жертвуване стопанския интересъ предъ интереса на фиска (и то, особено въ втория случай, криворазбранъ).

Последователнитѣ увеличения на адвалорната такса върху „безмитния“ вносъ (главно на непроизвеждани въ страната сурови материали за мѣстната индустрия) отъ 1931 до 1935 бѣха сжщо тѣй въ пълнѣнъ разрѣзъ съ стопанския интересъ. Наистина, влошаването на рентабилността, което тия увеличения трѣбваше да предизвикатъ, бѣше отъ естество да ограничи вредния отъ стопанско гледище стимулъ къмъ свръхкапитализиране. Но не бива да се изпуска изъ предвидъ, че едновременно съ това се започна крайно ограничителната за вноса валутна политика, действуваша било като частична, било като абсолютна забрана за вносъ. Така тоя ефектъ на адвалорната такса се въ много случаи значително обезсили. Независимо отъ това, увеличението на адвалорната такса (да не говоримъ за другото увеличение на облагането на индустриалното производство, предприето по сжщото време), а заедно съ това ограничителната за вноса валутна политика създаваха условия за голѣмо повишение на ценитѣ на индустриалнитѣ стоки (или: прѣчеха за едно съответно тѣхно спадане), — обстоятелство всѣкакъ вредно отъ стопанско гледище.

Както се изтъкна вече, настѣпилото отъ 1933 насамъ смекчаване на строгия валутенъ режимъ отъ 1931 чрезъ допускането на частни компенсации, отговаря всецѣло на стопанския интересъ. И то както съ улесняването на износа, тѣй и съ улесняването на вноса. Неговото прокарване, обаче, стана възможно само за това, че не само не противоречеше на валутния и фискални интереси, но бѣше напълно въ духа на тѣхнитѣ изисквания.

Сжщото трѣбва да се каже и за известнитѣ облекчения, които се предприеха въ 1936 въ митнишкия режимъ на вноса. Тѣ бѣха, несъмнено, желателни отъ стопанско гледище, но никога не щѣха да се осъществятъ, ако не съвпадаха съ интереса на фиска. Че това е така, се вижда отъ обстоятелството, че съ сжщата ревизия на митнишката тарифа се затвърди системата на високо митнишко облагане на непроизвеждани въ страната сурови и полуобработени материали — една система противоречеща на елементарнитѣ изисквания на стопанския интересъ, но желателна отъ фискално гледище.

§ 11. Социален факторъ

Съ постепенното индустриализиране на страната след войнитъ се налагаха и съответни грижи за работничеството. Въ 1919 България бѣ една отъ първитъ страни, които узакониха задължителния 8-часовъ работенъ день въ индустрията. Въ 1924 се въведе задължителната осигуровка въ случай на злополука, болестъ, майчинство, инвалидностъ и старостъ. За целта се създаде „Фондъ обществени осигуровки“, въ който работодателитъ бѣха задължени да внасятъ $\frac{1}{3}$ отъ предвиденитъ вноски. Следната година тия осигуровки се закрѣглиха съ Законъ за настаняване на работа и осигуряване при безработица. Презъ 1936 се създаде Законъ за колективнитъ трудови договори и се въведе минималната надница.

Всичко това лѣгаше на гърба на незакрепналата българска индустрия. Само голѣмата протекция на митнишката тарифа и другитъ срѣдства на вносната политика правѣха възможно тая индустрия да отдѣля значителнитъ срѣдства, които изискваше едно дори несвършено прилагане на създаденитъ трудови закони. Въ тоя смисълъ може да се говори за социален факторъ въ външната търговска политика на България. Ние едва ли бихме могли да припишемъ едно или друго протекционистично мѣроприятие на тоя факторъ. Но несъмнено е, че при изчисляването на необходимата протекция за разнитъ клонове на мѣстната индустрия, доколкото вноснитъ мита сѣ били опредѣлени съобразно съ такова едно изчисление, сѣ се вземали предвидъ и немалкитъ социални тежести, лежащи върху тая индустрия.

ЧАСТЪ III

Резултатитъ на външната търговска политика на България

§ 12. Фискални резултати

Фискалнитъ резултати отъ мѣроприятията на външната търговска политика могатъ да се установятъ, въ повечето случаи, само приблизително¹⁾. Това важи особено за митата, общитъ постѣпления отъ които зависятъ не само отъ размѣра на митнишкитъ ставки, но и отъ количеството на вноса и износа; това последното е обусловено наистина, отъ размѣра на митата, но зависи отъ толкова още фактори, че винаги ще бѣде твърде трудно да се каже, какво е фискалното отражение на едно увеличение или намаление на митата.

Следната таблица 11 посочва постѣпленията отъ всички видове мита, митнишки такси и налози, като постѣпващитъ въ държавното съкровище (вносни мита съ адвалорна такса, износни мита съ адвалорна и девизна такса, както и разнитъ митнишки сборове и такси) сѣ отдѣлени отъ постѣпващитъ въ полза на общинитъ (общински налогъ отъ чуждестранни стоки.)

Тукъ ние се ограничаваме съ анализа на резултатитъ отъ митнишкитъ мѣроприятия (мита и митнишки такси) върху държавнитъ финанси. Фискалнитъ резултати отъ валут-

нитъ мѣроприятия, макаръ и не безъ значение, не ще бѣдатъ анализирани, поради трудноститъ, които представлява тѣхното повече или по-малко точно установяване.

Установяването на по-високи вносни мита съ тарифата отъ 1922 очевидно дава много добри фискални резултати. Постѣпленията отъ вносни мита отъ 390 мил. лева презъ 1921/22 следната година се повече отъ удвояватъ, достигайки 870 мил. лв. Това се дължи на увеличенитъ мита, а не на увеличенъ (количествено) вносъ¹⁾. По-нататъшнитъ увеличения на постѣпленията отъ вносни мита (отъ 1922/23 до 1925/26 фин. години), при сѣщия размѣръ на митата, както презъ 1922, се обяснява вече съ количествено увеличение на вноса. До каква степенъ увеличенитъ презъ 1922 вносни мита сѣ спънали вноса презъ следнитъ години, е невъзможно да се установи. Въ всѣки случай има основание да се смѣта, че тия мита не сѣ надхвърлили фискалния оптимумъ, т. е. не сѣ спънали вноса толкова много, че намалението му да не може да се компенсира, отъ гледище на фиска, съ увеличения размѣръ на митото. Увеличението на вноснитъ мита презъ 1926 има по-скоро отрицателенъ фискаленъ резултатъ: отъ 1043 мил. лева презъ 1925/26 постѣпленията

¹⁾ Като говоримъ за фискални резултати на външната търговска политика, ние разбираме тѣхнитъ прѣки резултати — тия, които следватъ отъ мѣроприятията, непосредствено приложени въ областта на външната (вносна или износна) търговия. Ние оставяме тукъ прочее на страна тия косвени резултати за фиска, които сѣ обусловени отъ промѣнитъ въ производството, предизвикани отъ една или друга насока на външната търговска политика.

¹⁾ Действително, митниятъ вносъ презъ 1922 възлиза на 3242 мил. лева срещу 2581 мил. лева презъ 1921. Но това стойностно увеличение не изразява едно количествено увеличение — което при специфичнитъ мита единствено има значение за увеличаване постѣпленията — а се дължи на поскъпването на стокитъ вследствие обезценението на лева.

Таблица 11.

Постъпления отъ мита и митнишки такси

З а д ъ р ж а в а т а							За общинитѣ
Финансова година	Вносни ми- та и адвал. такса	Износни мита, адв. и девизна такса	Разнѣ митнич. сборове и такси	Всичко	% на митата		Общински налогъ (мил. лв.)
					отъ косвенитѣ данѣци (мита и акцизи)	отъ общитѣ редовни приходи	
	Въ милиони лева						
1910	25.5	1.3	0.8	27.6	46.9	15.5	—
1911	28.0	1.0	0.9	29.9	40.0	15.0	—
1919/20	27.0	10.4	2.9	40.3	21.2	4.8	13.4
1920/21	170.6	219.0	33.0	422.6	58.7	21.1	12.3
1921/22	390.0	221.0	54.4	665.4	62.2	23.4	9.6
1922/23	870.0	347.3	81.2	1,298.5	66.6	24.2	15.6
1923/24	1,014.0	177.9	83.4	1,275.3	63.7	23.8	230.7
1924/25	1,017.2	433.3	113.3	1,563.6	60.1	22.8	242.5
1925/26	1,042.9	353.9	96.1	1,492.9	56.5	23.5	253.1
1926/27	972.9	160.9	73.6	1,207.4	50.7	20.0	218.2
1927/28	1,087.5	126.9	67.0	1,281.4	52.0	19.1	241.7
1928/29	1,196.5	92.9	84.7	1,374.1	52.1	19.1	288.3
1929/30	1,236.3	67.1	103.8	1,406.9	53.2	17.6	314.3
1930/31	780.4	9.2	63.0	852.6	42.6	12.6	212.4
1931/32	902.1	4.6	54.5	961.2	48.5	15.5	221.3
1932/33	831.5	3,3	48.0	882.8	44.2	15.3	189.4
1933/34	573.6	4.2	48.5	626.3	34.2	10.8	111.5
1935	629.2	2.1	40.7	672.0	33.6	11.7	118.4
1936	763.9	1.1	58.3	823.3	36.2	11.8	148.6
1937	924.9	0.9	69.8	995.6	38.5	14.5	215.0
1938	926.7	0.6	181.5	1,108.8	—	—	214.6

отъ вносни мита се намаляватъ на 973 мил. лева презъ 1926/27 — обстоятелство, което непосредствено се дължи, наистина, на силно намаления презъ 1926 (митенъ) вносъ (отъ 5,688 мил. лева презъ 1925 на 4010 мил. лева презъ 1926), но че между другитѣ причини за това намаление трѣбва да се постави и увеличението на митата, е несъмнено. Увеличението на митнишкия коефициентъ презъ 1928 не дава напълно своитѣ фискални резултати. Наистина, постъпленията отъ вносни мита отбелязватъ известно увеличение (отъ 1087 мил. лева презъ 1927/28 на 1196.5 мил. лева презъ 1928/29), но, като се има предвидъ увеличения (митенъ) вносъ (4084 мил. лева за 1927, 4543 мил. лева за 1928 и 5326 мил. лева за 1929), увеличението на постъпленията би следвало да бѣде по-значително. Обстоятелството, че увеличението на постъпленията отъ вносни мита презъ тая и следващата фин. години е по-

малко отъ това, което нормално би следвало да се получи, като се държи смѣтка за увеличения размѣръ на митото, се дължи, може би, отчасти на едно причинено отъ увеличитѣ мита измѣнение въ състава на вноса, въ смисълъ на измѣстване отъ митнишки по-високо облагани стоки къмъ по-ниско облагани такива. Ако въпросното увеличение на митата нѣма за резултатъ намаление на вноса, то се дължи на подема за стопанството презъ 1927 – 29 и на увеличената покупна сила. Безъ това, навѣрно, фискалниятъ опитумъ щѣше да бѣде прехвърленъ. Що се касае до второто увеличение на митнишкия коефициентъ презъ 1930, фискалниятъ му резултати сж плачевни. Разбира се, непосредствената причина за страшното намаление на постъпленията отъ вносни мита отъ 1236 мил. лева презъ 1929/30 на 780 мил. лв., презъ 1930/31 се дължи на сжщо такова свиване на митния вносъ (отъ 5326 мил. лв.

презъ 1929 на 2610 мил. лева). Но че за това свиване на вноса, покрай свързанитъ съ избухналата вече стопанска криза причини, иматъ своята отговорностъ и увеличениетъ мита, нѣма съмнение. Толкозъ повече, че увеличението на митата съвпадна съ спадане въ ценитъ на стокитъ. Последвалитъ презъ 1931—35 увеличения на адвалорната такса върху безмитния вносъ даватъ сравнително задоволителни фискални резултати. Тѣ представляватъ, отъ фискално гледище, едно ловко мѣроприятие, безъ което презъ най-тежкитъ години 1932—1936 и безъ това силно намалѣлитъ постѣпления отъ вносни мита биха дали общо 700 мил. лева по-малко. Намалението на вноснитъ мита презъ 1936 даде благоприятни фискални резултати, защото трѣбва да се предполага, че допринесе за увеличаване вноса въ единъ размѣръ повече отъ компенсиращъ намаления размѣръ на митата.

Що се отнася до вноснитъ мита, тѣхнитъ фискални резултати трѣбва да се смѣтатъ за благоприятни за времето до 1923, когато ограничителниятъ за износа тѣхенъ ефектъ се почти напълно обезсилваше отъ настрѣчителното влияние на монетното обезценение. Следъ това, обаче, тѣ сериозно ограничаваха износа, колкото и ограничителното имъ влияние да бѣше по-слабо отъ това на вноснитъ мита — поради далечъ по-низкото имъ адвалорно значение. Въ всѣки случай, ясно е, че промѣнитъ въ тия мита не сж се обуславяли отъ диренето на нѣкакъвъ фискаленъ оптимумъ. Специално тѣхното намаляние отъ 1926 и почти пълнотоимъ премахане отъ 1930 се наложиха, както е известно, по стопански и валутни съображения. Съ това фискътъ трѣбваше да понесе една жертва, неподлежаща на компенсиране по пжтя на увеличание облагаемото количество.

Общо фискалнитъ резултати отъ митата трѣбва да се смѣтатъ, че сж били задоволителни, когато митнишкитъ мѣроприятия сж държели смѣтка за стопанскитъ интереси или сж съвпадали съ благоприятно развитие на стопанството. Може да се приеме, че тѣ сж отговаряли отчасти и на дветъ тия условия отъ 1920 до 1926. Затова ние виждаме, че презъ тоя периодъ процентното участие на митата въ постѣпленията отъ косвени данѣци (мита и акцизи) се движи между 57 и 67 (срещу 40 до 50 преди войнитъ), а въ общитъ редовни приходи на държавата между 22.8 и 24.2 (срещу 15 преди войнитъ). Отъ 1926 до 1930 митнишкитъ мѣроприятия, макаръ и да не се съобразяватъ достатъчно съ стопанския интересъ, даватъ все още задоволителни резултати, благодарение на възхода въ стопанството. Така,

постѣпленията отъ мита, макаръ и спаднали на 50.7 до 53.2% отъ косвенитъ данѣци и на 17.6 до 20% отъ всички приходи, все пакъ сж надъ съответнитъ цифри преди войната. Следъ 1930, обаче, нито едно отъ споменатитъ две условия не е вече на лице. Затова фискалнитъ резултати отъ митата сж най-незадоволителни, като участието на митата въ косвенитъ постѣпления спада до 33.6%, а въ общитъ приходи на държавата — до 10.8%.

Нѣщо, което, общо взето, намалява фискалнитъ резултати отъ митата, и специално отъ вноснитъ мита, е вече изтъкнатата връзка между увеличението на митата и увеличението процентното участие на безмитния вносъ въ общия вносъ (вж. стр. 13/14).

§ 13. Валутни резултати

Валутнитъ резултати отъ мѣроприятията на външната търговска политика трѣбва да се установятъ съ огледъ на изискванията на валутния факторъ, които, както видѣхме, се заключаватъ, първо, въ непосредствената целъ да се осигурятъ необходимитъ за страната външни платежни срѣдства и, следъ това, — въ косвената задача да се запази стабилността на монетата.

Презъ първия периодъ на камбиаленъ контролъ (1923—1931), когато сжществуватъ и по-нормални международни отношения, валутнитъ резултати на българската външна търговска политика сж напълно задоволителни съ огледъ и на дветъ токущо посочени задачи.

Да започнемъ съ въздействието на разнитъ мѣроприятия на външната търговска политика върху търговския балансъ на страната, колкото то да не се поддава на опредѣлена преценка. Установениятъ въ края на 1923 камбиаленъ контролъ, колкото и либерално прилаганъ, не е останалъ безъ значение за известно ограничение на вноса. Но още повече въ тая насока сж въздействували забранитъ на вноса до 1926 и високитъ вносни мита следъ тая дата. Отъ следната таблица (първа колона) се вижда, че отъ 1924 до 1930 търговскиятъ балансъ на страната е, срѣдно взето, уравновесенъ: срещу активни салда презъ 1924, 1927 и 1930 на обща стойность 2,471 мил. лева има пасивни салда презъ 1925, 1926, 1928 и 1929 на обща стойность 2,430 мил. лева. Може да се предполага, че безъ въпроснитъ мѣроприятия търговскиятъ балансъ щѣше да бжде повече или по-малко пасивенъ.

Въ всѣки случай, България, като страна дебиторка, има нужда отъ активенъ балансъ, за да може да поддържа въ равновесие платежния си балансъ, безъ Б. н. банка да из-

Таблица 12.

Години	Салдо на търговския баланс		Промѣни въ де- визния запасъ на Б. н. банка (салдо на пла- тежния баланс)
	споредъ пла- щанията ¹⁾	споредъ движението на стокитѣ ²⁾	
(въ милиони лева)			
1924	+ 378	+ 198	— 135
1925	— 168	— 1,592	— 574
1926	— 215	— 13	— 731
1927	+ 907	+ 430	+ 706
1928	— 251	— 878	+ 2,405
1929	— 1,791	— 1,928	— 1,667
1930	+ 1,186	+ 1,601	— 415
1931	+ 680	+ 1,274	— 573
1932	+ 510	— 88	— 263
1933	+ 429	+ 644	— 46
1934	+ 273	+ 288	— 48
1935	+ 910	+ 244	+ 319
1936	+ 1,134	+ 729	+ 268
1937	+ 777 (1,102 ³⁾)	+ 90	+ 46 (317) ⁴⁾

черпва девизния си шокъ или държавата да задължнява спрямо чужбина. Тази задача — постигането на активенъ търговски балансъ — мѣроприятіята на външната търговска политика не сж могли да разрешатъ. Така, уравновесяването на платежния балансъ на страната е станало възможно: 1) поради значителния валутенъ запасъ, съ който Б. н. банка разполагаше въ началото на 1924 и 2) поради сключването на двата външни държавни заеми 1926 и 1928. Това се вижда отъ цифритѣ въ третата колона на таблица 12.

Така, трѣбва да се каже, че първото изискване на валутния факторъ — обезпечаването на необходимитѣ външни платежни срѣдства — се удовлетворява, но не само

¹⁾ Тия данни, които не се покриватъ напълно съ даннитѣ за движението на стокитѣ, изразяватъ действително извършенитѣ плащания и сж заети, за времето до 1931 включително, отъ изследването на S. Sagoroff & A. Tschakloff: Die Zahlungsbilanz Bulgariens 1924—1931 (Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik, Mai 1933), а за времето следъ 1931 споредъ изчисленията на А. Чакаловъ.

²⁾ Данни на официалната статистика на външната търговия.

³⁾ Ако вносътъ се намаля съ стойността на внесеното презъ 1937 злато (325 мил. лева).

⁴⁾ Ако внесеното презъ 1937 злато (325 мил. лева) се прибави къмъ девизнитѣ запаси.

чрезъ мѣроприятіята на външната политика, но и съ цената на намаляване девизнитѣ запаси на Б. н. банка и на сключване на нови външни държавни заеми.

Както и да е, презъ тоя периодъ платежниятъ балансъ на страната се уравни-весеява по единъ начинъ, гарантиращъ стабилността на монетата. Както вече се изтъкна, още съ въвеждането на камбиалния монополъ презъ декемврий 1923 и съ установяването курса на лева въ размѣръ $1/27$ отъ предивоения паритетъ настѣпи, следъ епоха на обезценение на монетата (1918—1922) и на колебание въ курса (1922—1923), пълна (фактическа) стабилизация. Тая стабилизация, както посочватъ следнитѣ цифри, продължи презъ цѣлия тоя периодъ, като презъ 1928 бѣше узаконена при сжщата стойностъ на лева.

Таблица 13. Срѣденъ годишенъ курсъ „продава“ на Б. н. банка (въ лева)

Години	100 шв. фр.	1 долларъ
1924	2,528.9	139.2
1925	2,686.0	139.0
1926	2,684.4	139.0
1927	2,677.4	139.0
1928	2,677.5	139.0
1929	2,676.9	138.8
1930	2,694.4	139.0
1931	2,697.4	139.0

Мѣрkitъ на девизенъ контролъ, съ които си служи държавата презъ втория периодъ отъ 1931 насамъ, сж отъ естество да повлияятъ върху развитието на външната търговия и положението на търговския балансъ по единъ по-решителенъ начинъ. Като се вземе предвидъ, че ценитѣ на земеделскитѣ произведения, каквито главно България изнася, спаднаха много повече отколкото ценитѣ на индустриалнитѣ стоки, каквито главно тя внася, ще трѣбва да се заключи, че предпоставкитѣ за благоприятенъ търговски балансъ презъ тоя периодъ сж по-малко. Отъ друга страна, обаче, страната се радваше презъ това време на сравнително добри реколти. При това настѣпи бързо ориентиране на земеделското производство къмъ произведения, заплащани на външнитѣ пазари съ сравнително по-добри цени. Отъ своя страна индустриалното производство, защищавано не само съ високи вносни мита, но и съ ограничителенъ за вноса валутенъ режимъ, можа да отбележи ново развитие, тъй че

настъпни трансформация и въ вноса, въ смисълъ на увеличено участие на суровитѣ материали (за това вж. по-подробно следния параграфъ).

При наличността на тия общи стопански условия строгиятъ девизенъ контролъ върху вноса отъ 1931 насамъ можа да даде благоприятни отъ девизно гледище резултати. Това намира отражение преди всичко въ търговския балансъ. Както се вижда отъ таблица 12, отъ 1930 насамъ се установява активенъ търговски балансъ, какъвто въ миналото не е наблюдаванъ толкозъ продължително време. Нѣщо повече. Отъ 1933 хроническитѣ значителни пасиви въ платежния балансъ на страната, изравнявани обикновено съ дългосрочни държавни заеми въ чужбина, се свеждатъ къмъ малки суми (подъ 50 милиона лева), а отъ 1936 насамъ — за пръвъ пѣтъ безъ дългосрочни държавни заеми въ чужбина — платежниятъ балансъ става активенъ. Наистина, това подобрене на платежния балансъ се дължи не само на актива на търговския балансъ, предизвиканъ отъ девизния контролъ върху вноса, но и на намалението на трансфера по плащанията на държавнитѣ заеми въ чужбина, постигнато чрезъ споразумения съ портъоритѣ на тия заеми отъ 1932 насамъ. Въ всѣки случай, безспорно е, че безъ въпросния девизенъ контролъ не щѣха да могатъ да се осигурятъ на страната необходимитѣ външни платежни срѣдства, дори и при намалени плащания по чуждитѣ държавни заеми.

Но ако първата задача на валутната политика — осигуряването на необходимитѣ за страната външни платежни срѣдства — бѣше по тоя начинъ разрешенъ сравнително задоволително, втората задача — запазване стабилността на монетата — не може да се каже, че бѣше разрешена. Както се знае, уравнивяването на платежния балансъ се постигна чрезъ принудително ограничаване на вноса. Незадоволеното при валутнитѣ контингенти търсене на чужди стоки се прояви при частнитѣ компенсации по такъвъ начинъ, че се появи една премия за девизитѣ, продавани при тия компенсации отъ износителитѣ на вносителитѣ. Тая премия не означава нищо друго освенъ обезценението на монетата. Както вече се изтъкна (вж. §§ 2 и 4), това обезценение не е еднакво за всички стоки и за всички валути, поради различието на премиитѣ и различнитѣ проценти на свободни девизи, отстъпвани на Б. н. банка по официаленъ курсъ. При това, независимо отъ обезценението, изразено чрезъ компенсационнитѣ премии, имаме и обезценение на монетата, изразено въ поддържа-

нето по нѣкои клиринги на изкуствено високъ курсъ за нѣкои чужди монети, които, безъ да сж били девалвирани, сж претърпѣли фактическо обезценение. Това важи преди всичко за германската марка, която се третира като монета, запазила стойността си отъ преди 1931 и се радва въ България на единъ официаленъ курсъ (прилаганъ и въ българо-германския клирингъ) изразяващъ паритета отъ 1928 (1 марка = 32.97 лева). Добре е известно, обаче, че въ сжщностъ германската марка е силно обезценена. Запазването на единъ курсъ на лева спрямо марката, на база паритета ни отъ 1928, не означава нищо друго освенъ подценяване на лева, равно на фактическото обезценение на марката.

§ 14. Стопански резултати

а) производство

1. Започвайки съ влиянието, което външната търговска политика на България е упражнила върху развитието на земедѣлието, трѣбва да отбележимъ, че това влияние е двуюко: косвено — въ свръзка съ предизвиканото отъ протекционизма индустриализиране на страната и прѣко — въ свръзка съ предизвиканото отъ валутната експортна политика презъ последнитѣ години насърчение въ износа на нѣкои земедѣлски произведения.

Развитието на индустрията следъ войната, предизвикано отъ митнишкия протекционизмъ (и отъ другитѣ мѣрки за насърчение на индустрията), бѣше съпроводено, въ редица браншове, съ увеличение въ производството на известни сурови материали отъ земедѣлски произходъ. Най-типични отъ тия материали, за групата хранителни индустрии, се явяватъ захарното цвекло и слънчогледовото семе, а за групата текстилни индустрии — памукътъ, конопътъ и ленътъ. Цифритѣ на табл. 14 показватъ, какъ се е развивало презъ последнитѣ години производството на тия материали.

Съ изключение на слънчогледовото семе, частъ отъ което се изнася въ чужбина, всички други отъ споменатитѣ индустриални растения се преработватъ всецѣло отъ мѣстната индустрия. Така, може да се каже, че трансформацията на следвоенното земедѣлие въ България, изразяваща се въ намалено значение на зърненитѣ и увеличено значение на индустриалнитѣ култури и представяваща най-забележителния фактъ въ разво-я на това земедѣлие, се обуславя въ голѣма степенъ отъ развитието на мѣстната индустрия, което, отъ своя страна, е резултатъ отъ външната търговска политика страната.

Таблица 14.

	1907/11	1924/28	1929/33	1934/38	1907/11	1924/28	1929/33	1934/38
	срѣдно годишно хектари засѣти хиляди				срѣдно годишно добити хиляди квинтала			
Захарно цвекло	2.1	15.4	16.0	7.5	333 0	2,210.5	2,696.6	1,208.4
Слънчогледово семе	—	29.6	78.6	149.5	—	226.7	706.3	1,309.5
Памукъ	0.7	3.7	9.0	39.1	1.8	5.3	12.6	72.8
Конопъ	3.2	4.0	4.1	7.2	9.9	13.7	16.2	35.6
Ленъ	0.2	0.2	0.4	2.9	1.8	0.7	1.0	3.4

Подъ влиянието на единъ благоприятенъ валутенъ режимъ (частни компенсации безъ отстъпване частъ отъ девизитъ на Б. н. банка по официаленъ курсъ; поддържане по отношение на марката единъ благоприятенъ курсъ), както и подъ влиянието на едно за-

силено търсене отъ страна на Германия презъ последнитъ години, се наблюдава едно значително развитие въ производството на плодетъ и зеленчуцитъ. Това развитие се илюстрира съ следнитъ цифри:

Таблица 15.

	Срѣдно годишно засадено хиляди хектари			Срѣдно годишно произведено хиляди квинтала		
	1907/11	1929/33	1936/38	1907/11	1929/33	1936/37
Лозя (американски)	5.5	71.2	75.6 ¹⁾	202.8	2914.0	2399.0 ¹⁾
Овощни градини	8.0	19.3	25.6 ¹⁾	377.6	555.1	1123.4 ¹⁾
отъ тѣхъ: ябълки	0.1	0.8	3.7 ¹⁾	2.8	17.2	248.8 ¹⁾²⁾
сливи	4.8	12.1	13.4 ¹⁾	233.1	335.4	508.4 ¹⁾
ягоди	—	—	0.4 ¹⁾	—	—	31.2 ¹⁾
Зеленчуци	10.3	13.3	18.8	632.0	1369.4	2798.1
отъ тѣхъ: домати	—	0.8	1.8	—	102.0	472.8
пиперки	—	3.6	5.2	—	234.0	645.3

¹⁾ За 1936.

²⁾ Включително 187.9 хиляди квинтали производство отъ прѣснатитъ единични дървета.

Подобно развитие, подъ влияние на сжщитъ причини, се наблюдава и въ свиневъдството. Цифрена характеристика за него ще бжде дадена по-долу, при анализиране резултатитъ на търговската политика въ областта на външната търговия.

2. Известни клонове на българската индустрия, имащи особено благоприятни условия за развитие или неизложени на външна конкуренция, сж се създали независимо отъ сжществуващия протекционизъмъ. Такива, напр., сж, мелничарството, производството на растителни масла, производството на плодови и зеленчукови консерви, производството на розово масло, производството на тухли и керемиди, каменодѣлството, дъскорѣзарството и производството на фурнири и шперплати, коларството, претопява-

нето на стари метали, поправката на вагони и локомотиви и др. нѣкои. Но несъмнено е, че по-големата частъ отъ мѣстната индустрия дължи своето сжществуване било на митнишката защита, било на забранитъ за вносъ отъ 1918 до 1926 ¹⁾, било на валутнитъ затруднения на вноса отъ 1931 насамъ, било на облагитъ по закона за насърчение на индустрията (до къмъ 1932 ²⁾).

¹⁾ Специално на тия забрани се дължи развитието на такива мѣстни индустрии, като мебелната, производството на кожени издѣлия, производството на захарни издѣлия.

²⁾ Трудно е да се прецени, до каква степенъ развитието на мѣстната индустрия се дължи на тия облаги и до каква степенъ на митнишката защита. Въ всѣки случай, може да се смѣта, че дори когато протекцията е била умѣрена, тя е била по-важенъ факторъ за изграждане на мѣстната индустрия отколкото облагитъ.

При липса на данни за количеството на произвежданите през годините след войната местни индустриални стоки най-добре ще може да се очертае развоят на някои местни индустрии чрез данните за вноса

на съответните стоки. Намалението, а нѣкѣде и пълното спиране на вноса свидетелствува за съответно развитие на местното производство.

Таблица 16.

Вносъ на индустриални произведения въ България

Наименование на произведението	Количество (тонѣ)					Стойностъ (мил. лева)				
	1922	1926	1930	1934	1937	1922	1926	1930	1934	1937
1. Захаръ рафинирана	4,300	851	11	—	2,507 ¹⁾	65.2	10.4	0.1	—	9.5
2. Масло дървено (въ едри сѣдове) . .	1,110	634	217	140	117	36.0	30.6	7.3	3.6	4.9
3. Други растителни масла за ядене . .	638	206	31	—	—	18.7	7.3	0.8	—	—
4. Сапунъ (безъ парфюмиранія) . . .	1,973	1,424	248	95	153	43.2	36.7	6.8	2.7	3.0
5. Стѣкла за прозорци обикновени . .	2,301	3,084	1,659	732	306	28.0	25.7	13.6	5.5	2.6
6. Тель жельзна	1,496	7,224	2,736	116	728	11.8	48.2	16.9	1.2	5.4
7. Прибори жельзни за врати и прозорци	1,042	333	126	138	182	27.8	14.7	6.1	6.0	7.9
8. Гвоздени телени	4,638	1,233	98	39	70	36.8	8.9	1.2	0.5	0.8
9. Сѣдове ламаринени емайлирани . .	157	249	110	13	28	6.2	13.1	4.7	0.6	1.5
10. Мебели,	127	12	4	—	1	4.7	0.5	0.5	—	0.1
11. Хартія амбалажна	459	1,544	1,879	823	621	3.7	21.8	26.3	9.3	8.8
12. Картонъ обикновенъ	796	1,101	527	34	190	4.0	10.8	6.0	0.5	2.3
13. Вълнени платове (по-леки отъ 500 гр.)	173	211	56	4	6	97.3	177.5	43.8	2.4	3.9
14. Платове отъ естествена коприна . .	5	4	2	—	1	11.0	12.4	7.0	—	1.6
15. Преди памучни сурови еднож. до № 12	1,724	2,393	1,082	390	174	168.9	241.8	76.5	13.7	7.0
16. Преди памучни бѣлени или бояд. до № 12	369	458	313	30	2	46.2	53.2	26.2	1.4	0.1
17. Преди памучни еднож. сурови № 12—24	1,265	1,770	1,616	1,633	865	147.1	211.0	134.4	74.2	45.8
18. Преди памучни бѣлени или бояд. № 12—24	265	287	495	155	107	39.7	43.9	56.1	10.0	7.4
19. Конци за шевъ памучни	135	155	80	23	23	54.3	63.5	48.5	16.5	13.2
20. Платна памучни небѣлени небоядисани	647	289	27	—	—	73.3	38.4	3.5	—	—
21. Платна памучни бѣлени и боядисани	2,103	1,636	394	250	334	362.1	439.0	117.9	60.4	70.6
22. Чували кеневирени	697	483	94	4	26	15.8	21.8	3.5	0.1	0.5
23. Галоши и шушони	39	129	141	71	78	6.4	37.1	38.8	11.0	12.1

¹⁾ Внесена презъ 1937 захаръ по изключение поради необикновено слабата реколта на захарно цвекло и малко производство на захаръ презъ 1936.

б) Външна търговия

Влиянието на външната търговска политика върху развитието на външната търговия на България следъ войната ние ще разгледаме съ огледъ къмъ стойността на вноса и износа, съ огледъ къмъ стоковия съставъ и съ огледъ къмъ участието на разнитъ страни въ външната търговия.

1. Стойността на вноса и износа на България презъ годините следъ войната е дадена на следната таблица: 17.

Промѣнитъ, които отбелязватъ стойността на вноса и износа, се дължатъ въ

много по-малка степенъ на разнитъ мѣроприятия на външната търговска политика, отколкото на други причини. Въ всѣки случай, въздействието на търговската политика не може да се изрази опредѣлено, затова ние се задоволяваме съ някои общи указания.

Силното увеличение на стойноститъ, както на вноса, тъй и на износа, отъ 1919 до 1923, се дължи преди всичко на обезценението на българската монета. Независимо отъ това, за увеличението на вноса влияе нарастналото търсене на чужди стоки следъ

Таблица 17.

Г о д и н и	Въ милиони лева	
	вносът	износът
1919	964	552
1920	2,255	2,056
1921	2,976	2,801
1922	4,066	5,926
1923	5,154	4,343
1924	5,678	5,876
1925	7,834	6,242
1926	5,631	5,618
1924/26 Средно годишно	6,381	5,912
1927	6,197	6,627
1928	7,109	6,231
1929	8,325	6,397
1927/29 Средно годишно	7,230	6,418
1930	4,590	6,191
1931	4,660	5,934
1932	3,471	3,383
1930/32 Средно годишно	4,240	5,169
1933	2,202	2,846
1934	2,247	2,535
1935	3,009	3,253
1933/35 Средно годишно	2,486	2,875
1936	3,181	3,910
1937	4,986	5,019
1938	4,934	5,578
1936/38 Средно годишно	4,367	4,836

войната, а за увеличението на износа — съвземането на мѣстното производство и, особено, благоприятният възможности за износът на български тютюн. При наличността на тия основни стимули ограничителното действие върху вноса на вносните мита и на частичните забрани за вносът, както и ограничителното действие върху износа на значителният износни мита, се проявяват, по вѣща вѣроятност, доста слабо.

По-нататъшното увеличение на стойността на вноса, особено отъ 1926 до 1930, се дължи било на по-високи международни цени, било на по-голямото търсене на чужди стоки, въ връзка съ развитието на мѣстната индустрия и на изобилните външни държавни заеми и частни кредити. То става

въпрѣки известното силно увеличение презъ това време на вносните мита. Това показва второстепенното значение на мѣрките на митнишката политика върху развитието на външната търговия, макаръ че въпросното увеличение на вносните мита не е останало безъ да окаже известно ограничително въздействие върху вноса. Доколко промѣните въ размѣра на външната търговия се обуславятъ, въ основата си, отъ други причини, се вижда и отъ примѣра съ извънредното свиване на вноса презъ 1930. Кѣмъ срѣдата на тая година, както се знае, последва чувствително увеличение на вносните мита, подъ формата на повишаване митнишкия коефициентъ, и на пръвъ погледъ би могло да се допусне, че въпросното свиване на вноса се дължи на тая мѣрка. Въ сжщностъ, то е преди всичко реакция на стопанството срещу прѣкомѣрния вносът презъ предшестващата година, съ огледъ кѣмъ очертаващата се вече стопанска криза. Че увеличението на вносните мита има сравнително малко значение за тая еволюция, може да се заключи отъ факта, че ограничението на вноса презъ първото полугодие на 1930, когато още нѣма увеличени мита, е не по-малко отъ ограничението презъ второто полугодие, когато вече действуватъ увеличените мита.

Но ако влиянието на митата е сравнително слабо, сжщото не може да се каже за мѣрките на девизния контролъ. Наистина, по-нататъшното свиване на вноса презъ 1932, 33 и 34 е обяснимо съ все по-голямото разрастване на кризата и съ все по-голямото намаление на покупната сила на населението (особено за чужди стоки, ценитъ на които спаднаха по-малко, отколкото ценитъ на мѣстните стоки). Но несъмнено е, че безъ ограниченията на вносните валутни контингенти, въведени презъ 1932, вносътъ не щѣше да се свие до такава степенъ. Това свиване на вноса се отрази и върху износа. Защото, ако при свободните уреждания на международните плащания сжществува само една тенденция кѣмъ уравновесяване вноса и износа, при режима на девизенъ контролъ и двустранни клиринги това уравновесяване се налага много по-безусловно. Сжщо трѣбва да се признае, че увеличението на вноса и износа отъ 1935 насамъ, макаръ и да има въ основата си съвземането отъ стопанската криза, въ немалка степенъ се дължи и на това смекчаване на девизния режимъ, което настѣпи съ въвеждането на частни компенсации.

2. Съставътъ на българския вносът и износът, по групи, споредъ Брюкселската меж-

дународна номенклатура, се характеризира съ следните цифри:

Таблица 18.

Години	Живи животни	Храни и пиетета	Сурови и полуобработени материали ¹⁾	Изработ. произведения
	Въ % отъ общата стойност на вноса			
1924/26	0.2	8.3	18.6	72.9
1927/29	0.1	5.6	20.9	73.4
1930/32	0.1	4.1	22.5	73.3
1933/35	0.1	3.7	29.9	66.3
1936/37	0.1	2.7	29.8	68.4
Години	Въ % отъ общата стойност на износа			
1924/26	5.0	37.9	54.0	3.1
1927/29	4.5	32.1	56.9	6.5
1930/32	2.4	42.9	51.0	3.7
1933/35	3.1	39.6	54.2	3.2
1936/37	2.8	47.7	47.2	3.3

¹⁾ Включително злато

Горните цифри очертават при вноса интересни тенденции: намаление вноса на храни и пиетета; увеличение вноса на сурови и полуобработени материали и известно намаление вноса на изработени произведения. Всички тия тенденции се обясняват съ все по-голямото индустриализиране на страната. Особено ясно проличава това при суровите полуобработени материали. Що се отнася до храните и пиетета, и тукъ главното съкращение на вноса се дължи на развитието на такива индустрии като захарната, растително-маслената и консервената.

Всички тия промени въ състава на вноса могат да се смътат като резултатъ, макаръ и косвенъ, отъ мърките на външната търговска политика, като се знае, че въпросното развитие на мѣстната индустрия се дължи на митнишкия и валутния протекционизъмъ презъ годините следъ войната.

При износа не се очертаватъ нѣкакви опредѣлени тенденции, докато имаме предвидъ само гореприведените общи групи. Тукъ дава обликъ на групите храни и пиетета износьтъ на зърнените храни, който се обуславя отъ тяхната реколта, а на групата сурови или полуобработени материали — износьтъ на тютюна, който се обуславя отъ размѣра на засѣтните пространства, пакъ разбира се въ зависимостъ отъ плодородието на производството му. Само при износа на живи животни се очертава едно непрекъснато намаление, което се дължи на упадъка

презъ последните години въ българското скотовъдство. Ако вземемъ, обаче, нѣкои по-малки групи износни стоки, ще констатираме известни тенденции на непрекъснато увеличение на износа презъ последните години — отъ стопанската криза насамъ. Това важи особено за индустриалните растения (безъ тютюна) и произведенията отъ тяхъ, за плодовете и за зеленчуците, както може да се види отъ следните цифри:

Таблица 19.

Години	Износъ въ милиони лева срѣдно годишно			зеленчуци (прѣсни и сушени)
	Индустриални растения (безъ тютюна) и произведения отъ тяхъ	плодове (прѣсни и консервирани)		
1927/29	284 ¹⁾ (4.4%)	55 (0.9%)		2
1930/32	157 (3.0%)	82 (1.6%)		4
1933/35	227 (7.9%)	255 (9.0%)		7
1936/38	386 (8.0%)	593 (12.3%)		31

¹⁾ Ако се изключи необикновено голѣмиятъ износъ на рапица презъ 1927 (407 мил. лева), срѣдниятъ годишенъ износъ презъ 1927/29 на индустр. растения не ще бѣде по-голямъ отъ сѣщия презъ 1930/32.

Друга група стоки, които сѣщо презъ последните години все повече намиратъ пласментъ въ чужбина, сѣ животите и заклани свини и произведенията отъ тяхъ.

Таблица 20.

Години	Износъ въ милиони лева					
	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Живи свини . . .	1	3	2	34	85	126
Свинско месо . .	—	—	2	66	51	86
Беконъ	—	—	18	8	9	14
Сланина	—	—	—	1	2	5
Свинска масъ . .	—	—	3	32	42	34
Всичко . .	1	3	25	141	189	265

Това развитие на износа се дължи въ известна степенъ, между друго, и на мърките на външната търговска политика. Особено това може да се каже за износа на плодове, зеленчуци и свини и произведения отъ тяхъ, който намира главенъ пласментъ въ Германия. Както ще се изложи по-долу, необикновеното разрастване на българския износъ за Германия се обяснява както съ

нарастналото търсене от страна на Германия, тъй и съ благоприятното валутно третиране на тая страна от страна на България, и въ тоя последенъ смисълъ може, преди всичко, да се говори за влияние на външната търговска политика на България върху въпросното развитие на износа. Специално за плодовете и зеленчуците изтъкнатото увеличение на износа може да намери известно обяснение и въ благоприятното девизно третиране на износа на тия артикули, намираще изразъ въ това, че отъ тяхъ не се иска, при частни компенсации, да се отстъпва частъ отъ валутата на Б. н. банка.

3. Като изключимъ наложената отъ Ньойския договоръ за миръ дискриминация въ митнишкото третиране на вноса отъ раз-

Таблица 21.

Страни	Вносъ въ % отъ общия вносъ				Износъ въ % отъ общия износъ			
	1927/29	1930/32	1933/35	1936/38	1927/29	1930/32	1933/35	1936/38
I. Клирингови страни								
Австрия	8.0	6.7	5.8	4.6	14.4	13.2	6.5	3.5
Белгия	3.2	2.5	3.8	2.2	4.6	7.5	4.3	2.0
Испания	0.1	0.2	1.3	0.1	0.1	0.1	3.2	0.4
Италия	13.5	14.3	7.9	4.4	9.6	8.9	9.0	5.1
Полша	0.5	2.4	1.5	4.3	4.6	7.9	1.8	4.7
Турция	2.4	2.1	1.1	0.7	3.3	1.4	0.9	0.6
Унгария	2.4	1.8	1.2	1.8	3.0	2.5	1.3	1.1
Франция	7.7	7.6	3.2	2.7	5.5	3.9	2.4	1.7
Холандия	2.5	2.4	1.3	1.2	3.0	3.5	2.6	2.2
Чехословашко	9.9	9.1	6.1	6.2	4.1	4.7	4.7	4.5
Швейцария	2.3	3.6	6.1	2.2	2.2	5.3	4.3	2.1
Югославия	0.5	0.7	0.4	0.4	0.3	0.3	0.3	0.5
Всички, безъ Германия	53.0	53.4	39.7	30.8	54.7	59.2	41.3	28.4
Германия	21.5	24.1	43.9	55.9	26.9	27.2	42.2	49.8
Всичко	74.5	77.5	83.6	86.7	81.6	86.4	83.5	78.2
II Страни съ свободни девизи								
Англия	10.4	10.6	6.0	5.4	1.5	1.9	2.7	9.9
Дания	0.3	0.1	0.0	0.1	0.0	0.6	1.8	2.4
Египетъ	0.7	0.2	0.5	0.5	1.5	2.4	3.2	2.0
Норвегия	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1
Палестина	0.0	0.1	0.1	0.3	0.4	0.7	1.7	1.0
С. Щати	2.4	1.1	1.9	2.3	1.3	0.9	0.9	3.3
Швеция	0.8	0.5	0.5	0.8	0.1	0.4	0.5	1.5
Всичко	14.7	13.2	9.0	9.4	4.8	6.9	10.9	20.2

щанията ставатъ съ „свободни“ девизи. Особенъ интересъ представлява да се проследи развитието на външната търговия на България съ всѣка една отъ тия групи държави.

Ключътъ къмъ анализа на горнитѣ цифри трѣбва да се търси въ два факта изъ областта на износа, колкото тѣ да се дължатъ на различни причини: грамадното увеличение на износа за Германия и известно увеличение на износа за странитѣ съ свободни девизи.

Ако проследимъ износа на държавитѣ отъ Югоизточна Европа за Германия презъ последнитѣ години, ще видимъ, че навсѣкжде той отбелязва голѣмо увеличение, което, обаче, нѣма размѣра на увеличението на българския износъ за сѣщата страна. Това показва: 1) че има нѣкакви общи причини, важещи за всички югоизточно-европейски страни и 2) че, освенъ тия причини, има нѣкаква причина, важеща специално за България. Общитѣ причини за увеличеното участие на Германия въ износа на държавитѣ отъ Югоизточна Европа сж главно две: 1) въобще увеличеното германско търсене на чужди стоки (главно сурови материали и хранителни продукти) поради стопанското съвземане на страната презъ последнитѣ години, поради усиленото ѝ въоръжение и, може би, поради стремежа ѝ къмъ натрупване известни запаси и 2) невъзможността за Германия, поради липса на свободна валута, да се снабдява отъ голѣмитѣ задокеански страни, респ. необходимостта, поради сѣщата причина, да купува отъ клиринговитѣ страни на Югоизточна Европа. Важещата специално за България причина се крие въ българската девизна политика, която по клиринга съ Германия приема марката по паритетенъ курсъ, докато тя фактически е силно обезценена. Това главно позволява на германскитѣ купувачи да заплащатъ за българскитѣ стоки въ лева високи цени, каквито въ повечето случаи купувачитѣ на другитѣ страни не сж въ състояние да предлагатъ.

Що се отнася до увеличения износъ за странитѣ съ свободни девизи, той се обяснява: 1) съ валутнитѣ премии, които експортторитѣ получаватъ при компесационенъ износъ за тия страни и 2) съ наложеното отъ Б. н. банка задължение износътъ на пшеница да става при отстъпване 100% свободни девизи на банката. Така експортнитѣ излишѣци отъ изобилнитѣ реколти на пшеница презъ 1936 и 1937 трѣбваше да се изнесатъ главно въ страни съ свободни девизи и бѣха действително изнесени предимно за Англия. Това е главната причина за необикновеното разрастване на българския износъ за тази страна презъ 1936 и

1937. Заедно съ това валутнитѣ премии откриха добри пазари на българскитѣ произведения за такива страни съ свободенъ валутенъ режимъ като Дания и Швеция, докато увеличениятъ износъ за С. Щати се дължи на новооткрититѣ благоприятни условия за пласирането на български тютюнъ.

При това положение износътъ за останалитѣ клирингови страни не можеше да не отбележи общо едно силно намаление. Независимо отъ сравнителната неконкурентноспособностъ на тия страни предъ възможноститѣ на германскитѣ купувачи, това намаление се обяснява и съ други обстоятелства, каквито сж силно ограничителнитѣ за вноса мѣропрития на редица държави, като Австрия, Франция и Турция, или нѣкои събития отъ воененъ и политически характеръ, като гражданската война въ Испания или стопанскитѣ санкции спрямо Италия презъ 1936.

Промѣнитѣ въ вноса по държави сж последица отъ току-що обясненитѣ промѣни въ износа. Това важи преди всичко за грамадното увеличение на вноса отъ Германия. Преди въвеждането на клиринговия начинъ на заплащане стокообмѣна, България имаше спрямо Германия, както и спрямо повечето други клирингови страни, обикновено активенъ търговски балансъ. Клирингътъ налагаше все повече едно изравняване въ стойноститѣ на вноса и износа. Така, вносътъ отъ Германия, за да се изравни съ износа за сѣщата, трѣбваше да нараства и то въ единъ темпъ още по-бързъ отъ нарастването на износа. Това се илюстрира отъ следнитѣ цифри (табл. 22), които посочватъ, между друго, че ако износътъ за Германия се е увеличилъ презъ 1936/38 на 172 при индексъ = 100 за 1930/32, вносътъ за сѣщитѣ периоди се е увеличилъ на 237.

Сѣщото важи и за вноса отъ другитѣ клирингови страни. И тукъ намалението на вноса се обуславя отъ намалението на износа. При това, и тукъ, поради обстоятелството, че преди въвеждането на клирингитѣ България изнасяше за тия страни, срѣдно взето, повече отколкото внасяше отъ тѣхъ, намалението на вноса е въ по-малкъ размѣръ (индексъ 1936/38 57.4), отколкото намалението на износа (индексъ 42.7).

Вносътъ отъ странитѣ съ свободни валути не е въ зависимостъ отъ износа, поради липсата на клирингъ. Но той е въ известна зависимостъ отъ вноса отъ клиринговитѣ страни и то главно отъ вноса отъ Германия. Колкото по-голѣма частъ отъ българския износъ отиваше за Германия, толкова повече България се лишаваше отъ възможността да купува известни сурови материали (като

Таблица 22.

		м и л и о н и л е в а о б щ о з а т р и л ъ т и е			И н д е к с ъ	
		в н о с ъ	и з н о с ъ	б а л а н с ъ	в н о с ъ	и з н о с ъ
I. К л и р и н г о в и с т р а н и						
Всички клир. страни	1930/32	9,826	13,452	+3,623	100.0	100.0
	1933/35	6,256	7,220	+ 964	63.6	53.7
	1936/38	11,129	11,235	+ 106	113.2	83.7
Клир. страни безъ Герма- ния	1930/32	6,780	9,203	+2,423	100.0	100.0
	1933/35	2,905	3,550	+ 645	42.8	38.6
	1936/38	3,891	3,928	+ 37	57.4	42.7
Германия	1930/32	3,049	4,249	+1,200	100.0	100.0
	1933/35	3,351	3,670	+ 319	110.0	86.4
	1936/38	7,238	7,307	+ 69	237.3	171.9
II. Страни съ свободни валути						
	1930/32	1,672	1,020	— 652	100.0	100.0
	1933/35	662	959	+ 297	40.0	95.8
	1936/38	1,248	2,826	+1,578	74.7	282.3

вълна, памукъ, кожи, нѣкои метали и др.) отъ предишнитѣ си доставчици, понеже това бѣха главно страни съ свободенъ девизенъ режимъ, на които трѣбваше да се заплаща съ свободни девизи. При това положение Германия трѣбваше да влѣзе въ ролята на тия доставчици, закупвайки въпроснитѣ материали отъ чужбина и продавайки ги на България по клиринга. Така вносътъ отъ страни съ свободни девизи, главно отъ

Англия, претърпѣ известно съкращение, тъкмо презъ годинитѣ, когато износътъ за тия страни, по вече изложенитѣ причини, се увеличи.

Въ резултатъ плюсоветѣ въ търговскитѣ баланси на България спрямо клиринговитѣ страни почти че изчезнаха, за да се явяватъ въ търговскитѣ баланси спрямо странитѣ съ свободни девизи, на мѣстото на предишнитѣ минуси.

Анексъ

Правниятъ и административенъ механизъмъ на българската външна търговска политика

Общи бележки

Свършването на войната завари България съ редица ограничения въ търговската ѝ политика по силата на подписания въ Ньойи миренъ договоръ, влѣзълъ въ сила отъ 9 августъ 1920. Тѣзи ограничения по договора за миръ (чл. чл. 147 — 151 и 160—161) се свеждатъ главно къмъ следното:

а) Огнотно размѣритъ на митата — чл. 151 отъ договора за миръ гласи:

„Въ срокъ отъ 1 година отъ влизането въ сила на настоящия договоръ (т. е. до 9 августъ 1921), наложенитъ на България такси за вносъ на съюзенитъ и сдружени сили не могатъ да бждатъ по-високи отъ най-благоприятнитъ такси, които сж били прилагани за тѣхния вносъ въ България на 28 юлий 1914 година.

„Плащането по курса на златото на митническитъ такси ще може да се прилага за тѣхния вносъ и подъ резерва на чл. 150 въ всички случаи, гдето, по силата на български законъ, това плащане въ злато е било изискуемо на 28 юлий 1914 година, при условие, курсътъ на превръщането на златнитъ банкноти да бжде периодически опредѣлянъ отъ комисията за репарациитъ“.

Следователно, съгласно съ това разпореждане на договора за миръ, България бѣше длъжна да прилага спрямо Съглашенскитъ държави митата по своята договорна тарифа отъ преди войната, съ която сж били намалени половината мита по първата българска специфична митническа тарифа отъ 1904. Съ това ограничение се отнемаше фактически правото на България да въведе нова митническа тарифа преди 9 августъ 1921, като сжщевременно се подлагаше на контролъ и опредѣлянето курса на златния левъ за събирането на мита.

б) Огнотно третирането вносътъ отъ Съглашенскитъ държави — тукъ имаше две ограничения.

Едното е да не се подлага вносътъ, износътъ и транзитътъ съ Съглашенскитъ държави на по-високи или по-обременителните мита, такси или ограничения отъ тѣзи, които се прилагатъ къмъ която и да е „отъ споменатитъ държави или коя да е друга чужда страна“ (чл. чл. 147, 148 и 149 отъ договора за миръ).

А второто ограничение се съдържа въ чл. 150 отъ сжщия договоръ, който гласи:

„Всѣко облагодприятствуване, освобождаване отъ данѣци (имунитетъ) или привилегия, засѣгаще вноса, износа или транзита на стоки, което би било отстъпено отъ България на коя да е отъ съюзенитъ или сдружени държави или на коя да е чужда страна, ще бжде едновременно и безусловно разширено за всичкитъ съюзени и сдружени държави, безъ да има нужда да се иска това и безъ компенсация“.

Съгласно съ чл. 160 отъ договора за миръ задълженията на България по чл. чл. 147—150 преставатъ да бждатъ въ сила 5 години отъ влизането въ сила на договора за миръ „освенъ ако противното се укаже отъ текста или ако Съветътъ на О. Н. реши, най-малко 12 месеца преди изтичането на този срокъ, щото тия задължения да останатъ въ сила за още единъ последующъ периодъ съ или безъ измѣнение“.

Следователно, докато съ чл. 150 се налагае на България едно прѣко задължение — да не си увеличава митата, които сж били въ сила при обявяването на Свѣтовната война, — разпорежданията на чл. чл. 147, 148, 149 и 150 само признаватъ правото за единъ срокъ отъ 5 години, т. е. отъ 9 августъ 1920 до 9 августъ 1925, на Съглашенскитъ държави да се ползватъ отъ най-благоприятния режимъ въ България за вносъ, износъ и транзитъ, т. е. ограничава свободата на България да сключва каквито и да е споразумения съ чуждитъ държави. Признаването това право на Съглашенскитъ страни въ сжщностъ представляваше едностранно признаване отъ страна на България на всички Съглашенски страни ползуването отъ клаузата на най-облагодприятствуваната нация. Горецитиранитъ разпореждания на договора за миръ имаха решително значение за българската търговска политика, а именно:

1. България трѣбваше да забави изготвянето на нова митнишка тарифа, и

2. България трѣбваше да се ограничи въ сключването на временни търговски споразумения само на базата на взаимното ползуване отъ клаузата на най-облагодприятствуваната нация.

Понеже предвидениятъ въ чл. 160 отъ договора за миръ срокъ отъ 5 години не бѣше продълженъ отъ Съвета на О. Н., той изтече на 9 августъ 1925, отъ когато вече

България имаше своята пълна свобода да прави на чуждитъ страни отстъпки, които не биха отивали безвъзмездно въ полза на Съгласенскитъ страни, т. е. България вече можеше да има напълно свободна външна политика.

I. Митническа тарифа

Макаръ и договорътъ за миръ да задължаваше България да запази търговскитъ си договори отъ преди войната само въ полза на Съгласенскитъ страни, фактически предвоеннитъ търговски договори на България се запазиха спрямо всички държави до 9 августъ 1922. Въ този периодъ, обаче, се започна подготовката на новата следвоенна българска митническа тарифа, която бѣше приета отъ Народното събрание, бѣше обнародвана и влѣзе въ сила отъ 11 априлъ 1922 година, като е въ сила — следъ доста значителни измѣнения — и до сега.

Изготвянето на тази митническа тарифа е станало отъ специална комисия, назначена отъ Министра на търговията, промишлеността и труда и председателствувана отъ Главния секретаръ на сѣщото министерство. Въ комисията сж участвували представители на: 1) Министерство на търговията, промишлеността и труда (началникътъ на търговското бюро и главниятъ инспекторъ по индустрия; 2) Министерството на финанситъ (началникътъ на отдѣлението за митницитъ, началникътъ на бюрото за тарифитъ и трима експерти оценители при сѣщото отдѣление); 3) Главната дирекция на статистиката — чрезъ началника на търговската статистика; 4) Търговско-индустриалнитъ камари — чрезъ секретаря на Софийската търговско-индустриалната камара.

Тази комисия е започнала работата си на 23 декемврий 1920 и я е приключила на 24 мартъ 1922 година, до когато е разгледала и всичкитъ бележки по проекта на новата митническа тарифа, направени било по изпратени за мнение проекти, било предъ парламентарната комисия по Министерството на финанситъ.

Самата процедура, по която е действувала комисията по изготвяне на митническата тарифа, е била следната:

1. Преди да се започне системна работа по самата тарифа, комисията започнала една стопанска анкета върху индустрията (индустриална анкета), занаятитъ (занаятчийска анкета) и кооперациитъ (кооперативна анкета).

2. Въпроситъ относно самата митническа тарифа сж били проучвани отъ избрани подкомисии, които, следъ като сж вземали мнението на всички заинтересовани, сж представили на комисията проекти съдържащи

процентното съотношение между митото и стойността на стоката и мотиви, защо би следвало да се постави посоченото мито.

Освенъ това изготвениятъ проектъ за тарифата е билъ изпратенъ на заинтересуванитъ стопански сръди (търговско-индустриалнитъ камари, Съюза на индустриалцитъ и пр.) за мнение, косто се е имало предвидъ при окончателното редактиране на тарифата.

Ревизирането и допълването на митническата тарифа отъ 1922 не е ставало винаги следъ такива подробни проучвания, както е работено при изготвянето на първоначалната тарифа. По-важнитъ измѣнения на митническата тарифа сж отъ 13 май 1926 и 1 септемврий 1936. При тѣзи измѣнения се е постѣпвало по следния начинъ:

а) При измѣнението презъ 1926 (направено съ цель да се премахне законътъ забраняващъ вноса на луксознитъ стоки, като вмѣсто това тѣзи стоки се обложатъ съ повисоки мита), се е взело мнението на заинтересуванитъ стопански сръди и при участието на Министерството на търговията, промишлеността и труда, отдѣлението за митницитъ при Министерството на финанситъ е изготвило и внесло измѣнението на тарифата въ Народното събрание.

б) Измѣнението отъ 1. IX. 1936 е извършено, като сж се взели предвидъ всичкитъ искания на заинтересуванитъ стопански дейци и съсловия, събирани отъ създаването на митническата тарифа, отъ една тричленна комисия въ съставъ: началникътъ на отдѣлението за митницитъ при Министерството на финанситъ и началникитъ на търговското и индустриалното отдѣления при Министерството на търговията, промишлеността и труда, като при нужда сж викани и съответнитъ заинтересувани индустриалци, занаятчи, или търговци. Изготвениятъ проектъ за измѣнение и допълнение на митническата тарифа не е изпращанъ за мнение, а е внесенъ направо за разглеждане отъ Министерския съветъ, който до месецъ май 1938 имаше законодателна власть.

II. Търговски договори и спогодби

A. Подготовка

Исканията за сключване на търговски спогодби сж били разглеждани отъ първоначалната комисия за изготвяне на митническата тарифа до 2 юлий 1922. Въ комисията сж внасяни главно предложения за сключване на търговски споразумения чрезъ размѣна на ноти за взаимно признаване ползуването отъ клаузата за най-облагодприятствуваната нация между България и нѣкои

чужди държави. Въз този периодъ сж сключени почти изключително споразумения между България и несъгласенскитѣ страни, каквито сж съ Норвегия (1921), Германия (1921), Унгария (1921), Испания (1922), Холандия (1922), Австрия (1922), Дания (1922) и пр.

Отъ 1922 до 1927 сключванитѣ търговски споразумения сж били разглеждани поотдѣлно отъ заинтересуванитѣ ведомства: Министерство на финанситѣ (отдѣление за митницитѣ), Министерство на търговията, промишлеността и труда (отдѣление за търговия и промишленостъ), Министерство на външнитѣ работи и на въроизповѣданията (консулско отдѣление).

Отъ 1927 е назначена при Министерството на търговията, промишлеността и труда, подъ председателството на Главния секретаръ на това министерство (а следъ 1934 на Директора на търговията и промишлеността), специална комисия за подготовка и сключване на търговски договори и конвенции.

Въ тази комисия сж представени:

а) Министерството на външнитѣ работи и на изповѣданията (чрезъ консулско-стопанския отдѣлъ); б) Министерството на финанситѣ (чрезъ отдѣлението за митницитѣ); в) Министерството на търговията, промишлеността и труда (чрезъ началника на търговското отдѣление); г) Търговско-индустриалнитѣ камари (чрезъ главния секретаръ на Софийската търговско-индустриална камара); д) Съюза на българскитѣ индустриалци (чрезъ секретаря си); а отъ 1935 въ комисията участвуватъ и представители на Главната дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата, на Б. н. банка, на Министерството на земедѣлието и държавнитѣ имоти и на Експортния институтъ.

Комисията по подготовка и сключване на търговски договори действува главно по следния начинъ. Следъ изготвянето на материалитѣ отъ компетентността на отдѣлнитѣ ведомства комисията разглежда постѣпилитѣ проекти за търговски договоръ съ или безъ намаляване на мита, взема, въ случай на нужда, мнението на заинтересуванитѣ (чрезъ търговско-индустриалнитѣ камари или чрезъ изслушване въ заседанията на комисията на заинтересувани стопански дейци) и оформява решението си въ протоколи, които се утвърждаватъ отъ Министра на търговията, промишлеността и труда, следъ което се внасятъ отъ сжщия министъръ на одобрение отъ Министерския съветъ, за да служатъ като директиви на делегатитѣ при водене преговоритѣ.

Отъ 1933 сжществува при Б. н. банка Междудомствена комисия, която

сжщо така се занимава и дава мнение по сключването на търговски спогодби, най-вече когато това е въ връзка съ спогодби за плащания. Тази комисия е председателствувана отъ управителя на Б. н. банка и въ нея участвуватъ: представители на Б. н. банка (подуправителътъ и директорътъ на камибиалния отдѣлъ); на Министерството на външнитѣ работи и въроизповѣданията (директорътъ на консулско-стопанския отдѣлъ); директорътъ на търговията и промишлеността при Министерството на търговията, промишлеността и труда; директорътъ на Експортния институтъ, началникътъ на отдѣла за митницитѣ и представителъ на Софийската търговско-индустриална камара.

Решенията на тази Междудомствена комисия подлежатъ на одобрение отъ Министра на финанситѣ, който въ случай на нужда ги внася за утвърждение и въ Министерския съветъ.

Б. Сключване

Сключването на търговски договори и спогодби между България и чуждитѣ страни става обикновено отъ специални делегации, въ съставъ: председателъ—представителъ на Министерството на външнитѣ работи и на изповѣданията (директорътъ на консулско-стопанския отдѣлъ или българскиятъ пълномощенъ министъръ въ съответната държава), представителъ на Министерството на търговията, промишлеността и труда, представителъ на Министерството на финанситѣ (отдѣление за митницитѣ), представителъ на Експортния институтъ и — когато се касае за спогодби уреждащи и плащанията — представителъ на Б. н. банка.

Делегацията действува въз основа на дадени отъ Министерския съветъ инструкции.

Сключенитѣ договори или спогодби се представляватъ на одобрение отъ Министерския съветъ, следъ което се внасятъ за одобрение отъ законодателната власть.

Когато се касае за клирингови спогодби доста често преговоритѣ се водятъ отъ представители на Б. н. банка, съ или безъ участието на Министерството на външнитѣ работи и на изповѣданията, Министерството на търговията, промишлеността и труда и на Експортния институтъ.

III. Учреждения и институти, занимаващи се съ външна търговска политика

А. Министерството на външнитѣ работи и на изповѣданията

Службата по сключване на стопански спогодби съ чужбина се води отъ консулско-стопанската дирекция (по-рано консул-

ско-стопански отдѣлъ и консулско отдѣление) при Министерството на външнитѣ работи и на въроизповѣданията. До 1932 службата се водѣше отъ така нареченото консулско отдѣление, ръководено отъ началникъ съ чинъ на генераленъ консулъ. Специални чиновници, които да се занимаватъ съ подготовка на сключването на търговски договори и спогодби нѣмаше.

Отъ 1932 консулското отдѣление се преобърна въ консулско-стопански отдѣлъ, къмъ който се предвидѣха едно консулско и едно стопанско отдѣление, като при подготовката за сключването на търговскитѣ договори и спогодби вземаше участие само стопанското отдѣление подъ ръководството на началника на отдѣла.

Отъ 1. I. 1936 консулско-стопанскиятъ отдѣлъ се превърна въ консулско-стопанска дирекция съ пълномощенъ министъръ за началникъ, въ която има две отдѣления: консулско и стопанско. Съ материята по търговскитѣ договори се занимава изключително стопанското отдѣление.

Б. Министерство на търговията, промишлеността и труда

До 1 априлъ 1930 службата по подготовката и сключването на търговскитѣ договори и спогодби бѣше въ отдѣлението за търговия и промишленостъ при Министерството, специално въ бюрото за търговия и търговска информация. Отъ 1. IV. 1930 до сега службата по търговскитѣ договори се води отъ отдѣлението за търговия и специалната секция при сжщото за търговски договори и митнишки тарифи.

Службата на секциитѣ за търговски договори и митнишки тарифи се състои главно въ следното:

1. Проучване на чужди договори и митнишки тарифи съ огледъ къмъ интереситѣ на българския износъ;

2. Подготовка на материалитѣ по сключването на търговски договори и спогодби.

В. Министерство на финанситѣ

Министерството на финанситѣ въ подготовката за сключването на търговски договори и спогодби участвува съ отдѣлението за митницитѣ, чрезъ началника на отдѣлението и специално тарифно бюро.

Отдѣлението за митницитѣ подготвя материалитѣ за митническитѣ отстъпки, които могатъ да се направятъ на чуждитѣ държави. Сжщо така отдѣлението за митницитѣ има и инициативата по изготвянето и промѣнението на митническата тарифа за вноснитѣ стоки, като, обаче, съгласно съ чл. 1 отъ Закона за митническата тарифа, по нѣкои

въпроси то следва да вземе мнението и на Министерствата на търговията, промишлеността и труда и на земедѣлието и държавнитѣ имоти.

Г. Експортенъ институтъ

Експортниятъ институтъ участвува въ подготовката при сключването на търговскитѣ договори и спогодби чрезъ проучване и събиране материали за исканията на българскитѣ износители (посрѣдствомъ специални секционни комитети при института, състоящи се отъ чиновници и износители). Той има и специална служба за търговски договори и митнически тарифи, която има за задача да събира сведения и данни за митата и режима на вноса за българскитѣ износни стоки въ чужбина.

При подготовката и сключването на търговски договори и спогодби Експортниятъ институтъ използва и своитѣ съветници въ чужбина, които иматъ за задача не само да се грижатъ за текущия български износъ, но и да проучватъ чуждитѣ търговски договори, митнически тарифи и режима за вносъ, съ огледъ подготовката и сключването на търговски договори и спогодби между България и чуждитѣ държави. Въ това отношение тѣ допълватъ дейността на българскитѣ царски легации и консулства въ чужбина.

Д. Българската народна банка

Макаръ и по естеството си емисионенъ институтъ, който има главно грижата за стабилността на националната монета и за дирижиране на кредита въ страната, поради това, че разрешението за вносъ и износъ се даватъ отъ Б. н. банка това учреждение сжщо така трѣбваше да взема все по-живо участие въ външната стопанска политика, а особено отъ началото на 1933. Специални проучвания по търговскитѣ договори и спогодби се правятъ отъ службата за финансови изучвания при банката, а по сключването на спогодби за плащанията отъ сжщата служба, заедно съ останалитѣ банковѣ служби и най-вече камбиалния отдѣлъ.

Е. Търговско-индустриалнитѣ камари

Търговско-индустриалнитѣ камари сжщо така участвуватъ при подготовката на сключването на търговскитѣ договори и спогодби било чрезъ отдѣлнитѣ искания, които тѣ предявяватъ като представители на търговцитѣ, индустриалцитѣ и занаятчиитѣ, било чрезъ отдѣлни проучвания, които правятъ за уреждане на стопанскитѣ отношения между България и отдѣлнитѣ чужди държави.

Материалитѣ по търговскитѣ договори търговско-индустриалнитѣ камари изработватъ било въ индустриалния, било въ търговския си отдѣли, като използватъ и информационната си служба.

Ж. Съюзитѣ на стопанскитѣ съсловия

Най-живо участие при подготовката за сключване на търговски договори и спогодби обикновено взематъ Съюзътъ на българскитѣ индустриалци (чрезъ Общия съюзъ или отдѣлнитѣ браншови съюзи) и Съюзътъ на българскитѣ износители (чрезъ сдруженията на отдѣлнитѣ видове износители).

Дейността на стопанскитѣ съюзи се свежда главно къмъ това, да проучватъ съ огледъ къмъ интереситѣ на съсловието, било исканията на чуждитѣ страни, било българскитѣ искания спрямо чуждитѣ страни. Особено тѣсенъ е контактътъ между Експертния институтъ и сдруженията на износителитѣ и между Министерството на търговията, промишлеността и труда и Съюза на българскитѣ индустриалци.

При изготвянето или измѣнението на митнишката тарифа за вноснитѣ стоки участвуватъ главно съюзитѣ на търговцитѣ, индустриалцитѣ и занаятчиитѣ чрезъ свои изложения и мнения.

IV. Даване законна сила на сключенитѣ търговски договори и спогодби

Редовнитѣ търговски договори и спогодби и специално тѣзи, съ които се правятъ митнически отстъпки или промѣни въ такси и данъци, съгласно чл. 17 ал. II отъ Конституцията на Българското царство, ставатъ окончателни само следъ приемането имъ отъ Народното събрание. За това всички търговски договори и спогодби отъ посочения по-горе характеръ се внасятъ отъ Министра на външнитѣ работи и на изповѣданията въ Народното събрание за одобрение и гласуване. Следъ гласуването на договора отъ Народното събрание той се одобрява съ Царски указъ и обнародва въ Държавенъ вестникъ.

По правило, счита се, че търговскиятъ договоръ влиза въ сила отъ датата на обнародването му, затова се гледа по възможностъ обнародването му да стане въ моментъ, когато споредъ самия договоръ той следва да влѣзе въ сила. Но не е прѣчка, щото договорътъ да бѣде поставенъ въ сила било предварително (ако това се съдържа въ самия договоръ), било следъ обнародването му въ Държ. вестникъ — отъ деня, въ който споредъ самия текстъ на договора той следва да влѣзе въ сила.

Обикновенитѣ споразумения, сключени чрезъ размѣна на ноти за взаимно признаване ползуването отъ клаузата на най-облагодприятствуваната нация, не се внасятъ за одобрение отъ Народното събрание, освенъ ако съ тѣхъ се правятъ нѣкои митнически отстъпки за конкретни стоки.

Клиринговитѣ спогодби и спогодбитѣ за плащания се внасятъ за одобрение отъ Народното събрание само въ случай, когато сж междуправителствени актове (сключени между дветѣ правителства). Когато спогодбитѣ за плащания сж сключени между съответнитѣ емисионни банки, тѣ не се внасятъ за одобрение отъ законодателната властъ, а се прилагатъ по нареждане на Б. н. банка.

За прилагането на търговскитѣ договори и спогодби, които засѣгатъ митнишката материя, нарежданията се даватъ чрезъ отдѣленieto за митницитѣ до отдѣлнитѣ митници, а спогодбитѣ за плащанията се прилагатъ отъ органитѣ на Б. н. банка по нареждане на Б. н. банка.

V. Законни текстове, засѣгащи външната търговска политика

Въ България специални закони, които да даватъ право и опредѣлятъ правата на правителството за сключване на търговски договори и спогодби, освенъ чл. 17 отъ Конституцията, нѣма.

Споредъ чл. 17 отъ Конституцията на Българското царство: „Царътъ е представителъ на държавата въ всичкитѣ й сношения съ другитѣ държави. Отъ негово име правителството преговаря и сключва съ другитѣ държави всички договори, които се потвърждаватъ отъ Царя. Тия договори се съобщаватъ отъ министритѣ на Народното събрание, щомъ като интереситѣ и сигурността на страната допускатъ това (чл. 92 отъ Конституцията).

„Обаче, договоритѣ за миръ, търговскитѣ, както и всички договори, които налагатъ разходи на държавата или съдържатъ измѣнения на сѣществувашитѣ закони, или засѣгатъ публичнитѣ или граждански права на българскитѣ поданици, ставатъ окончателни само следъ приемането имъ отъ Народното събрание.

„Въ никой случай тайнитѣ постановления на единъ договоръ не могатъ да унищожаватъ явнитѣ му постановления.“

Следователно, чл. 17 отъ Конституцията дава право на правителството да сключва — отъ името на Царя — всички видове договори и спогодби, включително и търговски, като последнитѣ могатъ да влѣзатъ въ сила

само следъ одобрението имъ отъ Народното събрание.

Освенъ този текстъ на Конституцията приложение въ свързка съ сключването на търговски договори и спогодби и съ измѣнението на митнишката тарифа иматъ и следнитъ законни текстове:

Законътъ за търговско-индустриалнитъ камари, въ чл. 5 буква „г“ на който (отъ 30 май 1924) се предвижда задължителното съвещаване на Министерството на търговията, промишлеността и труда, както и на другитъ министерства, съ търговско-индустриалнитъ камари въ следнитъ случаи:

„г) Въ случай на изготвление или измѣнение желѣзопътни и митни тарифи, при сключване на търговски договори, въвеждане на октроални и други такси и данъци, които засѣгатъ интереситъ на търговско-индустриалното и занаятчийското съсловия“.

Съгласно чл. 5 отъ Закона за земеделскитъ камари (Д. в. отъ 14 май 1937), земеделскитъ камари даватъ мнение по изработването наредби за митниците и за сключване на търговски договори.

Въ чл. 2 буква „з“ отъ Наредбата за законъ за Експортния институтъ (Д. в. отъ 2 октомврий 1935) се предвижда, че Експортниятъ институтъ има за задача да дава мнение по законопроекти и наредби, които иматъ връзка съ износа, при изготвянето на митни и ж. п. тарифи и при сключването на търговски договори.

Специално по въпроса за митнишката тарифа, въ Закона за митнишката тарифа на вноснитъ стоки, чл. 1 (Д. в. отъ 31. августъ 1936) се предвижда правото на Министерския съветъ, по докладъ на Министра на финанситъ, следъ като вземе мнението на Министерството на търговията, промишлеността и труда и на Земедѣлието и държавнитъ имоти:

„1. Да увеличава или намалява опредѣленитъ въ казаната тарифа мита, съ цель да се поддържа съотношението между стойността на стокитъ и опредѣленитъ за тѣхъ специфични мита, което е съществувало при установяването размѣра на последнитъ;

„2. Да увеличава митата на ония стоки, които се предлагатъ въ България на цени значително по-низки отъ ония, на които се предлагатъ на страната производителка (дѣмпингъ), или при износа на които отъ страната производителка за България се лаватъ явни или скрити експортни премии, като увеличението на вноснитъ мита бжде

до размѣра на поменатата разлика въ ценитъ или на експортнитъ премии;

„3. Да намалява по искане на Министъра на търговията, промишлеността и труда митата въ размѣръ до 20% отъ стойността на стокитъ, когато се установи отъ съответната служба, натоварена съ контрола на ценитъ, че стокитъ се продаватъ на вътрешния пазаръ на прѣкомѣрно високи цени.

„Министерскиятъ съветъ опредѣля датата, отъ когато решенията ще влѣзатъ въ сила“.

Това разпореждане съставлява изключение отъ чл. 5 на Закона за митниците; който гласи, че никакви измѣнения въ тарифата за размѣра на митата не могатъ да ставатъ безъ предварително одобрение на Народното събрание. Също едно изключение отъ този принципъ — че измѣнения въ тарифитъ на митата могатъ да ставатъ само съ законъ, гласуванъ отъ Народното събрание — съдържа и самия чл. 5, който постановява следното:

„Предоставя се, обаче, правото на финансовия министъръ, въ случай на крайна нужда, да намалява или унищожава временно митата на следнитъ вносни стоки:

а) хранитъ и други произведения, които сж необходими за прехрана на хората и добитъка;

б) всѣкаквъ видъ добитъкъ;

в) медикаменти, апарати и други вещества, необходими за ограничаване и изкореняване на епидемически и эпизоотически болести, както и за борба противъ филуксера и други зарази на лозята, овощията и прочее културни растения;

г) предназначениитъ предмети за облекчение положението на населението въ известни мѣстности, пострадали отъ непреодолими сили, като: пожаръ, наводнение, земетресение и пр. и

д) покщнината и добитъка на лицата, които, по причина на бедствия, прибѣгватъ въ България“.

Връзка съ търговскитъ договори и митнишката тарифа иматъ и букви „а“ и „б“ на чл. 12 отъ Закона за митниците (Д. в. отъ 29 августъ 1936), които гласятъ:

„Чл. 12. Министрътъ на финанситъ има право:

а) да увеличава митата на нѣкои вносни стоки или да опредѣля мита на безмитни стоки, произхождащи отъ държави, които третиратъ по-неблагоприятно нашитъ стоки и кораби, отколкото на други държави, или пъкъ прилагатъ особени стѣснителни мѣрки спрямо търговията на България;

б) да издава наредби за прилагане сключени митнишки съюзи съ съседнитъ държави, както и за граничната търговия съ сжщитъ държави.“

Както се вижда отъ горното, макаръ и да нѣма специаленъ законъ, уреждащъ материята по преговоритъ и сключването на търговскитъ договори, като се има пред-

видъ наличността на чл. 17 отъ Конституцията и посоченитъ по-горе текстове, може да се приеме, че все пакъ България има достатъчно законни разпоредби, които улесняватъ както подготовката така и сключването на търговски договори и спогодби и уреждатъ начина за промѣната на вноснитъ мита.

La Politique du Commerce Extérieur de la Bulgarie après la Guerre

I PARTIE

Les mesures de la politique du commerce extérieur de la Bulgarie

Dans le présent exposé, les mesures de la politique du commerce extérieur de la Bulgarie se divisent en mesures de la politique autonome, et en mesures de la politique contractuelle. Les mesures de la politique autonome sont classées, à leur tour, en mesures de la politique d'importation, et en mesures de la politique d'exportation.

A. Politique autonome

a) Politique d'importation

Les mesures principales de la politique d'importation en Bulgarie sont groupées autour des taxes douanières à l'importation et autour du contrôle des devises pour l'importation. Conformément à ceci, elles seront étudiées dans deux paragraphes distincts: régime douanier d'importation et régime des devises de l'importation.

Ces mesures se traduisent par une limitation plus ou moins forte de l'importation pour des raisons très différentes.

S'il faut exprimer, en lignes générales, les tendances dans le développement de la politique d'importation en Bulgarie, nous y distinguerons trois périodes principales: 1) Jusqu'en 1926 — période d'importation relativement peu limitée; 2) de 1926 à 1930 — période d'importation très limitée et 3) à partir de 1931 — période d'importation extrêmement, et en partie absolument, limitée. Durant la première période, le régime douanier de l'importation est modéré (quoique parallèlement à celui-ci existe l'interdiction d'importer certaines marchandises), tandis que le régime des devises ne crée que de faibles difficultés à l'importation. Durant la seconde période, le régime douanier limite fortement l'importation, mais le régime des devises reste aussi, sinon plus libéral. Durant la troisième période, au régime douanier sévère s'ajoute un régime des devises de fortes limitations à l'importation, allant jusqu'à la défense d'importer.

§ 1. Régime douanier d'importation

Le régime douanier d'importation actuellement en vigueur en Bulgarie, repose principalement sur le tarif douanier d'importation de 1922.

On peut considérer que le développement de ce tarif douanier a passé par quatre étapes:

1 — de 1922 à 1926, période pendant laquelle la tarif original est conservé sans modifications importantes; 2 — de 1926 à 1931, période pendant laquelle les droits de douane subissent une forte augmentation; 3 — de 1931 à 1936, période pendant laquelle le régime douanier devient encore plus sévère, grâce à l'augmentation de la taxe „ad valorem“ sur les marchandises importées en franchise; 4. — de 1936 à nos jours, période inaugurée par la révision du tarif douanier de 1936, établissant une diminution générale de la barrière douanière.

1. Période 1922—1926

1. Malgré la nécessité d'entreprendre, immédiatement après la guerre mondiale, une révision fondamentale de sa politique douanière d'importation, conformément aux conditions intérieures et extérieures tout à fait changées, la Bulgarie fut obligée de retarder cette révision. La raison en était que la Traité de Paix, signé à Neuilly en 1918, (art. 151) lui interdisait pour un délai d'une année, à partir de son entrée en vigueur, c. à d. jusqu'au 9 Août 1921, de prendre sur les marchandises des „puissances alliées et associées“ des taxes douanières supérieures à celles en vigueur immédiatement avant la guerre, c. à d. aux taxes douanières du premier tarif bulgare de 1904, modifié en vertu des traités de commerce signés par la Bulgarie entre 1905 et 1912.

En tous cas, dès la fin de la guerre, par une Loi du 19 Novembre 1918, le droit fut donné au Ministre des Finances de percevoir les taxes douanières en leva papier, établissant un coefficient de dépréciation nommé „différence de cours“, dont on devait majorer les taxes libellées en leva or. Ainsi, à ce moment, le coefficient était fixé à 2 correspondant à la dépréciation réelle du lev, résultant de l'inflation. A la fin de 1919, ce coefficient arrivait à 5, correspondant alors à la dépréciation de la monnaie bulgare. Au commencement de 1920, le coefficient douanier atteignit 9, la dépréciation de la monnaie étant de 14 en fait. Le 1-er Octobre de la même année, le coefficient est de 12, alors que la dépréciation du lev, à ce moment, est presque du double. L'ordonnance du Traité de Paix ci-dessus mentionnée n'excluait pas la possibilité pour cette augmen-

tation nominale des droits de douane à l'importation, mais la soumettait à une ratification de la Commission des Réparations. Le contraire, vu le tarif douanier spécifique de 1904, et vu l'augmentation des prix (en leva) des marchandises presque dans la proportion de la dépréciation de la monnaie, aurait signifié pour l'importation des „puissances alliées et associées“ une importante diminution des droits de 1904.

En outre, la Loi des 6/12 des crédits du budget de 1918 pour le deuxième semestre de l'année financière 1919/20 du 31 Octobre 1919, avait doublé les droits du tarif douanier de 1904. Mais, les droits ainsi augmentés ne pouvaient être appliqués qu'aux marchandises provenant des pays autres que ceux „alliés et associés“. Ce n'est qu'après le 9 Août 1921 que ces droits doublés commençaient à s'étendre à l'importation entière. Mais tout cela n'apportait pas la solution du problème d'une révision radicale du tarif douanier.

2. Après l'expiration du délai d'un an, dont on a parlé plus haut, on commença à préparer en Bulgarie un nouveau tarif douanier à l'importation, qui entra en vigueur le 11 Avril 1922.

Ce tarif conservait le régime de la taxation douanière spécifique¹⁾ introduit en Bulgarie par le tarif de 1904. Mais avec ses 595 articles (et le double de positions), il perfectionnait la spécification existante jusqu'à ce moment.

Le nouveau tarif ne changea pas les deux principes existants: 1 — que les droits de douane sont libellés en leva or (conformément à la Loi pour les douanes de 1906) et 2 — que le Ministre des Finances fixe la différence de cours (= coefficient douanier) proportionnellement à laquelle le droit de douane libellé en leva or est perçu en leva papier (conformément à la Loi pour la perception des droits de douane, des accises et des différentes taxes en leva papier, du 19 Novembre 1918).

Le taux des droits (en or) dans ce tarif est presque sans exception sensiblement supérieur à celui du tarif autonome de 1904 et supérieur encore au tarif conventionnel, qui présente de nombreuses et importantes diminutions comparées au tarif autonome. Ceci est clairement indiqué dans le tableau 1 (p. 3).

Si, selon le tarif de 1904 la protection douanière peut être considérée comme modérée, selon le tarif de 1922 elle devient forte. Toute-

fois, en comparant les droits de 1904 à ceux de 1922, il faut tenir compte qu'en 1922 la dépréciation du lev est en moyenne de 28, tandis que le coefficient douanier n'en est, en moyenne, que la moitié — 14. Mais, par contre, nous avons l'augmentation double des droits fondamentaux de 1904, mentionnée plus haut, qui précisément compense l'insuffisance du coefficient douanier.

Dans le nouveau tarif ont été appliqués les principes généralement admis, en vertu desquels les droits les plus hauts frappent soit les marchandises dont la production indigène doit être protégée, soit les articles de luxe. Des droits moins élevés sont appliqués à certains produits semi fabriqués et autres articles de consommation plus indispensable. Les droits les plus bas sont appliqués aux matières premières et aux produits de première nécessité. En tout cas, ainsi que le tarif de 1904, celui de 1922 n'admet pas le principe de la franchise douanière des matières premières non produites dans le pays et indispensables à l'industrie indigène. Malgré cela, le tarif de 1922 prévoit la franchise douanière à l'importation pour 54 articles (contre 64 au tarif de 1904) parmi lesquels le caoutchouc brut, la laine brute, le coton brut, le fer, le zinc, le cuivre et le bronze à l'état brut, l'aluminium et le nickel, ainsi que certaines machines (surtout agricoles).

3. Pour se faire une idée plus nette sur le régime du tarif de 1922, il faut tenir compte de deux circonstances importantes, dont la première signifie une augmentation et la seconde un adoucissement de ce régime. La première circonstance est la présence, parallèlement aux droits de douane, d'autres impositions à l'importation fixées en vertu de différentes lois, indépendamment du tarif d'importation. Ces impositions sont: 1. — „l'imposition communale“ de 20% sur le droit perçu en application du tarif, avec certaines exceptions (Loi pour l'imposition communale de 1895 et du 1 Juin 1922); 2. — „la taxe ad valorem“ de 3% de la valeur des marchandises importées, perçue seulement sur les marchandises importées en franchise de douane (Loi pour les douanes de 1906, modifiée le 1 Juillet 1920; avant cette modification la taxe était de 1%); 3. — diverses taxes douanières spécifiques, telles que droit statistique, droit de charge (seulement pour les ports), taxes spéciales pour le chargement, le déchargement et la réception des marchandises (art. 71 de la Loi pour les douanes) et certaines autres (le montant de toutes ces taxes est petit par rapport aux droits); 4. — l'accise qui est perçue non seulement sur la production indigène, mais aussi à l'importation de certaines marchandises non produites

¹⁾ Exception faite des marchandises selon les articles 226, 512, 527, 529, 530, 543, 550 et 595 et des marchandises „dont l'imposition n'a été fixée ni dans le tarif, ni dans son commentaire“, qui toutes sont imposées „ad valorem“.

Tableau 1.

Art. douaniers (1936)	Dénomination des marchandises	Droits d'importation (en leva or pour 100 kgr.)					
		1904 auto-nome	1905-12 conventionnel	1922 auto-nome	1926 auto-nome	1936	
						auto-nome	conventionnel
56a	Olives fraîches et salées	6	—	12	12	12	—
69a	Café vert	30	—	100	150	150	—
96a ¹	Vins ordinaires en bouteilles	75	75 ¹⁾	300	550	200	—
102b	Sucre raffiné	27.5	—	60	55	40	—
114	Huile d'olive en bidons de plus de 10 kgr.	15	10	30	50	50	—
122a	Huile de palme et de coco (pour l'industrie)	10	10	10	10	10	—
127a	Bougies en stéarine et paraffine	30	20	75	75	60	—
129b	Savon de toilette	100	70	300	400	300	—
152b	Pétrole	5	—	12	12	3.5	—
152a	Essence (benzine).	5	—	24	24	10	—
170	Coke	f. d.	—	2	2	2	—
175a	Parfums	800	300	6000	10000	4500	—
177b	Blanc de zinc	10	—	20	30	30	20
183a	Laques à l'alcool	50	—	120	120	120	—
202a	Bois ronds	50	—	40	1	3	—
234a	Cordes	50	40	30	100	50	—
234a	Ficelles	75	45	—	—	—	—
269a	Tuyaux en grès	10	—	10	10	7	—
279b ¹	Verres à vitres — surface totale jusqu'à 3600 cm. ² . . .	10	—	20	30	30	20
284a	Boutilles non-classées	6	—	7.5	20	20	—
293a ¹	Papier d'emballage pesant jusqu'à 30 gr.par m ²	10	10	20	25	25	20
293 i ²	Papier à écrire non réglé	12	—	25	25	25	—
304b	Peaux brutes d'agneaux	50	—	80	80	80	60
305B ¹ b	Cuir (autres)	100	75	150	150	150	—
305B ²	Cuir blanc	120	90	250	250	250	—
318b ²	Chaussures avec semelles en cuir pesant de 0.6 — 1.2 kgr.	400	—	1000	1800	1200	1000
319	Caoutchouc brut	f. d.	f. d.	f. d.	f. d.	80	—
324a	Galoches	100	—	200	200	200	—
332a ²	Tissus n. s. d. pesant 60 gr. et plus par m ²	10	7.5	5200	15000	4500	—
338c	Laine cardée et peignée	35	35	80	80	80	—
343b ¹	Filés de laine non teints jusqu'au N° 44	100	—	270	540	400	—
346b	Tissus de laine pesant plus de 250—500 gr. par m ² . .	450	275	1200	1600	1600	—
354A ² c	Filés de coton non blanchis, retors, au-dessus du N° 24 .	40	—	100	100	100	100
356a	Fils à coudre sur bobine	100	90	400	500	300	—
362b ²	Tissus n. s. d., non blanchis pesant par m ² de 50 à 100 gr. avec 36 à 44 fils dans un carré de 5 mm. de côté	90	—	420	520	520	—
363b ²	Tissus n. s. d. teints ou imprimés pesant de 50 à 100 gr. par m ² avec 36—44 fils dans un carré de 5 mm. . .	90	55	720	830	830	620 700
409a ²	Tôles de fer de plus de 3 mm. d'épaisseur travaillées de manière simple	2.5	2.5	4.5	6	5	—
411a ²	Fil de fer de 1.5 mm. à 6 mm. travaillé de manière simple	8	7	16	20	16	—
420b	Tuyaux en fer malléable travaillés de manière simple . .	8	8	28	28	24	—
429b ³	Clous en fil de fer de 3 à 6 mm. d'épaisseur	6	6	16	20	10	13
437	Faux et faucilles	25	—	50	50	40	—
441	Pioches, pics et pelles	15	15	45	45	45	—
454b	Tuyaux en plomb travaillés de manière simple.	12	—	30	30	30	—
467a ¹	Feuilles de cuivre battu ou laminé	25	—	30	30	60	—
508a	Lampes électriques (ampoules)	100	100	400	400	400	—

¹⁾ 0.25 pour vins français.

dans le pays (Loi des accises et des patentes sur les boissons de 1905 avec toutes ses modifications).

Quant à l'adoucissement du régime douanier, il est dû à certaines lois permettant l'importation en franchise de douane de différentes marchandises dans des cas déterminés. Les lois les plus importantes à ce sujet sont :

1) La Loi pour les douanes de 1906, qui prévoit la franchise douanière en beaucoup de cas, un intérêt spécial étant accordé à l'importation de tout ce qui est indispensable à l'armée et aux arsenaux militaires (à la condition que cette importation soit faite directement par le Ministère de la Guerre) et à l'importation d'instruments pour les artisans (à condition qu'ils ne soient pas produits dans le pays).

2) La Loi pour l'encouragement de l'industrie indigène de 1909 (articles 6 et 16) qui admet pour les branches industrielles encouragées par la loi, l'importation en franchise de toutes les machines et instruments indispensables ; de tous les matériaux bruts, semi-fabriqués et de construction, s'ils ne sont pas produits dans le pays, et de toutes les matières premières, si elles ont à être manufacturées dans le pays et exportées à l'étranger.

3) La Loi pour les mines de 1910 (art. 78), qui prévoit l'importation en franchise „de toutes machines, wagonnets, rails, instruments et autres matériaux et accessoires destinés à l'exploitation des mines et qui ne se fabriquent pas dans le pays“.

4) La Loi pour l'amélioration de la production agricole et la sauvegarde des biens ruraux de 1922 (art. 94 et 128), qui prévoit l'importation en franchise de benzine, mazout, pétrole et huile de lubrification et engrais chimiques nécessaires à l'économie agricole, ainsi que des machines d'apiculture non produites dans le pays, instruments, accessoires et cire d'Anatolie, importés par les coopératives d'apiculture.

Pour caractériser ce régime douanier, il faut ajouter encore qu'à cette époque la Bulgarie n'avait signé aucun traité de commerce avec d'autres pays et n'avait évidemment pas l'intention d'en conclure, vu la reconnaissance unilatérale de la clause de la nation la plus favorisée aux „Etats alliés et associés“, imposée par le Traité de Paix, en vigueur jusqu'au 9 Août 1925. Donc, le régime douanier autonome, fixé en 1922, était appliqué strictement, sans perspective de proches réductions conventionnelles.

Au surplus, il faut tenir compte du fait qu'à cette époque existait l'interdiction d'im-

porter certaines marchandises „qui ne représentent pas de nécessité absolue“ en vertu d'une loi de Novembre 1918, modifiée en Mai 1921 et remplacée en 1924 par la Loi pour l'interdiction de l'importation des marchandises qui ne sont pas de première nécessité.

4. Ce régime douanier de 1922 subit jusqu'au commencement de 1926 des modifications peu considérables.

Certaines de ces modifications concernaient les droits de douane fixés dans le tarif. Ainsi, les Lois pour la modification du tarif douanier des 26 Mars 1923, 13 Février et 30 Décembre 1925, apportaient certains changements dans les droits de douane pour quelques articles tels que : sucre, huile de soya, médicaments, oxygène.

D'autres modifications consistaient en une augmentation du coefficient douanier, à la suite de la dépréciation du lev pendant toute l'année 1922. Ainsi, en Avril 1922, à l'entrée en vigueur du nouveau tarif douanier, ce coefficient était de 12 contre une dépréciation de la monnaie de 27. Le 1 Juillet de la même année, le Ministre des Finances fixa le coefficient à 14, alors que la dépréciation était déjà de 29. Trois mois après, le 1 Octobre, il fallut porter le coefficient à 15, la dépréciation de la monnaie étant de 31. Par suite des fortes fluctuations du cours du lev en 1923 et la stabilisation de fait, à la fin de la même année, au cours de 27 leva pour un franc suisse, de nouvelles modifications au coefficient douanier ne furent plus nécessaires.

2. Période 1926—1931

1. En Mars 1926 le Ministre des Finances du Cabinet Liaptcheff, le professeur V. Molloff, entreprit une augmentation sensible des droits douaniers à l'importation. Les motifs, donnés d'une manière plus détaillée ci-dessous, étaient très divers : motifs de politique commerciale, de politique de devises, de fiscalité et de protectionnisme. La modification se fit par une Loi spéciale du 13 Mai 1926, entrée en vigueur dès le 24 Mars. L'augmentation des droits de douane était importante et générale. Elle ne concerna pas moins de 237 articles du tarif. En beaucoup de cas, l'augmentation atteignit jusqu'à 50%, et même pour certains articles elle arrivait à 300%. Certaines des augmentations les plus importantes, caractérisant cette modification, peuvent être relevées dans le tableau № 1 donné plus haut.

Le chiffres suivants montrent les modifications des droits de douane en 1926 et d'un autre côté donnent une comparaison entre

l'importance ad valorem de certains droits le 21 Avril 1922 et le 13 Mai 1926.¹⁾

Il faut remarquer que la Loi du 13 Mai 1926 contient aussi une ordonnance, prévoyant un adoucissement au régime d'importation et justifiant l'augmentation des droits de douane de certaines marchandises. Cette ordonnance consiste dans l'annulation „de la Loi pour l'interdiction de l'importation des marchandises qui ne sont pas de première nécessité“ de 1924. L'annulation de cette loi mit un terme à l'interdiction de l'importation, pratiquée après la guerre par des lois spéciales.

2. Si l'augmentation des droits de douane en 1926 s'explique par plusieurs raisons, parmi lesquelles celles du protectionnisme ne sont pas sans importance, en 1928 le Ministre des Finances entreprit une nouvelle augmentation des droits à l'importation pour toutes espèces de raisons, sauf celle du protectionnisme. Et cela,

malgré une monnaie absolument stable et une situation de devises extrêmement favorable, grâce à l'emprunt de stabilisation déjà négocié. Cette fois le Ministre prit la décision d'augmenter le coefficient douanier, car cette mesure, n'exigeant pas le vote du Parlement, était bien plus facile. Ainsi, le 26 Juillet 1928, le coefficient pour la perception des droits en leva papier fut porté de 15 (norme conservée depuis la fin de 1922) à 20. Ceci représentait une augmentation générale des droits des douane de 33%.

3. Moins de deux ans après cette augmentation du coefficient douanier, le Ministre des Finances prit encore une fois la même mesure, en portant, le 3 Juillet 1930, la coefficient de 20 à 27. De la sorte, les droits furent à nouveau augmentés, cette fois-ci de 35%. Pour peu de marchandises seulement, des coefficients inférieurs furent conservés, en partie pour des raisons d'ordre social.²⁾ Si cette augmenta-

Tableau 2. Valeur des droits de douane en pourcentage de la valeur „statistique“ des marchandises

Articles douaniers	Dénomination des marchandises	1922 %	1926 %	1936 %
69a	Café vert	40.00	40.37	259.61
114	Huile d'olive comestible	13.30	18.67	49.57
122a	Huile de coco et de palme	5.25	5.57	30.68
152	Pétrole	39.77	68.14	81.12
279b ¹	Verres à vitres	23.72	64.90	122.13
305b ¹	Cuirs (autres)	23.82	22.37	71.25
319	Caoutchouc brut	—	—	83.47
332a ²	Tissus en soie pure	36.94	95.95	102.39
338c	Laine cardée et peignée	8.15	6.62	20.22
343b ¹	Filés de laine non teints	15.61	32.58	81.15
354a	Filés de coton non blanchis	8.09	9.40	45.12
362b ²	Tissus de coton blanchis	31.83	36.16	95.16
363b ²	Tissus de coton teints ou imprimés	57.20	49.30	94.26
409a ³	Tôles de fer de plus de 3 mm. d'épaisseur travaillées de manière simple	4.17	6.96	30.49
411a ²	Fils de fer de 1.5 mm. à 6 mm. d'épaisseur travaillé de manière simple	29.29	54.05	79.08
437	Faux et faucilles	17.45	31.82	14.65
467a ¹	Cuivre battu ou laminé	7.54	9.25	86.82

¹⁾ L'importance ad valorem des droits est calculée de la manière suivante: le montant du droit de douane augmenté de l'imposition communale est divisé par la valeur moyenne statistique de la marchandise donnée pendant l'année correspondante (1922, resp. 1926 ou 1936). Le cours selon lequel sont calculés les droits est: pour 1922 = 12, pour 1926 = 15, pour 1936 = 27 (avec certaines exceptions). L'imposition communale est de 20% sur le droit de douane, en 1936 prenant l'imposition spécifique pour certaines marchandises.

Pour le cuir (1926) l'imposition communale est calculée d'après le coefficient 20.

²⁾ Avec le coefficient 15 ne se percevaient plus des droits que sur le vin, la bière, les diverses eaux-de-vie, l'alcool, le pétrole, le sel, les lattes, les matériaux pour les voitures, les peaux travaillées ou brutes et le papier à journaux; avec le coefficient 20 on percevait des droits sur le sucre, la benzine, la tôle, les faux et faucilles et les plaques en cuivre.

tion pouvait trouver certaines justifications du point de vue du fisc ou du change, une circonstance importante met en question sa justification économique. En 1928, le mouvement des prix était encore ascendant, de sorte qu'une augmentation des droits spécifiques pouvait trouver certaines justifications dans la tendance de conserver l'importance ad valorem originale des droits de douane. Mais, en 1930, les prix de toutes les marchandises, qui plus qu'autre chose, commençaient déjà à baisser rapidement, et l'élévation des droits de douane était exactement le contraire de ce qui devait se faire afin de ne pas permettre une augmentation nouvelle et trop forte de leur poids relatif.

Ainsi, en moins de deux années, opérant avec la „différence de cours“, le Ministre des Finances parvint à augmenter les droits de douane de 80%, et ceci indépendamment de l'augmentation des droits de douane fondamentaux en 1926. Si on considère cette augmentation aussi, il ne sera pas exagéré de dire qu'entre 1926 et 1930 la barrière douanière de la Bulgarie fut élevée deux fois plus haut. Le protectionnisme douanier, fort en 1922—1926, devient exagéré à partir de 1926.

4. En plus des modifications importantes du régime douanier pendant la période 1926—1931, que nous avons exposées plus haut, il faut signaler aussi quelques autres modifications moins importantes. La loi du 13 Juin 1930 (en vigueur dès le 12 Avril) légalisa une augmentation du droit de douane sur les céréales, car pendant l'hiver 1929/30, vu les prix très bas, on avait importé de Yougoslavie d'importantes quantités de froment. Le 27 Avril 1931, le droit sur les matériaux de bois fut augmenté dans le but d'encourager la production indigène.

5. En ce qui concerne les ordonnances en dehors du tarif douanier, qui ont certaine importance pour le régime douanier de l'importation, aucune modification considérable n'y fut faite pendant cette période.

Quant aux ordonnances renforçant le régime douanier, il faut citer la nouvelle Loi pour le droit statistique, publiée le 6 Juin 1930, par laquelle les impositions qui se faisaient en or étaient converties en leva-papier.

Parmi les lois prévoyant la franchise, on doit mentionner le remplacement de la Loi pour l'encouragement de l'industrie indigène de 1909, par une nouvelle loi semblable du 14 Juin 1928. Cette dernière contient, en ce qui concerne l'importation en franchise, les mêmes ordonnances, exception faite de l'importation en franchise de toutes les matières premières, à la condition qu'elles soient façonnées dans le pays et exportées à l'étranger. Par erreur, cette importation en

franchise, qui se fait partout, n'était pas prévue dans la nouvelle loi. Mais ceci, étant donnée l'impossibilité pour la plupart des industries bulgares de penser à l'exportation de leurs produits, est sans grande importance. Plus important est le fait que la nouvelle loi ne permet l'importation en franchise qu'aux machines neuves (dans le but de ne pas encourager l'investissement de capitaux indigènes dans des installations périmées) et qu'elle n'admet l'importation en franchise ni pour les moteurs employant des carburants étrangers, ni pour les carburants étrangers nécessaires aux moteurs nouvellement importés (dans le but de diminuer la dépendance du pays de l'étranger dans le domaine des moteurs et du carburant).

Pendant cette période, la Bulgarie continuait à faire une politique commerciale réservée et à ne pas régler ses rapports avec l'étranger par des traités de commerce. Ce n'est qu'avec la Turquie que furent signés par deux fois (en 1928 et 1930) des traités de commerce concernant le tarif douanier, prévoyant des diminutions peu importantes des droits de douane autonomes (Voir § 5).

3. Période 1931 — 1936

1. La mauvaise situation financière de l'Etat résultant de la crise économique mondiale, qui avait atteint en 1931 sa forme la plus aiguë, obligea le nouveau Gouvernement du Bloc National (président N. Mouchanoff,) et notamment le nouveau Ministre des Finances Stéphanoff, à chercher de nouvelles sources fiscales, avant tout dans le domaine de l'imposition douanière. Mais étant donné qu'aucune augmentation des droits de base ni du coefficient douanier ne pouvait être justifiée, l'attention fut attirée sur l'importation en franchise des matières premières pour l'industrie encouragée. De fait, les droits de douane exagérés sur les produits industriels finis rendaient supportable aux industriels indigènes le paiement de certaines taxes plus élevées sur les matériaux bruts ou semi-fabriqués, non produits dans le pays et importés de l'étranger. Mais de la sorte on rendait impossible la baisse des prix des marchandises industrielles indigènes, ce qui était une nécessité économique et sociale, vu la baisse extraordinaire des prix des produits agricoles et la diminution correspondante du pouvoir d'achat de la masse de la population bulgare.

Comme il a été dit, en vertu d'une ordonnance de la Loi pour les douanes, la franchise (soit selon le tarif douanier, soit selon les lois spéciales) était accordée à ce moment contre le paiement d'une taxe „ad valorem“ de 3% sur la valeur de la marchandise importée. Cette ordonnance non seulement introdui-

sait une complication dans la taxation de l'importation, qui reposait sur les droits spécifiques du tarif de 1922, mais ne correspondait pas du tout à l'idée de la franchise douanière. En tout cas, le taux relativement bas de cette taxe lui permettait de passer inaperçue. Le 25 Novembre 1931, par la Loi pour la modification de la Loi pour les douanes et de la Loi pour le tarif douanier des marchandises importées, cette taxe ad valorem fut augmentée plusieurs fois. Ce qui caractérise l'augmentation en question de la taxe ad valorem, est sa différenciation conforme aux dimensions de la protection douanière des marchandises finies et au degré d'achèvement des matériaux importés. Ainsi la taxe minimale de 8% frappe la laine et le coton (et tous les matériaux non indiqués spécialement) tandis que beaucoup d'autres matériaux bruts ou semi-fabriqués sont taxés de 10, 12, 15, 20, 25%. On peut dire que cette taxation supprima pratiquement en Bulgarie l'importation en franchise.

Un nouvel amendement de la Loi pour les douanes et de celle pour le tarif douanier du 3 Juin 1932, stipula une seconde augmentation de la taxe ad valorem. Cette augmentation conserva les mêmes dimensions de la taxe, mais certains matériaux taxés primitivement avec un pourcentage inférieur, furent transportés dans des catégories taxées plus fortement.

Une troisième augmentation de la taxe ad valorem, en vertu de la Loi pour l'augmentation des revenus de l'Etat du 10 Mai 1933, créa une taxation exagérée de l'importation „en franchise“. La taxe ad valorem atteignit 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40 et même 60%. Une taxe de 20% frappait tous les matériaux non mentionnés spécialement. Une taxe de 60% était imposée à certaines matières premières telles que: cellulose pour soie artificielle, caoutchouc (brut, en blocs, en feuilles, etc.) chanvre brut, etc. Cette augmentation créait une situation absurde, où certaines matières premières importées étaient moins taxées selon le tarif douanier ordinaire, que par la taxe ad valorem appliquée à l'importation „en franchise“. La même loi porta un nouveau coup au régime de l'importation en franchise en annulant nombre d'ordonnances prévoyant l'importation en franchise, tels les articles 94 et 128 de la Loi pour l'amélioration de la production agricole et la sauve-garde des biens ruraux, l'article 35 de la Loi pour l'exploitation des mines d'Etat, la Loi pour la franchise d'importation des vitres pour recouvrir les orangeries et les serres, la Loi pour la franchise d'importation du fer à angles et le fil du fer galvanisé lisse, nécessaire pour la culture des raisins de table, etc.

Cette politique aboutit finalement à une quatrième augmentation de la taxe ad valorem, en vertu de la Loi pour la modification de la Loi pour l'accroissement des revenus de l'Etat du 30 Décembre 1935. Là encore, ainsi que lors de la seconde augmentation du 3 Juin 1932, ne fut pas majorée la taxe elle-même, mais une nouvelle répartition des articles en catégories fut effectuée, avec la tendance générale de transférer les matériaux peu taxés dans des catégories taxées plus fortement.

2. Cette période dans le développement du régime douanier d'importation, comme nous l'avons dit ci-dessus, se trouve entièrement placée sous le signe de la politique de majoration de la taxe „ad valorem“. En tout cas, il y eut aussi certaines modifications des droits de douane, parmi lesquelles doit être mentionnée, en premier lieu la diminution du coefficient douanier du 3 Novembre 1931, effectuée sous l'influence d'une puissance occidentale, comme contre-partie de certaines facilités à l'exportation bulgare pour ce pays, facilités qui en fait ne furent jamais accordées. La diminution concerne environ 40 espèces de marchandises, en majeure partie marchandises de consommation de luxe (vins et cognacs ordinaires, vins mousseux, poissons conservés, caviars, savons de toilette, plaques de verre gravé, fils pour ornements et broderies, produits de passementerie, bougies, écrous, diverses étoffes en coton, etc.). Pour certaines marchandises, le coefficient diminue sensiblement (jusqu'à 66 $\frac{2}{3}$ %), pour d'autres moins (au minimum 7.5%). Ceci montre à quel point était arrivée la politique de manipulation du coefficient douanier — politique qui en principe devait tenir compte seulement de la dépréciation de la monnaie.

3. Durant la période en question il faut remarquer aussi d'autres mesures, ayant certaine importance pour le régime douanier d'importation. Ainsi, parallèlement à la limitation de l'importation en franchise pour l'industrie encouragée, grâce à la majoration de la taxe ad valorem, le Ministère du Commerce, de l'Industrie et du Travail entreprit, en 1932, dans ce domaine une politique restrictive, en revisant et retrécissant fortement la liste des matériaux bruts et semi-fabriqués importés „en franchise“, indispensables à l'industrie (environ 1.300 dénominations furent réduites à 700 environ).

Mais contrairement à cette politique de limitation de l'importation en franchise des matières premières indispensables à l'industrie privée, pendant cette période commença à se dessiner une politique d'importation en franchise des marchandises indispensables aux or-

ganismes de l'Etat et des autres corps publics, que ces marchandises fussent produites ou non dans le pays. Ainsi l'Etat commence peu à peu, toujours pour des raisons fiscales, à renoncer à se soumettre à la protection douanière instaurée au profit de l'industrie indigène.

Pendant cette période, la Bulgarie inaugure une politique de traités de commerce plus active. Sans parler des traités de commerce cités plus haut avec la Turquie, elle signe des traités de commerce avec réductions tarifaires avec l'Allemagne — le 17 Février 1933 (avec réductions des taxes douanières pour environ 60 positions douanières), avec la Tchécoslovaquie — le 14 Avril 1934 (avec des réductions concernant environ 30 positions), avec l'Italie — le 18 Octobre 1934 (avec réductions des taxes pour environ 40 positions) et avec la Yougoslavie — le 1-er Juillet 1934 (avec des réductions concernant 10 positions). Au total, il y a environ 150 réductions par traités allant dans certains cas jusqu'à 50% des taxes autonomes. Indépendamment de cela, un nombre assez élevé de taxes sont consolidées par ces traités. Ainsi, le tarif bulgare pour les marchandises d'importation cesse d'être exclusivement autonome, quoique le tarif conventionnel vienne couvrir une partie relativement peu importante du tarif autonome.

4. Période de 1936 à nos jours

A la suite de tant de modifications dans le tarif douanier et dans les lois ayant certaine importance pour le traitement douanier de l'importation, le régime d'importation était devenu tout-à-fait compliqué. Il en est de même de la Loi pour l'encouragement de l'industrie indigène de 1928. De celle-ci, en fait, ne découlait plus aucun avantage pour l'industrie indigène, car, outre l'abolition de fait de l'importation en franchise des machines et matières premières par l'augmentation de la taxe ad valorem, la plus grande partie des autres avantages était suspendue d'une manière ou d'une autre. Il était clair que cette loi ne présentait plus aucun intérêt pour l'industrie et que étant donnée la protection douanière existante, ce qui faisait défaut n'était plus une loi pour l'encouragement de l'industrie indigène, mais une nouvelle loi générale pour l'industrie qui fixerait une réglementation conforme aux exigences nouvelles et inaugurerait une politique de rationalisation de l'industrie. Mais l'abrogation de la Loi pour l'encouragement de l'industrie et l'abolition formelle de l'importation en franchise, sans révision du tarif douanier existant, aurait entravé encore plus l'approvisionnement avec des matières premières étrangères nécessaires à l'industrie indigène. Pour la

plupart de ces matières le droit prévu par le tarif continuait à être plus élevé que la taxe ad valorem perçue à l'importation „en franchise“. Ceci, ainsi que le désir du Ministre des Finances d'activer l'importation de certains articles, pour des raisons fiscales, articles dont les droits étaient prohibitifs, étaient les raisons principales de la révision, entreprise au mois d'Août 1936, du tarif douanier de 1922 — la plus considérable de toutes les révisions faites jusqu'à cette époque. Cette révision fut consacrée par la Loi du 31 Août, entrée en vigueur le 1-er Septembre. Quatre jours avant fut publiée la nouvelle Loi pour l'industrie et deux jours avant la même date une Loi pour la modification de la Loi pour les douanes, ces deux lois entrant en vigueur en même temps que la Loi pour la modification du tarif douanier.

Les modifications exprimées dans la révision en question concernaient avant tout le taux des droits de douane. Environ 400 articles douaniers en étaient l'objet c. à d. les deux tiers de tous les 595 articles. De ces 400 articles, pour 57 l'importation en franchise était soumise à la douane (de la sorte cessa d'exister l'importation en franchise selon le tarif douanier), pour 71 articles il y avait majoration des taxes (dans la plupart des cas pas très élevée), et pour le reste il y avait une diminution allant jusqu'à 70%. Mais pour comprendre l'importance des réductions des droits de douane, il faut tenir compte du fait que dans beaucoup de cas elles ne représentaient pas une imposition douanière plus légère, car : 1. — Certaines des réductions fixèrent des droits spécifiques sur des matériaux bruts et semi-fabriqués. Ces réductions sont inférieures, en effet, aux droits existants mais égales à la taxe ad valorem en vigueur jusqu'à ce moment sur les marchandises importées „en franchise“ (de la sorte ces réductions n'atteignirent pas la catégorie la plus importante des importateurs de matières brutes et semi-fabriquées qui jusqu'à 1936 profitaient de l'importation en franchise — les industriels). 2. — D'autres réductions des droits de douane étaient compensées par l'augmentation du coefficient qui fut faite en même temps que la modification du tarif, pour les marchandises imposées jusqu'à ce moment selon un coefficient inférieur à 27. 3. — Enfin, d'autres réductions encore atteignirent des droits autonomes pour marchandises qui, en vertu des traités de commerce existants, étaient encore moins imposées. En tout cas, dans leur plus grande partie, les réductions des droits de douane signifiaient de réelles diminutions dans l'imposition douanière. De même, les augmentations des droits n'entraînaient pas tou-

jours une imposition plus lourde car : 1. — Une partie d'entre elles étaient faites en remplacement d'accises qui étaient abolies avec la révision même du tarif douanier et 2. — Une autre partie d'entre elles atteignirent des droits autonomes réduits ou consolidés en vertu des traités.

En général, cette révision signifiait une atténuation importante du protectionnisme douanier en Bulgarie. Comme nous l'avons dit, la diminution des droits concernait surtout les matériaux bruts et semi-fabriqués nécessaires à l'industrie, ainsi que beaucoup d'autres marchandises très diverses, dans beaucoup de cas des marchandises de luxe jusque là imposées très lourdement et même prohibitivement. Parmi ces dernières il convient de citer les différents poissons, les fruits du Sud, certaines marchandises coloniales, les boissons alcooliques, le sucre, le savon, les bougies, les conserves alimentaires, certains médicaments, les meubles, les articles de luxe en verre et en porcelaine, les articles en carton et en papier, les articles en cuir semi-fabriqués et les peaux ouvrées, les étoffes en soie, les produits textiles prêts, etc. Les augmentations concernaient les marchandises les plus différentes. Certaines d'entre elles étaient faites pour des raisons fiscales, (car les droits antérieurs s'étaient démontrés trop faibles même fiscalement) et d'autres pour des raisons de protectionnisme (tel était le cas par exemple des huiles et des graisses pour buts industriels, des crayons, des produits insecticides, de la cellulose, du cuivre brut, de certains filés de coton et des déchets de chanvre).

Pour caractériser du point de vue des chiffres les modifications en question on peut se rapporter aux tableaux 1, (page 3) et 2 (p. 5).

Indépendamment des modifications des droits de douane, la révision de la Loi pour le tarif douanier des marchandises d'importation concerna aussi certains textes de la loi. Il faut surtout remarquer la modification de l'art. 1 qui précédemment prévoyait la possibilité de modifier (administrativement) les taxes par décision du Conseil des Ministres, seulement quand cette modification a pour but „de maintenir le rapport proportionnel indiqué dans le tarif entre la valeur des marchandises et les droits y prévus“. Le nouveau texte de cet article prévoit, outre ce cas, encore deux autres : 1) L'augmentation des droits „pour les marchandises qui sont offertes en Bulgarie à des prix sensiblement inférieurs à ceux auxquels elles sont offertes dans le pays producteur (dumping) ou pour l'exportation desquelles le pays producteur accorde des primes d'exportation officielles ou cachées“.

2) La diminution des droits de douane jusqu'à 20% de la valeur des marchandises „quand il est établi que les marchandises sont vendues sur le marché intérieur à des prix exagérés“¹⁾. De la sorte, la possibilité est donnée d'une accommodation plus élastique des droits douaniers à certaines conditions changeantes soit à l'étranger, soit dans le pays.

Le résultat obtenu par cette révision de la Loi pour le tarif douanier des marchandises d'importation peut être résumé comme suit : 1. Les taxes ad valorem sur les matériaux importés „en franchise“ pour l'industrie encouragée existantes furent remplacés par des droits douaniers spécifiques. 2. Une augmentation modérée des droits de douane fut appliquée à certaines marchandises dont les droits existants étaient inférieurs même à une taxe fiscale minimale. 3. Les droits douaniers sur nombre de marchandises qui étaient imposées prohibitivement furent réduits. 4. Le coefficient douanier fut unifié pour toutes les positions à 27 (exception faite de 5—6 fixées ou consolidées par les traités), tandis que les positions avec un coefficient inférieur jusqu'à ce moment furent corrigées par une diminution correspondante du droit douanier de base. 5. On introduisit des améliorations techniques dans le tarif, en donnant une nouvelle rédaction à certains textes, spécifiant de manière plus détaillée quelques articles et fixant de manière plus appropriée le rapport entre l'imposition des produits ouvrés ou non-ouvrés, etc. 6. Les accises sur les marchandises importées furent incluses dans les droits de douane. 7. De nouveaux cas furent prévus pour l'adaptation administrative des droits de douane à certaines conditions changeantes. En résumé, on peut dire qu'on obtint une simplification importante, un perfectionnement et une atténuation du tarif douanier pour les marchandises d'importation.

2. Afin que l'image des modifications importantes dans le régime douanier en Bulgarie, effectuées en Août 1936, soit plus claire, il faut dire quelques mots sur la modification de la Loi pour les douanes et sur la nouvelle Loi pour l'industrie.

Avant tout, par la modification de la Loi pour les douanes fut établie une taxe ad valorem, la même pour toutes les marchandises importées en franchise, supérieure à celle existant avant les augmenta-

¹⁾Indépendamment de ces cas, la Loi pour les douanes (art. 12 p. 1^a) donne au Ministre des Finances le droit „d'augmenter les taxes de certaines marchandises d'importation, provenant d'Etats qui traitent nos marchandises et nos navires moins favorablement que ceux d'autres Etats, ou bien qui appliquent certaines mesures de restriction au commerce de la Bulgarie“.

tions de 1931—1935 (5 au lieu de 3%). En tout cas, l'importance de l'importation en franchise pour les besoins économiques privés, après l'abrogation de la Loi pour l'encouragement de l'industrie indigène et après la suppression de l'importation en franchise selon le tarif douanier, était minime. Toutefois la modification en 1936 de la Loi pour les douanes contient une nouvelle ordonnance concernant l'importation en franchise privée: „sont admis en franchise les instruments, les appareils et les machines, que les artisans, sujets bulgares, se procurent à l'étranger pour besoins personnels, s'ils ne sont pas produits dans le pays“. Avant, on ne permettait l'importation en franchise que des instruments indispensables aux artisans (de la sorte la production artisanale obtint un traitement douanier plus favorable que l'industrie, tandis que sous le régime de la Loi pour l'encouragement de l'industrie indigène, la situation était inverse).

Les amendements de la Loi pour les douanes contiennent une autre ordonnance caractérisant la politique d'importation en franchise pour les besoins des institutions de l'Etat, politique qui commençait déjà à se manifester. Selon les textes de la Loi pour les douanes, avant les modifications de 1936, on avait fixé comme principe général que l'importation pour les institutions de l'Etat et des communes paye les taxes douanières „comme tout le monde“, exception faite des cas spécialement mentionnés dans la loi. Le plus important de ces cas était l'importation de tous genres d'armements, de munitions et de vêtements pour l'armée, mais seulement lorsque cette importation était faite directement par le Ministère de la Guerre (et non par un intermédiaire-entrepreneur). Par les modifications on établit le principe „que les institutions de l'Etat ne payeront pas de

douane ni d'autres impôts pour les marchandises qu'elles importent pour leurs besoins propres, si ces dernières ne sont pas produites dans le pays ou y sont produites en quantité insuffisante“. Ce serait une excellente politique protectionniste si des exceptions importantes n'étaient admises par la Loi pour les douanes amendée, ainsi que par d'autres lois spéciales. L'exception principale prévue par la Loi pour les douanes, est l'importation en franchise „des articles, matériaux, animaux, et des moyens de transport que le Ministère de la Guerre ou les autorités militaires achètent pour leurs besoins“ — indépendamment du fait si la fourniture de l'étranger est effectuée directement par la Ministère de la Guerre ou par des intermédiaires. Cette situation vient encore d'être renforcée par le complément de 1936 à la Loi pour le budget, les entreprises et la comptabilité (Art. 120 „a“).¹⁾

Cette augmentation de l'importation en franchise pour les besoins de l'Etat au compte de l'importation en franchise pour les besoins privés est illustrée par les chiffres suivants:

¹⁾ En outre, par d'autres lois spéciales était prévue et est encore prévue aujourd'hui la possibilité de l'importation en franchise pour les besoins de l'Etat et d'autres corps de droit public indépendamment du fait si les marchandises en question se produisent ou non dans le pays. Telle est la Loi pour l'exploitation des mines d'Etat (texte de 1934) qui prévoit sans conditions l'importation en franchise de tous les matériaux et machines indispensables pour cette exploitation. Par la Loi de 1935 pour l'achèvement des Palais de Justice dans le pays est prévue l'importation en franchise de tous genres de matériaux (par ex. verres à vitres, carreaux de terre cuite et de pierre, etc.) quoiqu'ils soient produits dans le pays. L'imprimerie d'Etat commença aussi à obtenir le droit d'importer en franchise le papier qui lui est nécessaire malgré l'existence d'une production indigène, etc.

Tableau 3. Importation en franchise

Selon quelle loi:		Millions de leva				
		1933	1934	1935	1936	1937
Pour besoins privés	1. Loi pour l'encouragement de l'industrie indigène	788.9	723.8	636.3	462.0	—
	2. Loi pour les mines	5.6	7.6	16.3	10.5	11.1
	3. Loi pour l'amélioration de l'agriculture et pour la sauvegarde des biens ruraux	7.4	27.1	51.3	31.9	65.4
	4. Loi pour le jardinage	2.2	—	3.2	9.9	10.1
Pour besoins de l'Etat	5. Loi pour l'exploitation des mines d'Etat	18.6	1.2	0.4	6.8	14.3
	6. Loi pour les douanes art. 7.	56.3	32.3	11.4	77.5	737.5
	7. Loi pour les douanes art. 10.	—	—	—	3.0	165.4
	8. Loi pour le budget, les entreprises et la comptabilité art. 120 „a“	—	—	—	—	6.0

Quant à la nouvelle Loi pour l'industrie, elle ne contient plus aucune ordonnance pour l'importation en franchise de machines ou de matières premières indispensables à l'industrie indigène. De la sorte, on a pour ainsi dire éternisé la suppression de l'importation en franchise, effectuée en 1931 — 1935 par les augmentations successives de la taxe ad valorem, et on a consolidé la politique, condamnable du point de vue économique, d'imposition sensible des matières premières indispensables à la production indigène. Une ordonnance de cette loi, qu'il faut mentionner ici, présentant une mesure contre la politique d'importation en franchise sans conditions pour les besoins de l'Etat, oblige, lors des adjudications pour les fournitures d'Etat, les institutions d'Etat à ajouter, d'une part une taxe douanière hypothétique de 20% sur le prix de la marchandise étrangère et, d'autre part, à réduire — toujours hypothétiquement — le prix

de la marchandise indigène du montant de tous les impôts que le producteur indigène devrait payer à l'Etat. (Art. 55).

5. Aperçu général

Le tableau 4 suivant (p. 12) donne un aperçu général des modifications ci-dessus mentionnées dans le régime douanier de l'importation en Bulgarie depuis 1922.

Une caractéristique générale des modifications dans le régime douanier de l'importation depuis 1922, peut être dégagée des données suivantes concernant: 1) le rapport entre la valeur des droits d'importation + l'imposition communale + la taxe ad valorem et la valeur de l'importation totale; 2) le rapport entre la valeur des droits d'importation + l'imposition communale et la valeur de l'importation imposée; 3) le rapport entre la valeur de la taxe ad valorem et la valeur de l'importation en franchise. (voir Tableau 5).

Tableau 5

Années	Valeur de l'importation totale (milliers de leva)	Valeur de l'importation imposée (milliers de leva)	Valeur de l'importation en franchise (milliers de leva)	Droits et taxes d'importation perçus			% entre la valeur des droits de l'importation + l'imposition communale + la taxe ad valorem et la valeur de l'importation totale	% entre la valeur des droits d'importation + l'imposition communale et la valeur de l'importation imposée	% entre la valeur de la taxe ad valorem et la valeur de l'importation en franchise
				Droits d'importation (milliers de leva)	Imposition communale (milliers de leva)	Taxe ad valorem sur l'importation en franchise (milliers de leva)			
1	2	3	4	4	5	6	7	8	9
1921	2,921,092	2,581,597	339,495	382,504	93,523	—	16.3	18.4	—
1922	4,037,662	3,242,034	795,628	1,141,924	179,414	—	32.7	40.8	—
1923	5,123,840	4,129,258	994,582	1,373,676	231,930	—	31.2	38.9	—
1924	5,557,311	4,396,360	1,160,951	1,020,442	236,551	—	22.6	28.6	—
1925	7,283,501	5,687,984	1,595,517	1,076,220	261,370	—	18.4	23.5	—
1926	6,246,931	4,010,197	2,236,734	958,579	220,111	—	18.9	29.4	—
1927	6,128,987	4,083,640	2,045,347	1,054,238	235,116	—	21.0	31.6	—
1928	7,040,935	4,542,774	2,498,161	1,175,277	275,041	—	20.6	31.9	—
1929	8,324,633	5,325,826	2,998,807	1,373,732	342,050	—	20.6	32.2	—
1930	4,589,725	2,609,579	1,980,146	749,956	204,522	—	20.8	36.6	—
1931	4,660,063	2,265,212	2,394,851	871,977	222,506	—	23.5	48.3	—
1932	3,471,233	1,924,638	1,546,595	757,379	204,304	136,417	31.6	50.0	8.8
1933	2,202,256	1,263,792	938,464	447,246	118,385	138,671	31.9	44.8	14.8
1934	2,247,232	1,359,823	887,409	488,686	124,911	155,027	34.2	45.1	17.5
1935	3,008,954	1,712,618	1,296,336	481,828	118,518	148,628	24.9	35.1	11.5
1936	3,181,068	1,996,661	1,184,446	628,307	148,605	134,523	28.6	38.9	11.4
1937	4,929,158	3,255,530	1,673,628	907,100	215,717	6,743	22.9	34.5	0.4
1938	4,934,100	4,039,100	895,000	920,700	214,600	6,000	21.1	28.0	0.7

Tableau 4. Aperçu général des modifications dans le régime douanier de l'importation depuis 1922.

Date de la modification	Droits d'importation		Coefficient	Imposition communale	Réduction des droits d'importation en vertu de traités de commerce	Importation en franchise	Taxes ad valorem sur l'importation en franchise
	Droits de base						
1922 11. IV	Nouveau tarif douanier avec 595 art.		12	20%	néant		30%
1922 1. VII	—		14	—	—	Tarif douanier—54 art. Loi pour l'encouragement de l'industrie indigène (1909)	—
1922 1. X	—		15	—	—	—	—
1923 26. III	Augmentation — 2 art. Réduction — 2 „		—	—	—	—	—
1924 13. II	Augmentation — 1 „		—	—	—	—	—
19 5 30. XII	Augmentation — 237 „		—	—	—	—	—
1926 13. V*)	—		—	—	—	Tarif douanier — 54 art. Loi pour l'encouragement de l'industrie indigène (1926)	—
1928 14. VI	—		—	—	—	—	—
1928 26. VII	—		20	—	21 positions traité avec la Turquie	—	—
1928 1. X	—		—	—	—	—	—
1930 3. VI	—		27	—	5 positions — second traité avec la Turquie	—	—
1930 13. VI**)	Augmentation — 1 art		—	—	—	—	—
1930 15. VII	—		—	—	—	—	—
1931 27. IV	Augmentation — 1 art.		—	—	—	—	—
1931 4. XI	—		27 ¹⁾	—	—	—	8—25% ²⁾
1931 25. XI	—		—	—	—	—	8—25%
1932 3. VI	Augmentation — 2 art. Réduction — 1 „		—	—	—	—	10—60%
1933 17. II	—		—	—	63 positions — traité avec l'Allemagne	—	—
1933 10. V***)	Réduction — 2 art.		—	—	—	—	—
1934 14. IV	—		—	—	32 positions — traité avec la Tchécoslovaquie	—	10—60% ³⁾
1934 1. VII	—		—	—	10 positions — traité avec la Yougoslavie	—	50%
1934 18. X	—		—	—	41 positions — traité avec l'Italie	—	—
1935 30. XII	—		—	—	—	—	—
1936 1. IX	Augmentation — 71 art. Réduction — 229 „		27 ¹⁾	—	—	Tarif douanier — néant. Loi pour l'encouragement de l'industrie indigène révoquée	—
1936 28. X	—		—	—	—	—	—
1936 17. XII	Augmentation — 3 art.		—	20% ⁴⁾	—	—	—
1937 4. V	Réduction — 1 „		—	—	—	—	—
1937 13. XI	Augmentation — 7 „ Réduction — 1 „		—	—	—	—	—

*) En vigueur du 24-III; **) En vigueur du 12-IV; *** Réduction en vigueur du 10-III. 1) Réduction du coefficient pour certaines marchandises. 2) Transient marchandises dans des groupes imposés plus fortement. 3) Unification du coefficient au 27 pour toutes les marchandises. 4) Nouvelle loi pour l'imposition communale avec de légères modifications à la précédente.

La séparation de l'importation en franchise de l'importation imposée permet de caractériser plus clairement le poids de l'imposition douanière précisément sur l'importation imposée. Evidemment, ce poids de l'imposition douanière (non seulement sur l'importation imposée, mais aussi sur celle en franchise et même sur l'importation totale) exprime les modifications non seulement dans le montant absolu des droits de douane, mais aussi dans les prix des marchandises d'importation¹⁾. Ainsi pour la période allant de 1922 à 1929, alors que les prix des marchandises augmentaient, les pourcentages exprimant l'importance ad valorem des droits (le poids de l'imposition douanière) n'étaient pas en état de révéler l'augmentation entière des droits. De la sorte il s'explique, par exemple, qu'en 1930 l'importance ad valorem des droits douaniers pour l'importation imposée spécialement, n'est pas deux fois plus grande que celle de 1925 (comme approximativement elle devrait l'être si elle reflétait seulement l'augmentation des droits de douane) mais elle est d'environ 50 % plus élevée (36,6 % contre 23,5 %). A partir de 1930, comme on sait, commença une forte baisse des prix. C'est la raison pour laquelle, quoiqu'il n'y ait point après cette année d'augmentation des droits de douane, l'importance ad valorem des droits durant les années 1931–34 est sensiblement supérieure à celle de 1930 (48,3, 50,0, 44,8, 45,1 % contre 36,6 %). La diminution de l'importance ad valorem des droits de douane arrivée après 1935 reflète en partie le regain des prix des marchandises, en partie l'adoucissement du protectionnisme douanier de 1936.

Naturellement, si nous voulons estimer le poids de l'imposition douanière de l'importation, nous devons rapporter la valeur de tous les droits d'importation et autres taxes (imposition communale, taxes ad valorem) à la valeur de l'importation totale (voir la rubrique 7 au tableau 5). Mais ici en raison de la participation différente pendant les années de l'importation en franchise à l'importation totale (v. tableau 6) et grâce à l'imposition différente de l'importation en franchise avec taxes ad valorem (v. tableau 5, rubrique 9) la caractéristique se complique et n'est plus aussi nette.

Il est toutefois clair pourquoi, par exemple l'importance ad valorem des droits d'importation (par rapport à l'importation totale) reste presque la même, malgré le doublement de ces droits entre 1926 et 1930. Nous avons vu que ce doublement rapporté à l'importa-

Tableau 6. Participation pourcentuelle de l'importation imposée et de l'importation en franchise à l'importation totale.

Année civile	Importation imposée	Importation en franchise
1921	88	12
1922	81	19
1923	81	19
1924	79	21
1925	78	22
1926	63	37
1927	67	33
1928	65	35
1929	64	36
1930	56	44
1931	48	52
1932	55	45
1933	57	43
1934	61	39
1935	57	43
1936	62	38
1937	66	34
1938	82	18

tion imposée seule, marque une augmentation de l'importance ad valorem des droits seulement à moitié—à cause de la hausse des prix pendant ce temps. Si, rapporté à l'importation totale, il ne se manifeste pas du tout, ceci est dû au fait, que durant cette même période la participation pourcentuelle de l'importation en franchise à l'importation totale est doublée (22 % en 1925 et 44 % en 1930). Durant les années suivantes (1932—1934) on constate au contraire une augmentation de l'importance ad valorem des droits (de 31,6 à 34,2 %) si on la rapporte à l'importation totale, tandis que cette importance, rapportée à l'importation imposée seule, diminue (de 50 à 45 %). Si ce dernier phénomène est dû comme nous l'avons déjà vu, à la forte baisse des prix — frappant naturellement non seulement l'importation imposée mais toute l'importation — le premier phénomène s'explique par la forte augmentation de la taxe ad valorem sur l'importation en franchise parallèlement à une participation pourcentuelle de l'importation en franchise à l'importation totale toujours considérable (plus de 40 %).

Des pourcentages donnés dans le tableau 6, on peut tirer une autre conclusion, jetant

¹⁾ En outre, elle exprime les modifications dans la composition des marchandises d'importation, où l'on ne peut révéler aucune tendance.

certaine clarté sur cette revue générale du régime douanier de l'importation. Comme on peut le voir dans ce tableau, jusqu'en 1926, c. à. d. avant la première majoration sensible des droits d'importation selon le arif de 1922, la participation pourcentuelle de l'importation en franchise à l'importation totale est relativement faible (de 19 à 22%). Parallèlement à l'augmentation des droits d'importation (soit droits fondamentaux, soit coefficients) depuis 1926, 1928 et 1930 on constate une augmentation de l'importation en franchise, arrivant à 44% de l'importation totale en 1930 et dépassant 50% en 1931. La période des droits d'importation et des taxes ad valorem les plus élevés, de 1930 à 1935, est en même temps la période de la plus forte importation en franchise (participation proportionnelle de l'importation en franchise à l'importation totale plus de 40). Avec la diminution des droits d'importation en 1936 diminue aussi la participation de l'importation en franchise à l'importation totale (38% en 1936 et 34% en 1937). Il paraît qu' existe une dépendance entre le montant des taxes d'importation et la participation pourcentuelle de l'importation en franchise à l'importation totale. L'explication en est que plus élevés sont les droits d'importation plus on est obligé de permettre des exceptions au régime de ces droits sous forme d'importation en franchise, et inversement. Naturellement, l'importation en franchise est déterminée non seulement par le montant des droits d'importation, mais aussi par beaucoup d'autres facteurs.

§ 2. Régime des devises pour l'importation

Le régime des devises pour l'importation, actuellement en vigueur en Bulgarie, a ses débuts dans le monopole du commerce des devises instauré depuis la fin de 1923 en faveur de la Banque Nationale de Bulgarie.

On peut distinguer trois périodes dans le développement de ce régime: 1. Période de 1923—1931: régime des changes assez libre. 2. Période de 1931—1935: contrôle extrêmement sévère et 3. Période de 1933 à nos jours: atténuation du régime grâce au système des compensations privées.

1. Période 1923—1931

1. Immédiatement après la guerre, la Bulgarie dut établir un contrôle des changes dans le but de régler la demande et l'offre des devises et de limiter les grandes fluctuations dans le cours des changes. Ceci fut fait par la Loi sur le commerce des devises, avoirs et crédits, du 19 Décembre 1918, qui instaura un monopole du commerce des devises en faveur d'un organisme bancaierspécial nommé „Centrale des devises“ près

la Banque Nationale de Bulgarie. A cette organisation participaient, avec leurs représentants, 19 banques privées. Sous la direction et le contrôle de la Banque Nationale elle avait le droit exclusif de vente et d'achat des devises en en fixant le cours. Ce régime de monopole était naturellement accompagné, d'une part, par l'obligation des exporteurs de vendre les devises provenant de l'exportation exclusivement à la Centrale (sans quoi l'exportation n'était pas admise), d'autre part, par l'obligation des importeurs de demander au même service une autorisation d'importation (sans laquelle l'importation aussi était impossible). Cette organisation n'exista qu'environ cinq mois. Les résultats de ce contrôle étaient loin d'être satisfaisants et ne pouvaient l'être, car ni les conditions financières du pays ne permettaient d'arrêter l'inflation, ni les conditions économiques ne favorisaient un équilibre approximatif des paiements.

2. Lorsque vers la fin de 1923 les fluctuations du cours du lev devinrent démesurées, le Gouvernement du Prof. Tzankoff suivant une décision énergique du Conseil économique supérieur, existant à cette époque, instaura pour la seconde fois le monopole du commerce des devises par décret du 13 Décembre 1923, qui par la suite fut transformé en Loi sur le commerce des devises du 2 Mai 1924. Cette fois le monopole fut cédé à la Banque Nationale, qui réussit à l'appliquer d'une manière bien plus satisfaisante, d'autant plus qu'il reposait sur un texte de loi plus complet et plus précis. Les exporteurs s'engageaient à remettre à la Banque, au cours du jour, toutes les devises provenant de l'exportation de marchandises bulgares — dans un délai maximum de 10 jours à partir de la communication qu'ils disposent des devises. Les importateurs s'engageaient, lors de la commande de marchandises, à déclarer à la Banque le genre, la quantité, le montant et la date du paiement. La Banque vendait aux importateurs les devises nécessaires après contrôle „de la nécessité réelle“ de leur commande. Elle avait le droit de fixer le cours de toutes les devises. Dès les premiers jours de l'application de ce décret le cours du dollar fut fixé à 137.20 leva achat et 139.— vente, niveau de la stabilisation ultérieure définitive du lev.

Le succès du monopole des devises fut immédiatement confirmé par la stabilisation effective de la monnaie. Par la suite, le monopole fut appliqué d'une manière entièrement satisfaisante. Cela est dû à plusieurs circonstances: à l'amélioration des finances et à l'arrêt de l'inflation (accompli dès la moitié de 1922) et, surtout, au cours de stabilisa-

tion favorable qui permit à la Banque de se procurer un stock suffisant de devises.

3. Jusqu'au mois d'Octobre 1931 le monopole des changes ainsi établi était appliqué d'une manière peu restrictive. Même aux époques d'épuisement complet du stock des devises, comme ce fut le cas à la fin de 1925 et au commencement de 1926, la Banque Nationale ne refusait presque aucune autorisation d'importer. Ce fait était dû avant tout au fonctionnement satisfaisant du mécanisme des crédits extérieurs. Ainsi, indépendamment des crédits extérieurs à court terme de la Banque Nationale et des banques privées, l'Etat conclut en deux fois des emprunts extérieurs à long terme: en 1926 — l'emprunt pour l'installation des réfugiés et en 1928 — l'emprunt pour la stabilisation de la monnaie. Grâce surtout à ce dernier emprunt, la situation de la Banque Nationale, au point de vue devises, était complètement renforcée, de sorte que vers la fin de 1928 on arriva par une loi spéciale à la stabilisation légale du lev. Le 1 Juillet 1929, une nouvelle Loi pour le commerce des devises fut promulguée, qui ne modifia en rien l'essentiel du régime des changes établi en 1923/24. L'innovation introduite par cette loi était une application encore plus large du monopole des devises (par ex. de plus grandes facilités furent accordées aux banques privées et aux particuliers dans l'achat et la vente des devises).

2. Période 1931—1933

1. La nouvelle politique de grande sévérité dans l'application du monopole des changes en Bulgarie, fut inaugurée le 15 Octobre 1931 par un amendement à la Loi sur le commerce des devises. Les causes complexes ayant imposé cette politique ont leur origine dans la crise économique mondiale commencée vers la fin de 1929 et seront analysées plus loin. Ici on n'a qu'à établir les nouvelles restrictions dans le régime des devises; et ceci spécialement du point de vue de l'importation.

Dès avant Octobre 1931, d'importantes limitations à l'importation, résultant de la politique de déflation de la Banque Nationale de Bulgarie et de la sortie en masse du pays d'importants crédits et capitaux étrangers venus en 1928 et 1929, avaient été créées. On était arrivé ainsi à une diminution de l'importation de 8.325 millions de leva en 1929 à 4.590 millions de leva en 1930 et 4.660 millions de leva en 1931. Mais après des événements tels que la crise bancaire aiguë en Europe Centrale pendant l'été 1931, à la suite de laquelle les principaux acheteurs des marchandises bulgares arrêterent leurs paiements en devises libres, et l'abandon de

l'étalon-or par l'Angleterre le 21 Septembre 1931 qui désorganisa définitivement le mécanisme des crédits internationaux, il était grand temps que la Bulgarie entreprit des mesures plus drastiques, surtout pour la restriction de l'importation future.

Les principales restrictions dans le monopole des devises du 15 Octobre 1931 concernant le régime d'importation étaient les suivantes: 1) On accorda le droit à la Banque Nationale de Bulgarie de refuser, sans en assumer la responsabilité, la vente de devises, même pour des besoins „réels“ (non seulement pour l'importation des marchandises, mais aussi pour d'autres paiements à l'étranger). 2) On défendit l'exportation de banquenotes bulgares, d'obligations d'emprunts de l'Etat ou privés, ainsi que de monnaies et d'or en lingots. 3) On limita l'importation pour les besoins de l'Etat, en la soumettant à une autorisation préalable du Ministère des Finances après avis de la Banque Nationale de Bulgarie. Au surplus on donna le droit illimité à la Banque Nationale d'émettre des décrets „dans l'esprit de la loi“, qui devaient être ratifiés seulement par le Ministre des Finances.

La Banque Nationale de Bulgarie ne tarda pas à faire usage de ce droit, et dès le 20 Octobre 1931 elle publia le décret № 1 par lequel, entre autres, les restrictions suivantes à l'importation furent imposées: 1) La Banque ne vend point de devises pour l'achat de films cinématographiques et pour le paiement des honoraires d'artistes étrangers. 2) Tous les importateurs s'engagent à prévenir la Banque trois mois avant le paiement à effectuer — pour obtenir les devises indispensables pour la marchandise commandée. 3) Les personnes disposant en Bulgarie de devises peuvent en profiter seulement „pour des besoins réels“, avec l'autorisation de la Banque.

2. Etant donné qu'avec le temps la crise des paiements internationaux s'approfondissait de plus en plus et prenait un caractère à long terme, des mesures encore plus sévères s'imposèrent surtout pour le régime des devises pour l'importation.

De ces mesures la plus importante était contenue dans le décret № 7 de la Banque Nationale du 19 Mai 1932 et établissait des contingents de devises pour l'importation. En vertu de ce décret, la Banque Nationale délivrait aux importateurs des devises pour l'importation de certaines marchandises seulement pour le montant de 50% de la quantité des mêmes marchandises importées par eux en 1931. Il s'agissait donc d'un contingentement individuel (et non par Etats), car les importateurs n'étaient pas obligés d'importer des mêmes pays qu'en 1931. De plus,

les contingentements se rapportaient à la quantité et non à la valeur, de sorte qu'avec la baisse des prix, l'autorisation pour l'importation de 50% de ce qui était importé en 1931, signifiait le droit à l'achat d'une quantité de devises, inférieure à 50% de celle achetée en 1931. La règle générale — que la Banque Nationale délivre des devises d'un montant de 50% de la quantité de l'importation en 1931 (contingent régulier) — comportait des exceptions, dont certaines admettaient une autorisation plus élastique, donc moins restrictive, de l'importation, tandis que d'autres prévoyaient une plus forte limitation. Ainsi, le contingentement de l'importation ne concernait pas certaines matières premières nécessaires à l'industrie indigène, ainsi que certains articles tels que produits médicaux, sel, pétrole, etc. dont l'importation était fixée par la Banque Nationale, conformément aux besoins concrets. De même le besoin d'importation de machines était soumis à la décision d'une commission spéciale à la Banque Nationale. Mais pour un nombre important d'articles estimés non-indispensables — films, fleurs, biscuits, savons, huiles éthérées, parfumerie, articles en bois, métaux précieux, peaux ouvrées, étoffes de soie, vêtements de laine, dentelles, meubles, instruments de musique, jouets d'enfants, automobiles (exception faite des voitures de charge et sanitaires), motocyclettes, postes de T. S. F., appareils photographiques, phonographes, machines et instruments agricoles — la Banque avait décidé de ne point vendre de devises (même pour le montant du contingent régulier). Ces marchandises pouvaient être importées seulement si pour leur paiement on n'exigeait pas de devises de la Banque Nationale c. à. d. si on les importait à crédit.

Une autre limitation importante dans le régime des devises fut appliquée par l'amendement de la Loi pour le commerce des devises du 31 Janvier 1933, d'après lequel pour importer des marchandises de l'étranger, il fallait une autorisation préalable de la Banque Nationale de Bulgarie, que l'importateur demandât des devises ou non. Cette mesure signifiant une mise sous contrôle complet, de la part de la Banque Nationale, du commerce d'importation fut imposée par le fait qu'avant l'instauration de ce contrôle des engagements de paiement à l'étranger étaient pris qui encombraient la balance des paiements du pays pour l'avenir. Ainsi, la non-admission conditionnelle de l'importation pour les marchandises non indispensables, dont il est question plus haut, se transforma en prohibition absolue.

3. Période de 1933 à nos jours

1. Toutes ces limitations sévères, ci-dessus mentionnées, de l'importation, ne pouvaient pas avoir de répercussion peu favorable sur l'exportation, d'autant plus que les prix à l'étranger, surtout pour les produits agricoles étaient extrêmement bas et que le cours du lev était artificiellement maintenu à son premier niveau, malgré l'existence de causes justifiant une dévaluation qui aurait permis aux exporteurs, respectivement aux producteurs indigènes, de toucher pour leurs marchandises des prix plus élevés en monnaie nationale. Afin de satisfaire ces besoins de l'exportation, le système des compensations privées, d'abord restreint, ensuite toujours plus ample, fut introduit en Juin 1933. Il consiste en ce que contre l'exportation, de certaines marchandises on admet l'importation en plus du contingent régulier d'autres marchandises déterminées. La forte demande de la part des importateurs, de devises mises à leur disposition par les exporteurs, permet à ces derniers de toucher pour ces devises une prime, en plus du cours fixé par la Banque Nationale, qui représente une certaine dépréciation de la monnaie. Ce système facilite l'exportation car il permet à l'exporteur de toucher un prix plus élevé (en monnaie nationale), et crée des difficultés à l'importation car il la rend plus chère. D'autre part, il facilite grandement l'importation car il permet de dépasser les contingents réguliers. Ainsi, par l'introduction et l'élargissement continu de ce système, une politique d'importantes atténuations au contrôle sévère des devises existant jusqu'à ce moment fut inaugurée. L'emploi systématique des compensations privées commença par l'ordonnance № 22 de la Banque Nationale de Bulgarie du 8 Juin 1933. Cette ordonnance admettait l'importation sans limitation de contingentement de certains articles (médicaments; pétrole; sel gemme; matières premières pour l'industrie et les métiers; fer, clous pour fers à cheval, feuilles de fer, plomb, étain, zinc et cuivre; caoutchouc brut; soude caustique, acide sulfurique et acide chlorhydrique, couleurs, lithopon, oxyde de zinc pièces de machines; préparations contre les maladies des plantes) contre l'exportation des 14 articles suivants, estimés „difficilement exportables“: fruits (moins les noix); légumes; viandes, bétail, graisse de porc; charbon de bois et houille; essence de roses; cocons de vers à soie; vieux tabac (jusqu'à la récolte de 1930), vins et eaux de vie; produits lactés; kaolin et sable de quartz; bois.

Un perfectionnement de ce système fut réalisé par la création près des Chambres de Commerce et d'Industrie du pays de bureaux

de compensations qui avaient pour but: de concentrer la demande et l'offre des transactions de compensation, de faciliter ainsi les négociations et de normaliser la prime de compensation (Décembre 1933).

2. A la suite de ceci, le système des compensations privées s'élargit peu à peu et engloba une plus grande quantité d'articles d'exportation et d'importation. Mais en même temps, il se compliqua car différents groupes de marchandises furent placés dans différentes combinaisons et conditions de compensation.

Une nouvelle étape dans le développement des compensations privées est marquée par „l'ordonnance générale sur l'importation et l'exportation“ de la Banque Nationale, publiée le 27 Août 1934, qui codifia toutes les ordonnances existantes selon la Loi pour le commerce avec les devises. Cette ordonnance engloba dans le système des compensations privées en fait toutes les marchandises d'exportation et d'importation. Elle répartit ces marchandises en quatre „listes“. Selon la première liste l'importation d'articles de première nécessité et de grosse consommation (coton, sel, pétrole, médicaments), était permise contre l'exportation d'articles facilement exportables (maïs, colza, tabac de la récolte de 1933), dans la mesure des contingents réguliers. Des devises touchées lors de l'exportation de ces articles, il fallait remettre 50% à la Banque Nationale au cours officiel, les autres 50% étant destinés à compenser l'importation des articles mentionnés et à faire obtenir une prime à l'exportateur. La deuxième liste admettait contre l'exportation de produits bulgares l'importation, selon les contingents réguliers et supplémentaires (jusqu'à 100% des contingents réguliers), de toutes marchandises sauf celles de luxe. Pour certaines de ces marchandises d'exportation on n'exigeait pas de cession de devises à la Banque, pour d'autres on en exigeait de 20 à 50%. La liste trois autorisait contre l'exportation de marchandises très difficilement exportables l'importation, sans aucune limitation de contingentement, de tous les articles sauf ceux de luxe. Ici aussi pour certaines marchandises la Banque Nationale n'exigeait pas de devises, pour d'autres elle en réclamait de 20 à 30%. La liste quatre admettait contre l'exportation de marchandises difficilement exportables „l'importation, sans limitation de contingentement et avec compensation de 100%“, d'articles de luxe. Elle permettait, en outre, le paiement de dettes anciennes provenant d'importations irrégulières et d'obligations financières.¹⁾

Avec ce système compliqué de compensations privées furent créées des conditions pour une discrimination des marchandises, et cela pour différentes raisons. Abstention faite de la question des marchandises d'exportation qui sera étudiée plus loin, les marchandises d'importation étaient traitées différemment du point de vue des devises pour deux raisons: premièrement, en dépendance de la monnaie avec laquelle devait être payée la marchandise, c. à. d. en dépendance de l'origine de la marchandise, l'importateur était obligé à payer différentes primes, car pour chaque monnaie la prime se formait différemment — conformément aux conditions de paiement et à la situation de la balance commerciale avec le pays respectif. Deuxièmement, en dépendance du fait par quelle marchandise d'exportation devait être compensée l'importation, l'importateur devait payer une prime ou une autre, car pour les différentes marchandises d'importation (payées avec la même monnaie) il y avait différentes conditions à la formation de la prime — conformément à l'étendue de l'exportation (offre de devises) et les besoins de l'importation (demande de devises).

3. Le développement ultérieur de ce système conduisit à sa simplification. Ainsi par l'ordonnance générale de l'importation et de l'exportation du 4 Juin 1935, remplaçant celle de 1934, les listes de compensation furent réduites à trois. Par une troisième „ordonnance générale“ du 25 Avril 1936 elles furent réduites à deux. Enfin, par une modification de cette ordonnance, le 31 Octobre de la même année, les deux listes furent combinées en une seule. La quatrième ordonnance générale de l'exportation et de l'importation du 4 Juin 1937, actuellement en vigueur, ne contient qu'une seule liste, c. à. d. elle énumère les marchandises contre l'exportation desquelles est permise une importation, avec indication, pour chaque marchandise, du pourcentage de devises que l'exportateur doit céder à la Banque Nationale de Bulgarie au cours officiel. De la sorte fut annulée la discrimination des marchandises d'importation provenant de la nécessité de compenser par des marchandises d'exportation strictement déterminées, seule restant la discrimination de l'importation en dépendance de son origine.

¹⁾ „L'ordonnance générale“ en question contient des points concernant les contingents réguliers. Selon l'un d'eux, la base des contingents réguliers (de 50%) n'est plus l'importation pour 1931, mais l'importation moyenne pour 1930, 1931 et 1932. Cette modification est plutôt restrictive, car l'importation moyenne en question, en vertu de la réduction de l'importation en 1932 par rapport à celle de 1930 et 1931, est inférieure à l'importation en 1931.

Dans le but de ne pas permettre la formation de primes de devises trop élevées, la Loi pour la modification de la Loi sur le commerce des devises du 29 Mai 1936 fixa un maximum de 35 %. Cette mesure a, naturellement, le caractère d'une limitation des transactions de compensation, donc de l'importation, surtout dans les périodes d'exportation diminuée, quand les devises disponibles pour les besoins de l'importation compensée sont insuffisantes, et quand une prime de compensation formée librement, éventuellement de plus de 35 %, aurait créé de nouvelles possibilités d'exportation, donc d'importation. Mais en même temps la Banque Nationale fut autorisée à acheter et à vendre des devises avec prime de compensation, mesure destinée à encourager les transactions de compensation.

Le développement des compensations privées apparaît dans les chiffres suivants:

Tableau 6.

Années	Compensations privées effectuées	
	Nombre	Millions de leva
1934	2,804	1,054
1935	4,315	897
1936	7,483	1,472
1937	10,000 ¹⁾	1,700 ¹⁾

Si l'on tient compte du fait qu'en 1937 la Banque Nationale a vendu, pour l'importation et pour d'autres besoins, des devises pour 3,100 millions de leva, il ressort que la dépense de devises du pays pour cette année, d'un total de 4.800 millions de leva, a été couverte pour 65 % par des devises vendues par la Banque Nationale de Bulgarie, et pour 35 % par des devises obtenues des compensations privées.

b. Politique d'exportation.

De même que les mesures de la politique d'importation, celles de la politique d'exportation sont surtout des mesures douanières et des mesures de contrôle des devises.

Si nous considérons la politique d'exportation, dans son ensemble, avant d'examiner séparément ces deux genres de mesures, nous pouvons distinguer dans son développement deux périodes: 1. — période de 1920 à 1930 marquée au début par une limitation sensible de l'exportation grâce aux droits d'exportation, et se terminant par la suppression complète de toute restriction. 2. — Période à partir de 1931, inaugurée par une certaine limitation d'exportation grâce à un contrôle des devises extrêmement sévère, avec tendance d'atténuation de ce contrôle.

§ 3. Régime douanier de l'exportation

Le développement du régime douanier de l'exportation après la guerre se fit en trois périodes: 1. — De 1920 à 1926, indépendamment de la prohibition à l'exportation de certaines marchandises, des droits trop élevés imposent les marchandises d'exportation. 2. — De 1926 à 1930 ce régime est atténué mais il continue à peser sur l'exportation. 3. — A partir de 1930, le poids des droits de douane sur les marchandises d'exportation est très léger.

1. Période de 1920 à 1926

1. Non seulement durant la guerre, mais aussi après elle, l'exportation d'un grand nombre de marchandises était prohibée — afin de garantir à la consommation ainsi qu'à la production indigène, les produits et les matières premières indispensables. Par ailleurs, depuis le 1-er Janvier 1915 (en vertu de la Loi pour le budget de 1915), lors de l'exportation de certaines marchandises un droit spécifique était perçu, en plus d'une taxe ad valorem de 1/2 % perçue sur toutes les marchandises d'exportation. A partir de 1919, cette taxe est de 1 %.

2. A partir du 1-er Juillet 1920, en vertu de la Loi sur les 6/12 des crédits du budget de 1919/20 pour le premier semestre de l'année financière de 1920/21, on entreprit une modification très importante du régime douanier d'exportation, uniquement pour des raisons fiscales. La taxe ad valorem perçue sur toutes les marchandises d'exportation fut portée de 1 à 6 %. De la sorte, une lourde imposition greva l'exportation, comme en témoigne le tableau suivant indiquant la valeur des droits d'exportation (et des autres taxes) perçus annuellement. Tableau 7.

Année financière	Perçu en millions de leva		
	Droits d'exportation	Taxe de devises sur l'exportation	Total
1919/20	10.4	—	10.4
1920/21	219.0	—	219.0
1921/22	221.0	—	221.0
1922/23	347.3	—	347.3
1923/24	177.9	—	177.9
1924/25	329.2	104.1	433.3
1925/26	262.7	91.2	353.9
1926/27	137.9	23.0	160.9
1927/28	108.1	18.8	126.9
1928/29	75.2	17.7	92.9
1929/30	63.1	4.0	67.1
1930/31	9.0	0.2	9.2
1931/32	4.6	—	4.6
1932/33	3.3	—	3.3
1933/34	4.2	—	4.2
1934 (9 mois)	4.1	—	4.1
1935	2.1	—	2.1
1936	1.1	—	1.1
1937	0.9	—	0.9
1938	0.6	—	0.6

¹⁾ Chiffres approximatifs.

Il est à remarquer que durant l'année financière 1920/21 le fisc a touché plus des droits d'exportation que des droits d'importation, (219 millions contre 171 millions).

3. Par le nouveau tarif douanier pour les marchandises d'exportation du 4 Janvier 1921¹⁾ furent établis de nouveaux droits spécifiques très élevés sur les articles principaux de l'exportation bulgare. La taxe ad valorem demeura la même qu'en 1920 (6%), mais elle était perçue seulement sur les marchandises d'exportation non imposées spécifiquement.

4. En 1924, des mesures furent prises concernant le régime douanier de l'exportation dont l'une l'atténuait tandis que l'autre le renforçait. Ainsi, par le nouveau tarif douanier des marchandises d'exportation du 8 Mars, fut établi un tableau des marchandises d'exportation soumises aux droits spécifiques avec des taux sensiblement inférieurs à ceux du tarif de 1921, comme on peut le voir dans le tableau suivant (la taxe ad valorem de 6%, dénommée droit ad valorem, étant conservée).

Tableau 8.

Marchandises d'exportation	Droits d'exportation en leva		
	1921	1924	1930
Boeufs (par tête)	170	50	3
Moutons et brebis (par tête) . .	10	3	0.50
Porcs (par tête)	75	20	1
Volaille (par tête)	0.80	0.30	f. d.
Peaux de bétail (fraîches salées)			
100 kgr.	135	30	1%
Peaux d'agneaux 100 kgr. . .	40	15	1%
Peaux de chevreaux " " . .	150	55	1%
Cachecaval " "	120	30%	f. d.
Oeufs " "	600	25%	f. d.
Cocons " "	250	5%	1%
Froment " "	10	10%	f. d.
Haricots " "	20	10%	f. d.
Tabac de Kardjali " " . .	100	30	f. d.
Tabac Bachibali " " . . .	50	10	f. d.

Mais par contre, la Loi pour le commerce des devises du 2 Mai 1924 établit pour toutes les marchandises d'exportation "une taxe de devises" de 3% à percevoir sur la valeur de ces marchandises. Ainsi, comme l'indique le tableau 7, l'imposition totale de l'exportation en fut encore renforcée.

2. Période de 1926 à 1930

1. Les droits d'exportation furent sensiblement diminués le 12 Mai 1926, en même

¹⁾ Le premier tarif spécifique pour les marchandises d'exportation date du 24 Mars 1911. Il fut aboli par la Loi pour le budget de 1915 ci-dessus mentionnée.

temps que furent augmentés, le 13 Mai de la même année, les droits d'importation. Cette diminution s'exprima par la réduction du droit ad valorem sur les marchandises d'exportation de 6% à 1%. En même temps, les droits d'exportation spécifiques sur le grain de tournesol et les déchets oléagineux furent fortement diminués.

2. L'exportation fut aussi sensiblement facilitée par l'abolition de la taxe de devises de 3% sur la valeur des marchandises exportées, grâce à la nouvelle Loi sur le commerce des devises du 1 Juillet 1929. D'ailleurs, même avant cette abolition, la taxe ne pesait pas beaucoup sur l'exportation, car elle était perçue non sur une valeur réelle des marchandises exportées, mais sur la valeur établie par une commission spéciale dont la politique était de fixer des valeurs de plus en plus basses. (Voir tableau 7).

3. Période à partir de 1930

1. Malgré les atténuations douanières à l'exportation ci-dessus mentionnées, pendant la période de 1926 à 1930, beaucoup de marchandises d'exportation demeuraient sensiblement imposées. Ce n'est qu'à partir du 27 Mars 1930 qu'on peut parler d'une diminution des droits d'exportation facilitant complètement l'exportation, époque où entre en vigueur un nouveau tarif douanier pour les marchandises d'exportation. Ce tarif diminua très fortement les droits d'exportation spécifiques, en les abolissant complètement pour certaines marchandises, telles que le tabac, les céréales, les oeufs, la volaille, etc. (Voir Tableau 8). Seule resta en vigueur la taxe ad valorem de 1% sur les marchandises exportées "en franchise".

2. Le 18 Décembre 1934, entre en vigueur un nouveau tarif des marchandises d'exportation qui exonère encore plus l'exportation. Seuls les chevaux, les mulets et les ânes, les traverses en chêne, les produits en noyer, les soies de porc, les os crus, les déchets de peaux brutes ainsi que les déchets et la mitraille en métal, continuent à être imposés de droits d'exportation (spécifiques). Ces droits d'exportation sont élevés et ont pour but de conserver pour la production indigène les matières premières et déchets en question. Toutes les autres marchandises d'exportation sont libérées non seulement du droit spécifique, mais aussi de la taxe ad valorem de 1%. Un nombre important de marchandises est libéré même du droit de charge.

3. Le dernier tarif des marchandises d'exportation du 4 Mai 1937, en vigueur actuellement, modifie le régime de 1934 en agmen-

tant sensiblement les droits d'exportation sur les déchets et la mitraille de métaux. Cette mesure, qui n'a aucune importance pour l'exportation en général, fut imposée par l'augmentation des besoins de l'industrie des métaux indigène.

§ 4. Régime des devises pour l'exportation

Le régime des devises pour l'exportation, ainsi que celui pour l'importation exposé dans le § 2, est basé sur la Loi pour le commerce des devises de 1924.

Nous pouvons distinguer deux périodes dans son développement: 1. — de 1923 à 1933, période durant laquelle les exportateurs sont obligés de céder à la Banque Nationale de Bulgarie à un cours officiel les devises provenant de l'exportation. 2. A partir de 1933, période durant laquelle le droit est donné aux exportateurs — dans des conditions déterminées — de vendre leurs devises aux importateurs et d'obtenir une prime en plus du cours officiel.

1. Période de 1923 à 1933.

Nous ne répéterons pas ici tout ce qui a été dit, dans le § 2, sur le monopole des devises établi à la fin de 1923 (ainsi que sur les lois réglementant le commerce des devises de 1924 et 1929) qui caractérise tant le régime d'importation que celui d'exportation. Il faut rappeler cependant que grâce à ce monopole au bénéfice de la Banque Nationale, les exportateurs ne pouvaient disposer librement des devises obtenues à l'exportation, mais qu'ils devaient les céder à la Banque Nationale au cours officiel fixé par la Banque, dans un délai de 10 jours, à compter „de la date où ils recevaient la communication de la mise à leur disposition des devises“. Il faut admettre que les cours fixés par la Banque à la fin de 1923, n'étaient pas inférieurs aux cours moyens que le marché libre aurait établis, de sorte qu'on ne peut dire que l'exportation en était entravée. Au contraire, la stabilisation en fait du lev, survenue après les grandes fluctuations des cours en 1922/23. était un facteur¹⁾ favorable pour l'exportation ainsi que pour le commerce extérieur en général.

On peut dire que la sévérité d'un tel régime de devises correspond à la puissance du mouvement tendant librement vers une balance des paiements passive. Ainsi l'atténuation de plus en plus grande du monopole du change pendant les années 1927/30 est-elle un indice d'une coïncidence de plus en plus grande entre

le cours libre et le cours officiel, c. à. d. du fait qu'on a plus tenu compte des intérêts des exportateurs. Inversement, le point culminant de ce monopole, d'Octobre 1931 à Juin 1933, indique que les cours des changes librement établis auraient été sensiblement supérieurs aux cours officiels, ce qui signifie que pendant cette période les intérêts des exportateurs étaient lésés et l'exportation rendue difficile. Cette entrave était d'autant plus sensible, qu'elle coïncidait avec la plus forte baisse des prix internationaux des produits agricoles — objet exclusif de l'exportation bulgare — et avec le protectionnisme agraire étranger le plus sévère.

2. Période à partir de 1933.

L'établissement comme système, en Juin 1933, des compensations privées était avant tout une mesure facilitant l'exportation. Les exportateurs, d'abord pour un nombre limité de marchandises „difficilement exportables“ (fruits, — sauf les noix, légumes, viande, bétail, graisse de porc, charbon de bois et houille, essence de roses, cocons, vieux tabac de la récolte 1930, vins et eaux-de-vie, produits lactés, kaolin, et sable de quartz, bois débité ou non), obtinrent le droit de vendre les devises obtenues à l'exportation à un cours „libre“ aux importateurs désirant importer certaines marchandises en plus de leur contingent régulier (voir § 2). Le cours „libre“ étant naturellement supérieur au cours officiel, cette autorisation n'était qu'une „prime“ à l'exportation.

Ce qui caractérise dès le commencement ce système de compensations privées, c'est le traitement différentiel auquel sont soumises les marchandises d'exportation. Comme nous l'avons dit plus haut, on n'accordait de compensation que pour certaines „marchandises difficilement exportables“, tandis que pour toutes les autres marchandises exportées, les devises obtenues devaient être cédées à la Banque Nationale au cours officiel. En outre, les marchandises étaient différemment traitées selon le genre des devises obtenues lors de l'exportation et susceptibles de compensation. Ceci tient à ce que le cours de compensation libre se différenciait du cours officiel non par un pourcentage égal, comme ce serait le cas s'il y avait une dévaluation du lev, mais par des pourcentages différents en dépendance du régime de paiement avec chaque pays et de la situation de la balance des paiements envers chaque pays. Ce n'est que pour les devises dénommées livres¹⁾ qu'on obtenait,

¹⁾ Durant la dépréciation ininterrompue du lev jusqu'à l'été de 1922, la dépréciation elle-même était un facteur favorable.

¹⁾ Devises de pays sans contrôle des changes tels que l'Angleterre (livres sterling), les Etats-Unis (dollars), la Hollande (florins).

à cause de la possibilité d'arbitrage, une même prime pour une marchandise d'exportation donnée à un moment fixé.

Comme il a été dit dans le § 2, le système des compensations privées se développa peu à peu; en même temps il se compliqua. Son développement permettant pratiquement des compensations privées pour toutes les marchandises d'exportation écarta la source de discrimination dont nous venons de parler (l'autorisation de compensation donnée seulement pour certaines marchandises d'exportation). Mais la complication du système créa deux nouvelles sources de discrimination.

„L'ordonnance générale pour l'importation et l'exportation“ du 21 Août 1934 établit, avec ses 4 listes, 4 combinaisons de compensations entre les marchandises d'exportation et celles d'importation. Ainsi, on obtenait une nouvelle discrimination de devises pour les marchandises d'exportation pour la raison que nous avons déjà relevée quant aux marchandises d'importation: le même genre de devises obtenait une prime donnée lors de la compensation avec des marchandises d'importation figurant dans une liste, et en obtenait une autre lors de la compensation avec des marchandises d'importation figurant dans une autre liste.

Mais indépendamment de ceci, l'ordonnance en question obligea les exportateurs de marchandises à céder à la Banque Nationale de Bulgarie, au cours officiel, un pourcentage différent des devises reçues. Sur certaines marchandises, dont on estimait que les exportateurs pouvaient céder un pourcentage plus élevé de devises à la Banque Nationale au cours officiel, on exigeait 50% de devises „libres“, sur d'autres marchandises on exigeait des pourcentages inférieurs, sur d'autres encore — on n'en exigeait aucun. Il y avait là une nouvelle, troisième, source de discrimination des articles d'exportation.

La discrimination des marchandises d'exportation selon les listes et les différents pourcentages de devises à céder à la Banque créait une forte complication dans le système. Mais la Banque Nationale de Bulgarie voulait de la sorte faire, en plus de la politique de devises, une politique fiscale et une politique économique. Obligeant les exportateurs des marchandises à céder une partie de leurs devises à la Banque Nationale au cours officiel, elle procurait de la sorte à l'Etat les devises „libres“ au cours officiel, alors que autrement l'Etat aurait dû acheter ces devises aux cours libres, en d'autres termes, elle imposait l'exportation. Imposant différemment les divers articles d'exportation et les mettant dans des combinaisons de compensation différentes

— en vue de la plus ou moins grande difficulté de leur placement à l'étranger — elle faisait une politique d'exportation.

Comme nous le savons, par l'exposé du § 2, le nombre des différentes listes de compensation diminua peu à peu, pour arriver à une liste unique en Novembre 1936. De la sorte, on obtint certaines simplifications du système, une des sources de discrimination des articles d'exportation cessant d'exister.

L'établissement d'un maximum aux primes de compensation, en Mai 1936, présenta une limitation au développement des compensations et à l'encouragement de l'exportation qui en découlait. Mais en fait, dans des périodes de forte demande de devises de compensation pour l'importation (généralement, lors d'une exportation diminuée) les primes effectives dépassent le maximum légal de 35%.

La discrimination des divers articles d'exportation peut être illustrée par les chiffres suivants:

Tableau 9.

I. Discrimination selon la liste de compensation

	Primes de compensation sur les devises libres en % du cours officiel	
	Septembre 1935	Septembre 1936
Tabac	28,9/	25,6/
Haricots secs	31,9/	25,3/
Grains de tournesol	27,8/	19,3/
Maïs	28,1/	25,8/
Déchets oléagineux	32,1/	26,3/
Peaux	32,8/	30,3/
Cachecaval	39,0/	32,3/
Raisin	39,0/	32,8/
Essence de roses	38,5/	34,7/

II. Discrimination selon le genre de devises

		Prime de compensation en % du cours officiel			
		RMK	Couronnes tchèques	Frs. franç.	Devises libres
Raisin	IX. 1935	2.0	18.8	—	39.0
	IX. 1936	0.8	17.9	—	32.8
	X. 1938	—	26.9	—	—
Peaux	IX. 1935	—	10.4	—	32.8
	IX. 1936	—	21.6	—	30.3
	X. 1937	—	29.3	—	—
Essence de roses	IX. 1935	2.3	—	34.2	44.1
	IX. 1936	—2.0	—	29.9	34.7
	X. 1937	—2.5	—	32.5	—

III. Discrimination selon le % des devises libres à céder à la Banque Nationale de Bulgarie

	% des devises libres à céder à la Banque Nationale			Augmentation possible des prix à la suite des compensations privées (1937)
	1935	1936	1937	
Colza	60	40	30	. . . 24.5%
Maïs	50	30	30	
Haricots	30	30	30	
Oeufs	30	30	30	
Tabac	30	30	30	. . . 28.0%
Porcs	20	20	20	
Peaux d'agneaux et de moutons . .	20	20	20	
Produits lactés . .	15	15	15	. . . 29.75%
Bacon	10	10	10	. . . 31.5%
Fruits et légumes .	—	—	—	. . . 35%
Graisse de porc . .	—	—	—	
Essence de roses .	—	—	—	

B. Politique contractuelle

§ 5. Conventions et traités de commerce

La politique contractuelle de la Bulgarie après la guerre est caractérisée par une passivité extraordinaire. Il est douteux qu'il y ait un autre pays européen qui ait fait si peu pour ses rapports commerciaux avec les autres Etats par des traités réguliers que la Bulgarie. Dans l'évolution de cette politique on peut toutefois distinguer différentes périodes: 1 — jusqu'au mois d'Août 1925, période durant laquelle l'obligation, imposée à la Bulgarie par le Traité de paix, de concéder unilatéralement aux puissances alliées et associées la clause de la nation la plus favorisée restait en vigueur. 2. — De 1925 à 1931, période durant laquelle la Bulgarie s'abstient de conclure des traités de commerce réguliers avec d'autres Etats, (exception faite du traité avec la Turquie) quoique sa liberté contractuelle fût rétablie. 3. — A partir de 1931, période durant laquelle la Bulgarie commence à régler ses rapports commerciaux par des traités de commerce.

1. Période 1919—1925

A part l'obligation de ne point augmenter jusqu'au 9 Août 1921 les droits d'exportation au-dessus de leur niveau de 1914, le Traité de Neuilly, par ses articles 147—150, imposait à la Bulgarie, jusqu'au 9 Août 1925, l'obligation de ne pas traiter l'importation, l'exportation ou le transit des pays alliés de manière moins favorable que l'importation, l'exportation ou le transit de n'importe quel autre pays „sans qu'il soit besoin de demande ou de compensation“. Cette obligation équivalait pratiquement à la concession automatique et unilatérale de la clause de la nation la plus favorisée.

Conformément à la première de ces obligations, la Bulgarie avait laissé en vigueur jusqu'au 9 Août 1921 les traités de commerce conclus avant la guerre. Après l'expiration de ce délai les traités en question cessèrent d'être valables et la Bulgarie, après avoir doublé les droits d'importation autonomes selon le tarif de 1904, créa son nouveau tarif douanier d'importation de 1922.

A la suite de la concession unilatérale de la clause de la nation la plus favorisée aux „puissances alliées et associées“, la Bulgarie s'abstenait de conclure des traités de commerce avec d'autres pays, — car les facilités douanières, éventuellement accordées à ces pays, auraient automatiquement et gratuitement profité aux puissances alliées et associées. Pendant cette période la Bulgarie se contenta, par un échange de notes diplomatiques, de conclure avec les Etats non alliés des conventions commerciales comportant la reconnaissance bilatérale de la clause. Ainsi furent conclues et entrèrent en vigueur des conventions avec la Hongrie (1921), la Norvège (1921), le Danemark (1922), la Hollande (1922), l'Allemagne (1922), l'Espagne (1922), l'Autriche (1922), la Suède (1924), la Suisse (1924) et l'Egypte (1924).

2. Période 1925—1931

Bien qu'après le 9 Août 1925 la Bulgarie fût libre de ne point reconnaître unilatéralement la clause de la nation la plus favorisée aux Etats alliés et associés, elle continua à s'abstenir de conclure des traités de commerce réguliers. Evidemment, en plus de l'obligation ci-dessus mentionnée, elle avait aussi d'autres raisons de s'abstenir. A cause de sa faible importance pour l'importation de la plupart des autres nations, la Bulgarie ne pouvait presque pas s'attendre à obtenir des diminutions spéciales des droits d'importation étrangers, c. à d. d'obtenir un traitement douanier plus favorable que celui qui lui était garanti par les conventions lui accordant la clause. D'autre part, elle craignait qu'en concluant de tels traités elle ne fût obligée à faire des concessions douanières qui auraient affaibli son système protectionniste.

Durant cette période, la Bulgarie se contenta de l'activité contractuelle suivante: 1. — elle conclut des conventions commerciales basées sur la clause de la nation la plus favorisée avec les Etats alliés et associés, qui après le 9 Août 1925 cessaient de profiter automatiquement et unilatéralement de cette clause: la France, la Tchécoslovaquie, l'Italie, l'Angleterre, la Belgique, la Palestine (1925), les colonies britanniques (1926), l'Albanie, le Japon (1927), la Lettonie, l'Estonie (1928), la Roumanie (1930) et les colonies italiennes (1931).

2. — Elle conclut un "accord pour le commerce et la navigation" avec la Pologne (en vigueur à partir de 1927) qui, en plus de la clause, règle l'établissement, l'exercice des professions etc. 3. — Elle conclut, par exception, un traité de commerce régulier avec la Turquie, en vigueur à partir du 1-er Octobre 1928, remplacé en 1930 par un autre traité (en vigueur depuis le 1-er Janvier 1931). 4. — Elle entama des pourparlers pour un traité de commerce régulier avec la Grèce en 1927, mais ne put conclure qu'une convention commerciale comprenant la clause.

Le premier traité de commerce avec la Turquie prévoit, en plus de la clause, la diminution des droits d'importation bulgares pour environ 20 positions et la diminution et la consolidation des droits d'importation turques pour environ le même nombre de positions. Ce traité fut conclu pour une année et la Turquie ne le renouvela pas car à partir du 1-er Octobre 1929, elle avait établi un nouveau tarif douanier avec des droits plus élevés. Le second traité de commerce, entré en vigueur le 1-er Janvier 1931, mais appliqué administrativement à partir du 3 Juin 1930, — date de l'expiration du délai du premier — contient un nombre plus limité de diminutions des droits d'importation (deux de la part de la Turquie et quatre de la part de la Bulgarie).

Quant à la Grèce, avec laquelle la Bulgarie désirait aussi conclure un traité régulier, les relations commerciales et économiques se développèrent de manière si défavorable, qu'en 1930 la Grèce déclara à la Bulgarie la guerre douanière. En premier lieu, la Grèce denonça la convention de 1927, accordant la clause; l'exportation bulgare (exception faite des céréales et du bétail) était de ce fait imposée du maximum des droits de douane grecs. Par une seconde mesure, la Grèce annula, spécialement pour la Bulgarie, un décret de 1926 qui permettait l'importation avec des droits de douane minimum des céréales et du bétail, même provenant des pays avec lesquels la Grèce n'a point de conventions commerciales. En dernier lieu, en 1931, la Grèce décupla ses droits d'importation envers les Etats, comme la Bulgarie, qui n'avaient point de convention commerciale avec elle.

3. Période à partir de 1931

Si on pouvait soutenir jusqu'en 1931 que la Bulgarie n'a point grand intérêt à conclure des traités de commerce, en égard à la crise économique très aigüe, d'importantes modifications se firent durant cette année dans la politique commerciale européenne en vertu desquelles ce point de vue devait être modifié.

Ce sont surtout le traitement douanier préférentiel ou quasi-préférentiel et les contingents d'importation, pour l'obtention desquels la clause de la nation la plus favorisée n'est pas suffisante; dans la plupart des cas ils exigent la conclusion de traités de commerce réguliers. La Bulgarie commença donc à conclure de tels traités.

Le premier de ces traités, conclu en 1932, est celui avec l'Allemagne — le pays le plus important pour le commerce extérieur de la Bulgarie. Il entra en vigueur le 17 Février 1933. La Bulgarie avait un grand intérêt à conclure ce traité, car durant le printemps 1932 l'Allemagne avait établi un tarif d'importation spécial prévoyant des droits de douane très élevés pour les pays avec lesquels elle n'avait pas de traité de commerce. Par ce traité, reconnaissant bilatéralement la clause de la nation la plus favorisée, l'Allemagne concéda à la Bulgarie des diminutions et des consolidations de droits de douane sur 33 positions douanières. En plus, elle promit un traitement préférentiel pour le froment (25 %) l'orge (50 %) et le maïs (60 %) sous condition qu'il n'y ait point d'opposition de la part d'autres Etats jouissant de la clause. De son côté, la Bulgarie diminua les droits de douane, pour l'Allemagne, sur 80 positions sans conditions et sur 45 positions à la condition que la préférence allemande se réalise. En fait, cette préférence ne put être accordée à la Bulgarie par suite de l'opposition des Etats Unis.

Le deuxième traité de commerce, durant cette période, est celui avec la Tchécoslovaquie, entré en vigueur le 14 Avril 1934. En vertu de ce traité, la Tchécoslovaquie consolida ses droits d'importation sur 17 positions, en s'engageant à traiter de préférence l'importation du froment et du maïs bulgares (diminuant de 33 % les droits d'importation) si de la même manière est traité quelque pays danubien. De sa part, la Bulgarie diminua ses droits d'importation sans condition sur 30 positions environ, et sur 30 autres positions au cas où elle obtiendrait la préférence tchécoslovaque.¹⁾ En outre la Tchécoslovaquie accorda des contingents d'importation pour nombre de marchandises bulgares telles que: vins, raisins, graisse de porc, prunes sèches et fraîches, oeufs, etc., et s'engagea à acheter annuellement une quantité fixée de tabacs bulgares. En même temps que le traité de commerce fut conclu un „règlement du tarif vétérinaire“.

En troisième lieu, il faut mentionner le traité de commerce avec la Yougoslavie, entré en vigueur le 1-er Juillet 1934. La Yougoslavie

¹⁾ Cette préférence non plus ne fut par réalisée

diminua ou consolida les droits d'importation sur 9 positions, contre 11 diminutions des droits d'importation de la part de la Bulgarie. En même temps, fut conclue une „convention sanitaire et vétérinaire“ entre les deux Etats, laquelle était d'un grand intérêt pour la Bulgarie.

Durant la même année fut conclu le traité de commerce et de navigation entre la Bulgarie et l'Italie, entré en vigueur le 18 Octobre 1934. L'Italie y faisait des diminutions et des consolidations de droits d'importation sur 15 positions, la Bulgarie en faisait sur 48 positions. L'Italie établit un contingent annuel pour l'importation du gros bétail de la Bulgarie et s'engagea à acheter annuellement certaines quantités de tabac bulgare. En plus, elle s'engagea à faire de „ristournes“, c. à d. de rendre aux exportateurs bulgares de certaines marchandises (oeufs, volaille vivante ou abattue, farine de maïs dénaturée), dans la limite de certaines quantités, partie des frais d'exportation. Avec ce traité fut conclue aussi une convention sanitaire-vétérinaire.

Ces traités de commerce sont toujours en vigueur. Par des conventions ou „protocoles“ complémentaires est réglée la question des contingentements d'importation, ainsi que les autres conditions d'échange de marchandises avec les Etats en question. Ainsi, avec l'Allemagne on établit annuellement les contingents des marchandises bulgares exportées pour ce pays. Souvent, les contingents fixés annuellement sont soumis à certaines modifications dans le courant de l'année, généralement en augmentant les quantités fixées. L'échange commercial avec la Tchécoslovaquie fut réglé de manière complémentaire d'abord en Avril 1937 (par le protocole de Sofia), et encore en Février 1938 (par le protocole de Prague). Dans ces protocoles sont fixés les contingents pour les marchandises bulgares exportées en Tchécoslovaquie et sont prévues les conditions pour le traitement spécial de certaines des ces marchandises de la part de la Tchécoslovaquie. Le commerce avec l'Italie fut réglé ultérieurement par les ententes de Septembre 1936 et Décembre 1937, où sont fixés de la part de l'Italie les contingents de l'importation de marchandises bulgares, et aussi diverses conditions de paiement et de traitement spécial.

§ 6. Accords de clearing

Les accords avec d'autres Etats pour le règlement des paiements provenant d'échanges commerciaux ou d'autres transactions, sont un facteur nouveau dans la politique commerciale extérieure à partir de 1931. Après la crise financière en Europe Centrale durant

l'été 1931, il devint évident que nombre d'Etats de l'Europe Centrale, en premier lieu l'Allemagne et l'Autriche, ne seraient pas en état d'effectuer leurs paiements internationaux en devises libres. Il fallait donc, régler ces paiements d'autre manière. C'est ainsi qu'on arriva aux accords de paiement et surtout aux clearings.¹⁾

La Bulgarie commença aussi à conclure de pareils accords, mais non de sa propre initiative. Ces accords lui étaient imposés avant tout par les pays ayant établi des restrictions de devises, envers lesquels sa balance commerciale était active. Les avoirs gelés de la Bulgarie dans ces pays l'obligeaient à conclure des clearings avec eux, quoique ces clearings fussent de nature à la priver des excédents dans ses balances commerciales respectives. Une autre raison obligeant la Bulgarie d'accepter le mode de paiement par clearing, étaient les contingentements d'importation qu'après 1931 commencèrent à établir non seulement les Etats à change contrôlé, mais aussi les Etats à régime de devises libres. Ces contingentements limitaient l'exportation bulgare et n'admettaient pas une balance commerciale active pour la Bulgarie envers certains pays. Ainsi la Bulgarie avait non seulement des raisons de ne point fuir le clearing mais, au contraire, elle devait y avoir tendance car dans nombre de cas la conclusion d'un accord de clearing lui permettait d'obtenir une participation dans les contingents d'importation des autres pays.

Les premiers clearings conclus par la Bulgarie étaient de caractère partiel, c. à d. qu'ils ne concernaient qu'une partie de son échange commercial avec un pays donné. Le premier clearing partiel fut conclu en Octobre 1931 avec l'Autriche pour l'exportation de tabac bulgare contre l'importation de marchandises autrichiennes. En Avril 1932 fut conclu un accord avec la Suisse pour l'exportation des oeufs bulgares contre l'importation de certains produits suisses dans le rapport de 100:70, la Banque Nationale de Bulgarie touchant 30% en devises libres. En Juin 1932 fut conclu un clearing pour les tabacs avec l'Allemagne. En 1933 fut conclu un accord de clearing partiel avec l'Italie.

Durant la seconde moitié de 1932, la Bulgarie fut obligée de conclure des clearings généraux (englobant le paiement de tout l'échange commercial, et dans certains cas tous les paiements avec un pays donné). Le premier clea-

¹⁾ Le clearing réglé dans un accord international peut être nommé clearing contractuel, se différenciant du clearing normal. Voir la Publication de la S. D. N. „Enquête sur les accords de clearing“. Genève, 1935. Page 35.

ring de ce genre fut signé avec l'Allemagne (en vigueur à partir du 1-er Septembre 1932). Suivent les clearings avec la Tchécoslovaquie (1932), l'Autriche (1933), la Hongrie (1933), la Yougoslavie (1933), la Pologne (1933), la France (1933), la Belgique (1933), la Suisse (1933), la Turquie (1934), l'Italie (1934), l'Espagne (1934), la Hollande (1935). Ne restèrent hors de ce système de règlement des paiements que les Etats à régime de devises libres tels que l'Angleterre, le Danemark, la Norvège, la Suède, l'Egypte, la Palestine, les Etats Unis.

Une partie des clearings — ceux avec les pays n'admettant point de paiements en devises libres — sont cent pour cent. En vertu de ces clearings pour obtenir le paiement de certaines marchandises exportées il faut en importer pour la même valeur. Les clearings conclus avec des Etats admettant le paiement en devises libres et qui en même temps sont créditeurs de la Bulgarie, prévoient la mise à disposition de la Bulgarie de devises libres pour un pourcentage fixé de la valeur de son exportation vers ces Etats. Donc, pour obtenir le paiement de son exportation, la Bulgarie doit faire une importation d'une valeur inférieure, conformément à ce pourcentage. Ainsi, selon les clearings avec

la France et la Suisse, la Bulgarie (la Banque Nationale de Bulgarie) obtient 30% de devises libres. De la sorte, la Bulgarie a la possibilité, au moins théoriquement, d'obtenir des soldes actifs dans ses balances commerciales — chose indispensable étant donnée sa situation de pays débiteur.

Certains des accords de clearing conclus par la Bulgarie règlent aussi les paiements par compensations privées.

En principe, dans les accords de clearing sont indiqués les taux de change ou le mode de fixation de ces taux. Les devises qui ont un cours de marché libre concordant avec le cours officiel, ne présentent point de difficulté. Mais pour les devises ayant des cours différents (cours du marché libre inférieur et cours officiel; plusieurs cours du marché libre) la question se complique. Le mark allemand présente un intérêt spécial vu l'échange commercial extrêmement développé entre la Bulgarie et l'Allemagne. Dans le clearing bulgaro-allemand il a été établi que le mark sera échangé au cours officiel qui est sensiblement supérieur au cours du marché libre des différentes espèces de marks. Ceci signifie une surestimation sensible du mark allemand, respectivement une dépréciation du lev.

II PARTIE

Les facteurs de la politique commerciale bulgare

Les facteurs de la politique commerciale peuvent être répartis dans les cinq catégories suivantes: le facteur fiscal qui exprime la situation et les besoins du fisc; le facteur des devises qui est déterminé par la situation et les besoins du pays en vue de s'assurer les moyens de paiement extérieurs qui lui sont indispensables; le facteur politique qui reflète la situation et les besoins du pays en vue d'assurer son indépendance politique et militaire; le facteur économique qui dépend de la situation et des besoins de l'économie nationale en vue d'assurer un bien-être plus satisfaisant; le facteur social qui est subordonné à la situation et aux besoins surtout des couches économiquement faibles. Etant donné que les facteurs politique et social coïncident avec l'exigence de protéger certaines productions indigènes¹⁾ — en l'occurrence

par les moyens de la politique commerciale — en d'autres termes qu'ils coïncident avec les exigences du facteur économique (surtout en ce qui concerne la politique d'importation), nous pouvons désigner ces trois facteurs sous l'appellation générale, de facteurs protectionnistes. En tout cas, nous étudierons ici tous ces facteurs séparément.

§ 7. Facteur fiscal

Le fisc a toujours un besoin insatiable d'argent. Ceci est exact surtout pour le fisc bulgare — en égard aux grands problèmes que doit résoudre l'Etat bulgare dans un pays pauvre en se trouvant encore dans le commencement de son développement²⁾. A ces problèmes s'ajoutent des problèmes spéciaux et énormes provenant de la guerre et de sa liquidation (frais d'occupation, réparations, installation des réfugiés, pensions militaires et

¹⁾ La protection de certaines productions indigènes contre la concurrence étrangère est un moyen de créer cette autarcie qui dans le cas présent est une condition pour assurer l'indépendance politique et militaire du pays. Cette protection permet aussi d'améliorer la situation de ces couches économiquement faibles (ouvrières) qui sont occupées par la production indigène. Nous ne nous arrêtons pas ici sur leur intérêt de consommateurs, estimant que leur intérêt de producteurs est plus important.

²⁾ Du point de vue fiscal, pour les pays pauvres et arriérés, existe une contradiction tragique: plus le pays est pauvre et arriéré, plus grande est la partie des besoins collectifs à satisfaire par l'Etat; et, d'autre part, moins l'Etat, à cause de la pauvreté de la population, peut disposer de moyens avec lesquels il pourrait, au moins en partie, satisfaire aux grandes exigences dont il est l'objet.

d'invalides, reconstitution des réserves amoindries, etc.). La situation financière de l'Etat après la guerre devenait mauvaise aussi à cause du renchérissement de la vie par suite de l'inflation: les dépenses de l'Etat pour des besoins matériels, ainsi que pour les traitements des fonctionnaires devaient suivre le renchérissement, alors que les revenus ne pouvaient y arriver. Ainsi les déficits budgétaires, plus ou moins grands, sont devenus en Bulgarie un phénomène constant.

Durant les premières années après la guerre, l'Etat, dans sa tâche de répondre à ces besoins agrandis du fisc, ne pouvait pas compter beaucoup sur les droits de douane. Il est vrai que dès la fin de 1918, il s'était empressé de trouver un moyen pour valoriser les droits de douane — en les augmentant par le coefficient douanier, lors de leur perception en leva papier. Mais, comme il a été dit plus haut, ce coefficient ne pouvait suivre la dépréciation réelle de la monnaie. L'Etat avait doublé aussi les droits de base de 1904, mais cette majoration, en raison des limitations imposées par le Traité de Neuilly, ne s'appliquait pas aux marchandises importées par les Etats alliés et associés. Ainsi, les entrées de droits d'importation, qui avant la guerre constituaient environ 40% des entrées des impôts indirects, n'étaient en 1919/20 que de 14% et en 1920/1921 seulement de 23.6%. Ne pouvant pas augmenter librement les droits d'importation, l'Etat, afin de dédommager le fisc, eut recours à l'augmentation des droits d'exportation. Il employa ce moyen d'autant plus volontiers que l'exportation, laquelle trouvait dans la dépréciation de la monnaie un stimulant puissant à son développement, ne risquait pas de diminuer. Ainsi, en 1920/21 et 1921/22, le fisc percevait, en chiffres ronds, 220 millions de leva de droits d'exportation, contre 10 millions de leva en 1919/20 et 1 million en 1911.

Durant la seconde moitié de 1921, les rentrées provenant des droits d'importation devinrent satisfaisantes, car alors expirait l'interdiction de percevoir des Etats alliés des droits d'importation augmentés. En 1921/22 ces rentrées représentent 36% des rentrées des impôts indirects — approximativement la même situation qu'avant la guerre.

Devant cette situation, le fisc, malgré le déficit du budget 1921/22 se chiffrant à des milliards, pouvait être modéré dans ses exigences lors de l'élaboration du nouveau tarif douanier pour les marchandises d'importation de 1922. En effet, en ce tarif le fiscalisme est plutôt modéré, car on n'y aperçoit ni surprotection dans les articles protectionnistes du

tarif ni dépassement de l'optimum fiscal dans les articles fiscaux.

Les motifs fondamentaux pour l'augmentation des droits de douane d'importation en 1926 étaient de caractère fiscal et de change. En effet, les rentrées de droits d'importation durant l'année fiscale 1925/26 sont de 25 millions supérieures aux rentrées de l'année précédente et n'indiquent aucun danger. Mais cette augmentation n'est pas du tout en rapport avec la forte augmentation de l'importation en 1925 (7.834 millions de leva contre 5.678 millions en 1924). En outre, les revenus de l'Etat en 1925/26 sont sensiblement moindres, d'environ 1/2 milliard de leva, les dernières années budgétaires se terminant par de forts déficits. Il faut ajouter aussi la perte des droits d'exportation, dont la diminution fut reconnue indispensable à ce même moment, pour des raisons tant de devises qu'économiques.

L'augmentation du coefficient douanier en 1928, étant données les bonnes rentrées des droits d'importation, la clôture satisfaisante de l'exercice budgétaire de 1927/28 et la monnaie absolument stable, pouvait être fiscalement justifiée, en partie par la diminution continue des rentrées des droits d'exportation, et en partie par la diminution de l'importance ad valorem des droits de douane, à la suite de la hausse des prix. En tout cas, cette augmentation créa pour les articles protectionnistes du tarif une surprotection générale. Elle serait arrivée à dépasser l'optimum fiscal pour des articles fiscaux, si elle n'avait coïncidé avec une augmentation de la demande des marchandises étrangères, grâce à l'emprunt de stabilisation et à l'expansion des crédits indigènes et étrangers.

Pour la seconde augmentation du coefficient douanier en 1930 on peut bien trouver une explication du point de vue fiscal, mais en aucun cas on ne peut en trouver une justification. Les rentrées des droits de douane en 1929/30 étaient bonnes, ainsi que les rentrées en général. Mais, vu la forte augmentation des dépenses, l'exercice budgétaire se termina par le déficit jamais atteint de 2,500 millions de leva, alors que les rentrées au commencement de 1930/31 n'étaient pas du tout satisfaisantes. Malgré cela, l'augmentation des droits de douane de 35% était une absurdité du point de vue fiscal — ne parlons pas du point de vue économique — vu la baisse des prix des marchandises et la diminution du pouvoir d'achat et de l'importation. Ceci porta la surprotection de la production industrielle nationale à son faite et, en même temps, au-delà de l'optimum fiscal des droits

d'importation, — une situation peu désirable du point de vue du fisc.

La crise économique se développant rapidement créa une situation très difficile pour le fisc, en raison de la baisse catastrophique des prix des produits agricoles, de la diminution générale du revenu national et de la diminution sensible des rentrées dans le trésor. Les exercices budgétaires se terminaient par des déficits considérables, sans que l'Etat eût à sa disposition les moyens ordinaires pour les couvrir. Les difficultés arrivèrent au point que l'Etat n'était plus en état de payer régulièrement les traitements de ses fonctionnaires ni de faire face à ses obligations envers les fournisseurs privés. C'est ainsi que le Ministre des Finances, en 1931-35, employa l'ultime moyen qu'il avait à disposition par la politique douanière — l'augmentation de la taxe ad valorem sur l'importation „en franchise“, en d'autres termes qu'il suspendit l'importation en franchise, même quand ils'agissait de matières brutes ou semi-fabriquées non produites dans le pays. De la sorte, il apporta une correction purement fiscale à la surprotection instaurée deux années plus tôt par le fisc, alors que les intérêts économiques exigeaient une correction „sociale“, afin de provoquer une diminution sensible des prix des marchandises industrielles.

Bien que les mesures renforcées du contrôle du change après 1931, se trouvassent entièrement sous le signe des considérations des devises, le fiscalisme se montra ici aussi. Il est évident que les mesures de limitation à l'importation de ce contrôle signifiaient une perte pour le fisc. Mais avec le développement des compensations privées on y découvrit une nouvelle source de revenus: l'obligation pour les exporteurs d'un grand nombre de marchandises de céder à la Banque Nationale, c. à. d. à l'Etat, une partie des devises sans prime. On parle d'encouragement à l'exportation de la part de l'Etat dans les cas où la Banque Nationale n'exige point de pourcentage ou exige un pourcentage inférieur de devises d'exportation. Ceci serait une expression à point, si l'on acceptait que toutes les devises de l'exportation, en principe, devaient être cédées à l'Etat sans prime. Mais, dans la situation existante, alors qu'en principe le droit est reconnu à l'exporteur de vendre ses devises pour les besoins de l'importation, donc de toucher une prime en plus du cours officiel, toute cession partielle de ces devises sans prime — pour les besoins de l'Etat — n'est autre chose qu'une imposition et une mesure fiscale.

Le fisc trouva aussi une autre source de revenus dans le contrôle du change renforcé.

La Banque Nationale profita de l'occasion afin d'imposer d'une manière ou d'une autre, les transactions de devises de sorte qu'annuellement elle réalisa d'importants bénéfices (de 100 à 200 millions de leva) qui, presque en entier, allèrent au profit du trésor d'Etat.

Par la dernière révision du tarif douanier d'importation de 1936, on fit un pas en arrière vers l'optimum fiscal des droits d'importation dépassé par l'augmentation du coefficient douanier de 1930. Cette révision eut pour résultat, entre autres, la diminution de beaucoup de droits prohibitifs ou extrêmement restrictifs. C'est ainsi que le fisc bulgare sembla comprendre pour la première fois que dans certains cas la diminution de l'imposition de l'unité imposable pouvait avoir pour résultat une augmentation des rentrées, en raison de l'augmentation de la quantité imposable. Mais par cette même révision fut éternisée ce que nous avons appelé „la correction purement fiscale de la surprotection“. Cette révision transforma en droits spécifiques permanents les taxes ad valorem exagérées, so-disant temporaires, sur les matières premières étrangères.

Ainsi nous pouvons dire que le facteur fiscal dominait la politique commerciale extérieure du pays jusqu'en 1931. Ceci ne l'empêcha pas, jusqu'en 1926, de tenir compte aussi des autres facteurs — surtout du facteur économique — mais après cette date il commença à se manifester sans retenue et d'une manière injustifiable dans beaucoup de cas du point de vue non seulement „non fiscal“ mais aussi du point de vue des intérêts fiscaux. A partir de 1931 le facteur fiscal cède la primauté au facteur des devises, mais malgré cela il joue encore un grand rôle et réussit à faire découvrir des sources de revenus aussi dans les mesures de devises prises par l'Etat.

§ 8. Facteur des devises

Bien qu'il soit clair que la dépréciation de la monnaie bulgare après la guerre mondiale provient avant tout de l'inflation, il est indiscutable qu'une partie de la responsabilité retombe sur la situation défavorable de la balance des paiements du pays. Pendant les années immédiates d'après-guerre, le pays eut avant tout une balance commerciale passive (à la suite de la forte demande de marchandises étrangères et de la situation encore défavorable de la production nationale). En plus l'Etat, qui durant la guerre avait arrêté les paiements de ses emprunts extérieurs dût les rétablir. A ces paiements s'ajoutèrent les paie-

ments des frais d'occupation, des réparations et différents autres engagements provenant du traité de paix. A cet effet la Banque Nationale de Bulgarie ne disposait que de 40 millions de leva-or et 19 millions de leva-argent. Sa réserve en devises, composée d'avoirs allemands et autrichiens, était absolument dépréciée. Vu cette situation, les considérations de devises étaient le facteur décisif pour la plupart des mesures de l'Etat concernant le commerce extérieur.

Ceci concerne avant tout les différentes lois de prohibition à l'importation dont nous avons déjà parlé, en commençant par la Loi de Novembre 1918. Le régime de cette prohibition, jusqu'en 1926, était tantôt atténué, tantôt renforcé, mais toujours et exclusivement sous l'influence des considérations de devises. Précisément de telles considérations imposèrent le régime du monopole du change par l'intermédiaire de „la Centrale des devises“ existant en 1918/20.

Les diverses mesures concernant les droits d'importation dans les premières années après la guerre — telles l'établissement du coefficient douanier (1918), le doublement des droits de base du tarif de 1914 (1919, resp. 1921), ainsi que le nouveau tarif douanier de l'importation de 1922 — ne furent pas dictées exclusivement pour des considérations de devises, mais ces dernières y ont leur importance.

Le rétablissement du monopole du change par la Banque Nationale, à la fin de 1923 — manifestation exclusive du facteur des devises — fut imposé lui aussi, comme nous l'avons déjà dit, par les fortes fluctuations du cours du lev. En effet, la situation de la balance du commerce s'était déjà améliorée pendant l'année 1922 (en raison du développement de l'exportation en général, et spécialement de l'exportation du tabac qui était devenu l'article d'exportation principal de la Bulgarie). Mais pendant l'année 1923, et surtout vers la fin de cette année, l'exportation du tabac se heurtait à des difficultés sérieuses, vu la réapparition sur le marché européen, après la guerre gréco-turque de 1922, des tabacs grecs et turcs. En même temps la question des obligations futures de l'Etat, et surtout la question des réparations pas encore résolue, donnaient lieu à une spéculation sur les devises.

Durant les années suivantes, la balance des paiements ne se développa pas favorablement, malgré le maintien de la stabilité en fait de la monnaie, obtenue dès la fin de 1923. Ce développement défavorable avait pour résultat une diminution ininterrompue des réserves en devises de la Banque Nationale, de sorte qu'au commencement de 1926 celles-ci furent complètement épuisées, obligeant la

Banque à conclure des emprunts extérieurs à court terme. La balance commerciale de 1925, fortement passive à la suite de la récolte faible de 1924, était une des causes principales de cette situation. C'est pour cette raison que dès le commencement de 1926, deux mesures importantes furent prises, dont l'une avait pour but de limiter l'importation, tandis que l'autre se proposait de faciliter l'exportation. La première de ces mesures est l'augmentation des droits d'importation, en Mars 1926, (mesure dictée aussi par des considérations fiscales et en partie protectionnistes); la seconde — c'est la diminution des droits d'exportation du mois de Mai de la même année. La balance des paiements fut certainement favorablement influencée par ces mesures car, dès 1927, la balance du commerce devient active. Mais l'amélioration principale fut effectuée par les deux emprunts extérieurs de l'Etat de 1926 et 1928. Grâce à eux, surtout au second — l'emprunt de stabilisation — on arriva à une stabilisation légale du lev, la Banque Nationale de Bulgarie obtenant un stock de devises considérable. Dans ces conditions il est peu probable que des considérations de devises aient joué dans les deux augmentations du coefficient douanier de 1928 et 1930.

Mais les réserves en devises de la Banque Nationale commencèrent à nouveau à s'épuiser rapidement. A ne considérer que la balance commerciale, la situation n'était pas défavorable. Malgré l'énorme déficit de la balance commerciale en 1929 (exportation diminuée, par suite de la mauvaise récolte; importation augmentée sans précédent, par suite de l'abondance des crédits intérieurs et extérieurs), les deux années suivantes donnèrent d'importants excédents, compensant largement ce déficit. La difficulté provenait de la sortie en masse des crédits et capitaux étrangers, commencée en 1930, à la suite de la crise économique et prolongée en 1931. Lorsque, durant l'automne de 1931 d'un côté fut arrêté le paiement en devises de l'exportation vers l'Europe Centrale (acheteur principal des marchandises bulgares), et que d'autre part fut abandonné l'étalon-or par l'Angleterre, abandon qui provoqua l'arrêt des crédits internationaux, la Banque Nationale voyait ses réserves en devises presque épuisées. C'est ainsi que le facteur des devises reprit la place prépondérante qu'il avait occupée durant les premières années après la guerre. Le contrôle des devises, établi en Octobre 1931 et renforcé durant les années suivantes, était la conséquence naturelle de ce facteur. Même l'établissement des compensations privées, à partir de 1931, marquant une atténuation au régime d'importa-

tion, ne signifie point du tout que la puissance du facteur des devises ait diminué, car cette mesure stimule en même temps l'exportation. Ainsi, du point de vue de la balance commerciale comme de la balance des paiements, la situation non seulement n'empira point, mais s'améliora, car l'Etat commença à réserver pour ses besoins une partie des devises obtenues à l'exportation par compensation, de façon que les compensations privées créent des exportations d'une valeur supérieure à celle des importations.

Grâce à cette politique efficace de contrôle du change, la situation en devises s'améliora jusqu'à un certain point, d'autant plus que l'Etat obtint certains allègements dans ses paiements pour les emprunts extérieurs. Ainsi la révision du tarif douanier d'importation, entreprise en 1937, put accorder certaines facilités à l'importation, sans tomber sous les coups du „veto“ du facteur des devises.

De cette manière en Bulgarie, comme dans les autres pays, le facteur des devises contribua de la façon la plus décisive à la formation de la politique commerciale extérieure — naturellement dans les cas où l'intérêt des devises est considéré comme menacé. Dans ces cas, même le facteur fiscal passe au second plan. Durant les premières années après la guerre, ainsi que durant les années de la crise économique aigüe et de l'arrêt du mécanisme des crédits internationaux à partir de 1931, les considérations de devises priment toutes les autres et décident des mesures fondamentales de la politique commerciale extérieure. Mais même aux autres époques, elles ne sont pas sans importance, comme le démontre le cas de l'augmentation des droits d'importation en 1926.

§ 9. Facteur politique

Du point de vue des quantités des marchandises, la Bulgarie peut être considérée comme le pays européen dépendant le moins de l'étranger, car elle importe seulement 13% de la valeur des marchandises qu'elle consomme et exporte aussi environ 13% des marchandises qu'elle produit (données pour 1930). Nul autre pays européen n'indique un aussi faible pourcentage de dépendance du commerce international (exception faite de l'U.R.S.S.). Le caractère naturel ou „autarcique“ de l'économie agricole Bulgarie, la branche la plus importante de l'économie nationale, s'étend à l'économie bulgare en général, du point de vue quantitatif tout au moins. Mais du point de vue qualitatif, c. à. d. du point de vue de l'espèce des marchandises importées, la dépendance du pays de l'étranger est plus grande, surtout

en ce qui concerne les besoins de la défense nationale.

La Bulgarie, quoique petit pays, bénéficie d'extraordinaires conditions naturelles pour un développement universel de sa production. Il est difficile de trouver sur un territoire aussi limité une aussi grande variété dans l'orographie, le climat, le sol et le sous-sol qu'en Bulgarie. Mais le manque ou l'insuffisance de nombre de productions importantes, la nécessité d'importer de l'étranger des produits aussi importants que: les métaux, (fer, cuivre), produits métalliques, machines, outils, carburants liquides, cuirs, coton, laine, bois, nombre de produits chimiques, etc. atteignent fortement l'indépendance économique resp. militaire et politique du pays.

Dans ce cas on pourrait s'attendre à ce que le facteur politique, comme nous le nommons ici, ait une grande importance pour la politique commerciale extérieure de la Bulgarie. En fait, nous ne pouvons presque pas découvrir de manifestations de ce facteur. L'une d'elles est la suppression, par la Loi sur l'encouragement de l'industrie indigène de 1928, de l'importation en franchise des moteurs utilisant des carburants importés, ainsi que de l'importation en franchise des carburants étrangers. En voilà une autre: la prohibition, en Janvier 1938, de l'exportation de scories de fer, provenant d'une exploitation primitive et ancienne de fer dans le pays, dans le but de conserver au pays une matière première nécessaire pour la future industrie métallurgique du pays. Ceci — quant au commerce extérieur. Dans d'autres domaines de l'économie, le facteur en question a pu se manifester plus activement¹⁾.

En fait, la politique d'importation de la Bulgarie, quoique non directement motivée de considérations politiques (dans le sens que nous donnons ici à ce terme), a fortement contribué à la création et au développement de nombreuses industries ayant une grande importance du point de vue de l'indépendance militaire et politique du pays. Ceci sera indiqué dans la troisième partie.

¹⁾ En ce sens, il est nécessaire d'indiquer la création dans le pays de fabriques d'Etat, usines et arsenaux pour les besoins de l'armement, bien qu'ils ne satisfassent qu'une petite partie de ces besoins. Il faut signaler ensuite certaines manifestations dans le domaine de la politique minière et surtout de la politique industrielle. Par exemple, „les besoins de la défense nationale“ sont une des conditions qui sont prises en considération quand on a à décider si certaine branche industrielle est suffisamment développée dans le pays, afin d'interdire l'investissement ultérieur de capitaux (Article 15 de la Loi pour l'industrie de 1936).

§ 10. Facteur économique

L'économie bulgare, surtout depuis la guerre, est dans un tel état que les mesures de la politique commerciale pourraient contribuer grandement à l'augmentation du bien-être de la population. Le pays dispose d'importantes réserves de forces naturelles non utilisées, et d'après certaines évaluations on peut compter actuellement dans l'économie rurale plus d'un million de chômeurs invisibles. Le développement de l'industrie nationale, au moyen d'une restriction adéquate de l'importation (c. à d. au moyen d'un protectionnisme rationnel¹⁾) pourrait donc non seulement engager dans le procès productif des moyens de production non employés encore, mais aussi améliorer les qualités des moyens de production employés (par ex. en transformant l'ouvrier rural non qualifié et faiblement productif en un ouvrier ou contre-maître industriel qualifié et plus productif, ou bien en aidant le passage de la culture des céréales aux cultures industrielles rapportant de plus grands revenus). De même par un encouragement de l'exportation on pourrait contribuer à l'orientation vers des cultures ou d'autres productions rurales rapportant de plus grands revenus, ainsi que à l'augmentation de certaines productions ou bien à l'amélioration de leurs prix, tout cela ayant pour résultat l'augmentation du bien-être.

Mais on ne peut dire, malgré la grande importance du facteur économique, qu'il a joué un rôle décisif dans le développement de la politique commerciale extérieure de la Bulgarie. Presque toujours le facteur de devises et le facteur fiscal ont été décisifs, de sorte que si, par hasard, l'intérêt économique a coïncidé avec l'intérêt fiscal ou l'intérêt de devises, il a été défendu à la suite de la défense de ces derniers; dans le cas contraire, il a été sacrifié.

On doit admettre que l'établissement du coefficient pour la perception des droits de douane en monnaie papier (surtout pour les droits d'importation), ainsi que l'augmen-

tation des droits d'importation fondamentaux en 1919 et 1921 étaient compatibles avec l'intérêt économique. Vu la concurrence internationale très aigüe après la guerre et le dumping de devises des pays à monnaie dépréciée, la production industrielle nationale courait le risque d'être étouffée si les droits d'importation n'étaient point augmentés, tout au moins dans les mêmes proportions que la dépréciation de la monnaie nationale. Mais les prohibitions à l'importation, imposées par des considérations de devises, créèrent indiscutablement une protection exagérée pour nombre de productions indigènes de nature à provoquer une surproduction, donc à restreindre les possibilités d'un protectionnisme rationnel. Il est certain, que les droits d'exportation, imposés pour des motifs fiscaux ne tenaient pas non plus compte de l'intérêt économique, quoique leur mauvaise influence sur les productions agricoles correspondantes fût diminuée par suite de la dépréciation du lev qui encourageait l'exportation, c'est-à-dire ces mêmes productions.

Lors de l'élaboration du nouveau tarif douanier pour les marchandises d'importation en 1922, le facteur économique fut pris en considération, quant à la défense des productions finies qui obtenaient en effet une protection supérieure à celle du tarif de 1904, justifiée par la concurrence internationale renforcée. Quant aux droits sur les matières premières non produites dans le pays, ce tarif ne concorda évidemment point avec l'intérêt économique, quoique l'admission en franchise de ces matières, pour l'industrie encouragée, ait corrigé cette erreur jusqu'à un certain point.

L'augmentation des droits d'importation en 1926 n'était justifiée économiquement que dans certains cas, notamment lorsqu'il s'agissait de la protection de certaines productions industrielles dont le développement était dû au protectionnisme absolu par les prohibitions à l'importation, et qui après l'abolition de ces prohibitions couraient le risque d'être lésées par la concurrence étrangère. Autrement cette augmentation créait des droits d'importation exagérés du point de vue d'un protectionnisme rationnel. La diminution sensible des droits d'exportation effectuée simultanément et due à des considérations économiques (sans parler des motifs de devises) était rendue nécessaire, malgré les sacrifices du fisc, par le fait qu'après la stabilisation de la monnaie bulgare et le renforcement du protectionnisme agraire en Europe, l'exportation des produits bulgares rencontrait de grandes difficultés.

Les deux augmentations du coefficient douanier en 1928 et 1930 non seulement ne pouvaient pas trouver de justification écono-

¹⁾ Sous protection rationnelle nous comprenons une protection où la perte supportée par les consommateurs en raison des prix plus élevés, est inférieure aux bénéfices des entrepreneurs plus le bénéfice des propriétaires de moyens de production, nouvellement établis ou qualifiés à la suite de la protection. Afin que la protection soit rationnelle, il ne suffit pas que la perte soit inférieure au bénéfice seulement pendant la phase initiale du développement de la production respective. Il est indispensable que cet état de bénéfice net soit conservé pendant tout le développement ultérieur — jusqu'à l'équilibre. Autrement, la protection, rationnelle au commencement, deviendra ultérieurement irrationnelle, c. à d. rapportant une perte nette du point de vue du revenu national.

mique mais elles étaient directement opposées à l'intérêt économique. Les droits d'importation furent augmentés de 80% rien qu'en deux ans et pendant une période de monnaie stabilisée sans aucune demande de la part de l'industrie nationale. Ceci était de nature à créer un état de surcapitalisation et de surproduction dans certaines branches de la production et en même temps à renchérir la production et à restreindre les possibilités d'un protectionnisme rationnel. C'étaient des cas typiques où l'on sacrifiait l'intérêt économique à l'intérêt fiscal.

Les augmentations consécutives de la taxe ad valorem sur l'importation „en franchise“ de 1931 à 1935 (principalement pour les matières premières nécessaires à l'industrie nationale et non produites dans le pays), étaient absolument contraires à l'intérêt économique. En effet la diminution de la rentabilité que ces augmentations devaient provoquer était de nature à restreindre la tendance vers une surcapitalisation. Mais il ne faut point perdre de vue qu'en même temps fut établie une politique de devises limitant fortement l'importation et agissant parfois comme une prohibition absolue à l'importation. De cette façon l'effet de la taxe ad valorem dans beaucoup de cas perdit de sa force. Indépendamment de cette augmentation de la taxe ad valorem (nous ne parlons point de l'augmentation de l'imposition sur la production industrielle, entreprise en même temps), la politique de devises limitant l'importation créa des conditions pour une forte hausse des prix des marchandises industrielles (ou bien empêcha leur baisse), ce qui était, à tous points de vue, au détriment de l'économie nationale.

Comme il a été déjà dit, l'atténuation, à partir de 1933, du régime des devises sévère de 1931, par l'admission des compensations privées, répond absolument à l'intérêt économique. Toutefois son application ne devint possible que parce qu'elle ne lésait point l'intérêt fiscal et l'intérêt de devises, mais concordait entièrement avec leurs exigences.

Il en est de même de l'atténuation du régime douanier de l'importation entreprise

en 1936. Indiscutablement, elle était désirable du point de vue économique, mais n'aurait jamais été réalisée, si elle n'avait pas concordé avec les intérêts du fisc. Ceci est confirmé par le fait que la même révision du tarif douanier consolida le système d'imposition douanière élevée des matières premières et semi-fabriquées non produites dans le pays — système contraire aux exigences élémentaires de l'économie, mais désirable du point de vue fiscal.

§ 11. Facteur social

Parallèlement à l'industrialisation du pays après la guerre, la question sociale se posait en Bulgarie. Celle-ci fut un des premiers pays qui légalisait, en 1919, la journée obligatoire de 8 heures pour l'industrie. En 1924 furent instituées obligatoirement les assurances accidents, maladies, maternité, invalidité et vieillesse. Dans ce but, fut créé „le Fonds assurances sociales“, auquel les patrons étaient obligés de verser le tiers des cotisations prévues. L'année suivante ces assurances furent perfectionnées par la Loi pour le placement et l'assurance contre le chômage. En 1936, fut créée la Loi pour les contrats collectifs de travail et fut institué le salaire minimum.

Tout ceci pesait sur l'industrie bulgare, encore faible. Seuls la forte protection du tarif douanier et les autres moyens de la politique d'importation, permettaient à l'industrie de se procurer les sommes importantes qu'exigeait une application même imparfaite des lois de travail ainsi créées. En ce sens, on peut parler d'un facteur social dans la politique commerciale extérieure de la Bulgarie. Nous ne pouvons pas attribuer à ce facteur une seule mesure protectionniste. Mais on peut admettre, que lors de l'évaluation de la protection nécessaire pour les différentes branches de l'industrie nationale — pour autant qu'une pareille évaluation ait eu lieu — il fut tenu compte des fortes impositions sociales pesant sur l'industrie.

III PARTIE

Les résultats de la politique commerciale extérieure de la Bulgarie

§ 12. Résultats fiscaux

Dans la plupart des cas on ne peut établir qu'approximativement les résultats fiscaux des mesures de la politique commerciale extérieure.)*

Ceci est vrai surtout pour les droits de douane dont les entrées globales dépendent non seulement du taux des droits, mais aussi

de la quantité de l'importation et de l'exportation. Cette quantité dépend naturellement du taux des droits de douane, mais aussi de tant d'autres facteurs, qu'il sera toujours très difficile de dire quel est le résultat fiscal d'une augmentation ou d'une diminution de ces droits.

Le tableau 10, qui suit, indique les entrées de toutes les espèces de droits de

Tableau 10

Année financière	P o u r l' E t a t						Pour les communes
	en millions de leva				% du total des droits de douane etc.		Taxe communale (millions de leva)
	Droits d'importation et taxe ad valorem	Droits d'exportation, taxe ad valorem et taxe de devises	Autres taxes douanières	Total	des impôts indirects (droits de douane et accises)	du total des recettes ordinaires de l'Etat	
1910	25.5	1.3	0.8	27.6	46.9	15.5	—
1911	28.0	1.0	0.9	29.9	40.0	15.0	—
1919/20	27.0	10.4	2.9	40.3	21.2	4.8	13.4
1920/21	170.6	219.0	33.0	422.6	58.7	21.1	12.3
1921/22	390.0	221.0	54.4	665.4	62.2	23.4	9.6
1922/23	870.0	347.3	81.2	1,298.5	66.6	24.2	15.6
1923/24	1,014.0	177.9	83.4	1,275.3	63.7	23.8	230.7
1924/25	1,017.2	433.3	113.3	1,563.6	61.0	22.8	242.5
1925/26	1,042.9	353.9	96.1	1,492.9	56.5	23.5	253.1
1926/27	972.9	160.9	73.6	1,207.4	50.7	20.0	218.2
1927/28	1,087.5	126.9	67.0	1,281.4	52.0	19.1	241.7
1928/29	1,196.5	92.9	84.7	1,374.1	52.1	19.1	288.3
1929/30	1,236.3	67.1	103.8	1,406.9	53.2	17.6	314.3
1930/31	780.4	9.2	63.0	852.6	42.6	12.6	212.4
1931/32	902.1	4.6	54.5	961.2	48.5	15.5	221.3
1932/33	831.5	3.3	48.0	882.8	44.2	15.3	189.4
1933/34	573.6	4.2	48.5	626.3	34.2	10.8	111.5
1935	629.2	2.1	40.7	672.0	33.6	11.7	118.4
1936	763.9	1.1	58.3	823.3	36.2	11.8	148.6
1937	924.9	0.9	69.8	995.6	38.5	14,5	215.6
1938	926.7	0.6	181.5	1,108.8	—	—	—

*) Sous résultats fiscaux de la politique commerciale extérieure nous comprenons leurs résultats directs — ceux qui proviennent des mesures directement appliquées dans le domaine du commerce extérieur (importation et exportation). Nous mettons donc de côté les résultats indirects pour le fisc qui dépendent des modifications de la production causées par la politique commerciale extérieure.

douane et taxes douanières, ceux entrant dans le trésor de l'Etat (droits d'importation avec taxe ad valorem, droits d'exportation avec taxe ad valorem et taxe de devises, ainsi que les autres taxes douanières) étant séparés de celles perçues en faveur des communes (taxes communales sur les marchandises étrangères).

Ici nous nous limiterons à l'analyse des résultats des mesures douanières (droits de douane et diverses taxes douanières) sur les finances de l'Etat. Les résultats fiscaux des mesures de devises, quoique non sans importance, ne seront pas analysés à cause des difficultés que présente leur évaluation plus ou moins exacte.

L'établissement de droits de douane plus élevés, par le tarif de 1922, a donné évidemment de très bons résultats fiscaux. Les entrées des droits d'importation de 390 millions de leva en 1921/22 passent l'année suivante à 870 millions c. à d. à plus du double. Cette augmentation est due aux droits de douane majorés et non à l'accroissement quantitatif de l'importation.¹⁾ Les augmentations ultérieures des entrées des droits d'importation (de 1922/23 à 1925/26), sans changement des droits de douane, s'expliquent par l'augmentation quantitative de l'importation. Il est impossible d'établir jusqu'à quel point l'augmentation des droits d'importation, effectuée en 1922, a limité l'importation durant les années suivantes. En tout cas, nous avons certaines raisons de croire que ces droits de douane n'ont pas dépassé l'optimum fiscal, c. à d. n'ont pas arrêté l'importation au point que sa diminution ne pût être compensée, du point de vue fiscal, par l'augmentation du droit de douane. L'augmentation des droits de douane en 1926 a donné un résultat fiscal plutôt négatif. Les entrées de droits d'importation, de 1043 millions de leva en 1925/26 tombent à 973 millions de leva en 1926/27 — fait qui est dû, au premier abord, à la forte diminution de l'importation imposable en 1926 (de 5588 millions de leva en 1925 à 4010 millions de leva en 1926). Mais parmi les causes de cette diminution il faut indiquer aussi l'augmentation des droits de douane. L'augmentation du coefficient douanier en 1928 ne donne pas tous les résultats fiscaux attendus. En effet, les entrées de droits d'importation marquent une certaine augmentation (de 1087 millions de leva en 1927/28 à 1196.5 millions de leva en 1928/29), mais tenant compte de l'augmentation de l'importation imposable (4084 millions de leva pour 1927, 4543 millions de leva pour 1928 et 5326 millions de leva pour 1929), l'augmentation des rentrées aurait dû être plus considérable. Cet écart est dû, peut être, en partie à une modification de la composition de l'importation provoquée par l'aug-

mentation des droits de douane et consistant en un remplacement des marchandises fortement imposées par des marchandises moins imposées. Si l'augmentation des droits de douane en question n'a pas abouti à une diminution de l'importation, c'est que la reprise économique en 1927—29 et l'augmentation du pouvoir d'achat ont stimulé l'importation de manière décisive. Sans eux, il est probable que l'optimum fiscal aurait été dépassé. Quant à la seconde augmentation du coefficient douanier en 1930, ses résultats fiscaux sont déplorables. Il est vrai que la raison principale de la diminution drastique des rentrées des droits d'importation (de 1236 millions de leva en 1929/30 à 780 millions de leva en 1930/31) est la diminution énorme de l'importation imposable (de 5326 millions de leva en 1929 à 2610 millions de leva en 1930). Mais il n'y a aucun doute que l'augmentation des droits de douane est aussi responsable de cette diminution de l'importation, en dehors des causes provoquées par la crise économique mondiale, d'autant plus que l'augmentation des droits de douane coïncide avec une baisse des prix des marchandises. Les majorations de la taxe ad valorem sur l'importation en franchise, effectuées en 1931—35, donnent des résultats fiscaux comparativement satisfaisants. Du point de vue fiscal, elles représentent une mesure habile sans laquelle, durant les années les plus difficiles, 1932—36, les rentrées des droits d'importation, sans cela déjà fortement amenuisées, auraient donné un total de 700 millions de leva en moins. La diminution des droits d'importation en 1936 donna des résultats fiscaux favorables, car il faut supposer qu'elle contribua à l'augmentation de l'importation compensant largement la diminution des droits de douane.

Quant aux droits d'exportation, leurs résultats fiscaux peuvent être considérés comme favorables jusqu'en 1923, leur effet de limitation à l'exportation étant alors presque complètement compensé par l'influence encourageante de la dépréciation de la monnaie. Mais une fois le lev stabilisé, ils limitèrent sérieusement l'exportation, quoique leur influence de limitation ait été moins forte que celle des droits d'importation — grâce au fait que leur importance ad valorem était bien moins grande. En tous cas, les modifications de ces droits de douane n'ont pas été conditionnées par la recherche d'un optimum fiscal. Surtout leur diminution en 1926 et leur abolition presque complète en 1930, furent causées par des considérations économiques et de devises. Ainsi le fisc a dû faire un sacrifice sans s'attendre à trouver une compensation dans l'augmentation de la quantité imposable.

¹⁾ En effet, l'importation imposée en 1922 se monte à 3242 millions de leva contre 2581 millions de leva en 1921. Cependant cette augmentation en valeur ne correspond point à une augmentation en quantité — qui seule est d'importance pour l'augmentation des entrées des droits spécifiques — mais est due à la hausse des prix des marchandises par suite de la dépréciation du lev.

En général, les résultats fiscaux des droits de douane doivent être considérés comme satisfaisants, lorsque les mesures douanières ont tenu compte des intérêts économiques ou lorsqu'elles ont coïncidé avec un développement favorable de l'économie nationale. On peut estimer qu'elles répondaient en partie à ces deux conditions durant la période 1920—26. Nous voyons que durant cette période la participation proportionnelle des droits de douane aux rentrées des impôts indirects (droits de douane et accises) s'élève de 57 à 67% (contre 40 à 50% avant les guerres), et au total des recettes ordinaires de l'Etat — entre 22.8 et 24.2% (contre 15% avant les guerres). De 1926 à 1930 les mesures douanières donnent encore des résultats satisfaisants, quoique ne tenant pas suffisamment compte des intérêts économiques. Cela est dû à la reprise de l'économie nationale. Les rentrées de droits de douane tombaient de 50.7 à 53.2% des impôts indirects et de 17.6 à 20.0% du total des recettes ordinaires, mais étaient toujours supérieures aux chiffres correspondants d'avant guerre. Mais après 1930 aucune des deux conditions mentionnées n'existant plus, les résultats des droits de douane sont tout à fait insatisfaisants, leur participation aux rentrées des impôts indirects tombant à 33.6% et au total des recettes ordinaires de l'Etat à 10.8%.

C'est la corrélation déjà indiquée entre l'augmentation des droits de douane et l'augmentation de la participation pourcentuelle de l'importation en franchise à l'importation totale qui, en général, fait diminuer les résultats fiscaux des droits de douane. (Voir p. 13).

§ 13. Résultats du point de vue des devises

Les résultats du point de vue des devises des mesures de la politique commerciale extérieure doivent être établis en vue des exigences du facteur des devises: assurer au pays les moyens de paiements étrangers indispensables et garantir la stabilité de la monnaie.

Durant la première période du contrôle des changes (1923—31), lors de relations internationales plus normales, les résultats du point de vue devises de la politique commerciale extérieure de la Bulgarie sont tout à fait satisfaisants en ce qui concerne les exigences ci-dessus indiquées.

Commençons par la répercussion des diverses mesures de la politique commerciale extérieure sur la balance commerciale du pays, quoiqu'elle ne puisse être établie d'une manière définie. Le contrôle des changes institué à la fin de 1923, quoique très libéralement appliqué, ne fut point sans importance pour une certaine limitation de l'importation. Mais agirent encore plus fortement dans ce

sens les prohibitions à l'importation jusqu'en 1926 et après cette date les droits de douane élevés. Il ressort de la première colonne du tableau suivant qu'en moyenne, de 1924 à 1930, la balance commerciale du pays est en équilibre. Contre les soldes actifs en 1924, 1927 et 1930 d'une valeur globale de 2471 millions de leva, nous avons des soldes passifs en 1925, 1926, 1928 et 1929 d'une valeur globale de 2430 millions de leva. On peut supposer que sans les mesures en question la balance commerciale aurait été plus ou moins passive.

Tableau 11.

Années	Solde de la balance commerciale		Changements dans la réserve en devises de la B. N. B. (Solde de la balance des paiements)
	Selon les paiements ¹⁾	Selon le mouvement des marchandises ²⁾	
	(En millions de leva)		
1924	+ 378	+ 198	— 135
1925	— 168	— 1,592	— 574
1926	— 215	— 13	— 731
1927	+ 907	+ 430	+ 706
1928	— 251	— 878	+ 2,405
1929	— 1,791	— 1,928	— 1,667
1930	+ 1,186	+ 1,601	— 415
1931	+ 680	+ 1,274	— 573
1932	+ 510	— 88	— 263
1933	+ 429	+ 644	— 46
1934	+ 273	+ 288	— 48
1935	+ 910	+ 244	+ 319
1936	+ 1,134	+ 729	+ 268
1937	+ 777 (1,102 ³⁾)	+ 90	+ 46 (317) ⁴⁾

En tout cas, étant pays débiteur, la Bulgarie a besoin d'une balance active afin de pouvoir maintenir à l'équilibre sa balance des paiements, sans que la B. N. B. épuise son stock en devises ou que l'Etat s'endette envers

¹⁾ Ces données qui ne coïncident point complètement avec les données pour le mouvement des marchandises, expriment les paiements réellement effectués et ont été tirées pour la période allant jusqu'à 1931 inclus, de l'étude de M. M. S. Zagoroff & A. Tchacaloff: Die Zahlungsbilanz Bulgariens 1924—1931 (Archiv für Sozialwissenschaft u. Sozialpolitik, Mai, 1933) et pour la période après 1931 des calculs non publiés de M. A. Tchacaloff.

²⁾ Données de la statistique officielle du commerce extérieur.

³⁾ Si l'importation est diminuée de la valeur de l'or importé en 1937 (325 millions de leva).

⁴⁾ Si l'or importé en 1937 (325 millions de leva) est ajouté aux réserves des devises.

l'étranger. Ce problème — parvenir à une balance commerciale active — ne put être résolu par les mesures de la politique commerciale. Ainsi, l'équilibre de la balance des paiements du pays fut réalisé: 1. — grâce à l'importante réserve de devises dont disposait la Banque Nationale de Bulgarie au commencement de 1924, et 2. — grâce aux deux emprunts d'Etat extérieurs de 1926 et 1928. Cela ressort des chiffres dans la troisième colonne du tableau 11.

Ainsi, la première exigence du facteur de devises — assurer les moyens de paiements extérieurs indispensables — est satisfaite, mais non seulement grâce aux mesures de la politique commerciale extérieure, mais aussi au prix de la diminution des réserves en devises de la B. N. B. et de la conclusion de nouveaux emprunts d'Etat extérieurs.

En tous cas, durant cette période, la balance des paiements du pays est équilibrée de manière garantissant la stabilité de la monnaie. Comme il a été dit, dès l'instauration du monopole des devises en Décembre 1923, et avec l'établissement du cours du lev à 1/27 de sa valeur d'avant guerre on parvint à une stabilisation complète en fait — après une période de dépréciation de la monnaie (1918/1922) et de fluctuations de son cours (1922/23). Cette stabilisation, comme l'indiquent les chiffres suivants, fut maintenue et légalisée en 1928, le cours de la monnaie restant le même.

Tableau 12.

Cours annuel moyen de „vente“ de la B. N. B (en leva)

Année	100 fr. suisses	1 dollar
1924	2,528.9	139.2
1925	2,686.0	139.0
1926	2,684.4	139.0
1927	2,667.4	139.0
1928	2,677.5	139.0
1929	2,676.9	138.8
1930	2,694.4	139.0
1931	2,697.4	139.0

Les mesures de contrôle des devises que l'Etat a appliquées durant la seconde période, à partir de 1931, ont exercé sur le développement du commerce extérieur et la situation de la balance commerciale une répercussion plus décisive. Tenant compte du fait que les prix des produits agricoles, objet principal de l'exportation bulgare, baissèrent beaucoup plus que les prix des marchandises industrielles, objet principal de l'importation en Bulgarie,

il faut conclure que les conditions pour une balance commerciale active durant cette période furent moins favorables. Mais, d'autre part, le pays réalisa durant cette période des récoltes relativement bonnes. En plus la production agricole s'orienta rapidement vers des produits obtenant des prix plus élevés sur les marchés extérieurs. La production industrielle, protégée par des droits d'importation élevés et par un régime de devises limitant l'importation, put se développer de manière à provoquer une transformation dans l'importation, dans le sens d'une plus grande participation des matières premières (v. le § suivant).

Vu ces conditions économiques générales, le contrôle des devises sévère, à partir de 1931 put donner des résultats favorables du point de vue des devises. Ceci se reflète surtout sur la balance commerciale. Comme il ressort du tableau 12, à partir de 1930 la balance commerciale devint constamment active, ce qui n'était pas le cas auparavant. Ce n'est pas tout. A partir de 1933, les forts passifs chroniques dans la balance des paiements du pays, généralement couverts par des emprunts d'Etat extérieurs à long terme, se réduisirent à de petites sommes, inférieures à 50 millions annuellement; tandis qu'à partir de 1936 la balance des paiements devint active — pour la première fois sans emprunts extérieurs. Il est vrai que cette amélioration de la balance des paiements est due non seulement à l'actif de la balance commerciale résultant du contrôle des devises, mais aussi à la diminution des transferts pour le paiement des emprunts d'Etat extérieurs, obtenue par des accords avec les porteurs de ces emprunts à partir de 1932. En tout cas, il est indiscutable que sans le contrôle des devises on n'aurait pu assurer au pays les moyens de paiements extérieurs indispensables, même avec les diminutions des paiements des emprunts extérieurs.

Mais si le premier problème de la politique de devises — assurer les moyens de paiement extérieurs indispensables au pays — fut résolu favorablement, le second problème — maintenir la stabilité de la monnaie — n'a pu être résolu. Comme nous le savons, l'équilibre de la balance des paiements fut atteint au prix d'une restriction forcée de l'importation. La demande de marchandises étrangères, non satisfaite par le contingentement de devises, se manifesta dans les compensations privées de manière à créer une prime pour les devises cédées par les exportateurs aux importateurs. Cette prime n'est rien d'autre que le signe d'une dépréciation de la monnaie. Comme nous l'avons dit plus haut (§§ 2 et 4), cette dépréciation n'est pas la même pour toutes les

marchandises et pour toutes les devises, en raison de la différence des primes et des différents pourcentages de devises libres cédées à la Banque Nationale au cours officiel. Indépendamment de la dépréciation exprimée par les primes de compensation, nous avons aussi une autre dépréciation de la monnaie, exprimée par le maintien artificiel d'un cours élevé pour certaines monnaies étrangères qui, sans avoir été l'objet d'une dévaluation, ont subi une dépréciation de fait. Ceci s'applique surtout au mark allemand qui est traité comme une monnaie ayant sa valeur d'avant 1931 et qui bénéficie en Bulgarie d'un cours officiel (appliqué dans le clearing bulgare-allemand) correspondant à la parité de 1928 (1 Mark = 32,97 Leva). Or, il est notoire que le mark allemand est une monnaie fortement dépréciée. Le maintien d'un cours du lev par rapport au mark, sur la base de la parité de 1928, ne signifie rien d'autre qu'une sous-estimation du lev égale à la dépréciation de fait du mark.

§ 14. Résultats économiques

a) Production

1. Si nous considérons l'influence que la politique commerciale extérieure de la Bulgarie a exercée sur le développement de l'agriculture, nous devons constater qu'elle est, d'une part, indirecte — en rapport avec l'industrialisation du pays provoquée par le protectionnisme, et, d'autre part, directe — en rapport avec l'encouragement de l'exportation de certains produits agricoles provoquée par la politique de devises d'exportation durant ces dernières années.

Le développement de l'industrie après la guerre provoqué par le protectionnisme douanier, (et par les autres mesures pour l'encouragement de l'industrie) était accompagné, dans plusieurs branches, par l'augmentation de la

production de certaines matières premières d'origine agricole. Pour le groupe des industries alimentaires, les plus typiques de ces matières sont: la betterave à sucre et le grain de tournesol, et pour le groupe des industries textiles: le coton, le chanvre et le lin. Les chiffres du Tableau 13 montrent quel a été le développement de ces matières premières durant les dernières années.

Exception faite du grain de tournesol, dont une partie est exportée à l'étranger, toutes les autres plantes industrielles ci-dessus mentionnées sont entièrement travaillées par l'industrie nationale. On peut dire que la transformation de l'agriculture en Bulgarie après la guerre fut provoquée jusqu'à un certain point par le développement de l'industrie nationale, qui, de son côté, est le résultat de la politique commerciale extérieure du pays. Cette transformation de l'agriculture se traduit par une diminution de l'importance des céréales et par une augmentation de l'importance des cultures industrielles, ce qui constitue le fait le plus remarquable du développement de l'agriculture après la guerre.

Sous l'influence d'un régime de devises favorable (compensations privées sans cession d'une partie des devises à la B. N. au cours officiel; maintien vis-à-vis du mark allemand d'un cours favorable) ainsi que sous l'influence d'une forte demande de la part de l'Allemagne, durant les dernières années on remarque un développement considérable de la production des fruits et des légumes. Ce développement est exprimé par les chiffres du Tableau 14.

Pour les mêmes raisons on constate un développement semblable dans l'élevage des porcs. La caractéristique en chiffres en sera donnée plus loin, lors de l'analyse des résultats de la politique commerciale dans le domaine du commerce extérieur.

Tableau 13.

	Milliers d'ha ensemencés				Milliers de quintaux produits			
	(moyenne annuelle)				(moyenne annuelle)			
	1907/11	1924/28	1929 33	1934 38	1907/11	1924/28	1929/33	1934 38
Betterave à sucre	2.1	15.4	16.0	7.5	333 0	2,210.5	2,696.6	1,208.4
Grain de tournesol	—	29.6	78.6	149.5	—	226.7	706.3	1,309.5
Coton	0.7	3.7	9.0	39.1	1.8	5.3	12.6	72.8
Chanvre	3.2	4.0	4.1	7.2	9.9	13.7	16.2	35.6
Lin	0.2	0.2	0.4	2.9	1.8	0.7	1.0	3.4

Tableau 14.

	Milliers d'ha plantés (moyenne annuelle)			Milliers de quintaux produits (moyenne annuelle)		
	1907/11	1929/33	1936/38	1907/11	1929 33	1936 37
Vignes (américaines)	5.5	71.2	75.6 ¹⁾	202.8	2914.0	2399.0 ¹⁾
Vergers	8.0	19.3	25 6 ¹⁾	377.6	555.1	1123.4 ¹⁾
dont : pommes	0.1	0.8	3.7 ¹⁾	2.8	17.2 ¹⁾ 2)	248.8 ¹⁾
prunes	4.8	12.1	13.4 ¹⁾	233.1	335.4	508.4 ¹⁾
fraises	—	—	0.4 ¹⁾	—	—	32.2 ¹⁾
Légumes	10.3	13.3	18.8	632.0	1369.4	2798.1
dont : tomates	—	0.8	1.8	—	102.0	472 8
piments	—	3.6	5.2	—	234.0	645.3

¹⁾ Pour 1936.

²⁾ Inclus 187.9 milliers de quintaux produits par des arbres fruitiers dispersés.

2. Certaines branches de l'industrie bulgare ont été créées indépendamment de l'existence du protectionnisme, grâce aux conditions extrêmement favorables dans le pays ou au manque d'une concurrence étrangère. Telles sont par exemple: la minoterie, la production d'huiles végétales, la production des conserves de fruits et de légumes, la production d'essence de roses, la production des briques et des ardoises, la taille des pierres, la production des planches, placages et contre-plaqués, la charronnerie, la fonte des vieux métaux, la réparation des wagons et locomotives, etc. Mais il est indiscutable que la plus grande partie de l'industrie indigène doit son existence soit aux barrières douanières, soit aux prohibitions à l'importation de 1918 à 1926¹⁾, soit aux difficultés du point de vue de devises pour l'importation à partir de 1931, soit aux privilèges en vertu des lois pour l'encouragement de l'industrie (jusqu'en 1932)²⁾. Etant donné que nous ne disposons pas de données sur la quantité des marchandises industrielles indigènes produites durant les années après la guerre, le développement de certaines industries indigènes sera mieux exprimé moyennant les données pour l'importation des marchandises respectives, la diminution et même

l'arrêt complet de l'importation de certaines marchandises témoignant du développement correspondant de la production indigène. (Tableau 15.)

b) Commerce extérieur.

L'influence de la politique commerciale extérieure sur le développement du commerce extérieur de la Bulgarie après la guerre sera étudiée du point de vue de la valeur de l'importation et de l'exportation, du point de vue de la composition des marchandises et du point de vue de la participation des divers Etats.

1. La valeur de l'importation et de l'exportation durant les années après la guerre, est donnée dans le tableau 16.

Les changements marqués dans les valeurs de l'importation et de l'exportation sont dus bien moins aux diverses mesures de la politique commerciale extérieure qu'à d'autres causes. En tout cas, l'influence de la politique commerciale ne pouvant être déterminée exactement, nous nous contentons de quelques généralités.

La forte augmentation de la valeur tant de l'importation que de l'exportation de 1919 jusqu'à 1923, est due, avant tout, à la dépréciation de la monnaie bulgare. En plus, la plus forte demande de marchandises étrangères après la guerre influe sur l'augmentation de l'importation, tandis que l'augmentation de l'exportation est provoquée par la reprise de la production nationale, plus spécialement par les possibilités favorables pour l'exportation du tabac bulgare. Vu ces stimulants fondamentaux, l'action restrictive des droits d'importation et des prohibitions partielles à l'importation, ainsi que l'action restrictive des

¹⁾ C'est à ces prohibitions qu'est dû le développement d'industries indigènes telles que la production des meubles (ébénisterie), la production d'articles en cuir, la production d'articles en sucre (confiserie).

²⁾ Il est difficile d'apprécier jusqu'à quel point le développement est dû à ces privilèges et jusqu'à quel point il est dû à la barrière douanière. En tout cas, on peut estimer que même lorsque le protectionnisme fut modéré, il fut un facteur plus important pour le développement de l'industrie indigène que les privilèges accordés par les lois pour l'encouragement de l'industrie.

Tableau 15.

Importation de produits industriels en Bulgarie

Dénomination des produits	Quantité (tonnes)					Valeur (millions de leva)				
	1922	1926	1930	1934	1937	1922	1926	1930	1934	1937
1. Sucre raffiné	4,300	851	11	—	2,507 ¹⁾	65.2	10.4	0.1	—	9.5
2. Huile d'olive (en gros récipients) . .	1,110	634	217	140	117	36.0	30.6	7.3	3.6	4.9
3. Autres huiles végétales de consommation	638	206	31	—	—	18.7	7.3	0.8	—	—
4. Savon (non parfumé)	1,973	1,424	248	95	153	43.2	36.7	6.8	2.7	3.0
5. Verres à vitres ordinaires	2,301	3,084	1,659	732	306	28.0	25.7	13.6	5.5	2.6
6. Fil de fer	1,496	7,224	2,736	116	728	11.8	48.2	16.9	1.2	5.4
7. Articles en fer pour portes et fenêtres	1,042	333	126	138	182	27.8	14.7	6.1	6.0	7.9
8. Clous en fer	4,638	1,233	98	39	70	36.8	8.9	1.2	0.5	0.8
9. Récipients en tôle émaillée	157	249	110	13	28	6.2	13.1	4.7	0.6	1.5
10. Meubles	127	12	4	—	1	4.7	0.5	0.5	—	0.1
11. Papier d'emballage	459	1,544	1,879	823	821	3.7	21.8	26.3	9.3	8.8
12. Carton ordinaire	796	1,101	527	34	190	4.0	10.8	6.0	0.5	2.3
13. Etoffes en laine (moins de 50 gr.) .	173	211	56	4	6	97.3	177.5	43.8	2.4	3.9
14. Etoffes en soie naturelle	5	4	2	—	1	11.0	12.4	7.0	—	1.6
15. Filés de coton bruts, à un fil jusqu'au N° 12	1,724	2,393	1,082	390	174	168.9	241.8	76.5	13.7	7.0
16. Fils de coton blanchis ou teints jusqu'au N° 12	369	458	313	30	2	46.2	53.2	26.2	1.4	0.1
17. Filés de coton bruts, à un fil du N° 12 au N° 24	1,265	1,770	1,616	1,633	865	147.1	211.0	131.4	74.2	45.8
18. Filés de coton blanchis ou teints, du N° 12 ou N° 24	265	287	495	155	107	39.7	43.0	56.1	10.0	7.4
19. Fils à coudre, en coton	135	155	80	23	23	54.3	63.5	48.5	16.5	13.2
20. Tissus en coton, non blanchis, non teints	647	289	27	—	—	73.3	38.4	3.5	—	—
21. Tissus en coton blanchis et teints .	2,103	1,636	394	250	334	362.1	439.0	117.9	60.4	70.6
22. Sacs en canevas	697	483	94	4	26	15.8	21.8	3.5	0.1	0.5
23. Caoutchoucs et snow boots	39	129	141	71	78	6.4	37.1	38.8	11.0	12.1

¹⁾ Sucre importé en 1937 par exception, en raison de la très faible récolte de betterave à sucre et la faible production de sucre en 1936.

droits d'exportation sur l'exportation, se manifestent, probablement, assez faiblement.

L'augmentation ultérieure de la valeur de l'importation surtout de 1926 à 1930, est due soit aux prix internationaux plus élevés, soit à la plus forte demande de marchandises étrangères, en raison du développement de l'industrie nationale et de l'abondance des emprunts extérieurs et des crédits privés. Elle se fait malgré la forte augmentation des droits d'importation durant cette période. Ceci marque l'importance secondaire des mesures de la politique douanière sur le développement du commerce extérieur, quoique l'augmentation des droits d'importation ne soit pas restée évidemment, sans une certaine influence restric-

tive sur l'importation. L'exemple de la forte réduction de l'importation en 1930 démontre jusqu'à quel point les modifications du commerce extérieur sont dues à d'autres raisons. Comme nous le savons, vers le milieu de cette année les droits d'importation furent sensiblement majorés sous forme d'une augmentation du coefficient douanier. A première vue, on pourrait admettre que la réduction de l'importation est due à cette mesure. En fait elle est due avant tout à la réaction de l'économie nationale contre l'importation exagérée de l'année précédente devant le spectre de la crise économique qui s'approchait. On peut conclure que l'augmentation des droits d'importation est de peu d'importance pour cette

Tableau 16,

A n n é e s	En millions de leva	
	importa- tion	exporta- tion
1919	964	552
1920	2.255	2.056
1921	2.976	2.801
1922	4.066	5.926
1923	5.154	4.343
1924	5.678	5.876
1925	7.834	6.242
1926	5.631	5.618
1924/26 (moyenne annuelle)	6.381	5.912
1927	6.197	6.627
1928	7.109	6.231
1929	8.325	6.397
1927/28 (moyenne annuelle)	7.230	6.418
1930	4.590	6.191
1931	4.660	5.934
1932	3.471	3.383
1930/32 (moyenne annuelle)	4.240	5.169
1933	2.202	2.846
1934	2.247	2.535
1935	3.009	3.253
1933/35 (moyenne annuelle)	2.486	2.875
1936	3.181	3.910
1937	4.986	5.019
1938	4.934	5.578
1936/38 (moyenne annuelle)	4.367	4.836

évolution, du fait que la réduction de l'importation durant le premier semestre de 1930, alors que les droits de douane n'étaient pas encore augmentés, n'était pas inférieure à celle durant le deuxième semestre où les droits de douane augmentés étaient déjà en vigueur. Mais si l'influence des droits de douane est relativement faible, on ne peut pas en dire autant des mesures du contrôle des devises. Certes, la réduction ultérieure de l'importation de 1932, 1933 et 1934 s'explique, avant tout, par le développement de plus en plus grand de la crise économique et par la diminution continue du pouvoir d'achat de la population (surtout pour les marchandises étrangères, dont les prix diminuèrent moins que les prix des marchandises indigènes). Mais il est indiscutable

que l'importation n'aurait pas été réduite à tel point sans les limitations des contingents d'importation, institués en 1922. Cette réduction de l'importation influa aussi sur l'exportation. Car, si sous le régime d'un règlement libre des paiements internationaux il n'existe qu'une tendance vers un équilibre de l'importation et de l'exportation, sous le régime du contrôle des devises et des clearings cet équilibre s'impose d'une manière beaucoup plus inconditionnelle. Il faut reconnaître aussi que l'augmentation de l'importation et de l'exportation, à partir de 1936, est due pour beaucoup à l'atténuation du régime des devises venue par l'instauration des compensations privées.

2. La composition de l'importation et de l'exportation bulgare par groupes de marchandises, selon la nomenclature internationale de Bruxelles, est caractérisée par les chiffres suivants :

Tableau 17.

Années	animaux vivants	aliments et boissons	matières brutes et demi- ouvrées ¹⁾	produits fabriqués
	En % de la valeur totale de l'importation			
1924/26	0.2	8.3	18.6	72.9
1927/29	0.1	5.6	20.9	73.4
1930/32	0.1	4.1	22.5	73.3
1933/35	0.1	3.7	29.9	66.3
1936/37	0.1	2.7	29.8	68.4
	En % de la valeur totale de l'exportation			
1924/26	5.0	37.9	54.0	3.1
1927/29	4.5	32.1	56.9	6.5
1930/32	2.4	42.9	51.0	3.7
1933/35	3.1	39.6	54.2	3.2
1936/37	2.8	46.7	47.2	3.3

¹⁾ Or compris.

Les chiffres ci-dessus marquent des tendances intéressantes de l'importation: diminution de l'importation des aliments et des boissons; augmentation de l'importation des matières brutes et demi-ouvrées, et tendance de diminution de l'importation des produits fabriqués. Toutes ces tendances s'expliquent par l'industrialisation de plus en plus grande du pays. Ceci est surtout clair pour les matières brutes et demi-ouvrées. Quant aux aliments et boissons, ici aussi la forte diminution de l'importation est due au développement de certaines industries, telles que l'industrie du sucre, l'industrie des huiles végétales ou celle des conserves.

Tous ces changements dans la composition de l'importation peuvent être considérés comme résultat, quoiqu'indirect, des mesures de la politique commerciale extérieure. Nous savons que ce développement de l'industrie nationale est dû au protectionnisme douanier et aux mesures de devises durant les années d'après la guerre.

Si nous ne tenons compte que des groupes ci-dessus mentionnés nous ne pourrions pas découvrir de tendances définies dans le développement de l'exportation. Dans le groupe aliments et boissons ce sont les céréales qui comptent avant tout, et leur exportation est en fonction de la récolte; il en est de même du tabac, dans le groupe des matières brutes et demi-ouvrées, dont l'exportation est en dépendance des terres plantées et, naturellement, aussi de la récolte. Ce n'est qu'à l'exportation des animaux vivants qu'on peut marquer une diminution continue due à une certaine décadence de l'élevage en Bulgarie durant ces dernières années. Si nous considérons toutefois quelques groupes de marchandises d'exportation plus réduits nous constaterons certaines tendances à l'augmentation continue durant les dernières années — depuis la crise économique. C'est le cas surtout des plantes industrielles (moins le tabac) et de leurs produits, auxquels il faut ajouter les fruits et les légumes, comme le montrent les chiffres ci-dessous:

Tableau 18

Années	Exportation moyenne annuelle en millions de leva			
	Plantes industrielles (moins le tabac) et leurs produits	Fruits, (frais et conservés)	Légumes (frais et séchés)	
1927/29	284 ¹⁾ (4.4%)	55 (0.9%)	2	
1930/32	157 (3.0%)	82 (1.6%)	4	
1933/35	227 (7.9%)	255 (9.0%)	7	
1936/38	386 (8.0%)	593 (12.3%)	31	

Un autre groupe de marchandises, de plus en plus exportées à l'étranger durant les dernières années, est celui des porcs vivants ou abattus et de leurs produits. (Tableau 19).

Ce développement de l'exportation est dû dans une certaine mesure à la politique com-

¹⁾ Si l'on exclue l'exportation exceptionnellement forte de colza en 1927 (407 millions de leva), l'exportation moyenne annuelle durant les années 1927/29 des plantes industrielles ne serait pas supérieure à celle de 1930/32.

Tableau 19.

Années	Exportation moyenne annuelle en millions de leva					
	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Porcs vivants . . .	1	3	2	34	85	126
Viande de porc . .	—	—	2	66	51	86
Bacon	—	—	18	8	9	14
Lard	—	—	—	1	2	5
Graisse de porc . .	—	—	3	32	42	34
Total . .	1	3	25	141	189	256

merciale extérieure. On peut le dire spécialement quant à l'exportation des fruits, des légumes, des porcs et de leurs produits, placés principalement en Allemagne. Comme nous le verrons plus loin, le développement extraordinaire de l'exportation bulgare vers l'Allemagne, s'explique tant par la forte demande de la part de l'Allemagne, que par un traitement favorable de la monnaie de ce pays de la part de la Bulgarie. En ce sens, on peut parler d'une influence de la politique commerciale extérieure de la Bulgarie sur l'exportation de ces produits. Spécialement pour les fruits et les légumes, l'augmentation de l'exportation peut s'expliquer aussi par le traitement favorable des exportateurs qui lors de compensations privées, n'ont à céder à la Banque Nationale aucune part des devises touchées.

3. Abstraction faite de la discrimination du traitement douanier de l'importation des différents pays, imposée par le Traité de Neuilly, les mesures de la politique commerciale extérieure de la Bulgarie s'appliquent de la même manière à tous les Etats, jusqu'en 1931. Ces mesures ne sont presque exclusivement que des droits de douane. Jusqu'à cette année-ci, l'on peut à peine parler d'influence de la politique commerciale extérieure sur la répartition du commerce extérieur bulgare par pays. Mais à partir de 1931, par l'établissement du contrôle des devises sévère et par la conclusion d'accords de clearing avec certains pays, commence une période de traitement discriminatoire pour les différents pays. Dans le commerce extérieur de la Bulgarie on commence à distinguer deux catégories de pays: pays avec lesquels les paiements internationaux se font par clearing (pays à clearings) et pays avec lesquels les paiements se font moyennant des devises „libres". Le développement du commerce extérieur de la Bulgarie avec chacun de ces deux groupes de pays présente un intérêt spécial.

Tableau 20.

P a y s	Importation en % de l'importation totale				Exportation en % de l'exportation totale			
	1927/29	1930/32	1933/35	1936/38	1927/29	1930/32	1933/35	1936/38
I. Pays à clearings								
Autriche	8.0	6.7	5.8	4.6	14.4	13.2	6.5	3.5
Belgique	3.2	2.5	3.8	2.2	4.6	7.5	4.3	2.0
Espagne	0.1	0.2	1.3	0.1	0.1	0.1	3.2	0.4
Italie	13.5	14.3	7.9	4.4	9.6	8.9	9.0	5.0
Pologne	0.5	2.4	1.5	4.3	4.6	7.9	1.8	4.7
Turquie	2.4	2.1	1.1	0.7	3.3	1.4	0.9	0.6
Hongrie	2.4	1.8	1.2	1.8	3.0	2.5	1.3	1.1
France	7.7	7.6	3.2	2.7	5.5	3.9	2.4	1.7
Hollande	2.5	2.4	1.3	1.2	3.0	3.5	2.6	2.2
Tchécoslovaquie	9.9	9.1	6.1	6.2	4.1	4.7	4.7	4.5
Suisse	2.3	3.6	6.1	2.2	2.2	5.3	4.3	2.1
Yougoslavie	0.5	0.7	0.4	0.4	0.3	0.3	0.3	0.5
Tous les pays moins l'Allemagne	53.0	53.4	39.7	30.8	54.7	59.2	41.3	28.4
Allemagne	21.5	24.1	43.9	55.9	26.9	27.2	42.2	49.8
Total	74.5	77.5	83.6	86.7	81.6	86.4	83.5	78.2
II. Pays à devises libres								
Angleterre	10.4	10.6	6.0	5.4	1.5	1.9	2.7	9.9
Danemark	0.3	0.1	0.0	0.1	0.0	0.6	1.8	2.4
Egypte	0.7	0.2	0.5	0.5	1.5	2.4	3.2	2.0
Norvège	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1
Palestine	0.0	0.1	0.1	0.3	0.4	0.7	1.7	1.0
U. S. A.	2.4	1.1	1.9	2.3	1.3	0.9	0.9	3.3
Suède	0.8	0.5	0.5	0.8	0.1	0.4	0.5	1.5
Total	14.7	13.2	9.0	9.4	4.8	6.9	10.9	20.2

La clef pour l'analyse des chiffres ci-dessus doit être cherchée dans deux faits du domaine de l'exportation dus à des raisons différentes: l'énorme augmentation de l'exportation pour l'Allemagne et l'augmentation de l'exportation pour les pays à devises libres.

Si nous étudions l'exportation des Etats du Sud-Est de l'Europe pour l'Allemagne, durant les dernières années, nous constatons que dans tous ces Etats elle augmente fortement, sans atteindre, cependant, l'augmentation de l'exportation bulgare pour l'Allemagne. Ceci indique: 1. — l'existence, pour tous les pays de l'Europe du Sud-Est, de certaines raisons communes, et 2. — l'existence en plus de ces raisons communes, de raisons valables spécialement pour la Bulgarie. Les rai-

sons communes pour l'augmentation de la participation allemande dans l'exportation des Etats de l'Europe du Sud-Est sont deux: 1 — L'augmentation de la demande allemande de marchandises étrangères (surtout des matières premières et de produits alimentaires) à la suite de la reprise économique de l'Allemagne durant les dernières années, de son réarmement rapide, et peut être, de son intention de créer certaines réserves; 2 — l'impossibilité pour l'Allemagne, en raison du manque de devises libres, d'acheter des grands Etats d'outre-mer, donc son obligation, pour la même raison, d'acheter chez les pays à clearings de l'Europe du Sud-Est. La raison spéciale pour la Bulgarie est la politique de devises bulgare traitant le mark alle-

mand au cours de parité, alors qu'il est fortement déprécié en fait. Ceci permet aux acheteurs allemands de payer pour les marchandises bulgares des prix en leva que, dans la plupart des cas, les acheteurs des autres pays ne sont pas en état de proposer.

En ce qui concerne l'augmentation de l'exportation pour les pays à devises libres elle s'explique: 1. — par les primes de devises que les exportateurs pour ces pays touchent lors des compensations privées et 2. — par l'ordonnance exigeant la cession à la Banque Nationale, au cours officiel, de toutes les devises libres perçues de l'exportation de froment bulgare. Les excédents des très bonnes récoltes de froment en 1936 et 1937 devaient donc être exportés pour des pays à devises libres et furent, en effet, exportés principalement en Angleterre. C'est la cause principale du développement extraordinaire de l'exportation bulgare pour ce pays pendant 1936 et 1937. En même temps les primes des devises ouvrirent de nouveaux marchés aux produits bulgares dans des pays à devises libres, tels que le Danemark et la Suède, tandis que l'augmentation de l'exportation pour les U.S.A. est due aux nouvelles conditions favorables de placement du tabac bulgare.

Etant donnée cette situation, l'exportation

pour les autres pays à clearings ne pouvait que marquer une forte diminution générale. Indépendamment de l'impossibilité pour ces pays de concurrencer les acheteurs allemands, cette diminution s'explique aussi par d'autres raisons, telles les mesures de forte restriction à l'importation dans nombres d'Etats comme l'Autriche, la France et la Turquie, ou certaines circonstances de caractère militaire ou politique, comme la guerre civile en Espagne ou les sanctions économiques envers l'Italie en 1936.

Les changements dans l'importation par pays sont une conséquence des changements ci-dessus expliqués dans l'exportation. Ceci concerne surtout l'énorme augmentation de l'importation d'Allemagne. Avant l'instauration des paiements par clearings, la Bulgarie avait une balance commerciale active envers l'Allemagne, comme d'ailleurs, envers la plupart des autres pays à clearings. Le clearing impose de plus en plus une égalisation entre les valeurs de l'importation et de l'exportation. Donc l'importation d'Allemagne pour pouvoir égaliser l'exportation pour ce même pays, devait augmenter plus rapidement que l'exportation. Les chiffres suivants montrent ceci et indiquent, entre autres, que si l'exportation pour l'Allemagne a monté en 1936/38 à 172 (indice = 100 pour 1930/32), l'importation pour la même période a monté à 237.

Tableau 21.

I. Pays à clearings						
		millions de leva total pour trois années			Indice	
		importation	exportation	balance	importation	exportation
Tous les pays à clearings	1930/32	9,826	13,452	+ 3,623	100.0	100.0
	1933/35	6,256	7,220	+ 964	63.6	53.7
	1936/38	11,129	11,235	+ 106	113.2	83.7
Pays à clearings moins l'Alle- magne	1930/32	6,780	9,203	+ 2,423	100.0	100.0
	1933/35	2,905	3,550	+ 645	42.8	38.6
	1936/38	3,891	3,928	+ 37	57.4	42.7
Allemagne . .	1930/32	3,049	4,249	+ 1,200	100.0	100.0
	1933/35	3,351	3,670	+ 319	110.0	86.4
	1936/38	7,238	7,307	+ 69	237.3	171.9
II. Pays à devises libres						
	1930/32	1,672	1,020	— 652	100.0	100.0
	1933/35	662	959	+ 297	40.0	95.8
	1936/38	1,248	2,826	+ 1,578	74.7	282.3

La même explication doit être donnée pour l'importation des autres pays à clearings, sauf l'Allemagne. Ici aussi la diminution de l'importation dépend de la diminution de l'exportation. De même, grâce à la circonstance qu'avant l'introduction des clearings la Bulgarie exportait pour ces pays plus qu'elle n'importait d'eux, la diminution de l'importation ici est moindre (indice pour 1936/38 — 57.4) que la diminution de l'exportation (indice pour 1936/38 — 42.7).

L'importation des pays à devises libres n'est pas, à défaut de clearings, en dépendance de l'exportation. Mais elle dépend dans une certaine mesure de l'importation des pays à clearings et spécialement de l'importation d'Allemagne. Plus grande était l'exportation bulgare en Allemagne, moins la Bulgarie pouvait acheter certaines matières premières (laine,

coton, peaux, certains métaux, etc.) de ses anciens fournisseurs, car ceux-ci étaient surtout des pays à devises libres auxquels il fallait verser des devises libres. L'Allemagne devait donc remplacer ces fournisseurs en achetant les matériaux en question à l'étranger et en les vendant à la Bulgarie par le clearing. De la sorte, l'importation des pays à devises libres, surtout de l'Angleterre, fut diminuée alors que l'exportation pour ces pays, en raison des circonstances ci-dessus mentionnées, fut augmentée.

Il en résulta que les soldes positifs dans les balances commerciales de la Bulgarie envers les Etats à clearings disparurent presque complètement pour apparaître dans les balances commerciales envers les pays à devises libres, à la place des soldes négatifs.

Annexe

Le mécanisme juridique et administratif du commerce extérieur bulgare

Généralités

Le traité de paix, signé à Neuilly et mis en vigueur le 9 Août 1920, imposa force restrictions à la politique commerciale de la Bulgarie.

Ces restrictions (art. 147—151 et 160—161 du traité de paix) étaient surtout les suivantes :

a) En ce qui concerne le montant des droits de douane l'art. 151 du traité de paix dit :

„Pendant un délai d'un an à dater de la mise en vigueur du présent Traité, les taxes imposées par la Bulgarie aux importations des Puissances alliées et associées ne pourront être supérieures aux taxes les plus favorables qui étaient en application pour leurs importations en Bulgarie à la date du 28 Juillet 1914.

Le paiement au taux de l'or des taxes douanières pourra être appliqué à leurs importations, sous réserve de l'article 150, dans tous les cas où, en vertu de la loi bulgare, ce paiement en or était exigible à la date du 28 Juillet 1914, à la condition que le taux de conversion des billets-or soit périodiquement fixé par la commission des Réparations“.

Donc, en vertu de ce traité de paix, la Bulgarie était obligée d'appliquer envers les Etats alliés les taxes douanières du tarif d'avant guerre, qui avait réduit la moitié des taxes douanières du premier tarif douanier spécifique bulgare de 1904. Cette restriction enleva en fait à la Bulgarie le droit d'établir un nouveau tarif douanier avant le 9 Août 1921, en sou-

mettant en même temps au contrôle le cours du lev-or pour la perception des taxes douanières.

b) En ce qui concerne l'importation des Etats alliés il y avait deux restrictions. L'une est : de ne pas soumettre l'importation, l'exportation et le transit avec les Etats alliés à des taxes douanières, impôts ou restrictions supérieurs à ceux qui sont appliqués à l'un quelconque des „Etats mentionnés ou à quelque autre Etat que se soit“ (art. 147, 148 et 149 du traité de paix).

La seconde restriction est contenue dans l'art. 150 du même traité, qui déclare :

„Toute faveur, immunité ou privilège concernant l'importation, l'exportation ou le transit de marchandises, qui serait concédé par la Bulgarie à l'un quelconque des Etats alliés ou associés ou à un autre pays quelconque, sera simultanément et inconditionnellement, sans qu'il soit besoin de demande ou de compensation, étendu à tous les Etats alliés ou associés“.

En vertu de l'art. 160 du traité de paix, les obligations de la Bulgarie, selon les art. 147—150 cessent d'être en vigueur 5 ans à partir de l'entrée en vigueur du traité de paix „à moins que le contraire résulte du texte ou que le Conseil de la Société des Nations décide, douze mois au moins avant l'expiration de cette période, que ces obligations seront maintenues pour une période subséquente avec ou sans amendement“.

Donc, tandis que par l'art. 150 on soumettait la Bulgarie à un engagement direct — de ne pas augmenter ses taxes douanières, qui étaient en vigueur lors de la déclaration de la Guerre Mondiale — les art. 147, 148, 149 et 150 ne font que reconnaître le droit, pour un délai de 5 ans, c. à. d. du 9 Août 1920 au 9 Août 1925, aux Etats alliés et associés de profiter du régime le plus favorable en Bulgarie, pour l'importation, l'exportation et le transit, c. à. d. limite la liberté de la Bulgarie de signer quelque entente que ce soit avec des Etats étrangers. Mais étant donné que les Etats alliés ou associés profiteraient de toutes les réductions de taxes douanières et des autres facilités pour l'importation, l'exportation et le transit, de droit et sans aucune compensation, c'était reconnaître, de la part de la Bulgarie, à tous les Etats alliés ou associés le droit de profiter de la clause de la nation la plus favorisée. Les ordonnances ci-dessus mentionnées du traité de paix qui accordent le droit unilatéral aux Etats alliés et associés de profiter de cette clause, avaient une importance décisive pour la politique commerciale de la Bulgarie, en ce sens que :

1. — La Bulgarie devait retarder l'élaboration d'un nouveau tarif douanier, et

2. — La Bulgarie devait se limiter à conclure des conventions temporaires, basées sur la clause de la nation la plus favorisée.

Etant donné que le délai de 5 ans prévu dans l'art. 16) du traité de paix, ne fut pas prolongé par le Conseil de S. d. N., il expira le 9 Août 1925, date à laquelle la Bulgarie obtenait le droit de faire en toute liberté à d'autres pays des concessions qui ne favoriseraient plus, sans compensations, les Etats alliés ou associés; en d'autres termes la Bulgarie pouvait dès lors avoir une politique commerciale tout à fait indépendante.

I. Tarif douanier

Quoique le traité de paix obligeât la Bulgarie à ne conserver ses traités de commerce d'avant-guerre qu'en faveur des Etats alliés ou associés, ces traités furent maintenus en fait envers tous les Etats jusqu'au 9 Août 1922. Pendant cette période commença l'élaboration du nouveau tarif douanier bulgare d'après guerre, qui fut voté par le Parlement, et qui entra en vigueur le 11 Avril 1922; il est encore en vigueur, malgré d'assez importantes modifications.

Cette élaboration fut effectuée par une commission spéciale, nommée par le Ministre du Commerce, de l'Industrie et du Travail, et présidée par le Secrétaire général du même

Ministère. Prenaient part à cette commission les représentants: 1) du Ministère du Commerce, de l'Industrie et du Travail (le chef du bureau commercial et l'inspecteur général de l'industrie; 2) du Ministère des Finances (le chef du Département des Douanes, le chef du bureau des tarifs et trois priseurs-experts du même département); 3) de la Direction Générale de la Statistique (le chef de la statistique commerciale); 4) des Chambres de Commerce et d'Industrie (le secrétaire de la Chambre de Commerce et d'Industrie de Sofia).

Cette commission commença ses travaux le 23 Décembre 1920 et les termina le 24 Mars 1922, après avoir étudié toutes les notes concernant le nouveau tarif douanier, établies soit sur des projets envoyés à titre d'avis soit énoncées devant la commission parlementaire du Ministère des Finances.

La procédure suivie par la commission pour l'élaboration du tarif douanier, fut la suivante :

1. — Avant d'entreprendre le travail systématique sur le tarif lui-même, la commission fit des enquêtes sur l'industrie, sur l'artisanat et sur les coopératives.

2. — Les questions concernant le tarif douanier furent étudiées par des sous-commissions, lesquelles, après avoir consulté tous les intéressés, présentaient à la commission des projets contenant le rapport en pourcentage entre le droit de douane et la valeur de la marchandise et les motifs pour l'établissement des droits de douane indiqués.

En outre, le projet de tarif élaboré fut envoyé aux milieux économiques intéressés (les Chambres de commerce et d'industrie, l'Union des Industriels, etc.) afin qu'ils expriment leur avis.

Les révisions et compléments du tarif douanier de 1922 ne se firent pas toujours à la suite d'études aussi approfondies que l'élaboration du même tarif. Les modifications les plus importantes du tarif douanier sont celles du 13 Mai 1926 et du 1-er Septembre 1936. Pour ces modifications on a procédé comme suit :

a) Lors des modifications de 1926 (faites dans le but de faire tomber la loi interdisant l'importation des articles de luxe, en imposant ces articles de droits plus élevés), on a tenu compte de l'opinion des milieux économiques intéressés, et avec la collaboration du Ministère du Commerce, de l'Industrie et du Travail, le Département des Douanes près le Ministère des Finances elabora et présenta la modification du tarif au Parlement.

b) La modification du 1-er Septembre 1936 fut effectuée en tenant compte des desiderata

des milieux économiques intéressés, communiqués depuis la création du tarif douanier à une commission de trois membres, composée du Chef du Département des douanes près le Ministère des Finances et des chefs des Départements du Commerce et de l'Industrie près le Ministère du Commerce, de l'Industrie et du Travail; en cas de besoin les industriels, artisans et commerçants intéressés étaient convoqués aux séances de cette commission. Le projet ainsi élaboré de modification du tarif douanier ne fut pas renvoyé pour étude, mais fut soumis directement au Conseil des Ministres qui avait jusqu'au mois de Mai 1938 le pouvoir de légiférer.

II. Traités de commerce et conventions commerciales

A. Préparation

Les demandes pour conclusion de conventions commerciales jusqu'au 2 Juillet 1922 étaient étudiées par la première commission pour l'élaboration du tarif douanier. A cette commission, des propositions étaient présentées pour la conclusion de conventions commerciales par échange de notes reconnaissant le bénéfice de la clause de la nation la plus favorisée entre la Bulgarie et certains Etats étrangers. Durant cette époque furent conclues des conventions commerciales, presque exclusivement entre la Bulgarie et les Etats autres que ceux alliés ou associés, tels la Norvège (1921), l'Allemagne (1921), la Hongrie (1921), l'Espagne (1922), la Hollande (1922), l'Autriche (1922), le Danemark (1922), etc.

De 1922 à 1927 les conventions commerciales conclues étaient étudiées séparément par les services intéressés: le Ministère des Finances (Département des Douanes), le Ministère du Commerce, de l'Industrie et du Travail, (Département du Commerce et de l'Industrie), le Ministère des Affaires Etrangères (Département Consulaire).

Depuis 1927 existe près le Ministère du Commerce, de l'Industrie et du Travail une Commission spéciale, présidée par le Secrétaire Général de ce Ministère (à partir du 19 Mai 1934 par le Directeur du Commerce et de l'Industrie), chargée de préparer et conclure les conventions et les traités commerciaux.

Dans cette commission sont représentés:

a) Le Ministère des Affaires Etrangères et des Cultes (par le Service Consulaire);

b) Le Ministère des Finances (par le Département des Douanes);

c) Le Ministère du Commerce, de l'Industrie et du Travail (par le Chef du Département du Commerce);

d) Les Chambres de Commerce et d'Industrie (par le Secrétaire Général de la Chambre de Commerce et d'Industrie de Sofia);

e) L'Union des Industriels Bulgares (par son Secrétaire) et depuis 1935 des représentants de la Direction Générale des Chemins de Fer et des Ports, de la Banque Nationale de Bulgarie, du Ministère de l'Agriculture et des Domaines, ainsi que le Directeur de l'Institut d'Exportation sont également membres de la Commission.

La Commission pour la préparation et la conclusion des traités de commerce agit principalement de la manière suivante:

Après la préparation des matériaux de la compétence des divers services, la Commission étudie les projets soumis pour un traité de commerce avec ou sans diminution de droits de douane, en cas de besoin elle demande l'opinion des intéressés (par l'intermédiaire des Chambres de Commerce et d'Industrie ou bien en écoutant en séance les praticiens économiques intéressés), et elle donne corps à sa décision sous forme de procès-verbaux qui sont ratifiés par le Ministre du Commerce, de l'Industrie et du Travail, après quoi ce même Ministre les soumet à l'approbation du Conseil des Ministres; ils servent ensuite de directives aux délégués lors des négociations.

Depuis 1933 existe près la Banque Nationale de Bulgarie une Commission Interministérielle, qui s'occupe aussi de la conclusion de traités de commerce et donne son opinion, surtout quand il s'agit d'accords de paiement. Cette commission est présidée par le Gouverneur de la Banque Nationale de Bulgarie; y prennent part:

a) des représentants de la Banque Nationale de Bulgarie (le Vice-Gouverneur et le Directeur du Département des Changes);

b) des représentants du Ministère des Affaires Etrangères et des Cultes (le Directeur du Département des affaires consulaires et économiques);

c) Le Directeur du Commerce et de l'Industrie près le Ministère du Commerce, de l'Industrie et du Travail;

d) le Directeur de l'Institut d'exportation;

e) le Chef du Département des Douanes et

f) un représentant de la Chambre de Commerce et d'Industrie de Sofia.

Les décisions de cette commission doivent être ratifiées par le Ministre des Finances qui en cas de besoin les soumet à l'approbation du Conseil des Ministres.

B. Conclusion

La conclusion des traités de commerce et des conventions commerciales entre la Bulgarie et les Etats étrangers est effectuée généralement par des délégations spéciales, composées: du

président — représentant du Ministère des Affaires Etrangères et des Cultes (le Directeur du Département des affaires consulaires et économiques ou bien le Ministre Plénipotentiaire de Bulgarie dans l'Etat respectif), un représentant du Ministère du Commerce, de l'Industrie et du Travail, un représentant du Ministère des Finances (Département des Douanes), et — quand il s'agit d'ententes traitant aussi des paiements — un représentant de la Banque Nationale de Bulgarie.

Les délégations agissent selon des instructions données par le Conseil des Ministres.

Les traités ou les conventions conclus sont soumis à l'approbation du Conseil des Ministres, après quoi ils sont soumis à la ratification du pouvoir législatif.

Quant il s'agit d'accords de clearing souvent les négociations sont menées par les représentants de la Banque Nationale de Bulgarie, avec ou sans la participation du Ministère des Affaires Etrangères et des Cultes et du Ministère du Commerce, de l'Industrie et du Travail.

III. Institutions s'occupant de politique commerciale extérieure

A. Ministère des Affaires Etrangères et des Cultes

C'est la Direction des affaires consulaires et économiques (auparavant Département) qui s'occupe des accords commerciaux avec les pays étrangers. Jusqu'en 1932 les travaux étaient exécutés par un service consulaire dirigé par un chef ayant le rang de consul général. Il n'y avait point d'employés spéciaux, s'occupant de la conclusion de traités et de conventions de commerce.

En 1932, le Service consulaire se transforma en Département Consulaire et Economique où un service consulaire et un service économique furent créés. Seul le service économique sous la direction du Chef du département élaborait les accords commerciaux.

A partir du 1-er Janvier 1936, le Département Consulaire et Economique se changea en Direction des affaires consulaires et économiques, avec un ministre plénipotentiaire comme chef, composée de deux départements: consulaire et économique. C'est seulement le département économique qui s'occupe des accords commerciaux.

B. Ministère du Commerce, de l'Industrie et du Travail

Jusqu'au 1-er Avril 1930, la préparation et la conclusion des traités et conventions de commerce étaient l'affaire du Département pour le Commerce et l'Industrie, près le Mi-

nistère, spécialement du Bureau pour le commerce et l'information commerciale. Depuis le 1-er Avril 1930 et jusqu'à présent, le Département pour le Commerce et la Section spéciale pour les traités de commerce et les tarifs douaniers s'occupent des traités de commerce.

Le travail de la Section pour les traités de commerce et les tarifs douaniers est surtout le suivant:

1. — Etudier les traités et tarifs douaniers étrangers, en vue des intérêts de l'exportation bulgare.

2. — Préparer les matériaux pour la conclusion de traités et conventions de commerce.

C. Ministère des Finances

Le Ministère des Finances participe à la préparation de la conclusion des traités et conventions de commerce avec le Département des Douanes, représenté par le chef du département, et avec le bureau spécial des tarifs.

Le Département des Douanes prépare les matériaux pour les réductions douanières qui peuvent être faites aux pays étrangers. De même, il a l'initiative pour la préparation et la modification du tarif douanier pour les marchandises d'importation, mais, en vertu de l'art. 1 de la Loi sur le tarif douanier, pour certaines questions il doit demander l'avis du Ministère du Commerce, de l'Industrie et du Travail, ainsi que celui du Ministère de l'Agriculture et des Domaines.

D. Institut d'Exportation

L'Institut d'Exportation participe à la préparation et à la conclusion des traités et conventions de commerce par l'étude et la réunion de données concernant les désirs des exportateurs bulgares (grâce au Comité spécial près l'Institut, composé d'employés et d'exportateurs). Il possède aussi un service spécial pour les traités de commerce et les tarifs douaniers, dont la tâche est de réunir des renseignements et des données sur les douanes et le régime de l'importation des marchandises bulgares d'exportation à l'étranger.

Lors de la préparation et de la conclusion de traités et conventions de commerce, l'Institut d'Exportation emploie aussi ses conseillers à l'étranger qui ont pour tâche non seulement de s'occuper de l'exportation courante de la Bulgarie, mais aussi d'étudier les traités de commerce étrangers, les tarifs douaniers et le régime d'importation, en vue de la préparation et de la conclusion de traités et conventions de commerce entre la Bulgarie et les pays étrangers. En ce sens ils com-

plètent l'activité des Légations Royales de Bulgarie et des Consulats à l'étranger.

E. La Banque Nationale de Bulgarie

Quoique de par son état la Banque Nationale de Bulgarie soit un institut d'émission, dont la tâche principale est de s'occuper de la stabilité de la monnaie nationale et de diriger le crédit dans le pays, étant donné que les autorisations pour l'importation et l'exportation sont délivrées par elle, la Banque Nationale fut obligée de participer de plus en plus étroitement à la politique économique extérieure, surtout à partir de 1933. Des études spéciales sur les traités et conventions de commerce sont faites par le Service des études financières près la Banque; celles sur la conclusion d'ententes pour les paiements — par le même service, en collaboration avec les autres services de la Banque, surtout le Département des devises.

F. Les Chambres de Commerce et d'Industrie

Les Chambres de Commerce et d'Industrie prennent également part à la préparation et à la conclusion des traités de commerce soit par les demandes et les desiderata qu'elles manifestent en tant que représentants des commerçants, des industriels et des artisans, soit par des études particulières sur les relations économiques entre la Bulgarie et des Etats étrangers.

G. Les Organisations professionnelles

L'Union des Industriels Bulgares (soit par l'Union Centrale soit par les diverses Unions des Branches Industrielles) et l'Union des Exporteurs Bulgares (par les associations des divers genres d'exporteurs) prennent généralement une part très active à la préparation et la conclusion des traités et conventions de commerce.

L'action des unions professionnelles est généralement limitée à l'étude, du point de vue des intérêts de leur classe, des desiderata des autres pays; elles veillent en outre à la prise en considération de leurs propres vœux envers ces pays étrangers. Les rapports entre l'Institut d'Exportation et l'Union des Exporteurs d'une part, et d'autre part, entre le Ministère du Commerce, de l'Industrie et du Travail et l'Union des Industriels Bulgares sont particulièrement étroits.

L'Union des commerçants, celle des industriels et celle des artisans prennent plus particulièrement part à la préparation ou la modification du tarif douanier des marchan-

dises d'importation par des exposés et manifestations de leurs desiderata.

IV. Mise en vigueur légale des traités et conventions de commerce conclus.

Les traités de commerce réguliers, surtout ceux qui consentent certaines diminutions ou modifications douanières des taxes et des impôts, conformément à l'art. 17 al. II de la Constitution du Royaume de Bulgarie, ne deviennent définitifs qu'après leur ratification par le Parlement. Pour cette raison, tous les traités et conventions de commerce du genre ci-dessus mentionné, sont présentés par le Ministre des Affaires Etrangères et des Cultes au Parlement pour vote et ratification. Après le vote du traité par le Parlement il est promulgué par Oukase Royal et publié dans le Journal Officiel.

En principe, on estime que le traité de commerce entre en vigueur le jour de sa publication. Pour cette raison on tâche de le publier au moment, où d'après le traité même il doit entrer en vigueur. Mais ceci n'empêche point son entrée en vigueur soit avant (si c'est stipulé dans le traité) soit après sa publication dans le Journal Officiel.

Les conventions conclues par échange de notes pour la reconnaissance réciproque de la clause de la nation la plus favorisée, ne sont pas soumises au Parlement, à moins qu'elles ne stipulent certaines facilités douanières pour des marchandises spécifiées. Les accords de clearing et les conventions de paiement ne sont soumis au Parlement, qu'au cas où ils sont conclus entre les deux Gouvernements. Lorsqu'ils sont conclus entre les banques d'émission respectives — ils ne sont pas soumis à la ratification du pouvoir législatif, mais sont appliqués sur ordre de la Banque Nationale de Bulgarie.

Pour l'application des traités et conventions de commerce, touchant les douanes, les ordres sont donnés par le Département des Douanes aux divers bureaux de douane, tandis que les paiements sont appliqués par les organes de la Banque Nationale de Bulgarie sur l'ordre de la Banque.

V. Textes législatifs concernant la politique commerciale extérieure.

Il n'y a point en Bulgarie de lois spéciales, outre l'art. 17 de la Constitution, autorisant formellement le Gouvernement à conclure des traités.

D'après l'art. 17 de la Constitution du Royaume de Bulgarie:

„Le Roi est le représentant de l'Etat dans tous ses rapports avec l'étranger. En Son nom le Gouvernement négocie et conclut

avec les autres Etats tous traités, qui sont ratifiés par le Roi. Ces traités sont communiqués par les Ministres au Parlement, lorsque les intérêts et la sûreté du pays le permettent (art. 92 de la Constitution).

„Mais les traités de paix, de commerce, ainsi que tous les traités qui imposent des frais à l'Etat, ou qui contiennent des modifications aux lois existantes, ou qui touchent aux droits publics ou civiques des sujets bulgares, ne deviennent définitifs qu'après leur acceptation par le Parlement.

„En aucun cas les clauses secrètes d'un traité ne peuvent annuler ses clauses officielles.“

Donc, l'art. 17 de la Constitution donne droit au Gouvernement de conclure — au nom du Roi — toute espèce de traités et de conventions, y compris des traités de commerce, ces derniers n'entrant en vigueur qu'après leur ratification par le Parlement.

Outre ce texte de la Constitution, les textes législatifs suivants régissent la conclusion de traités et de conventions de commerce, ainsi que les modifications du tarif douanier :

La loi pour les Chambres de Commerce et d'Industrie où, à l'art. 5 lettre „d“ (du 30 Mai 1924) il est prévu que le Ministère du Commerce, de l'Industrie et du Travail, ainsi que les autres Ministères, doivent consulter obligatoirement les Chambres de Commerce et d'Industrie entre autres, „en cas d'élaboration ou de modification des tarifs de chemins de fer ou de douane, de conclusion de traités de commerce, d'établissement de droits d'octroi et d'autres taxes ou impôts qui touchent les intérêts des classes commerçante, industrielle ou artisanale“.

En vertu de l'art. 5 de la Loi pour les Chambres d'Agriculture (Journal Officiel du 14 Mai 1937), celles-ci donnent leur avis sur les douanes et traités de commerce.

L'art. 2, lettre „h“ du Décret-Loi pour l'Institut d'Exportation (J. O. du 2 Octobre 1935) stipule que l'Institut d'Exportation a pour but de donner son avis sur les projets de lois et décrets qui touchent à l'exportation, lors de l'élaboration des tarifs douaniers ou de chemins de fer et lors de la conclusion des traités de commerce.

En ce qui concerne le tarif douanier, la Loi pour le Tarif Douanier des marchandises d'importation (J. O. du 31 Août 1936), en son art. 1 donne le droit au Conseil des Ministres, après avis des Ministères du Commerce, de l'Industrie et du

Travail et de celui de l'Agriculture et des Domaines :

„1. D'augmenter ou de diminuer les droits de douane fixés dans le tarif respectif dans le but de maintenir le rapport entre la valeur des marchandises et les droits de douane spécifiques qui existait lors de l'établissement des droits.

2. „De majorer les droits de douane des marchandises qui sont offertes en Bulgarie à des prix sensiblement inférieurs à ceux du pays producteur (dumping) ou à l'exportation desquelles du pays producteur pour la Bulgarie sont accordées des primes d'exportation cachées ou non, la majoration des droits d'importation correspondant à la différence des prix ou à la valeur des primes d'exportation.

„3. De diminuer, sur la demande du Ministre du Commerce, de l'Industrie et du Travail, les droits d'importation jusqu'à 20 % de la valeur des marchandises, lorsqu'il a été établi par le service chargé de contrôler les prix que les marchandises se vendent sur le marché intérieur à des prix exagérés.

„Le Conseil des Ministres fixe la date de l'entrée en vigueur des décisions“.

Cette ordonnance fait exception à l'art. 5 de la Loi sur les Douanes qui dit qu'aucune modification dans les droits de douane ne peut être effectuée sans la ratification préalable du Parlement. D'ailleurs le même art. 5. contient aussi une exception au principe, selon lequel les modifications ne peuvent se faire que par le Parlement avec la disposition suivante :

„Le droit est conféré au Ministre des Finances, en cas de besoin urgent, de diminuer ou d'annuler temporairement les droits de douane des marchandises d'importation suivantes :

a) les céréales et autres produits indispensables à la nourriture des gens et du bétail.

b) toute espèce de bétail ;

c) des médicaments, appareils et autres ingrédients, indispensables pour limiter et éradiquer des maladies épidémiques et épidémiotiques, ainsi que pour la lutte contre le phylloxéra et autres maladies contagieuses des vignes, fruits et autres plantes cultivées ;

d) les objets destinés à soulager la situation de la population dans certaines régions ayant souffert des éléments tels que : incendie, inondation, tremblement de terre etc. et

e) le mobilier et le bétail des personnes qui, pour cause de malheur public, se réfugient en Bulgarie“.

Les lettres „a“ et „b“ de l'art. 12 de la Loi pour les Douanes (J. O. du 29 Août 1936)

cernent aussi les traités de commerce et le tarif douanier.

„Art. 12. Le Ministre des Finances a le droit :

a) d'augmenter les droits de douane de certaines marchandises d'importation ou de fixer des droits pour des marchandises non taxées provenant d'Etats qui traitent nos marchandises et nos navires moins favorablement que ceux d'autres Etats, ou qui appliquent des mesures spéciales de restriction au commerce bulgare;

b) de prendre des arrêtés pour l'application d'unions douanières conclues avec les

Etats voisins, ainsi que pour le commerce frontalier avec les mêmes Etats“.

Quoiqu'il n'y ait point de loi spéciale réglementant la matière des négociations commerciales et de la conclusion des traités de commerce on peut dire — tenant compte de l'art. 17 de la Constitution et des textes ci-dessus indiqués — que la Bulgarie possède des dispositions législatives suffisantes qui facilitent tant la préparation que la conclusion des traités et conventions de commerce et établissent les méthodes de modification des droits de douane.

ТРУДОВЕ НА СТАТИСТИЧЕСКИЯ ИНСТИТУТЪ ЗА СТОПАНСКИ ПРОУЧВАНИЯ ПРИ СОФИЙСКИЯ ДЪРЖАВЕНЪ УНИВЕРСИТЕТЪ
PUBLICATIONS OF THE STATISTICAL INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH
STATE UNIVERSITY OF SOFIA

Цена 35 лева

1935 — № 1

Price \$ 0.50

Съдържа:

Contents:

Статистически институтъ за стопански проучвания — организация и цели.

Проф. *Оскаръ Моргенщернъ*, Виена. — Организация, постижения и задачи на конюнктурното изследване.

Проф. *Оскаръ Н. Андерсонъ*. — По въпроса за ножицитъ на ценитъ въ България.

Д-ръ *Ст. Спасичевъ* и *А. Ю. Тотевъ*. — Предварителни резултати отъ опита за установяване разпредѣлението на данъчната тежестъ върху отдѣлнитъ стопански групи въ България — I.

Наредба-законъ за учредяване на Статистическия институтъ за стопански проучвания при Софийския държавенъ университетъ.

Statistical Institute for Economic Research — Organization and Aims.

Prof. *Oskar Morgenstern*, Wien. — Organisation, Leistungen und weitere Aufgaben der Konjunkturforschung.

Prof. *Oskar N. Anderson*. — On the scissors of prices in Bulgaria.

Dr. *St. Spassitchev et A. U. Totev*. — Résultats préliminaires de l'essai sur la répartition du poids des impôts sur les différents groupes économiques en Bulgarie — I.

Décret-Loi pour la création de l'Institut Statistique pour Recherches Economiques près l'Université d'Etat de Sofia.

Цена 70 лева

1935 — № 2—3

Price \$ 1

Съдържа:

Contents:

Проф. *Оскаръ Н. Андерсонъ*. — Пакъ по въпроса за ножицитъ на ценитъ въ България.

Агрономъ *А. Тотевъ*. — Индексни числа за обема на растителното земеделско производство въ България.

Д-ръ *Ст. Спасичевъ* и д-ръ *В. Параскова*. — Предварителни резултати отъ опита за разпредѣление на данъчната тежестъ върху отдѣлнитъ стопански групи въ България — II.

Д-ръ *Ив. Стефановъ*. — Върху структурата и източникитъ на финансовото стопанство въ България.

Д. Минковъ, химикъ. — Гумената индустрия въ България.

Рашко Зайковъ. — Изключване на сезонната слагаема по метода на д-ръ *А. Валдъ*.

Prof. *Oskar N. Anderson*. — Again on the problem of the scissors of prices in Bulgaria.

Agronome *A. Totev*. — Nombres indices pour le volume de la production agricole végétale en Bulgarie.

Dr. *St. Spassitchev et Dr. V. Parascova*. — Résultats préliminaires de l'essai sur la répartition du poids des impôts sur les différents groupes économiques en Bulgarie — II.

Dr. *Ivan Stefanoff*. — Sur la structure et les ressources de l'économie financière en Bulgarie.

D. Mincoff, chimiste. — L'industrie du caoutchouc en Bulgarie.

Raschko Zaycoff. — Ausschaltung der Saisonkomponente nach der Methode von Dr. A. Wald.

Current notes.

Съобщения.

Цена 50 лева

1936 — № 1

Price \$ 0.70

Съдържа:

Contents:

Проф. *Оскаръ Н. Андерсонъ*. — Нѣкои теоретически въпроси въ връзка съ конюнктурнитъ движения въ югоизточнитъ европейски земеделски държави.

Проф. д-ръ *Оскаръ Моргенщернъ*, Виена. — Поява и постепенно премахване на девизния режимъ въ Австрия.

Н. К. — Ценитъ и паричното обращение въ България.

Проф. *Оскаръ Н. Андерсонъ*. — Върху статистическата техника на конюнктурнитъ изследвания.

Съобщения.

Prof. *Oskar N. Anderson*. — Some theoretical aspects of the business cycle movements in the South-East European Agricultural Countries.

Prof. Dr. *Oskar Morgenstern*, Wien. — Entstehung und Abbau der österreichischen Devisenbewirtschaftung.

N. K. — Prices and monetary circulation in Bulgaria 1926—1935.

Проф. *Oskar N. Anderson*. — The Statistical Technique of Business Cycle Investigations.

Current notes.

Цена 140 лева

Съдържа:

Погледъ върху социално-икономическата структура на българското земеделско стопанство.

1936 — № 2—3

Price \$ 1.90

Contents:

A Survey of the Social and Economic Structure of Bulgarian Agriculture.

Подъ редакцията на проф. Ян. С. Молловъ и съ участието на Г. Гунчевъ, К. Кировъ, проф. Ив. Т. Странски, инж. Л. Божковъ, проф. Ив. Батаклиевъ, П. Вжжаровъ, Хр. Вакарелски, проф. Н. Долински, проф. д-ръ Сл. Загоровъ, проф. д-ръ Л. Диковъ, П. Егоровъ, проф. Т. Иванчевъ, д-ръ Ас. Чакаловъ и Д. Тошевъ. Съ 30 диаграми, илюстрации и картограми. 158 стр.

Нѣмско издание на същата книга — съкратенъ преводъ, подъ заглавие: Die sozialökonomische Struktur der Bulgarischen Landwirtschaft, Berlin 1936, стр. X, 196 in 8°, отъ серията Schriften der Internationalen Konferenz für Agrarwissenschaft е отпечатано отъ Weidmannsche Buchhandlung, Berlin, SW 68, Zimmerstrasse 94, Цена RM 12.

Edited by Prof. J. C. Molloff with the collaboration of: Mr. G. Gunčev, Mr. K. Kiroff, Prof. I. T. Stranski, Dipl.-ing. L. Boschhoff, Prof. Ivan Batakliiev, Mr. P. Vâzarow, Mr. Christo Wakarelski, Prof. N. W. Dolinski, Prof. Dr. Sl. Zagoroff, Prof. Dr. L. Dikoff, Mr. P. Egoroff, Prof. T. Iwančew, Dr. A. Tchakaloff, and D. Toscheff. With 30 diagrams, illustrations and cartograms. 158 pp.

The German edition of the same book, being an abbreviated translation, bears the title: Die sozialökonomische Struktur der Bulgarischen Landwirtschaft, Berlin 1936, pp. X, 196, in 8°, and is issued as a separate number of the series „Schriften der Internationalen Konferenz für Agrarwissenschaft“ by the publishers Weidmannsche Buchhandlung, Berlin, SW 68, Zimmerstrasse 94. Price RM 12.

Цена 120 лева

Съдържа:

Проф. *Петър Струве*, Бѣлградъ — Предметно-теоретически основи на стопанската наука и тѣхнитѣ методологически послѣдствия.

Д-ръ *Ив. Стефановъ* — Селско-стопанскитѣ материали въ българската индустрия.

Д-ръ *Ст. Спасичевъ* — Стопанскитѣ връзки на България съ държавитѣ отъ Дунавския басейнъ. (Анализъ на разполагаемитѣ статистически материали).

Рашко Зайковъ — Върху разлагането на статистически редове по време на три слагаеми.

Съобщения

1936 — № 4

Price \$ 1.50

Contents:

Prof. *Peter Struve*, Belgrad — Gegenstandstheoretische Grundlagen der Wirtschaftswissenschaft und deren methodische Konsequenzen.

Dr. *Iv. Stefanoff*, Sofia — Les matériaux agricoles dans l'industrie bulgare.

Dr. *St. Spassitchew*, Sofia — Die wirtschaftlichen Beziehungen Bulgariens zu den Staaten des Donaubeckens. (Eine Analyse des verfügbaren statistischen Materials).

Raschko Zaycoff, Sofia — Über die Zerlegung statistischer Zeitreihen in drei Komponenten.

Current notes

Цена 100 лева

Съдържа:

Проф. *Петър Струве*, Бѣлградъ — Конюнктурата като стопанско-теоретически проблемъ.

Ив. Хараламбевъ — Развой на акционерното дѣло въ България (1929—1936).

Рашко Зайковъ — Върху изключването на случайната слагаема посрѣдствомъ метода „Variate-difference“.

Проф. *О. Н. Андерсонъ* — По въпроса за създаване на международно сравняемъ индексъ на индустриалното производство.

Съобщения.

1937 — № 1

Price \$ 1.25

Contents:

Prof. *Peter Struve*, Belgrad — Konjunktur als wirtschaftstheoretisches Problem.

I. Haralambev — Développement des Sociétés par actions en Bulgarie (1929—1936).

Raschko Zaycoff — Über die Ausschaltung der zufälligen Komponente nach der „Variate-difference“-Methode.

Prof. *O. N. Anderson* — On the Question of the Construction of an Internationally Comparable Index of Industrial Production.

Current notes.

Цена 120 лева

Съдържа:

Д-ръ *Ас. Чакаловъ* — Националниятъ доходъ на България 1924—1935.

1937 — № 2

Price \$ 1.50

Contents:

Dr. *As. Tchakaloff* — The National Income of Bulgaria 1924—1935.

Цена 290 лева

Съдържа:

Борисъ Недковъ — Развитие на българската финансова система презъ последното десетилѣтие.

1937 — № 3—4

Price \$ 3.70

Contents:

Boris Nedkoff — Development of the Financial System of Bulgaria during the Last Decade.

Цена 70 лева

Съдържа:

Н. К. — Влиянието на ценитѣ върху нѣкои страни на стопанското развитие на България презъ 1926 — 1937.

Ц. Цончевъ — Анализъ на ценитѣ на стоки въ България за времето 1926—1936.

1938 — № 1

Price \$ 1

Contents:

N. K. — The influence of prices on some aspects of economic development in Bulgaria 1926 — 1937.

Tz. Tzoncheff — Analysis of the Wholesale and Retail Prices in Bulgaria during the Period from 1926 to 1936.

Съобщения.

Current notes.

Трудовѣтъ на Статистическия институтъ за стопански проучвания при Софийския държавенъ университетъ се намиратъ въ канцеларията на Института.

The Publications of the Statistical Institute for Economic Research, State University of Sofia, can be obtained from the Secretary of the Institute.

Адресъ на Института: ул. Шипка № 6. Пощенска кутия 366 — София.

Address of the Institute: P. O. Box 366 — Sofia.

Цена 170 лева

Съдържа:

Проф. д-ръ Ив. Стефановъ — Външната търговия на България следъ войнитѣ.

Н. К. — Добитъкътъ въ България споредъ преброяването презъ 1926 и 1934.

Павелъ П. Егоровъ — Опитъ за установяване пазарността на българското земеделско стопанство.

По въпроса за изключване на сезонната компонента отъ българскитѣ конюктурни редове.

Съобщения.

1938 — № 2—3

Price \$ 2

Contents:

Prof. Dr. Ivan Stefanoff — The Foreign Trade of Bulgaria after the World War.

N. K. — The Cattle in Bulgaria according to the Censuses of 1926—1934.

Paul P. Egoroff — Estimation of Farm Cash-Income from Agricultural Production in Bulgaria — Summary.

Gutachten zur Frage der Ausschaltung der Saisonkomponente aus bulgarischen Konjunkturereihen.

Current notes,

Abgeschlossen III (Wohl. vom. Ländern),
Bulgarien (W. M. (sp.))

